

มโนทัศน์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้ง
จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

Conceptions of Right to Self-Determination in Conflicting Space of
Southern Border Provinces of Thailand

ปรววรรณ วงษ์รวยดี

Parawan Wongruaidee

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Arts in Conflict and Peace Studies
Prince of Songkla University

2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มโนทัศน์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้ง
จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

Conceptions of Right to Self-Determination in Conflicting Space of
Southern Border Provinces of Thailand

ปรววรรณ วงษ์รวydi

Parawan Wongruaidee

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Arts in Conflict and Peace Studies
Prince of Songkla University

2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ มโนทัศน์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ของไทย

ผู้เขียน นางสาวปรววรรณ วงษ์รวยดี

สาขาวิชา ความขัดแย้งและสันติศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษอริ ยีหมะ)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.ดำรงศักดิ์ ฟ้ารุ่งสว่าง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วน
ช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ.....

(นางสาวปรวรรณ วงษ์รายดี)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุญาติปริญญาในระดับใดมาก่อน และไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุญาติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวปรวรรณ วงษ์รายดี)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	มโนทัศน์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย
ผู้เขียน	นางสาวปรววรรณ วงษ์รวยดี
สาขาวิชา	ความขัดแย้งและสันติศึกษา
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) เป็นแนวคิดเรื่องสิทธิพื้นฐานว่าด้วยการที่ประชาชนมีสิทธิในการเลือกหรือตัดสินใจในสถานะทางการเมือง การพัฒนา เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมได้อย่างเสรี ถูกใช้ในสนามความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งแรกในราวพ.ศ.2552 เพื่อรองรับความชอบธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการตัดสินใจของประชาชน แต่ไม่ถูกพูดถึงอย่างกว้างขวางเนื่องจากสุมเสี่ยงต่อความมั่นคงหรือบูรณภาพแห่งดินแดนของรัฐไทย

งานวิจัยนี้ศึกษามโนทัศน์และพลวัตว่าด้วยแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของตัวแสดงในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่ามโนทัศน์เรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเอง เป็นหนึ่งในการเคลื่อนไหวเพื่อเน้นย้ำ ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ ดินแดนของชาวมาลาญูปาตานี และเป็นเครื่องมือที่ใช้แสดงความต้องการจัดการตนเองของคนในพื้นที่ ซึ่งแตกต่างกันตั้งแต่การจัดการตนเองในระดับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ไปจนถึงเรื่องดินแดน

งานศึกษายังพบว่า การดำรงอยู่ของแนวคิดนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามแย่งชิงการนำและความชอบธรรมของกลุ่มที่เคลื่อนไหวทางการเมืองในพื้นที่กับขบวนการติดอาวุธ ขณะที่อีกด้านหนึ่งก็ทำทลายอุดมการณ์บูรณภาพดินแดนของรัฐไทย โดยฝ่ายหลังมีการรับฟัง เปลี่ยนสถานะจากการตั้งรับด้วยท่าทีจากปิดกั้นหรือต่อต้านในระยะแรก เป็นฝ่ายสื่อสารแนวคิดดังกล่าวด้วยตัวเองในระยะหลัง พลวัตของแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของตัวแสดงต่าง ๆ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาสะท้อนว่าแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเป็นหัวใจปัญหาความขัดแย้ง และทุกฝ่ายเห็นตรงกันว่าจำเป็นต้องเปิดพื้นที่ถกเถียงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เหมาะสม และสะท้อนความมี ‘สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองของประชาชน’ อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สิทธิ, การกำหนดชะตากรรมตนเอง, ความขัดแย้ง, จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

Thesis Title	Conceptions of Right to Self-Determination in Conflicting Space of Southern Border Provinces of Thailand
Author	Parawan Wongruaidee
Major Program	Conflict and Peace Studies
Academic Year	2017

Abstract

The right to self-determination is a concept based on basic civil rights to freely determine or make decisions on their political, economical development, social, and cultural status. This concept has been implemented for the first time in 2009 as a supporting measure to solve the field of conflicts in the Southern Border Provinces of Thailand and ensure the fairness of citizens' right to decide amidst the discord. However, it has not been brought into wider discussions due to its sensitivity and inclination to affect stability and integrity of the Kingdom of Thailand.

This research study focuses on the concept and dynamic of the right to self-determination of examples from the discordant Southern Border Provinces of Thailand. The qualitative research is carried out by integrating studies of documents and in-depth interviews. The result reveals that the concept of right to self-determination is one of the movements made to emphasize the significance of 'right of region possessions' held by Melayu Patani natives. It is used as a medium to petition to reclaim their rights to self-organization of local people as a result of cultural, economical, and regional discourses.

Furthermore, the existence of this concept also exhibits the struggle of local people involved in political movement to recapture leadership power and justice with armed groups while the other side of the conflict opposes the ideal of the Kingdom of Thailand's integrity. The latter defends their stance with resistance at first but subsequently decides to listen and get their message across through communications. The dynamic of self-determination right showcased through multiple examples during the past 10 years reflects that the concept is the heart of the unresolved conflicts. Every side mutually recognizes how crucial it is to have more room for discussions and exchanges of opinions in order to bring about proper political changes and truly demonstrates civil right to self-determination.

Keyword: Right, Self-determination, Conflict, Southern Border Provinces of Thailand

กิตติกรรมประกาศ

เป็นความจริงที่ว่าวิทยานิพนธ์นี้คงไม่เกิดขึ้นหากไม่เกิดความขัดแย้งในปาดานี ความขัดแย้งอันเป็นเหตุให้เกิดความสูญเสียทั้งต่อชีวิตและจิตใจของคนอันประเมินมิได้ งานศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งที่มีอย่างต่อเนื่อง แม้จะเป็นการต่อยอดความรู้เชิงวิชาการอันเป็นคุณค่าการทำความเข้าใจ การจัดการ และคลี่คลายความขัดแย้ง แต่อีกด้านหนึ่งก็สะท้อนว่าเรายังคงเผชิญปัญหาอันคาราคาซังนี้อยู่ทุกเมื่อเชื่อวันซึ่งไม่เป็นเรื่องน่ายินดีเลย

วิทยานิพนธ์นี้เกิดขึ้นเพื่อสนองความอยากรู้ของผู้ศึกษาเองเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่อันเป็นบ้านเกิด ทั้งยังหวังให้งานศึกษานี้ก่อประเด็นคำถามที่สังคมจะได้ถกเถียงกันต่อไปอย่างสร้างสรรค์ และเป็นหนึ่งในบรรดาความรู้เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นประโยชน์ต่อการคลี่คลายความขัดแย้งที่กำลังดำเนินอยู่บ้างไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

ขอขอบคุณสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ รองศาสตราจารย์ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.บุษมณี ยีหมะ ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยนี้อย่างยิ่ง ขอขอบคุณแบยา พี่ตุ๋ นิว ที่ช่วยในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลสำคัญหลายครั้ง ขอขอบคุณพี่เกศและบุคคลากรสถาบันสันติศึกษาในการอำนวยความสะดวกทุกอย่าง สุดท้าย ขอขอบคุณผู้เขียน ผู้แปล ผู้วิจัยเอกสาร ทุกชิ้น ทุกเล่มที่ปรากฏในรายการอ้างอิง และขอขอบคุณบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่สละเวลาให้กับการศึกษานี้ จนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จด้วยดี

ปรววรรณ วงษ์รายดี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2561

สารบัญ

บทคัดย่อ.....	(5)
Abstract.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
บทที่ 1 บทนำ.....	(1)
1. ที่มาและความสำคัญ.....	(1)
2. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย.....	(4)
3. คำถามวิจัย.....	(4)
4. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	(5)
5. วิธีการและขอบเขตการศึกษา.....	(5)
5.1 แหล่งข้อมูล.....	(5)
5.1.1 ข้อมูลจากเอกสาร.....	(6)
5.1.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	(8)
5.2 กรอบเวลา.....	(11)
5.3 กรอบแนวคิด.....	(11)
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	(13)
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎี.....	(14)
1. วาทกรรม (Discourse)	(14)
2. สิทธิ (Rights).....	(21)
2.1 ปรัชญาว่าด้วยสิทธิ (Rights).....	(21)
2.2 ความหมายและประเภทของสิทธิ.....	(25)
2.3 แนวคิดเรื่องสิทธิกับสังคมไทย.....	(29)
บทที่ 3 สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination และการ	
 แบ่งแยกดินแดน (Secession)).....	(33)
1. สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination).....	(33)
1.1 ต้นทางแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง.....	(34)
1.2 หลักการของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง.....	(36)

สารบัญ (ต่อ)

2. ความเชื่อมโยงของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (right to self-determination) กับการแบ่งแยกดินแดน (Secession).....	(39)
2.1 การอ้างสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อการแบ่งแยกดินแดน.....	(41)
2.2 ข้อถกเถียงและกรณีตัวอย่าง.....	(44)
2.3 การอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อรูปแบบทางการเมืองอื่นๆ.....	(46)
3. สรุปท้ายบท.....	(52)
บทที่ 4 สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	(55)
1. ปัญหาว่าด้วย สิทธิความเป็นเจ้าของ และการสู้เพื่อดินแดนมาตุภูมิ.....	(55)
2. ขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานีและข้อเรียกร้อง.....	(62)
3. สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในความขัดแย้งที่ปาตานี.....	(84)
3.1 การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม.....	(84)
3.2 สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองใน ชายแดนใต้.....	(91)
4. ปฏิกิริยาของรัฐต่อการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง.....	(97)
5. รัฐเดี่ยวอันแบ่งแยกมิได้ ประชาชนกำหนดชะตากรรมตนเองและความเป็น ‘ชาติ’.....	(102)
6. สรุปท้ายบท.....	(107)
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	(112)
1. สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง: การจัดการตนเองของคนปาตานี.....	(113)
2. พลวัตของแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองและท่าทีของตัวแสดงในความ ขัดแย้ง.....	(116)
3. การเผยตัวของแนวคิดกับการการช่วงชิงทางการเมือง.....	(119)
4. ข้อเสนอแนะ.....	(124)
บรรณานุกรม.....	(127)
บุคคลานุกรม.....	(141)
ภาคผนวก.....	(143)
ภาคผนวก ก แนวคำถามสัมภาษณ์ฝ่ายรัฐ.....	(144)
ภาคผนวก ข แนวคำถามสัมภาษณ์ฝ่ายประชาสังคม.....	(145)
ภาคผนวก ค แนวคำถามสัมภาษณ์ฝ่ายขบวนการ.....	(146)

สารบัญ (ต่อ)

ประวัติผู้เขียน.....(147)

รายการตาราง

- ตารางที่ 1 การพูดคุยระหว่างขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานีและรัฐบาลไทย.....(80)
- ตารางที่ 2 พัฒนาการของข้อเรียกร้องจากฝ่ายขบวนการเคลื่อนไหวในจังหวัดชายแดนภาคใต้.....(81)

รายการภาพประกอบ

- ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย.....(12)
- ภาพที่ 2 รูปแบบการปกครองของปาตานี.....(61)
- ภาพที่ 3 ภาพรวมความขัดแย้งที่ปาตานี และการเคลื่อนไหวทางการเมืองรูปแบบต่าง ๆ(82)
- ภาพที่ 4 คำแถลงตีความและข้อสงวนของไทยเกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองและ
รัฐธรรมนูญไทยว่าด้วยการเป็นรัฐเดี่ยวอันแบ่งแยกมิได้(106)
- ภาพที่ 5 แนวคิดเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้
ของไทย 1.....(109)
- ภาพที่ 6 แนวคิดเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัด ชายแดน
ภาคใต้ของไทย2.....(109)
- ภาพที่ 7 พลวัตของมโนทัศน์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของตัวแสดงต่าง ๆ ในความ
ขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย.....(122)

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญ

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) เป็นแนวคิดทางการเมืองที่ถูกตัวแสดงต่าง ๆ ในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งที่ใช้และไม่ใช้ความรุนแรง ใช้ขับเคลื่อนปฏิบัติการทางการเมืองเพื่อให้ประชาชนสามารถแสดงเจตจำนงและมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพ รวมทั้งให้ประชาชนสามารถแสดงออกถึงความต้องการในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทว่าที่ผ่านมา สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองซึ่งเป็นแนวคิดที่มีนัยยะสำคัญต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้รับการถกเถียงอย่างกว้างขวาง ด้วยเพราะการอ้างถึงหลักการดังกล่าวมักนำไปสู่การถกเถียงในประเด็นอื่น ๆ ตามมา อาทิ ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปาตานี การล่าอาณานิคม สิทธิความเป็นเจ้าของ (Hak Pertuanan) การปลดปล่อยปาตานี รวมทั้ง เอกราช (Merdeka) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดที่กลุ่มขบวนการในอดีตถึงปัจจุบัน

ทั้งปีอาร์เอ็น (มติชน, 2557) พูล (สถานีวิทยุโทรทัศนไทยทีวีสีช่องสาม, 2556)¹ และมารา ปาตานี² ยืนยันตรงกัน ซึ่งฝ่ายรัฐบาลไทยมีท่าทีไม่ยอมรับในประเด็นดังกล่าวชัดเจน (ข่าวสด, 2557)³

เหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงไทยปลดปล่อยข้อความ ‘Self-Determination’ ของเยาวชนกลุ่มสหพันธ์นิสิตนักศึกษา นักเรียน และเยาวชนปาตานี หรือ PerMAS ที่แขวนไว้หน้ามัสยิด บ้านท่าด่าน ตำบลตะโละกาโปร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2559 โดยให้เหตุผลว่าข้อความดังกล่าวกระทบต่อความมั่นคง⁴ เป็นอีกตัวอย่างที่ชัดเจนถึงมโนทัศน์หรือความรับรู้เข้าใจเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของเจ้าหน้าที่รัฐและภาคประชาสังคมที่แตกต่างกัน และด้วยประเด็นที่เกี่ยวข้องเหล่านี้มีลักษณะอ่อนไหวต่อความมั่นคงของอธิปไตยของรัฐ⁵ สิทธิในการกำหนดชะตา

¹ รายการข่าวสามมิติ ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่องสาม เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2556 เผยแพร่คลิปวิดีโอการสัมภาษณ์นายกำสตุรี มะห์โกดาร์ ประธานขบวนการปลดปล่อยสหปัตตานี หรือพูล ตอนหนึ่งระบุว่า “พูล เป็นองค์กรต่อสู้เพื่อเอกราชปัตตานีชัดเจน แต่ไม่ได้หมายความว่าพูลยึดถือยึดหลักเอกราชอย่างเดียว แต่ว่าพูล พร้อมทั้งจะยอมรับข้อเสนอของไทยด้วย ขอยกตัวอย่างเช่น ถ้าพูลเปลี่ยนจุดยืน หรือลดระดับเป้าหมายการต่อสู้ จากเอกราช มาเป็นข้อเรียกร้องที่ต่ำกว่า ตนเชื่อมั่นว่าประเทศไทยก็จะยกระดับข้อเรียกร้องอีก ดังนั้น เราต้องยึดข้อเรียกร้องแรก คือเอกราช แต่พวกเราพร้อมยอมรับข้อเรียกร้องอื่นๆ จากฝ่ายรัฐบาลไทย” และ “พูลพร้อมเจรจาหรือพูดคุยไม่ว่าจะชื่ออะไรก็ตามแต่ ไม่ว่าจะเป็นเอกราช หรือนครปัตตานี หรือการกระจายอำนาจ และอื่นๆ แต่ทั้งหมดนั้น เราต้องนั่งโต๊ะ และกำหนดจุดยืนข้อตกลง และนั่นคือทางออกของปัญหา ถ้าหากว่าผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกรายยอมรับกันได้ และพอใจในสิ่งที่ข้อตกลงร่วมกัน”

² มารา ปาตานี (MARA Patani) เกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิก 6 กลุ่ม ได้แก่ แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี (ปีอาร์เอ็น) แนวร่วมอิสลามปลดปล่อยปาตานี (ปีไอพีที) องค์กรปลดปล่อยสหปัตตานี (พูล) 3 กลุ่ม และขบวนการมูญาฮิดีนอิสลามปาตานี (จีเอ็มไอพี) โดยมีการแถลงเปิดตัวเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2558 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย มารา ปาตานีออกข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลไทย 3 ข้อ คือ ให้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นวาระแห่งชาติ ยอมรับทีมงานพูดคุยจาก 6 กลุ่มจำนวน 15 คน และยอมรับกลุ่มมารา ปาตานีพร้อมย้าว่า มาร่าเกิดขึ้นเพื่อให้การต่อสู้เป็นไปตามแนวทางสันติวิธี โดยนายอาบูฮาฟิซ อัลฮากิม ตัวแทนมารา ปาตานี ย้าว่าเป้าหมายสูงสุดของกลุ่มยังเป็นเอกราช ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ก็ยังมองเห็นทางเลือกในการเข้าร่วมกระบวนการสันติภาพที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวด้วย

³ รายงานพิเศษ “ขบวนการรับพูดคุยปราศจาก 5 ข้อเรียกร้องแต่มีเงื่อนไข” ของ อัศโตรา ซาบัต ซึ่งตอนหนึ่งระบุถึงปัญหาของข้อเรียกร้องข้อที่ 4 ของปีอาร์เอ็น ว่า “ข้อที่ 4. มีปัญหาแน่นอน เรียกร้องให้รัฐบาลไทยยอมรับสิทธิความเป็นเจ้าของหรือสิทธิอธิปไตย (hak pertuanan) ของชาวมลายูปาตานีเหนือดินแดนปาตานี ข้อนี้รัฐบาลไทยรับไม่ได้ถึงแม้ปีอาร์เอ็นได้ส่งเอกสารมากกว่า 30 หน้าชี้แจงไปแล้ว”

⁴ หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว กลุ่มนักศึกษาได้ชี้แจงถึงความหมายของ Self-Determination ว่าเป็นเพียงหลักสิทธิว่าด้วยการกำหนดชะตากรรมตนเอง ตามมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เมื่อค.ศ.1960 เท่านั้น ต่อมาในวันที่ 8 กรกฎาคม 2559 เยาวชนรวมตัวกันที่หน้ามัสยิดกรือเซะ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี รณรงค์ชูป้าย ข้อความ Self-Determination อีกครั้งเพื่อแสดงจุดยืนในการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง

⁵ ดู “บิ๊กตุ๋ ก้าวปัด 5 ข้อเสนอปีอาร์เอ็น” หนังสือพิมพ์บ้านเมือง ฉบับวันที่ 30 เมษายน 2556, “ประเมินวงถกปีอาร์เอ็น กับ 3 ประเด็นที่ต้องคุย” สำนักข่าวอิศรา (http://wbns.oas.psu.ac.th/shownews.php?news_id=130919), “สมช.ปัดไม่รับ 5ข้อปีอาร์เอ็นปลัดเหตุรุนแรง นัดคุยใหม่13 มิย.” หนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันที่ 30 เมษายน 2556 และ รายงานพิเศษ “ขบวนการรับพูดคุยปราศจาก 5 ข้อเรียกร้องแต่มีเงื่อนไข” ของ อัศโตรา ซาบัต ซึ่งตอนหนึ่งระบุถึงปัญหาของข้อเรียกร้องข้อที่ 4 ของปีอาร์เอ็น ว่า “ข้อที่ 4. มีปัญหาแน่นอน เรียกร้องให้รัฐบาลไทยยอมรับสิทธิความเป็นเจ้าของหรือสิทธิอธิปไตย (Hak Pertuanan) ของชาวมลายูปาตานีเหนือ

กรรมตนเองในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงไม่ปรากฏในการถกเถียงในสาธารณะอย่างกว้างขวางเท่าที่ควร ทั้งที่เป็นหัวใจสำคัญในการทำความเข้าใจและคลี่คลายปมความขัดแย้ง

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมเฉพาะ ถูกกำหนดโดยภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง ภาษา และศาสนาอิสลาม เป็นพื้นที่สงครามที่มีความซับซ้อนของปัญหาชาติพันธุ์และการเมืองระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มลายูกับรัฐไทย นำมาซึ่งปฏิบัติการของชาวมลายูมุสลิมที่เรียกตัวเองหรือถูกเรียกว่า ขบวนการปลดปล่อยปาตานี นักสู้เพื่อเสรีภาพ กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐและอื่น ๆ (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2559)⁶ ปฏิบัติการต่อต้านนโยบายผสมกลมกลืนของรัฐไทยพัฒนามาจนถึงขั้นหยิบอาวุธขึ้นสู้ ซึ่งแม้จะมีความพยายามจากฝ่ายต่าง ๆ ที่ต้องการยุติความขัดแย้งนี้แต่ความรุนแรงก็ยังคงเกิดขึ้นต่อเนื่อง พร้อม ๆ กับการสู้รบในทางความคิด การแย่งชิงความหมายของความเป็นชาติ และการพยายามหาทางออกจากความขัดแย้งด้วยวิถีทางการเมืองและสันติวิธี และการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองก็เป็นอีกหนึ่งปฏิบัติการของกลุ่มเคลื่อนไหวในพื้นที่ที่ต้องการแสดงเจตจำนงของประชาชนที่ต้องการกำหนดวิถีการเดินทางไปสันติภาพในแบบที่พวกเขาคาดหวัง อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุว่าสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองมีรายละเอียดเชื่อมโยงกับการพูดถึงสิทธิของประชาชนในการกำหนดอนาคตทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม แต่เมื่อหลักการดังกล่าวในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ตกอยู่ในพื้นที่ปิดด้วยเหตุผลด้านความมั่นคง ทำให้ประชาชนบางส่วนรู้สึกว่าจะไม่สามารถยืนยันสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองได้ เพราะหลักการดังกล่าวถูกผลักให้กลายเป็นเรื่องอันตรายและสุ่มเสี่ยง ดังนั้น ช่องทางของการแสดงเจตจำนง หรือความต้องการในทางการเมือง หรือแม้แต่รูปแบบของกระบวนการสันติภาพที่ต้องการจึงถูกปิดตามไปด้วย

ดินแดนปาตานี ขอนี้รัฐบาลไทยรับไม่ได้ถึงแม้บ็อาร์เอ็นได้ส่งเอกสารมากกว่า 30 หน้าชี้แจงไปแล้ว”
(https://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=TVRReE9UWTNOVGMxTXc9PQ==)

⁶ ข้อหนึ่งของแบบสอบถามที่ใช้ในการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนโดยเครือข่าย Peace Survey (มกราคม 2559) ระบุถึงคำเรียกของกลุ่มที่ใช้อาวุธสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐไว้หลายคำ ได้แก่ นักสู้เพื่อเสรีภาพ โจรใต้/อาชญากร ขบวนการปลดปล่อยปาตานี/ยูแวน ผู้ก่อความไม่สงบ ผู้ก่อเหตุรุนแรง ผู้ก่อการร้าย กลุ่มผู้มีความคิดเห็นและอิทธิพลแตกต่างจากรัฐ (กลุ่มผู้เห็นต่าง)

งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการสำรวจความหมาย เงื่อนไข และการตีความสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ผ่านมุมมองของตัวแสดงต่าง ๆ ที่ปรากฏตัวในอาณาบริเวณของความขัดแย้งนี้ มุ่งเผยให้เห็น ‘การดำรงอยู่’ ‘ภาวะปัจจุบัน’ รวมทั้ง ‘ความเปลี่ยนแปลง’ ของแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ซึ่งเป็นหลักใหญ่ใจความสำคัญของความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย โดยตั้งข้อสังเกตเบื้องต้นว่าสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในสนามความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกฉวยใช้ และถูกเข้าใจโดยตัวแสดงต่าง ๆ ในรูปแบบที่แตกต่างกัน มีสาเหตุจากหลายปัจจัย อีกทั้งแนวคิดนี้ยังมีพลวัตตามสถานการณ์ความขัดแย้งที่เปลี่ยนแปลงเสมอ การทำความเข้าใจการปรากฏตัวของแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในฐานะแนวคิดที่มีพลวัต จะนำไปสู่การทำความเข้าใจปมปัญหาที่สำคัญอื่น ๆ โดยเฉพาะประเด็นเอกราช และสิทธิความเป็นเจ้าของ ซึ่งอาจมีลักษณะเปลี่ยนแปลง ไม่หยุดนิ่งด้วยเช่นกัน ความเข้าใจภาวะปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลงของแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ จะสะท้อนให้ตัวแสดงในความขัดแย้งแต่ละฝ่าย เห็นวิถีคิดและความเปลี่ยนแปลงทางความคิดของตัวแสดงอื่น ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการสันติภาพและแนวทางในการจัดการความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

2.1 สำรวจมโนทัศน์ และเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อมโนทัศน์ว่าด้วยสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ของตัวแสดงในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

2.2 ศึกษาพลวัตของแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

3. คำถามวิจัย

มโนทัศน์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยเป็นอย่างไร และมีลักษณะเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

3.1 มโนทัศน์ (Concept) หมายถึง แนวคิด หลักคิด ความคิดรวบยอด ความคิดที่ตกผลึกแล้ว เป็นความรู้ความเข้าใจเฉพาะต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงและถูกตีความใหม่ตลอดเวลา อันเป็นผลจากเงื่อนไขประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

3.2 พื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย หมายถึง พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่มีการใช้กำลังอาวุธระหว่างกลุ่มขบวนการที่เห็นต่างจากรัฐไทย ประกอบด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี และอำเภอจะนะ เทพา สะบ้าย้อย นาทวี ของจังหวัดสงขลา

5. วิธีการและขอบเขตการศึกษา

งานศึกษาชิ้นนี้มุ่งสำรวจมโนทัศน์ ในแง่ของการดำรงอยู่ ความหมาย เงื่อนไข และพลวัตของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ในความขัดแย้งพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ใช้ทฤษฎีวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) โดยเน้นข้อมูลจากกลุ่มประชากร 3 กลุ่ม ได้แก่ ฝ่ายรัฐ ฝ่ายขบวนการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยปัตตานี และกลุ่มองค์กรประชาสังคมที่เคลื่อนไหวอยู่ในสนามความขัดแย้งพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และอำเภอจะนะ สะบ้าย้อย เทพา นาทวี ของจังหวัดสงขลา

5.1 แหล่งข้อมูล

5.1.1 ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาเอกสารเพื่อทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิ และสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองที่ปรากฏในบริบทโลก เอกสารวิชาการ และงานวิจัย เพื่อให้เห็นกรอบแนวคิดของการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ผ่านมา เพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย และศึกษาเอกสารเรื่องเดียวกันนี้ในบริบทความขัดแย้งชายแดนใต้ ทั้งที่เป็นเอกสารขั้นต้น อาทิ แถลงการณ์ คำประกาศ รวมทั้งการสื่อสารอื่น ๆ ที่ถูกเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์อย่างเป็นทางการ เช่น เว็บไซต์ยูทูบ และเอกสารชั้นรอง อาทิ งานวิจัย สถิติ บทความ บทวิเคราะห์ และข่าว ที่มีที่มาจากทั้งสื่อกระแสหลัก สื่อท้องถิ่น การรายงานของนักศึกษา และกลุ่มประชาสังคมต่าง ๆ ที่พูดถึง ให้ความเห็น วิพากษ์วิจารณ์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง หรือคำเรียกอื่นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการกำหนดชะตากรรมตนเอง ทั้งนี้ **เอกสารที่จะใช้ในการศึกษา** ได้แก่ เอกสารอย่างเป็นทางการ บันทึกความเข้าใจ ข้อตกลง แนวนโยบาย ธรรมนูญหรือคำประกาศของขบวนการปลดปล่อยปาตานี คำแถลงการณ์ หรือข้อเสนอของปีอาร์เอ็น /มารา ปาตานี คู่มือปฏิบัติการในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คู่มือยุทธศาสตร์ การแก้ปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) เอกสารจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ประกาศ คำสั่ง แผนปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เอกสารในโครงการความมั่นคงศึกษา สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ข้อเสนอด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (เช่น พ.ร.บ.ปัตตานีมหานคร พ.ศ....) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย Insider Peacebuilders Platform (IPP) เทปบันทึกการบรรยาย การเสวนาและการจัดเวทีสาธารณะต่าง ๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลสำรวจความคิดเห็นประชาชน หรือผลสำรวจที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งชายแดนใต้ โดยรายละเอียดของเอกสาร ได้แก่

เอกสารฝ่ายขบวนการ

- ธรรมนูญ 1975 ของขบวนการปีอาร์เอ็น พ.ศ.2518, ธรรมนูญพูโล, ปรัชญาปฏิวัติ พ.ศ.2531 เอกสาร In Conjunction and Commemoration of 40th Anniversary of BRN Formation พ.ศ.2543 แผนบันไดเจ็ดขั้น และแถลงการณ์ของปีอาร์เอ็น⁷ ได้แก่

- แถลงการณ์ครั้งที่ 1 คำประกาศของแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายูปาตานี เผยแพร่เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2556 <https://www.youtube.com/watch?v=3XzxHyvRu1U> (ดูฉบับแปลสำนวนต่าง ๆ ที่ <http://deepsouthwatch.org/node/4635>)

- แถลงการณ์ครั้งที่ 2 คำอธิบายข้อเรียกร้องขั้นแรก 5 ข้อ 29 เมษายน 2556 เผยแพร่เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2556 <https://www.youtube.com/watch?v=x6r5WxFIBLY> (คำแปลโดยฮาร่า ชินทาโร <http://www.deepsouthwatch.org/ms/node/4301> และ คำแปลโดย Abdulloh Wanahmad <http://www.deepsouthwatch.org/node/4300>)

- แถลงการณ์ครั้งที่ 3 แถลงการณ์ของแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายูปาตานี (ปีอาร์เอ็น) ฉบับที่ 3 เผยแพร่เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2556 <https://www.youtube.com/watch?v=9vCoPDi80Rc&feature=youtu.be> (ดูคำแปลโดยฮาร่า ชินทาโร ใน *เส้นทางกระบวนกรสันติภาพปาตานี* หน้า 128-130)

- แถลงการณ์ครั้งที่ 4 คำประกาศแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายูปาตานี (ปีอาร์เอ็น) ฉบับที่ 4 เผยแพร่เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2556 <https://www.youtube.com/watch?v=EC5hYrI5Grg&feature=youtu.be>

(ดูคำแปลโดย ฮาร่า ชินทาโร ใน *เส้นทางกระบวนกรสันติภาพปาตานี* หน้า 132-135 และ <http://prachatai.com/journal/2013/06/47374>)

⁷ เอกสารชิ้นต้นจากการศึกษาวิจัยเรื่องการเมืองของถ้อยคำในชายแดนใต้/ปาตานี: การประกอบสร้าง “สันติภาพ” ในความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมือง ของ รอมฎอน ปันจอร์ และ งานวิจัยพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงขององค์กรปลดปล่อยสหปัตตานีในความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี ของ ชากาเรีย บินยูซุฟ

- แลกเปลี่ยนครั้งที่ 5 มติสภาชุรอของแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายูปาตานี (ปีอาร์เอ็น)
เผยแพร่เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2556
<https://www.youtube.com/watch?v=8JE9NiawBL8&feature=youtu.be> (ดูคำแปลสำนวนของ
อับดุลสุโกร์ ดินอะ ในเส้นทางกระบวนการสันติภาพปาตานี หน้า 136-137 หรือ
<http://oknation.nationtv.tv/blog/print.php?id=878193>)

- แลกเปลี่ยนครั้งที่ 6 มติสภาชุรอของแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายูปาตานี (ปีอาร์เอ็น)
เผยแพร่เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2556
<https://www.youtube.com/watch?v=bcWmriF3TNM&feature=youtu.be> (ดูคำแปลโดยฮาร่า
ซินทาโร ในเส้นทางกระบวนการสันติภาพปาตานี หน้า 138)

- เอกสารลายลักษณ์อักษร ข้อเรียกร้องเบื้องต้น ที่ออกเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2556 ฉบับ
ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใบแถลงข่าวบันทึกความเข้าใจร่วมความริเริ่มสร้างสันติภาพในเดือนธันวาคม
2556 และแถลงการณ์ปีอาร์เอ็น 4 ธันวาคม 2556 (ดูใน เส้นทางกระบวนการสันติภาพปาตานี หน้า 140-
157)

5.1.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเลือกกลุ่มประชากรตัวแทนจากทั้ง 3 กลุ่ม
(รัฐ ขบวนการ ประชาสังคม) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 20 คน โดยการเลือก
ตัวแทนในขั้นแรก อ้างอิงจากสถานะหรือตำแหน่งแห่งที่ของตัวแทนในการเป็นสมาชิกของรัฐ ขบวนการ
และภาคประชาสังคม การมีบทบาทในความขัดแย้ง ประกอบกับการอ้างอิงข้อมูลกลุ่มตัวแทนจากงาน
โครงการ “การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งที่
1 (Peace Survey)”⁸ ซึ่งมีความชัดเจนในแง่ของระเบียบวิธีวิจัยที่ได้รับการยอมรับ จากนั้นใช้วิธีการ

⁸ วิธีการศึกษาของโครงการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Peace Survey) โดยเครือข่าย Peace Survey ดำเนินการ
และเผยแพร่ครั้งแรกในช่วงต้นปี 2559 สำรวจประชาชน 1,650 คน ซึ่งได้ใช้วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ ประชาชนในพื้นที่ (1,500 ตัวอย่าง) และผู้นำทาง
ความคิดจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ (150 คน) สำหรับกลุ่มผู้นำทางความคิด ในขั้นแรกใช้วิธีการเชิญเครือข่ายประชาสังคมมาระดมความคิดเห็นและเสนอชื่อบุคคลที่อยู่ในกลุ่ม
องค์กรตามหลักเกณฑ์การมีบทบาทในพื้นที่ความขัดแย้ง โดยคำนึงถึงสัดส่วนความเหมาะสมด้านพื้นที่ ศาสนา เพศ และอายุด้วย) เพื่อให้ได้รายชื่อกลุ่มตัวอย่างแบบ
เจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 50 คน จากนั้นจึงให้กลุ่มตัวอย่าง 50 คนดังกล่าว เสนอรายชื่อบุคคลที่ควรสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมอีกคนละ 10 ชื่อ (โดยเป็นไป
ตามหลักเกณฑ์ เช่น สามารถสะท้อนเสียงประชาชน มีเครือข่ายกว้างขวาง มีความน่าเชื่อถือ ได้รับการยอมรับ เป็นต้น) จากนั้นคณะทำงานจะพิจารณาความถี่ของรายชื่อที่

เลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) จากตัวแทนในชั้นแรกเพื่อเลือกสัมภาษณ์ประชากร ตัวแทนในลำดับถัดไป นอกจากนี้ผู้ศึกษายังใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยการเข้าสังเกตการณ์ กิจกรรม วงประชุม เสวนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมของงานที่องค์กรประชาสังคมในพื้นที่กำลัง ขับเคลื่อน ประกอบการได้มาซึ่งข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ด้วย

ในการทำความเข้าใจความขัดแย้งซึ่งมีตัวแสดงหลากหลายนั้น การศึกษาแง่มุมเฉพาะ กลุ่มประชากรจากกลุ่มเดียวมีข้อจำกัดที่ทำให้มองไม่เห็นประเด็นที่ผู้ศึกษาสนใจในมิติอื่น ๆ โดยเฉพาะ แนวคิดเรื่อง Right to Self-Determination ซึ่งมีนิยามความหมายและการถูกนำไปใช้ที่หลากหลาย การ พูดถึง Self-Determination ทำให้เกิดภาพความคาดหวังหรือความต้องการอันเนื่องมาจากการเรียกร้อง สิทธิในลักษณะดังกล่าวหลากหลายระดับ ซ้ำยังมีข้อถกเถียงที่ต้องหาคำตอบ เป็นต้นว่า ในมิติของผู้คน ใครบ้างจะอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองได้ หรือในมิติของดินแดน ดินแดนใดบ้างสามารถอ้าง สิทธิในการกำหนดชะตากรรมได้ ยังไม่นับรวมถึงหลักการในการอ้างว่าจะมาจากประเด็นใด ใครตัดสิน ประกอบกับจากประสบการณ์ของความขัดแย้งที่อ้างสิทธิในลักษณะนี้ในที่อื่น ๆ ในโลกพบว่า การเรียกร้อง สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองส่งผลให้เกิดการกำหนดชะตากรรมตนเองหลายรูปแบบ ไม่ตายตัว มี ทั้งนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดน การปกครองตนเอง หรือการกระจายอำนาจรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งทั้งหมดล้วน ขึ้นกับว่าตัวแสดงในความขัดแย้ง (รัฐ ขบวนการ ประชาชน ฯลฯ) จะมีการปรับตัว จัดการ หรือตกลงกัน อย่างไร

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของ ไทย ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ อย่างไม่มีที่มาที่ไปแต่เป็นแนวคิดที่ถูกใช้โดยตัวแสดงต่าง ๆ ในทางการเมืองอยู่ เสมอ แต่สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ในความขัดแย้งชายแดนใต้เป็นประเด็นที่ยังคลุมเครือ ผู้ ศึกษาเห็นว่าจำเป็นต้องหาความหมายของแนวคิดนี้จากกลุ่มตัวแสดงต่าง ๆ ให้รอบด้านเท่าที่พอจะเป็นไป ได้ เพื่อให้เห็นความไม่สม่ำเสมอ ความเข้มข้น และความหลากหลายของข้อถกเถียงเกี่ยวกับสิทธิในการ

ถูกเสนอ ประกอบกับเงื่อนไขที่ว่า รายชื่อที่ถูกเสนอนั้นจะต้องมาจากการเสนอของผู้นำความคิดในรอบก่อนหน้าอย่างน้อย 2 คน ท้ายที่สุด ผู้นำทางความคิดจำนวน 100 คนแรกจากการจัดลำดับตามเกณฑ์ข้างต้น จะถูกใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจความคิดเห็นในโครงการสำรวจดังกล่าว

กำหนดชะตากรรม โดยเน้นเลือกประชากรที่เป็นสมาชิกกลุ่มคู่ขัดแย้งหลัก และประชากรจาก องค์กร ประชาสังคมและผู้มีอิทธิพลทางความคิดซึ่งมีบทบาทในการผลักดันข้อเสนอทางการเมือง ที่ทำหน้าที่เป็น เครือข่ายข้อต่อ เป็นตัวเชื่อมภาคส่วนต่าง ๆ ในความขัดแย้ง ซึ่งถึงแม้ว่าในกลุ่มของคู่ขัดแย้งหลัก โดยเฉพาะขบวนการ จะมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลอยู่พอสมควร แต่ผู้ศึกษาก็ได้พยายามรวบรวม เอกสารและข้อมูลจากการศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เคยมีผู้ศึกษามาก่อนนำมา ต่อยอดและคิดว่าเพียงพอกับการหาคำตอบเรื่องมโนทัศน์สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง เอกสาร รวมทั้งกลุ่มประชากรดังที่ปรากฏในงานวิจัยชิ้นนี้คงพอสะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดชะตา กรรมของตัวแสดงในความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี และเพียงพอที่จะทำให้เห็นภาพรวม ความมีอยู่และพลวัต ของหลักการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน โดย ตั้งอยู่บนฐานความเข้าใจว่าปรัชญาแนวคิดหรืออุดมการณ์ใด ๆ ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ และจะ เปลี่ยนอีกแน่นอนในอนาคตด้วยเหตุปัจจัยหลากหลาย

สำหรับกลุ่มประชากรที่คาดว่าจะใช้ในงานศึกษานี้ ประกอบด้วย

ฝ่ายรัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงกลาโหม (กอ.รมน. ทหาร ตชด. ทหาร พราณ) กระทรวงมหาดไทย (ศอ.บต.) กระทรวงการต่างประเทศ สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักข่าวกรอง แห่งชาติ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) เป็นต้น โดยใช้วิธีการส่งจดหมายจากสถาบันสันติ ศึกษาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์

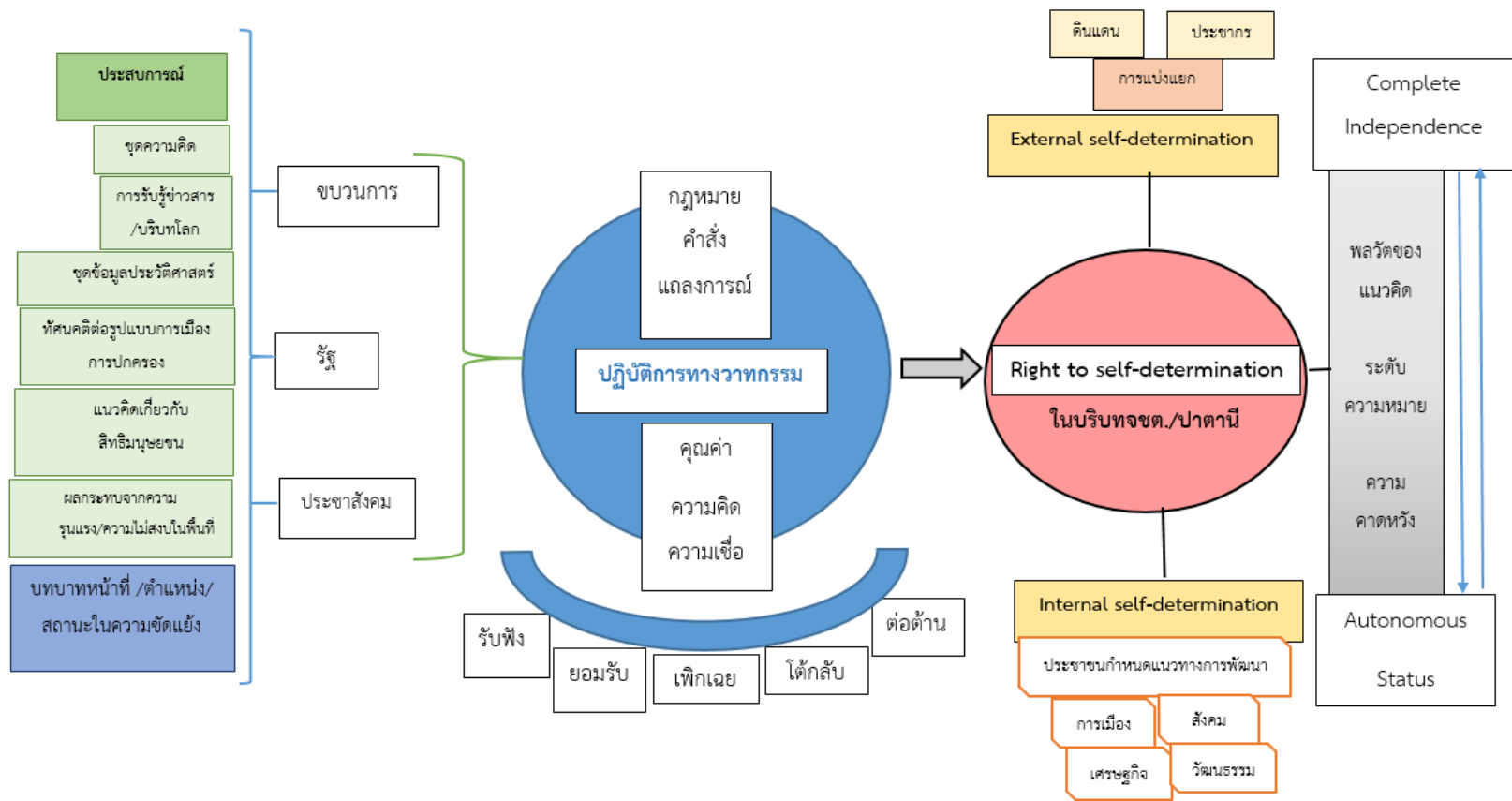
ฝ่ายขบวนการ ด้วยความเปราะบางของสถานการณ์ในการเข้าถึงข้อมูลของบุคคลกลุ่มนี้ ในส่วนนี้ ผู้ศึกษาเข้าใจและตระหนักดีว่าเป็นข้อจำกัดประการหนึ่งของงานศึกษา อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาได้ พยายามเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลบางส่วน ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มขบวนการปลดปล่อยปาตานี แม้จะไม่ใช่สมาชิก ระดับนำแต่ก็มีแนวคิดสนับสนุนปฏิบัติการของขบวนการ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษาเห็นรูปแบบทางความคิดที่ สอดคล้องกับเป้าหมายของขบวนการได้พอสมควร นอกจากนี้ผู้ศึกษายังพยายามพูดคุยกับบุคคลหรือกลุ่ม องค์กรที่มีแนวคิด *สนับสนุน* ฝ่ายขบวนการ เพื่อประกอบการวิเคราะห์ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในการ กำหนดชะตากรรมตนเองในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำหรับกลุ่มขบวนการที่สามารถเข้าถึงได้

เช่น ตัวแทนกลุ่ม PULO และ MARA Patani ก่อน จากนั้นจะใช้วิธีการสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) เพื่อเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ ในลำดับถัดไป

องค์กรประชาสังคม บุคคลที่ไม่ใช่รัฐ ที่ทำงานในลักษณะเครือข่าย ผลักดันวาระทางการเมืองและสังคมที่ยังมีการขับเคลื่อนงานอยู่ เช่น สภาประชาสังคมชายแดนใต้ PerMAS และ LEMPAR เป็นต้น รวมทั้งกลุ่มการเมืองที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐในรูปแบบอื่น โดยเฉพาะผู้แทนที่เป็ช้ข้อต่อหรือสามารถสะท้อนเสียงประชาชนได้ เช่น พรรคการเมือง นักการเมืองที่มาจากทางเลือกตั้ง (ส.ส.) นักการเมืองท้องถิ่น รวมทั้งผู้นำทางความคิด ในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และบางพื้นที่ในจังหวัดสงขลา

5.2 กรอบเวลา งานศึกษานี้มุ่งศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งตั้งแต่พ.ศ.2547 (ซึ่งความขัดแย้งรอบใหม่ปะทุขึ้นหลักการเปลี่ยนปีที่ จ.นราธิวาส) จนถึง พ.ศ.2560 (ปัจจุบัน) เนื่องจากเป็นช่วงทศวรรษของความขัดแย้งจังหวัดชายแดนใต้ที่มีจุดพลิกผันของสถานการณ์สำคัญ โดยเฉพาะการที่คู่ขัดแย้งลงนามในฉันทามติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการพูดคุยสันติภาพ (General Consensus on Peace Dialogue Process) ในปีพ.ศ.2556 ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นการเปลี่ยนผ่านจากการใช้ความรุนแรงโดยอาวุธมาเป็นการใช้สันติวิธี ดังนั้น ช่วงเวลาดังกล่าว เหมาะสมที่จะทำให้เห็นภาพทิศทางของการจัดการความขัดแย้งด้วยการไม่ใช้ความรุนแรง การขับเคลื่อนทางวิชาการ รวมทั้งเวทีสาธารณะที่ส่งผลให้ข้อถกเถียงต่าง ๆ เเผยตัวขึ้นในพื้นที่เปิด และสามารถใช้ในการวิเคราะห์ห็นัยยะที่เปลี่ยนไปของแนวคิด ‘สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง’ จากฝ่ายต่าง ๆ ในความขัดแย้งได้

5.3 กรอบแนวคิด (Conceptual Framework) กรอบแนวคิดการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย รายละเอียดดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

คำตอบจากงานศึกษาชิ้นนี้จะแสดงให้เห็นลักษณะการดำรงอยู่ของมโนทัศน์ว่าด้วยสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ซึ่งเป็นหนึ่งในประเด็นใจกลางความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย โดยเป็นคำอธิบายจากมุมมอง ความรับรู้ ความเข้าใจของของตัวแสดงซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในความขัดแย้งครั้งนี้ ทำให้เห็นการเลื่อนไหล เปลี่ยนแปลงความหมาย รวมทั้งจุดร่วม จุดต่างของมุมมองทางความคิดทางการเมืองเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวของตัวแสดงในความขัดแย้ง อันน่าจะช่วยให้เห็นความเป็นไปได้ทางการเมืองที่เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการสันติภาพและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎี

1. วาทกรรม (Discourse)

ธนา วงศ์ญาณณาเวช นามแฝงเป็นชื่อคำพวนของ ธเนศ วงศ์ญาณณาเวช เขียนหนังสือเรื่อง *ภาพยนตร์ของ Derrida และ Derrida ของภาพยนตร์* (2559) รวบรวมข้อเขียนของเขาที่เคยตีพิมพ์ในวารสาร *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความคิดของฌาคส์ แดร์ริดา (Jacques Derrida, 1930-2004) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสที่มีอิทธิพลมากในช่วงทศวรรษ 1990 โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับ Deconstruction หรือ ‘การรื้อสร้าง’ ซึ่งถูกใช้มากในวงการทั้งมนุษยศาสตร์และศิลปะ แม้หนังสือดังกล่าวจะพูดถึงความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดของแดร์ริดากับภาพยนตร์เป็นหลักแต่มีบางช่วงบางตอนที่เล่าเกร็ดเล็กน้อยในแวดวงวิชาการไทยในช่วงพ.ศ.2525-2535 ทำให้ว่าเห็นแนวคิดเรื่อง Discourse เข้ามาในสังคมไทยอย่างไร

กล่าวคือ Discourse เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในแวดวงวิชาการด้านภาษาศาสตร์ ก่อนขยับย้ายเข้ามาได้รับความนิยมในสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยช่วงแรก นักวิชาการไทยเริ่มสนใจนำเข้ามาแนวคิดของนักวิชาการในยุโรปโดยเฉพาะฝรั่งเศสเข้ามาผ่านการแปลบทความของนักคิดต่าง ๆ อาทิ ในปี 2525 บทความเรื่อง “ภาษา: สัญลักษณ์: วรรณคดี” ของสุกัญญา หาญตระกูล ตีพิมพ์ตีพิมพ์ในวารสาร *โลกหนังสือ* นับเป็นการนำเข้ามาแนวคิดเชิงโครงสร้างนิยมจากฝรั่งเศสเข้ามาในสังคมไทย แนวคิดเรื่อง Sign ที่แปลไทยว่า ‘สัญลักษณ์’ หรือ ‘สัญลักษณ์’ จึงเริ่มมีพื้นที่ในแวดวงภาษาศาสตร์และวรรณกรรม ก่อนที่ภายหลังจะได้รับความนิยมมากในการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ต่อมา พร้อม ๆ กับแนวคิดเรื่อง Discourse ซึ่งเข้ามาในไทยพร้อมกับแนวคิดโครงสร้างนิยม แต่ก็ยังไม่มีคำแปลไทยในช่วงแรก บทความของเกษียร เตชะพีระ เรื่อง “ข้อเขียนเพื่อการวิวาทะ: เส้นทางความคิดของขบวนการนักศึกษาไทยในรอบทศวรรษ 14 ตุลาฯ: การปฏิวัติกระบวนทัศน์ 2 ครั้ง” ในวารสาร *เศรษฐศาสตร์*

การเมือง (มกราคม 2527) ยังใช้ทับศัพท์ว่า Discourse กระทั่งในปีพ.ศ.2531 สุทธิพันธุ์ จิราธิวัฒน์ อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขียนบทความและแนวคิดของฌ็อง โบตริยาร์ด (Jean Baudrillard, 1929-2007) ผ่านผลงานแปลและตีพิมพ์ในวารสารธรรมศาสตร์ (2528) และจดหมายข่าวสังคมศาสตร์ฉบับบ้าน (2531) ใช้คำทับศัพท์ว่า ‘ดีสคอร์ดส์’ โดยบรรณาธิการในขณะนั้น คือสมเกียรติ วันทะนะ ได้ให้คำแปลไว้ชั่วคราวในหมายเหตุบรรณาธิการ ให้คำแปล Discourse ไว้ว่า ‘วาทกรรม’ เป็นครั้งแรก (ธนา วงศ์ญาณณาเวช, 2559: 13-21)

อย่างไรก็ตาม ในปี 2533 อนัญญา (ภุชงค์กุล) อธิการบดี อดีตอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เขียนหมายเหตุบรรณาธิการในหนังสือ *รัฐกับหมู่บ้านในไทยศึกษา (2533)* อธิบายว่า “ความหมายเกิดขึ้นได้โดยผ่านและอาศัยปรากฏการณ์และกิจกรรมทางสังคมจำนวนหนึ่ง ปรากฏการณ์และกิจกรรมทางสังคมทั้งหลายทั้งปวงซึ่งโยงใยอยู่กับกระบวนการสร้างความหมายที่คนในสังคมใช้กันอยู่นี้คือ ‘Discourse’” (อนัญญา, 2533 อ้างใน ธนา, 2559: 22) “Discourse จึงเป็นระบบความคิด ค่านิยม วัฒนธรรม อุดมการณ์ โลกทัศน์ ชีวทัศน์ หลักและวิธีการใช้เหตุผล ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ผ่าน ภาษา หรือสัญลักษณ์ในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งไวยากรณ์หรือหลักของภาษา” อนัญญาจึงมีความเห็นแย้งว่า การแปล Discourse ว่าวาทกรรมนั้นยังไม่กินความนัก ถ้าแปลว่า ‘นัยกรรม’ จะกินความว่า กระนั้น นัยกรรมก็ไม่ได้รับความนิยม คำว่า ‘วาทกรรม’ นั้นติดตลาดไปแล้วทั้งในแวดวงวิชาการและสื่อสารมวลชนไทย (ธนา, 2559: 22-23)

ในส่วนของความหมาย ของ Discourse ปลายทศวรรษที่ 1970 ถึงต้นทศวรรษที่ 1980 เมื่อแนวคิดฝ่ายซ้ายตั้งคำถามกับโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงยาก หลุย อัลธูแซร์ เห็นว่ามนุษย์นั้นเป็นเพียงเบี้ยตัวเล็กที่ถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคม นั้นเป็นคำตอบว่าเหตุใดกรรมกรจึงไม่ปฏิวัติ ในขณะที่อันโตนิโอ กรัมสซี Antonio Gramsci (1891-1937) เสนอแนวคิดที่ต่อยอดออกไป ว่าด้วยเรื่อง Hegemony หรือ ‘การครองความเป็นเจ้า’ หรือ ‘อำนาจนำ’ แต่ก็ไม่สามารถอธิบายกลไกของการครอบงำนั้นได้ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault 1926-1984) นักคิดนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ซึ่งถูกจัดอยู่ในกลุ่มนักวิชาการหลังโครงสร้างนิยม (Post-Structuralism) ตอบคำถามเกี่ยวกับกลไกดังกล่าว ว่าคือวาทกรรม ในฐานะที่เป็นกลไกของ ‘อำนาจนำ’ ในการ ‘ผลิต’ หรือ ‘สร้าง’ ความจริง แนวคิดดังกล่าวเปลี่ยนวิธีการมองโลกและความจริง หรืออาจเรียกได้ว่าแบ่งยุคสมัยใหม่ และหลังสมัยใหม่ออกจากกัน

กล่าวคือ เมื่อความรู้และความจริงไม่ใช่เรื่องของ ‘การค้นพบ’ สิ่งที่มีอยู่แล้ว เป็นเรื่องของการสร้าง การประดิษฐ์ขึ้น (ธนา, 2559: 37-39)

แนวคิดเรื่อง วาทกรรมของฟูโกต์ ถูกใช้อ้างอิงแพร่หลายในวงวิชาการไทย วาทกรรมเป็นแนวคิดที่ด้วยการประกอบสร้างความรู้ ความจริง และความหมายของสรรพสิ่งในโลก ยุคสมัยของการศึกษาปรัชญาตะวันตกเปลี่ยนจากการศึกษาวิเคราะห์ความคิดและความเป็นเหตุเป็นผลมาสู่ยุคของการศึกษา ‘ภาษา’ ด้วยเหตุที่ว่า ภาษาเป็นตัวตนของมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถคิดโดยปราศจากภาษาได้ โดยการศึกษาในช่วงแรกมีทั้งในแง่ศึกษาความหมายและโครงสร้าง แต่ต่อมาก็เกิดข้อจำกัดถึงขอบเขตของ ‘ตัวบท’ ที่จะยึดถือเป็นวัตถุแห่งการศึกษาระบบภาษา กระทั่งฟูโกต์ให้คำอธิบายว่า Discourse เป็นหน่วยในการศึกษาภาษา อย่างไรก็ตาม ฟูโกต์แทบไม่ได้ให้คำอธิบายถึงนิยามของ Discourse ว่าหมายถึงอะไรกันแน่ แต่นักคิดคนอื่น ๆ ก็ได้พยายามทำความเข้าใจและอธิบายวาทกรรมไว้หลากหลายทัศนะ ซึ่งโดยรวมแล้ว Discourse หรือในภาษาไทยใช้คำว่า วาทกรรม หมายถึงทั้งการพูด การถกเถียง การเขียนบันทึก ทั้งในลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ วาทกรรมเป็นลักษณะของการเคลื่อนไหวตัวของความหมายในทิศทางต่าง ๆ การวิเคราะห์วาทกรรมจะทำให้เข้าใจ ภาษา ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะเป็นสิ่งสะท้อนความนึกคิดของมนุษย์นั่นเอง (ธีรยุทธ บุญมี, 2551: หน้า 39)

วาทกรรม เป็นระบบการให้ความหมาย หรือผลิตสร้างความหมาย ความเชื่อ ระเบียบต่าง ๆ ผ่านกระบวนการใช้ภาษา รวมทั้งยังเป็นการผลิตซ้ำความหมายด้วย เมื่อความเชื่อเหล่านั้นถูกผลิตซ้ำ ครั่งแล้วครั่งเล่า ประกอบกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้พูด จึงเกิดการสถาปนา ‘ความรู้’ หรือ ‘ความจริง’ บางอย่างขึ้น ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ฟูโกต์ให้กำเนิดแนวคิดในเชิงปรัชญาว่าด้วยวาทกรรมนี้ จากความสนใจและการพยายามทำความเข้าใจประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความรู้ และอำนาจ โดยความรู้นี้เป็นอำนาจ ในแง่ที่ว่ามันเกิดจากวิธีการที่อำนาจบางอย่างในสังคมกำหนดให้เรื่องหรือหัวข้อหรือประเด็นต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องรู้ (Subject of Knowledge) (สมัชชา นิลปัทม์ และรุ่งรวี เฉลิมศรี ภิญโญรัช, 2556) กระบวนการดังกล่าวผลิตสร้างขึ้นผ่านเรื่องเล่า การบอกซ้ำ การให้คุณค่า จนสิ่งนั้นกลายเป็นที่ยอมรับโดยกว้างขวางในสังคม

ฟูโกต์ศึกษาวาทกรรมและอำนาจ ผ่านปฏิบัติการทางสังคม (Social Practice) ซึ่งเป็นการกระทำ (Action) ที่มีการหมุนเวียน ปะทะ ประสาน เปลี่ยนแปลง มีการส่งเสริมและขัดแย้งกัน ทำให้

ความรู้กับอำนาจเป็นเสมือนเหรียญสองด้านที่แยกกันไม่ออก (ธีรยุทธ 2551, หน้า 114) ในทัศนะของฟูโกต์นั้น ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รวมทั้งมโนทัศน์หรือทฤษฎีต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นโดยตัวเอง แต่เกิดจากการทำงานของวาทกรรม ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เราอาจทำความเข้าใจ ‘วาทกรรม’ ได้จากตัวอย่างงานศึกษาของฟูโกต์ เป็นต้นว่า ฟูโกต์ตั้งคำถามถึง ‘ความบ้า’ และลักษณะของความ ‘ปกติ’ และ ‘ไม่ปกติ’ ที่เกิดขึ้นในสังคมยุโรปยุคกลาง และลงท้ายด้วยข้อวิเคราะห์ว่า ความบ้าเคยถูกเข้าใจในฐานะหนึ่งในการลงโทษจากพระเจ้า แห่งหนึ่งความบ้าเป็นอันตราย และอีกแห่งหนึ่งความบ้าเป็นที่มาของความศักดิ์สิทธิ์ เช่นความสามารถในการทำนายโชคชะตา แต่ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 17 กลายเป็นว่าสังคมยุโรปเริ่มพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ พร้อม ๆ กับการเผชิญความถดถอยทางเศรษฐกิจและปัญหาการเมือง ‘ความบ้า’ จึงกลายเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องถูกขจัด อยู่ในฐานะความป่วยไข้ ถูกจัดรวมอยู่กับกลุ่มคนที่ดูเหมือนว่าจะจะเป็นชายขอบของสังคม เช่น ผู้ป่วย คนแก่ คนพิการ คนว่างงาน หรือแม้แต่อาชญากร ‘ความบ้า’ เป็นกลุ่มอาการที่ต้องควบคุม ความวิกลจริตถูกนับเป็นโรคที่ต้องได้รับการวินิจฉัย ความบ้าจึงกลายเป็นสิ่งแปลกปลอม ถูกจัดระเบียบ มีการจำแนกประเภทของความบ้า รวมทั้งพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความเป็น ‘โรคจิต’ แต่ก็ยังเป็นการจำแนก วินิจฉัยแบบสับสน ไม่มีบรรทัดฐานแน่นอน (ธีรยุทธ 2551, หน้า 59-60) ผลงานเขียนเกี่ยวกับความบ้าและการใช้เหตุผลของฟูโกต์ ไม่ว่าจะเป็น Madness and Civilization (1961), Mental Illness and Psychology (1954) หรือ The Birth of the Clinic: An Archaeology of Medical Perception (1963) ต่างพูดถึงการใช้เหตุผลกับสภาวะความปกติ กับไม่ปกติ สุขภาพ ความป่วยไข้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้น การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความคิดของฟูโกต์ทำให้เห็นว่า ความบ้าเป็นเพียงสภาพของบุคคลที่ปฏิเสธระเบียบสิ่งเดิมที่สังคมกำหนดขึ้น เป็นสิ่งไม่มีนิยามแน่นอน แต่ขึ้นอยู่กับบริบทและวาทกรรมของความบ้าในแต่ละยุคสมัย (กิริติ บุญเจือ, ม.ป.ป.)

งานวิจัยเรื่อง *วาทกรรมสื่อมวลชนในกระบวนการสันติภาพสามจังหวัดชายแดนภาคใต้* ของสมัชชา นิลปัทม์ และรุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช (2556) ได้ยกตัวอย่างที่ง่ายและใกล้ตัวเพื่ออธิบายวาทกรรม ด้วยการพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างความอ้วนและคอเลสเทอรอล ว่าเป็นชุดความรู้ที่เกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การแพทย์ ซึ่งเป็นความรู้ในยุคปัจจุบัน ทำให้ผู้คนลดการบริโภคอาหารที่มีคอเลสเทอรอลเพื่อลดความเสี่ยงจากการเป็นโรคอ้วน ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สมัยหลายศตวรรษก่อนไม่เข้าใจ โรคอ้วนเป็นวาทกรรมหลัก (Mainstream Discourse) ที่เพิ่งจะเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในโลกศตวรรษที่ 21 นี้เอง ดังนั้น จะเห็นว่า สังคมหนึ่ง ๆ มีวาทกรรมหลักบางอย่างดำรงอยู่ ณ

ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเสมอ มีการถือกำเนิด แพร่กระจายได้รับการยอมรับ และเสื่อมความสำคัญหรือความนิยมไป ทั้งนี้ กระแสหลักของความรู้เหล่านั้นจะสำคัญเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มอำนาจใดในสังคมนั้น กำหนดมัน และกระบวนการสร้างหรือสถาปนาความรู้ชุดใดจะเป็นที่ยอมรับได้มากกว่า อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะตามใจว่าความรู้หรือชุดความคิดที่แตกต่างออกไปจากวาทกรรมหลักจะเร้นหายไปโดยสิ้นเชิง มันยังดำรงอยู่ เพียงแต่จะอยู่ในฐานะวาทกรรมกระแสรองหรือวาทกรรมทางเลือก (Alternative Discourse) เท่านั้น

ฟูโกต์วิเคราะห์วาทกรรมด้วยวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ของความคิด สืบค้นหาที่มาที่ไปของความรู้ หรือชุดความคิด การเกิด กระบวนการ ลำดับขั้นตอน การสร้างความหมาย และปัจจัยหรือความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดชุดความรู้ นั้น ซึ่งเรียกว่าเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) รวมทั้งยังตั้งคำถามว่า ในระหว่างกระบวนการปฏิบัติการทางวาทกรรมนั้น เกิดการช่วงชิงอำนาจนำ (Hegemony) ในการกำหนดสถานะ ความจริง หรือความรู้ นั้นหรือไม่อย่างไร มีการกดทับ ปิดกั้นชุดความรู้กระแสรองอย่างไร มีความสัมพันธ์ของบุคคลเวลา สถานที่ เหตุการณ์อย่างไรบ้าง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, ม.ป.ป. อ้างใน สมัชชา และรุ่งรวี, 2556) นอกจากนี้ ฟูโกต์ยังคิดว่า กระบวนการผลิตสร้างวาทกรรมมีระเบียบแบบแผนบางอย่างอยู่ มีการควบคุม คัดเลือก และผลิตซ้ำ ดังนั้น เราจะเห็นว่ามียุทธศาสตร์การปรากฏตัวของปฏิบัติการทางวาทกรรมหลายแบบ เป็นต้นว่า การห้าม เช่น การทำให้เรื่องบางเรื่องเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับบางกลุ่มและการให้สิทธิ์ในการสามารถกระทำบางอย่างแก่คนบางกลุ่ม การแบ่งแยก เช่น การสถาปนาความถูกต้อง ความดี ความไม่ดี และกฎเกณฑ์ของการเป็นคู่ตรงข้าม ผ่านเครื่องมือที่ไม่ว่าจะเป็นจารีต ประเพณี หรือกฎหมาย และการปฏิเสธ หรือการกีดกัน ที่เป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ทำให้เราสำนึกหรือรู้สึกได้ว่ามีบางสิ่งควรพูดและบางสิ่งไม่ควรพูด ดังนั้นในแง่นี้ ความรู้จึงเกี่ยวพันกับการนิยามความจริงและโครงสร้างเชิงอำนาจในสังคม ตัวอย่างของปฏิบัติการทางวาทกรรมที่มีส่วนในการประกอบสร้างความจริง เช่น ความรู้หรือทัศนคติที่ถูกพูดโดยผู้มีอำนาจความชอบธรรม เช่น คำสอนจากครูอาจารย์ การอธิบายเกี่ยวกับโรคร้ายจากแพทย์ การแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซ้ำ ๆ ผ่านสื่อสารมวลชน ซึ่งเหล่านี้ถือเป็นตัวอย่างของการพูดที่มีน้ำหนักคนบางกลุ่มถูกทำให้มีความชอบธรรมในการพูดเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และความรู้หรือประเด็นที่ถูกพูดถึงนั้นค่อย ๆ กลายเป็นความจริงที่ยากจะโต้แย้งได้ในที่สุด (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552 อ้างใน สมัชชา และรุ่งรวี, 2556: 9) ซึ่งเมื่อพิจารณาประกอบกับทฤษฎีวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ของนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) ทำให้เราพอเข้าใจได้ว่า วาทกรรมเป็นตัวกำหนดสังคมและ

ตัวตนของปัจเจกบุคคล ในขณะที่ปัจเจกบุคคลและสังคมเป็นผู้ประกอบสร้างวาทกรรมด้วยเช่นกัน (Fairclough, 2003)

กล่าวคือ ทฤษฎีการวิเคราะห์วาทกรรมของแฟร์คลัฟ เป็นการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสาร ตัวบท วิธีและรูปแบบของการสื่อความหมาย เพื่อดูว่าวาทกรรมทำงานอย่างไรในตัวบทที่ปรากฏตัวขึ้น เป็นการศึกษาภาษาเพื่อดูว่าตัวบทถูกผลิตขึ้นอย่างไร ถูกรับรู้ และถูกตีความอย่างไร สังคมที่รองรับวาทกรรมนั้นมีปฏิกริยาอย่างไร แฟร์คลัฟวิเคราะห์ภาษาเพื่อทำความเข้าใจสังคม มุ่งแสดงให้เห็นปฏิบัติการทางวาทกรรมซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนพฤติกรรมของมนุษย์ และสะท้อนภาวะความเป็นไปของสังคม โดยแฟร์คลัฟเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคม อยู่ในฐานะ ‘ผู้กำหนด’ และ ‘ผู้ถูกกำหนด’ ไปพร้อมกันตลอดเวลา (Jorgensen and Phillips อ้างใน สมัชชา และรุ่งรวี, 2556) แต่วาทกรรมไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของภาษา (Language) การพูด หรือการเขียนเท่านั้น มันยังหมายรวมถึงกระบวนการผลิต (Constitute) ความหมาย และเอกลักษณ์ (Identity) ของสิ่งต่าง ๆ ในโลกรอบตัวเรา ที่นอกจากจะทำหน้าที่สถาปนาความรู้ ความจริงและกำหนดตัวตนของมนุษย์แล้ว วาทกรรมยังทำให้สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นนั้นดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับในสังคมด้วย ดังนั้นในแง่ี้ การที่สิ่งหนึ่งได้รับการยอมรับ จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่าวาทกรรมยังส่งผลให้เกิดการเก็บกั้นอัตลักษณ์หรือความหมายบางอย่างให้ไม่หลงเหลือพื้นที่การดำรงอยู่ไม่ถูกใช้ ไม่ได้รับความนิยม หรือเลือนหายไปได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวดำเนินไปได้ด้วยภาคปฏิบัติของวาทกรรม หรือปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) อาทิ คุณค่า จารีต ประเพณี ความนึกคิด ความเชื่อ ที่อิงแอบอยู่กับสถาบันทางสังคมที่ยึดโยงผู้คนในสังคมเข้าด้วยกัน (ธนาชาติ แสงประดับ ธรรมโชติ, 2553) นอกจากนี้ แฟร์คลัฟ ยังได้สรุปความหมายของวาทกรรมออกเป็น 2 แง่มุม คือ ความหมายในเชิงภาษาศาสตร์และความหมายในเชิงสังคมมานุษยวิทยา (Fairclough, 1995 อ้างใน วรพงศ์ ไชยฤกษ์, 2556)

ปฏิบัติการทางวาทกรรมค่อย ๆ สถาปนาความจริงขึ้นและมีส่วนในการรักษาอำนาจของสถาบันทางสังคมไว้โดยผ่านการ ‘นิยาม’ ความหมายของบางสิ่งบางอย่างผ่านระบบภาษา เช่น การตรากฎหมาย การสร้างกฎเกณฑ์ กติกา ซึ่งมีลักษณะทั้งสร้างสรรค์และในขณะเดียวกันก็กดทับ นิยาม หรือวาทกรรมกระแสรองหรือวาทกรรมทางเลือกไปในคราวเดียวกัน นอกจากนี้ พื้นที่ของการ ‘นิยาม’ โดยเฉพาะปริมนทลสื่อสารมวลชนมักปรากฏลักษณะของการกีดกัน แยกยื้อ ช่วงชิงความหมายของ

ระหว่างกันเพื่อให้ได้รับการยอมรับ เช่น การนิยามความหมายของ ‘กบฏ’ ‘โจรใต้’ ‘ผู้ปลดปล่อยปาตานี’ ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ผ่านปฏิบัติการทางภาษา ซึมลึกในสำนึกของสาธารณชนจนกลายเป็นความคุ้นชิน เป็นเรื่องปกติธรรมดา คำเหล่านี้แม้เป็นปฏิบัติการเดียวกัน แต่เบื้องหลังคำเรียกหรือนิยามความหมายที่ต่างกันก็มีทั้งการเห็นด้วย การต่อต้าน และการต่อสู้ช่วงชิงความชอบธรรมกันเสมอ (กาญจนา แก้วเทพ, 2546: 354-360 อ้างในสมัชชา และรุ่งรวี, 2556) เราอาจเรียกหรือเข้าใจปรากฏการณ์นี้ในฐานะหนึ่งในวาทกรรมทางการเมือง (Political Discourse) หรือภาษาการเมือง (Political Language) ซึ่งมิเชล เปเชอซ์ (Michel Pecheux) นักปรัชญาและภาษาศาสตร์ชาวฝรั่งเศส (1938-1983) เสนอว่า ภาษาไม่ได้มีอิสระในตัวเอง และความหมายของถ้อยคำนั้นเปลี่ยนแปลงไปขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นคนพูด (Pecheux, n.d. cited in Wilson, 2006: 400) ต่อแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมในลักษณะการช่วงชิงความหมายหรืออำนาจนำในทางการเมืองดังกล่าว จะเห็นได้ชัดเจนจากงานศึกษาอีกชิ้นหนึ่งของรอมฎอน ปันจอร์ เรื่อง การเมืองของถ้อยคำในชายแดนใต้/ปาตานี: การประกอบสร้าง “สันติภาพ” ในความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมือง (2558)

เช่นเดียวกับอำนาจ การช่วงชิงความหมาย การต่อรองของ ‘การกำหนดชะตากรรมตนเอง’ ที่ถูกพูดถึงในสนาม (Filed) ของวาทกรรม ซึ่งในแง่นี้ก็คือนความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ในงานศึกษาชิ้นนี้มีสิ่งที่น่าสนใจ ในแง่ปฏิบัติการทางวาทกรรม กระบวนการผลิต การรับ การต่อต้าน การช่วงชิง และความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทและปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคม รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตสร้างวาทกรรมและผู้รับวาทกรรมมาใช้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอยู่ในพื้นที่ทั้งมิติสถานที่ (Space) และเวลา (Time) อันจะสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้พูด หรือผู้ผลิต ‘ภาษา’ การยอมรับ การต่อต้าน การต่อรองและการช่วงชิงการนิยามความหมายเกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ที่ถูกกระทำผ่านตัวแสดงทั้งหลายที่ดำรงอยู่ในวงโซ่ความสัมพันธ์ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

การทำความเข้าใจโมทัศน์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ที่ดำรงอยู่ในสนามการเมืองความขัดแย้งดังกล่าว พิจารณาผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่าง วาทกรรมสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเวลาและสถานที่ที่วาทกรรมดังกล่าวนั้นปรากฏตัว ซึ่งนอกจากจะใช้กรอบ

การวิเคราะห์หาทฤษฎีแล้ว ยังใช้มุมมองในเชิงประวัติศาสตร์สังคม (Social History)¹ ร่วมด้วยเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง และความเชื่อมโยงกับบริบทสังคมชี้ให้เห็นที่มาที่ไปและพัฒนาการความคิดเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวว่ามีระบบระเบียบ หรือมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในมิติอื่น ๆ ในแต่ละช่วงเวลาอย่างไรบ้าง

2. สิทธิ (Rights)

แนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิ (Right) มีพัฒนาการในเชิงปรัชญาและการปฏิบัติอยู่ตลอดเวลาทำให้เกิดสิทธิขึ้นหลายประเภทในห้วงระยะเวลาการเดินทางของประวัติศาสตร์การเมืองโลก ดังนั้นการทำความเข้าใจพื้นฐานแนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิของมนุษย์ในเบื้องต้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) ซึ่งเป็นหัวใจหลักของงานศึกษาชิ้นนี้

2.1 ปรัชญาว่าด้วยสิทธิ (Rights)

แนวคิดทางด้านสิทธิ (Rights) พัฒนามาจากปรัชญาในยุคกรีกโบราณ นักปรัชญาตะวันตกมีแนวคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law Tradition) ที่เชื่อว่ามีสิ่งๆ ที่เรียกว่า สิทธิธรรมชาติ (Natural Rights) อยู่แล้วและมนุษย์เป็นผู้ค้นพบสิทธินั้น ทว่าต่อมากลศาสตร์ของประวัติศาสตร์ความขัดแย้งและการเมืองในเวลาต่อมาปฏิเสธความมีอยู่ของสิทธิในฐานะสิ่งที่ถูกค้นพบ แต่ สิทธิเป็นสิ่งประดิษฐ์สร้างของมนุษย์ซึ่งมีวิวัฒนาการทางความคิดและสังคมภายใต้บริบทต่าง ๆ หนึ่ง คำว่าสิทธิธรรมชาติ บ้างถูกเรียกว่า สิทธิของมนุษย์ (Rights of Man) ต่อมานักต่อสู้ทางการเมืองชาวอังกฤษที่มีบทบาทในการเรียกร้องเอกราชอเมริกาในปี ค.ศ.1776 ชื่อว่า โทมัส เพน (Thomas Paine) ได้แปลคำประกาศสิทธิของมนุษย์และพลเมืองของฝรั่งเศส (1789) เป็นภาษาอังกฤษ ได้ใช้คำว่า สิทธิมนุษยชน

¹ กรอบวิธีในการศึกษา (Approach) ว่าด้วยประวัติศาสตร์สังคม (Social History) ซึ่งประกอบด้วยประวัติศาสตร์การเมือง (Political History) และประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา (Intellectual History) ถูกใช้ในงานวิจัยชุด “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ซึ่งเนต อากรณ์สุวรรณ เรียกอย่างรวบยอดว่า ประวัติศาสตร์สังคม (Social History) เพื่อใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดไทยเกี่ยวกับ ‘สิทธิ’ โดยงานวิจัยชุดดังกล่าว ประกอบด้วยหัวข้อวิจัยย่อย ๆ อาทิ ค่านิยมประเพณีและแนวความคิดเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพระหว่างคนกับรัฐ สิทธิมนุษยชนในกฎหมายไทย พัฒนาการทางรัฐธรรมนูญ (ในแง่กฎหมายและการเมือง) สิทธิการสื่อสาร สิทธิผู้บริโภค รวมทั้งประเด็นอิสลาม ความรุนแรง และปัญหามุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

(Human Rights) เป็นครั้งแรกในปีค.ศ.1947 ตามคำแนะนำของเอลิเนอร์ รูซเวลท์ (Eleanor Roosevelt) ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในขณะนั้น คำว่าสิทธิมนุษยชนจึงปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน (จรัญ โฆษณานันท์, 2556: 59-60)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุโรปในราวช่วงศตวรรษที่ 18 อาจกล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพัฒนาทางแนวคิดเชิงปรัชญา กล่าวคือ รากฐานทางทฤษฎีว่าด้วยสิทธิธรรมชาติ (Natural Rights) ของจอห์น ล็อก (John Locke) ในช่วงเวลานั้น คือราวศตวรรษที่ 17 ปรากฏแนวคิดว่าด้วยการถือว่าปัจเจกบุคคลเป็นผู้ครอบครองสิทธิในชีวิต อิสระภาพ และทรัพย์สิน เป็นสิทธิธรรมชาติ โดยที่ไม่อาจถูกพรากไปจากมนุษย์ได้ ล็อกเชื่อว่า มนุษย์ถูกสร้างให้เกิดมาด้วยความเท่าเทียมกัน มนุษย์จึงควรมีความเสมอภาค ในบริบทการเมืองอังกฤษขณะนั้น ความชอบธรรมของผู้ปกครองหรือกษัตริย์มาจากความเชื่อว่าพระเจ้าให้อำนาจกษัตริย์ในการปกครองผู้คน แต่ล็อกเห็นต่างไป แนวคิดสิทธิธรรมชาติของล็อกจึงมีท่าทีปฏิเสธการแบ่งชนชั้นและการผูกขาดอำนาจการปกครองโดยชนชั้นนำ² การพัฒนาแนวคิดสิทธิธรรมชาติดังกล่าวของล็อกถูกสนับสนุนด้วยแนวคิดปัจเจกชนนิยม และทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Contract) ของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ที่ปัจเจกชนแต่ละคนโอนกรรมสิทธิ์บางส่วนให้อยู่ในการดูแลจัดการของรัฐซึ่งเป็นโครงสร้างที่ถูกสถาปนาขึ้นโดยความตกลงร่วมของประชาชน (จรัญ 2556, หน้า 63) ทฤษฎีว่าด้วยเรื่องสิทธิธรรมชาติของล็อกทรงอิทธิพลต่อพัฒนาการเมืองในยุโรปและอเมริกาในศตวรรษที่ 17-18 ดังเหตุการณ์การอ้างแนวคิดดังกล่าวในการสร้างความชอบธรรมของประชาชนอังกฤษที่จะต่อต้านกับกษัตริย์ (ซึ่งสนับสนุนนิกายคาทอลิก) ที่ส่งผลให้เกิดการปฏิวัติในอังกฤษในปีค.ศ.1688 (Revolution of 1688) แสดงให้เห็นว่าประชาชนสามารถต่อต้านหรือถอดถอนผู้ปกครองได้หากมีการปฏิบัติไม่เป็นไปตามสัญญาประชาคม เหตุการณ์ดังกล่าวต่อมาทำให้เกิดเอกสารสำคัญ คือ The Bill of Rights ในปี 1689 เป็นกฎหมายบังคับจำกัดอำนาจของกษัตริย์ให้อยู่ภายใต้รัฐสภาซึ่งมาจากประชาชน ทั้งยังเป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคลด้วย³ นอกจากนี้ แนวคิดสิทธิธรรมชาตียังปรากฏในคำประกาศอิสรภาพ (Declaration of Independence) ของอเมริกาในปี ค.ศ.1776 ซึ่งเป็นการปฏิวัติเพื่อสถาปนาความเป็นอิสระของรัฐบาล และคำประกาศว่าด้วยเรื่องสิทธิของ

² โปรดดู สารานุกรมปรัชญาออนไลน์ โดยกลุ่มไทยทำปรัชญา สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ <http://www.parst.or.th/philosopedia/rights.html>

³ สารานุกรมปรัชญาออนไลน์ โดยกลุ่มไทยทำปรัชญา สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ <http://www.parst.or.th/philosopedia/rights.html>

มนุษย์และประชาชนของฝรั่งเศสในปีค.ศ. 1789 ซึ่งเป็นการปฏิวัติเพื่อปลดแอกตนเองออกจากการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เพื่อสร้างระเบียบสังคมใหม่แบบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ดี แม้ว่าสิทธิธรรมชาติจะเป็นหลักการที่สนับสนุนระบอบการเมืองการปกครองที่ยึดเอาปัจเจกบุคคลมาเป็นอันดับหนึ่ง เชื่อมโยงกับแนวคิดการปกครองตามหลักนิติธรรม (Rule of Law) คือมีกฎหมายเป็นหลักประกันคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของปัจเจก ให้อุดพ้นจากการกดขี่ และการเลือกปฏิบัติหรือการลู่แก่อำนาจของผู้ปกครอง แต่ปัญหาของการเน้นความสำคัญของสิทธิปัจเจกชนแบบสุดโต่งก็มีช่องโหว่ ทำให้เกิดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับหลักปรัชญาสิทธิธรรมชาติ เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentam) เสนอแนวคิดแบบอรรถประโยชน์ซึ่งยึดเอาผลแห่งความสุขมวลรวมเป็นสาระดีหรือพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันของสังคม ซึ่งนัยของอรรถประโยชน์นี้เข้าใจว่า เป็นแนวคิดที่ยอมรับให้มีการละเมิดสิทธิของปัจเจกบุคคลได้ในบางกรณีหากการละเมิดนั้นนำมาซึ่งผลประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่ ยกตัวอย่างเช่น หากมีผู้ร้ายใช้ปืนยิงผู้คนที่ชุมนุม และเจ้าหน้าที่ตำรวจสังหารผู้ร้ายคนนั้นจนถึงแก่ชีวิตนักอรรถประโยชน์จะถือว่าการละเมิดสิทธิในชีวิตของชายคนถือปืนนั้นชอบธรรมแล้วด้วยเพราะการละเมิดชีวิตคนหนึ่งคนได้รักษาชีวิตคนอื่นอีกจำนวนมากไว้ได้ อย่างไรก็ตาม ปัญหาของแนวคิดอรรถประโยชน์ก็ยังมีช่องว่างให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเราจะใช้เกณฑ์ ตัวเลข หรือบรรทัดฐานใดในการวัดเอาความสุขมวลรวม ชีวิตคนหนึ่งคนมีขำน้อยกว่าชีวิตคนสิบคนจริงหรือไม่ อย่างไรก็ตาม นอกจากสิทธิธรรมชาติจะถูกวิพากษ์จากนักอรรถประโยชน์แล้ว มาร์กซิสต์ (Marxist) เองก็เป็นกลุ่มที่เชื่อว่าแนวคิดสิทธิธรรมชาตินั้นมีปัญหาในตัวเอง

คาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) เห็นว่า ความคิดที่เชื่อว่าสิทธิมีมาโดยธรรมชาติและเกิดขึ้นก่อนสังคมนั้นดูจะไม่สมเหตุสมผล การยึดถือเอาปัจเจกชนเป็นที่หนึ่งโดยถือว่าการถือครองทรัพย์สินส่วนตัวเป็นฐานรากของสิทธิแบบปัจเจกชนนิยมนั้นคับแคบเกินไป มาร์กซเชื่อว่าพื้นฐานองค์ประกอบสำคัญที่สุดของมนุษย์คือสังคม สิทธิธรรมชาติซึ่งต่อมาพัฒนามาเป็นสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม เกิดขึ้นอย่างมีเงื่อนไข สิทธิไม่ใช่ประเด็นทางอภิปรายที่มีลักษณะเป็นนิรันดร์ อย่างไรก็ตาม มาร์กซไม่ได้ปฏิเสธแนวคิดสิทธิเสียทีเดียว เพียงแต่เชื่อว่า สิทธิ ย่อมไม่เกิดขึ้นได้โดยปราศจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ การเรียกร้องสิทธิใน

บริบทแนวคิดของมาร์กซิสต์จึงไม่ใช่การเรียกร้องประเด็นนามธรรม แต่เป็นการเรียกร้องที่เชื่อมโยงกับมิติทางเศรษฐกิจและสังคม (จรัญ, 2556: 70-71)

ศตวรรษที่ 20 หลังช่วงการเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและสองเป็นต้นมา โลกการเมืองหันกลับมาให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน (Human Rights) กันอย่างแพร่หลายในฐานะที่เป็นหลักการพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันของสังคม หลังจากที่แนวคิดว่าด้วยสิทธิธรรมชาติหรือสิทธิมนุษยชนถูกเบียดขับออกไปเพราะกระแสการโจมตีจากแนวคิดการเมืองสำนักอื่น ๆ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ประสบการณ์ของโลกซึ่งถูกถาโถมด้วยกระแสความขัดแย้งทางการเมือง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ลัทธิชาตินิยม การแข่งขันทางเศรษฐกิจ รวมทั้งอาชญากรรมข้ามชาติ ทำให้เกิดกระแสการฟื้นฟูประเด็นสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ขึ้นมาใหม่ และกลายเป็นหลักการสำคัญในกติการะหว่างประเทศที่มีผลผูกพันรัฐชาติต่าง ๆ ทั่วโลก

พัฒนาการของสิทธิมนุษยชนเกิดจากพลวัตของสังคมที่ซึ่งปัจจัยสำคัญ 4 ด้านมาบรรจบกัน ได้แก่ **หนึ่ง** แนวคิดสิทธิธรรมชาติ ที่เชื่อว่าสิทธิของมนุษย์มีบ่อเกิดจากความเป็นสากล ธรรมชาติ หรือพระเจ้า ที่มีมาอยู่แต่เดิมแล้ว ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด และไม่อาจถูกใครพรากไปได้ แนวคิดสิทธิธรรมชาตินี้เป็นเครื่องป้องกันมนุษย์ไม่ให้ถูกละเมิดจากอำนาจรัฐ **สอง** พัฒนาการแนวคิดที่ว่าด้วยจริยศาสตร์และศีลธรรมซึ่งเคยเป็นประเด็นเกี่ยวโยงกันว่าด้วยการตั้งคำถามถึงชีวิตที่ดีที่พึงปรารถนา วิธีปฏิบัติต่อกันของเพื่อนมนุษย์ ขอบเขตของการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมทั้งคำถามว่าด้วยความยุติธรรมและบรรทัดฐานสังคม ซึ่งคำถามเหล่านี้ในเชิงศีลธรรมแต่เดิมนั้นก่อให้เกิดชุดคุณค่าหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นสากลที่มนุษย์ทุกคนพึงปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าความสมบูรณ์ ความจริงแท้และความดีมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น แต่ต่อมาอิทธิพลของแนวคิดความหลากหลายหรือพหุนิยม (Pluralism) ทำให้คำถามในเชิงจริยศาสตร์และศีลธรรมเหล่านี้แยกประเด็นกัน ศีลธรรมเป็นเพียงกรอบเกณฑ์ที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์เท่านั้น ส่วนคำถามเชิงจริยศาสตร์ว่าด้วยชีวิตที่ดีนั้นไม่ได้เป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ต้องเหมือนกันอีกต่อไป หมายความว่า ใครใคร่จะมีชีวิตที่ดีในแบบใดก็เป็นเรื่องเฉพาะของปัจเจกชนคนนั้น **สาม** พัฒนาการของปรัชญากฎหมายและการเมือง แต่เดิมนั้นแนวคิดทางการเมืองการปกครองเอื้อให้เกิดความชอบธรรมของการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่เชื่อว่า รัฐหรือผู้ปกครองเป็น ‘ผู้ทรงสิทธิ’ และเป็นผู้ให้สิทธิ แก่ประชาชนหรือผู้อยู่ใต้การปกครองนั้น ดังเช่นทฤษฎีสัญญาประชาคม

ของฮอบส์ แต่ต่อมาแนวคิดในเชิงปรัชญาว่าด้วยสิทธิเปลี่ยนมาเป็นการรับรองสิทธิของปัจเจกชนเป็นประธานแห่งสิทธิ หรือ ผู้ทรงสิทธิ ซึ่งมีสิทธิโดยธรรมชาติโดยไม่ต้องรอการ ‘หยิบบิ้นให้’ จากรัฐ ในทางกลับกัน การใช้อำนาจรัฐจะชอบธรรมก็ต่อเมื่อเป็นไปเพื่อรับรองและปกป้องสิทธิของปัจเจกชน รัฐกระทำการใดโดยชอบธรรมก็ต่อเมื่อได้รับการรับรองโดยประชาชน และสี่ พัฒนาการของกฎหมายระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งทำให้โลกมีบทเรียนเกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐที่กลายเป็นภัยคุกคามต่อชีวิตผู้คน สิทธิมนุษยชนจึงถูกยกระดับให้กลายเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นกลไกรับรองหรือหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของปัจเจกทุกคน คือรับรองสิทธิปัจเจกในฐานะมนุษย์คนหนึ่งอย่างเท่าเทียม ไม่ใช่สิทธิของพลเมืองที่มีเงื่อนไขว่าต้องเป็นสมาชิกของรัฐใดรัฐหนึ่งเท่านั้น (สุทธิชัยงาม ชื่นสุวรรณ, บรรยาย, 14 มีนาคม 2559)

2.2 ความหมายและประเภทของสิทธิ

บรเรเจิต สิงคะเนติ (2552) นิยามความหมายของ ‘สิทธิ’ ว่า โดยทั่วไป สิทธิหมายถึงอำนาจที่กฎหมายรับรองให้กับปัจเจกบุคคลในการที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการบางอย่าง ซึ่งในแง่นี้ก็ส่งผลให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นตามมาด้วย สิทธิและหน้าที่จึงมักอยู่คู่กันเสมอ ส่วนสิทธิในรัฐธรรมนูญหมายถึง อำนาจกฎหมายสูงสุดที่บัญญัติรับรองคุ้มครองปัจเจกบุคคลในการจะ *กระทำ* หรือ *ไม่กระทำ* การอย่างใดอย่างหนึ่ง และในบางกรณี การรับรองสิทธิในรัฐธรรมนูญก็เป็นการเรียกร้องให้รัฐต้องกระทำการบางอย่างด้วย (พรพรวัฒน์ พูนทองพันธ์, 2553: 8-9)

สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม โดยอำนาจหมายถึงความสามารถหรือสิ่งที่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ และความชอบธรรมมาจากหลักศาสนา กฎหมายหรือประเพณีในสังคมหนึ่ง ๆ นอกจากนี้ สิทธิเป็นสิ่งที่ทุกคนควรมีควรได้โดยผู้อื่นต้องยอมรับและขัดขวางไม่ได้ (นิตยา โพธิ์นอก, 2557: 435)

ประเภทของสิทธิ สามารถแบ่งโดยใช้เกณฑ์ 2 แบบ คือ 1.) แบ่งตามวิธีการใช้สิทธิ และ 2.) แบ่งตามลักษณะของผู้ทรงสิทธิ (พรพรวัฒน์, 2553: 11)

การแบ่งสิทธิตามวิธีการใช้สิทธิ แบ่งเป็น **สิทธิในเชิงปฏิเสธ** หมายถึงสิทธิที่มีลักษณะป้องกันการแทรกแซงหรือก้าวล่วงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจากอำนาจรัฐ เป็นการปกป้องขอบเขตของสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล **สิทธิในเชิงเรียกร้อง** หมายถึงสิทธิที่บุคคลเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของบุคคลในการจะบรรลุความมุ่งหมายบางอย่าง และ **สิทธิการกระทำ** หมายถึง สิทธิที่

ปัจเจกบุคคลใช้เพื่อเข้าไปแสดงเจตจำนงหรือมีส่วนร่วมในทางการเมือง ซึ่งสิทธิในเชิงการกระทำนี้ถูกรับรองออกมาในรูปแบบของ ‘สิทธิพลเมือง’ ตัวอย่างสิทธิการกระทำในรัฐธรรมนูญไทย เช่น สิทธิในการลงมติ/เลือกตั้ง สิทธิตั้งพรรคการเมือง ฯลฯ (พรราชวัฒน์, 2553: 12-13)

การแบ่งสิทธิตามลักษณะของผู้ทรงสิทธิ แบ่งเป็น **สิทธิมนุษยชน** หมายถึง สิทธิที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองมนุษย์ทุกคนโดยไม่แบ่งเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว โดยถือเอาว่ามนุษย์ทุกคนล้วนเกิดมาโดยมีสิทธิตามธรรมชาติในฐานะมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ตัวอย่างสิทธิมนุษยชน เช่น สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในที่อยู่อาศัย สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น และ **สิทธิพลเมือง** เป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองเฉพาะบุคคลที่เป็นพลเมืองของรัฐใดรัฐหนึ่งเท่านั้น (พรราชวัฒน์, 2553: 14-16) นอกจากนี้ ในระยะต่อมายังเกิดสิทธิที่ยึดถือตามประเภทของผู้ทรงสิทธิอีกหลายประเภท เช่น สิทธิชุมชน สิทธิของเพศทางเลือก หรือ LGBT เป็นต้น ซึ่งเกิดจากการต่อสู้ เรียกร้อง เพื่อแก้ไขปัญหามาตามสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ในบริบทของโลกสมัยใหม่ มีกฎเกณฑ์สำคัญที่พูดถึงเรื่องสิทธิ (และเสรีภาพ) ไว้ คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งได้รับการรับรองและประกาศโดยมติสมัชชาสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) ฉบับที่ถูกเผยแพร่และแปลโดยกระทรวงการต่างประเทศ ระบุว่า มนุษย์เกิดมามีอิสระ มีสิทธิและศักดิ์ศรีเสมอภาคกัน ปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าจะด้วยเงื่อนไขใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง พื้นเพ ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น ๆ และไม่ถูกแบ่งแยกโดยสถานะทางการเมืองหรือการระหว่างประเทศที่บุคคลนั้น ๆ สังกัด คือ ไม่ว่าบุคคลจะอยู่ในดินแดนที่เป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ไม่ได้ ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด ก็ล้วนแล้วแต่มีสิทธิและอิสรภาพตามที่ได้กำหนดในปฏิญญาดังกล่าวทั้งสิ้น (กระทรวงการต่างประเทศ, ม.ป.ป.)

เสนห์ จามริก ได้ให้ทรรศนะอธิบายประเด็นดังกล่าวไว้อีกแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจว่า ปฏิญญาสากลฯ ดังกล่าว เป็นแต่คำประกาศลอย ๆ ไม่มีสถานะทางกฎหมาย ไม่มีผลบังคับใด ๆ เป็นเพียงข้อตกลงที่เป็นผลมาจากการรอมชอมกันของมหาอำนาจ 2 ฝ่าย หลังสงครามโลกครั้งที่สอง คือ ฝ่ายตะวันตกที่ได้รับแรงขับจากอุดมการณ์ทุนนิยม มีจุดเน้นหนักไปทางสิทธิราษฎรและการเมือง (Civil and Political Rights) ในขณะที่อีกฝ่ายคือมหาอำนาจฝ่ายสังคมนิยม ซึ่งเน้นไปทางสิทธิเศรษฐกิจและสังคม (Economic

and Social Rights) เมื่อรวมเอาหลักการของสองฝ่ายเข้าด้วยกันในปฏิญญาสากลฯ ซึ่งต้องใช้เวลากว่า 30 ปี เพื่อให้ปฏิญญานั้นเกิดผลในทางบังคับโดยการผลักดันเป็นกติกาสัญญาระหว่างประเทศ (International Convention) ในปีค.ศ.1976 แต่สัญญาดังกล่าวก็ยังคงแยกเป็น 2 ฉบับ คือ กติกาสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิราชการและการเมือง และกติกาสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจและสังคม หลังจากนั้นประเทศสมาชิกสหประชาชาติจึงมีอิสระในการที่จะรับรองให้สัตยาบันเป็นรายประเทศไป สเน่ห์เห็นว่า การศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชน ต้องแยกให้ตีระหว่าง หนึ่ง ปรัชญาอุดมการณ์ (นามธรรม) กับ สอง ความเป็นไปได้และลักษณะรูปแบบเฉพาะของสิทธิมนุษยชนในสังคมใดสังคมหนึ่ง สิทธิมนุษยชน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเลือกวิถีทางในการดำรงชีวิตร่วมกัน เพราะสิทธิ (และหน้าที่) เป็นเครื่องกำหนดระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งยังผูกพันอยู่กับโครงสร้าง ค่านิยมของสังคมในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งด้วย (สเน่ห์ จามริก, 2544)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 จำกัดความไว้ว่า สิทธิ, สิทธิ ว่า [ลิตฺติ, ลิตฺ] น. อำนาจอันชอบธรรม เช่น บุคคลที่สิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ เข้ามีสิทธิในที่ดินแปลงนี้. (ป., ส.); (กฎ) อำนาจที่กฎหมายรับรองให้กระทำการใด ๆ โดยสุจริตได้อย่างอิสระ แต่ต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของคนอื่น. (อ. right).

ในส่วนของรัฐธรรมนูญ โดยทั่วไปหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิของปัจเจกชนที่ถูกระบุในรัฐธรรมนูญของรัฐ มักระบุสิทธิพื้นฐานของประชาชนไว้ อาทิ สิทธิในชีวิต ร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการนับถือศาสนา ที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ทั้งนี้ หากพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพ.ศ.2540 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 26-65 จะพบว่ามีการรับรองสิทธิไว้ ดังนี้

“บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน” นอกจากนี้ ยังระบุประเด็นความเท่าเทียมของบุคคลเบื้องต้นกฎหมาย บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิในกระบวนการยุติธรรม การนับถือศาสนา การศึกษาขั้นพื้นฐาน สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการได้รับบริการหรือสวัสดิการจากรัฐ ในการแสดงความคิดเห็น พูด เขียน โฆษณา การร้องทุกข์ มีเสรีภาพในเคหสถาน มีเสรีภาพในการเดินทาง และมีเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ ในราชอาณาจักร เสรีภาพในทางวิชาการ การชุมนุมโดยสงบ การก่อตั้งสมาคม สมาพันธ์ สหกรณ์ การมีสิทธิในการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมในการรักษาและ

ได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิทธิในการต่อต้านโดยสันติวิธี เป็นต้น ทั้งนี้ บุคคลไม่สามารถใช้สิทธิเสรีภาพในการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามได้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2540)

ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพ.ศ.2550 และฉบับพ.ศ.2560 มีการกล่าวถึงสิทธิในการทำงานเดียวกันกับรัฐธรรมนูญฯ ฉบับพ.ศ.2540 แต่อาจมีต่างในรายละเอียดอยู่บ้าง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสิทธิชุมชน อย่างไรก็ตาม โดยหลักใหญ่ใจความ รัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2550 ก็รับประกันสิทธิของบุคคล คือ บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิของตนได้เท่าเทียมไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น และต้องไม่ใช้สิทธิในทางที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคกันในทางกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน มีสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ในขณะที่รัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2560 นอกจากในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยและแล้ว ยังมีการบัญญัติหมวดที่ 5 ว่าด้วยหน้าที่ของรัฐ ที่ระบุให้รัฐมีหน้าที่ต้องกระทำการในกิจการอันเป็นสิทธิของประชาชนในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน บริการสาธารณสุข การอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) ซึ่งทุกประเภทสิทธิที่ระบุในรัฐธรรมนูญไทยหลายฉบับที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถโยงย้อนกลับไปเข้าหมวดหมู่ลักษณะของสิทธิซึ่งปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติระบุไว้ได้ทั้งหมด

นอกจากนี้ ยังมีคำบางคำที่มีถูกพูดถึงในบริบทเดียวกับ **สิทธิ** คือ **หน้าที่** และ **เสรีภาพ** ซึ่งความหมายของ **หน้าที่** หมายถึง กิจที่ต้องทำ แตกต่างกันตามบทบาทของแต่ละคน รัฐธรรมนูญฯ ฉบับพ.ศ.2540 หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย ระบุหน้าที่ เช่น บุคคลมีหน้าที่รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ระบอบการปกครอง มีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ป้องกันประเทศ เสียภาษีอากร บุคคลที่เป็นข้าราชการต้องมีหน้าที่ดำเนินการเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนร่วม อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เป็นต้น ดังนั้น หน้าที่คือสิ่งที่ต้องทำ พึงกระทำ ในขณะที่ **สิทธิ** เป็นอำนาจที่เราเลือกจะทำหรือไม่ทำก็ได้ แต่ต้องไม่ขัดกับกฎหมาย เช่น สิทธิเลือกตั้ง บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของรัฐจะไปเลือกตั้ง หรือใช้สิทธิที่จะไม่ไปเลือกตั้งก็ได้ ไม่มีโทษ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น การไม่ใช้สิทธิในบางสถานการณ์ก็มีราคาที่ต้องแลก เช่น การไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งทำให้บุคคลขาดคุณสมบัติในการลงสมัครในตำแหน่งทางการเมืองไป หรือในกรณีของการลงประชามติ หากบุคคลเลือกที่จะไม่ไปลงประชามติ ก็ถือเป็นการใช้สิทธิรูปแบบหนึ่ง คือ

สิทธิที่จะไม่ใช้สิทธิ อย่างนี้เป็นต้น ส่วนคำว่า **เสรีภาพ** มีความหมายถึง ภาวะที่มนุษย์สามารถทำอะไรตาม อิสระ トラบเท่าที่ไม่ไปกระทบสิทธิผู้อื่น (สิทธิของผู้อื่นก็คือ สิทธิในชีวิต ทรัพย์สิน สิทธิพลเมือง ที่กล่าวถึง ไว้ในก่อนหน้านี้ คือสิทธิที่ปัจเจกมีอำนาจเป็นผู้ใช้และสิทธิที่เป็นประโยชน์ที่รัฐรับรอง)

ดังนั้น **สิทธิ** คือ อำนาจอันชอบธรรมตามกฎหมาย ที่มนุษย์จะเลือกทำหรือไม่ทำอะไรก็ได้ トラบเท่าที่ไม่ละเมิดกติกาสังคมและสิทธิผู้อื่น **หน้าที่** คือ สิ่งที่ถูกบัญญัติไว้ให้กระทำ ไม่ทำตามไม่ได้ และ**เสรีภาพ** คือ ภาวะของความมีสิทธิที่จะกระทำหรือพูดโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ถึงตรงนี้ พอจะสรุปได้ว่าความหมายของสิทธิ ถูกเข้าใจได้ใน 2 นัยยะคือ **หนึ่ง** ความหมายของสิทธิที่ให้ความสำคัญกับการใช้อำนาจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล กล่าวคือ สิทธิเป็น อำนาจที่กฎหมายมอบให้หรือรับรองให้แก่บุคคลในการที่จะกระทำการต่าง ๆ **สอง** เป็นการให้ความสำคัญกับประโยชน์ที่สมควรจะได้ของบุคคลมากกว่าการใช้อำนาจของบุคคลในทาง ส่วนตัว สิทธิ นัยนี้ คือ **ประโยชน์ใด ๆ ของบุคคลที่กฎหมายยอมรับ รับรอง และคุ้มครองให้** ซึ่งจะเห็น ได้ว่าตามแนวคิดที่สองนี้ สรุปความหมายของ สิทธิ จึงอาจเข้าใจได้ใน 2 นัยดังที่ว่า คือ อำนาจที่ (ปัจเจก ชน/กลุ่ม) จะกระทำ และประโยชน์ที่ (ปัจเจกชน/กลุ่ม) พึงได้

2.3 แนวคิดเรื่องสิทธิกับสังคมไทย

มุมมองเชิงประวัติศาสตร์เปรียบเทียบ ของธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ที่เขียนถึงพัฒนาการ สิทธิ และเสรีภาพ ในสังคมไทย พยายามทบทวนที่มาที่ไปของแนวคิด สิทธิ เสรีภาพของสังคมไทยว่า เป็นมาอย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร โดยข้อสรุปจากงานของธเนศชี้ว่า สิทธิเสรีภาพในสังคมไทย เกิดขึ้นจากการรับเอาแนวคิดเรื่องสิทธิในสังคมตะวันตกซึ่งพัฒนามาจากเงื่อนไขการต่อสู้ของประชาชน เป็น พัฒนาการของสิทธิเกิดพร้อมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แนวคิดปัจเจกชน การเป็นเจ้าของตัวเอง การ ถือครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน แนวคิดเหล่านี้คัดง้างอำนาจของชนชั้นปกครอง กษัตริย์ ขุนนาง เจ้าที่ดิน จนสิทธิแรก ๆ ที่เกิดขึ้นคือสิทธิในกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สิน สิทธิในชีวิต ร่างกาย จากนั้นพัฒนาต่อมาเรื่อย ๆ เป็นสิทธิในคำจำกัดความสากล เมื่อแนวคิดเรื่องสิทธิเหล่านั้นข้ามวัฒนธรรมมาอยู่ในสังคมการเมืองไทย ปะทะเข้ากับลักษณะของรัฐที่ยังมีบรรยากาศของการให้ความสำคัญกับอำนาจอาญาสิทธิ์ของผู้ใหญ่ที่มีต่อ ผู้น้อย มีบริบทที่โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบพึ่งพา เจ้าขุนมูลนาย และอำนาจของชนชั้นนำ ไม่เคยถูกท้าทาย สังคมไทยรับเอาแนวคิดเรื่องสิทธิมาโดยไม่เคยผ่านประสบการณ์การต่อสู้เพื่อสิทธิโดย ประชาชนอย่างถึงที่สุด กล่าวคือ การต่อสู้ทางความคิดของสังคมไทยไม่เคยก้าวข้ามพ้นไปจากกรอบจารีต

ประเพณีเดิม ดังนั้น ลักษณะความเข้าใจเรื่องสิทธิในสังคมไทย จึงวนเวียนอยู่ในกรอบ ‘สิทธิ’ ที่ผูกพันอยู่กับประเพณีแบบอำนาจนิยม ผู้ใหญ่-ผู้น้อย แม้ว่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ไทยจะสมานานแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย แต่การพูดถึงสิทธิในสังคมไทยก็ไม่ใช้สิทธิที่เกิดจากสำนักและการต่อสู้ของปัจเจกชน การต่อสู้ทางความคิดทางการเมือง และแน่นอนรวมถึงสิทธิเสรีภาพของไทยจึงยังคงอยู่ในเงาจารีตประเพณีอันเป็นมรดกมาจากยุคการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ข้อสังเกตเกี่ยวกับสิทธิในมุมมองนี้พ้องกันกับข้อเขียนของเกษียร เตชะพีระ ที่พูดถึงอำนาจในสังคมไทย ว่า เป็นอำนาจแบบประเพณีนิยม ประชาชนมีสิทธิเพราะได้รับสิทธินั้นจากชนชั้นปกครอง เกษียรชี้ว่าแนวคิดสิทธิเสรีภาพเป็นอุดมการณ์ที่พัฒนามาจากสังคมตะวันตก ก่อนข้ามพรมแดนมาแพร่หลายกระจายสู่สังคมอื่น ๆ ทั่วโลก *“อุดมการณ์ที่มาจากพื้นที่อื่นนั้นมากระแทกเข้ากับพื้นที่ใหม่ปะทะเข้ากับความซับซ้อนของโครงสร้างภาษา บริบทสังคมรวมทั้งจินตนาการเดิมของผู้คน”* ยกตัวอย่างเช่น หลักการ *ประชาธิปไตย* เมื่อประชาธิปไตยหลุดจากสังคมวัฒนธรรมแบบตะวันตกมาสู่พื้นที่อื่น ๆ ในโลก ด้วยเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ทำให้ประชาธิปไตยถูกนิยามใหม่ แปรผัน เปลี่ยนแปลง และมีการปะทะประสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการช่วงชิงความหมายของความเป็นประชาธิปไตยเพื่อความชอบธรรมของกลุ่มต่าง ๆ เสมอ เฉกเช่นเดียวกับมโนทัศน์ว่าด้วย สิทธิ ซึ่งก็เป็นลักษณะของแนวคิดที่ถูกโอนย้ายถ่ายเทข้ามบริบทข้ามวัฒนธรรมมาเหมือนกับหลักการเรื่องประชาธิปไตย (เกษียร เตชะพีระ 2550)

ไม่ต่างไปจากความเห็นของธงชัย วินิจจะกุล (2559) นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ที่เห็นว่า สิทธิ หรือ rights ในบริบทสากลเป็นคุณค่าที่ทุกคนที่เท่ากันในฐานะปัจเจกบุคคล ซึ่ง ‘สิทธิ’ ดังกล่าวเป็นพื้นฐานของหลักนิติธรรม (rule of law) แต่ธงชัยเห็นว่า ปัญหาของการดำรงอยู่ของสิทธิของปัจเจกบุคคลในสังคมไทยนั้น ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของสำนักแบบปัจเจกบุคคลอย่างในตะวันตกที่ปัจเจกบุคคลอยู่ในฐานะพลเมืองที่เท่ากัน กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลในสังคมไทยเป็นปัจเจกบุคคลที่อิงแอบหรืออยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมแบบชนชั้น อย่างไรก็ตาม สังคมไทยก็อยู่กันโดยอ้างหลักนิติธรรม เพียงแต่ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาไม่เคยมีฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นฐานของนิติธรรมในแบบตะวันตก ดังนั้น จึงเกิดโอกาสที่คนจะมีสิทธิไม่เท่ากัน ทั้งที่คำว่า ‘สิทธิไม่เท่ากัน’ เป็นคำที่ไม่สมเหตุสมผลเลยในตัวเอง เพราะสิทธิเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่เท่าเทียมกันอยู่แล้ว การดำรงอยู่ของ rights ในสังคมไทยใช้คำว่าสิทธิ ในขณะที่รากของ rights ในภาษาสันสกฤต หมายถึง ‘อำนาจ’ ธงชัยขยายความในประเด็นสิทธิ ที่เชื่อมโยงกับความยุติธรรม ‘jus’ หรือ ‘judeo-christian’ ว่าหมายถึงการต้องมีการลงโทษ

(Retribution) แต่ในสังคมไทย ‘jus’ หรือ ‘just’ ใช้ภาษาไทยว่า ยุติ-ธรรม ข้อนี้ ธงชัยชี้ว่า ‘ธรรมะ’ ไม่ได้หมายถึงการลงโทษ (Retribution) หรือถ้าจะหมายถึงการลงโทษก็เป็นการลงโทษตามกฎหมายแห่งกรรม รากศัพท์ของคำว่าธรรมะ คือการกลับคืนสู่ภาวะปกติ (Normalcy) และภาวะปกติในทางพุทธศาสนา รวมทั้งวัฒนธรรมฮินดูสันสกฤต ก็คือสังคมที่เป็นระเบียบ (Orderly Society) ดังนั้น เมื่อความยุติธรรมมาบรรจบกับอุดมคติของสังคมที่เป็นระเบียบ ก็หมายถึง การกลับสู่ภาวะปกติที่คนมีชั้นชนตามสถานะอำนาจ กล่าวโดยสรุปคือ การดำรงอยู่ของ สิทธิ ในสังคมไทย จึงเป็นอำนาจที่มีได้มากลดหลั่นตามบุญตามความดีของบุคคล สิทธิลดหลั่นได้ ในขณะที่ ‘rights’ ไม่มีการลดหลั่น ความเป็นนิติรัฐ/นิติธรรม หรือหลักการปกครองโดยกฎหมาย ในการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยจึงเป็นนิติรัฐที่บุคคลไม่เสมอภาคกันเบื้องหน้ากฎหมาย⁴ (ปีพ.ศ.ไทย 2559)

เมื่อพิจารณาข้อสังเกตของเสนห์ (2544) ในหนังสือ *สิทธิมนุษยชน เกณฑ์คุณค่าและฐานความคิด* อีกครั้งทำให้เห็นข้อสังเกตที่น่าสนใจที่ว่า *ตัวบทและอุดมการณ์นั้นหลายครั้งเป็นคนละเรื่องกับการปฏิบัติ* กล่าวคือ สังคมนอกตะวันตกมีรากฐานทางความคิด อุดมการณ์เกี่ยวกับสิทธิ รวมทั้งหน้าที่และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นแบบเฉพาะตัวแตกต่างกันไป และก็ได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์ หรือมโนทัศน์เรื่องสิทธิ ด้วยประสบการณ์ที่ต่างกันด้วย แม้ปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติซึ่งยึดถือปฏิบัติกันเป็นมาตรฐานเองก็มีข้อจำกัดในแง่ของการนำไปใช้ในสังคมต่าง ๆ นอกตะวันตก ซึ่งมีวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางสังคมแตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างหลักการกับการปฏิบัติ ดังนั้น การยึดมั่นถือมั่นว่าอุดมการณ์หรือทฤษฎีนั้นเป็นสัจธรรม เช่น การใช้ปรัชญาสากลว่าด้วยปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติเป็นฐานอ้างอิงเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่า สอดคล้องหรือฝ่าฝืน หรือไม่เป็นไปตามตัวบทอักษรนั้นจึงยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีการขยายขอบเขต และความเข้าใจให้ลึกซึ้งไปถึงรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นในทำนองเดียวกัน สิทธิต่าง ๆ ที่ถูกฉวยใช้ในท่ามกลางความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิที่ดำรงอยู่ในความขัดแย้ง ก็ไม่อาจใช้นิยามหรือคำ

⁴ บทสัมภาษณ์ของธงชัย วินิจจะกูลเกี่ยวกับประเด็นนี้ เผยแพร่โดยสำนักข่าวบีบีซี ผ่านทางเฟซบุ๊ก บีบีซีไทย-BBC Thai เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2559 ในโอกาสครบรอบเหตุการณ์เจ้าหน้าที่รัฐล้อมปราบนักศึกษาและประชาชนที่ประท้วงรัฐบาลเผด็จการทหาร ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2516 หรือเหตุการณ์ ‘6 ตุลา 2516’

จำกัดความของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นเกณฑ์ยึดถือได้ จึงจำเป็นต้องมีการชำระ สำนวความหมายที่อาจเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ

ดังนั้น สิทธิในตะวันตก สิทธิธรรมชาติ เป็นสิทธิแบบที่ประชาชนเป็นผู้ทรงสิทธิ์ ในขณะที่ไทย แม้จะบัญญัติรับรองในกฎหมายสูงสุดอย่างรัฐธรรมนูญว่า ประชาชนมีสิทธิ (ประเภทต่าง ๆ) และแม้ตัวบทกฎหมายดังกล่าวจะเกิดจากกระบวนการประชาธิปไตยแบบตัวแทนก็ตามที่ แต่เอาเข้าจริงสำนักคนไทยส่วนใหญ่กลับไม่ได้คิดว่าประชาชนเป็นผู้ทรงสิทธิ์ ในทางกลับกัน เราจำยอมรับเอาเพียงแต่สิทธิที่เราคิดว่ารัฐเป็นผู้หยิบยื่นให้เท่านั้น⁵ ในแง่นี้ จึงเกิดข้อสังเกตน่าสนใจว่า การเรียกร้องสิทธิของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นมโนทัศน์ว่าด้วยเรื่องของสิทธิอย่างไร

⁵ ประเด็นเรื่องความไม่เข้าใจ ‘สิทธิ’ ในสังคมไทย มีตัวอย่างของสถานการณ์ที่น่าสังเกต คือ การเกิดความสับสนระหว่างสิทธิ กับหน้าที่ ดังจะเห็นได้จากการถกเถียงเรื่องสิทธิ กับ หน้าที่ ที่ปรากฏในร่างรัฐธรรมนูญฉบับลงประชามติ (2559) ร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่ได้ระบุเรื่องสิทธิของประชาชนไว้ แต่กลับระบุว่าหน้าที่ของรัฐที่จะรับประกันสิทธิต่าง ๆ ให้กับประชาชนอยู่แล้ว เมื่อเขียนว่าเป็นหน้าที่ รัฐจึงไม่ทำไม่ได้ ประชาชนจึงไม่ต้องเป็นกังวลว่าตนเองจะมีสิทธิหรือไม่ ซึ่งก็เป็นประเด็นร้อนแรงที่ถกเถียงกันในสังคมในช่วงการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2559 เป็นตัวอย่างชัดเจนของการที่สังคมไทยยังเห็นว่า รัฐคือผู้ให้สิทธิไม่ใช่ประชาชนในฐานะปัจเจกชนเป็นผู้ทรงสิทธิ

บทที่ 3

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองและการแบ่งแยกดินแดน

1. สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination)

ความหมายของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) สามารถพิจารณาได้โดยแยกคำ 2 คำ ได้แก่ ‘self’ หมายถึง ตัวตน ซึ่งเข้าใจได้ในสองนัยยะ คือ ตัวตนในฐานะปัจเจกที่เมื่อมีการรวมกลุ่มก็จะเกิดการเปรียบเทียบจึงเกิดความเป็นตัวตน และความเป็นตัวตน เกิดจากองค์ประกอบที่หลากหลาย เช่น ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม กฎีศาสตร์ หรือชาติพันธุ์ เป็นต้น ส่วน ‘determination’ หมายถึง กระบวนการตัดสินใจ หรือ การตกลงใจ ดังนั้น เมื่อรวมกันเป็น Self-Determination จึงหมายถึงกระบวนการกำหนดหรือตัดสินใจที่เป็นเรื่องของตัวเอง ทั้งนี้ แนวคิดเรื่อง Self-Determination ได้รับอิทธิพลจากสังคมที่เริ่มให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ ที่เชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผลและคิดเป็น หรือที่เรียกว่าแนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) ซึ่งเกิดขึ้นและพัฒนาในยุครู้แจ้ง (Enlightenment) ดังนั้น Self-Determination จึงถูกเรียกว่าเป็นแนวคิดในการกำหนดอนาคตหรือชะตากรรมตนเองของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม การกำหนดอนาคตหรือชะตากรรมตนเอง ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่เรื่องของตัวตนในฐานะปัจเจกเท่านั้นแต่ยังหมายถึงการตัดสินใจของกลุ่มและการกำหนดอนาคตหรือชะตากรรมของคนอื่น ๆ ในสังคมนั้น ๆ ด้วย (ทิฆัมพร รอดขันเมือง 2556, หน้า 134)

เมื่อพิจารณา สิทธิ ในบริบทของความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ *สิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง (Self-Determination)* ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของความขัดแย้ง ในแง่ที่แนวคิดดังกล่าวเป็นหนึ่งในศาสนาที่ปรากฏผ่านข้อเรียกร้องของกลุ่มต่อสู้เพื่อปลดปล่อยชาวปาตานี ที่เห็นได้ชัดเจนคือ ข้อเรียกร้องของกลุ่มฟูโลที่เน้นประเด็นปัญหาการล่าอาณานิคม ความเป็นอิสระหรือเอกราช (Independence or Autonomy) และปัญหาการกดขี่ด้านเศรษฐกิจ การเมืองการศึกษา รวมทั้งอัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนาและประวัติศาสตร์ (Khamis, 2012) นอกจากนี้ ในส่วนของกลุ่มปีอาร์เอ็นก็ยังพบวาทกรรมความเป็นเจ้าของดินแดนและสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองผ่าน

แถลงการณ์และข้อเรียกร้อง 5 ข้อ ที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ยูทูบเมื่อวันที่ 26 เมษายน 2556¹ ที่มีประเด็นสำคัญคือ ความต้องการอิสรภาพ และการปลดปล่อยชาวมลายูปาตานีที่ถูกกดขี่โดยสยาม (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2556)

นอกจากนี้ ยังมีการเรียกร้องให้รัฐไทยยอมรับ สิทธิความเป็นเจ้าของแผ่นดินปาตานี ชุดคำที่ระบุหรือตีความได้ว่าเป็นการพูดถึง สิทธิในการเป็นเจ้าของดินแดนและสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ได้แก่ “สิทธิในความเป็นเจ้าของดินแดนปาตานี” “ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในดินแดนปาตานีมีสาเหตุมาจากสิทธิความเป็นเจ้าของชาวมลายูถูกยึดไป”² (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2556) จากการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารของนักวิชาการในพื้นที่ชั้นหนึ่งที่ว่าแม้ว่าจะมุ่งศึกษาในเชิงของการสื่อสารในบริบทความขัดแย้ง แต่ก็สะท้อนให้เห็นเนื้อหาของสื่อสารจากฝ่ายขบวนการหรือกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ ว่ามีท่าทีหรือเจตจำนงในการแสดงความต้องการเรียกร้องสิทธิทางการเมือง บนพื้นฐานหลักการของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) อยู่ด้วยเช่นกัน ซึ่งการดำรงอยู่ของวาทกรรมสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองก็เพื่อสร้างความชอบธรรมให้ขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี (สมัชชา นิลปัทม์, 2556) ในขณะเดียวกัน ก็เป็นวาทกรรมที่เคลื่อนล่อไปกับวาทกรรมอื่น ๆ ที่พยายามอธิบายว่าขบวนการพยายามเคลื่อนไหวในกรอบรัฐธรรมนูญไทยและไม่ได้ต้องการแบ่งแยกดินแดนแต่อย่างใด

1.1 ต้นทางแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination)

เดิมทีสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) เริ่มต้นมาจากความต้องการเป็นอิสระของรัฐต่าง ๆ ในยุโรป ในช่วงก่อนการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 คือ ความต้องการอิสระในการปกครองตนเอง (Autonomy) รวมทั้งการมีรัฐบาลเป็นของตัวเอง ความต้องการของท้องถิ่นที่ต้องการต่อต้านรัฐบาลกลางเริ่มงวดขึ้นเป็นผลมาจากจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี เยอรมัน รัสเซีย และออตโตมานดำเนินนโยบายผสมกลมกลืนภายในดินแดนในปกครองมากขึ้น กระทั่งเกิดสงครามโลก

¹ คำกล่าวของอับดุลการิม คาลิบ ที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ยูทูบ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2556 สำนวนแปลโดย ฮาร่า ซินทาไร

² คำกล่าวของฮัจญ์ออตัม มุฮัมหมัด นูร์ สมาชิกคณะผู้แทนบิอาร์เอ็น ที่เผยแพร่ผ่านยูทูบ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2556 เพื่ออธิบายข้อเรียกร้อง 5 ชั้นแรก หลังจากตีพิมพ์เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2556 สำนวนแปลโดยฮาร่า ซินทาไร

ครั้งที่ 1 ในค.ศ.1917 ประธานาธิบดีวู้ดโรว์ วิลสันของสหรัฐอเมริกาได้พยายามเสนอแนวคิดทางการเมือง เรื่องการสร้างสันติภาพ และหยิบยกประเด็น Self-Determination ขึ้น โดยมีคำกล่าวที่ว่า “...the right of every people to choose their own allegiance and be free of masters altogether.” หมายความว่า “...สิทธิของประชาชนทุกคนที่จะเลือกผู้ที่พวกเขาจงรักภักดี และเป็นอิสระจากการบังคับ”³ ต่อมาใน ค.ศ.1918 ประธานาธิบดีวิลสัน แถลงหลักการ 14 ข้อ (The Fourteen Points) ต่อ สภาคองเกรส ซึ่งต่อมากลายเป็นเป็นหลักในการยุติสงครามโลกครั้งที่ 1 ด้วยแนวทางสันติภาพ มีข้อหนึ่ง ระบุถึงสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) เช่น หลักการให้ประเทศต่าง ๆ เป็น เอกราช และมีแนวทางการพัฒนาเป็นของตนเอง ทั้งนี้ ได้มีการพยายามนำหลักการดังกล่าวบรรจุลงใน สนธิสัญญาสันติภาพที่จะเกิดขึ้นระหว่างประเทศผู้ชนะและแพ้สงคราม แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจาก สนธิสัญญายุติสงครามทั้ง 4 ฉบับ คือ สนธิสัญญาแวร์ซายน์ (สัมพันธมิตรกับเยอรมนี) สนธิสัญญาแซงต์แยร์แมง (สัมพันธมิตรกับออสเตรีย) สนธิสัญญาแซฟร์ส (สัมพันธมิตรกับฮังการี) และสนธิสัญญาเนยี (สัมพันธมิตรกับบัลแกเรีย) ต่างมุ่งเน้นไปที่การสูญเสียดินแดนและการชดใช้ค่าเสียหายจากสงครามที่ ประเทศผู้แพ้สงครามต้องจ่าย (ณัฐกฤษตา เมฆา, 2556)

หลักการสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเริ่มต้นขึ้นในศตวรรษที่ 18 จากกระแส ชาตินิยมของชนกลุ่มน้อยที่กระจายอยู่ในอาณาจักรต่าง ๆ ในยุโรป ซึ่งต่อมาได้พัฒนาการเรื่องจิตสำนึก ของความเป็นชาติที่พูดถึงสิทธิทางการเมือง (Political Rights) เหนือดินแดนบ้านเกิดของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ การกำหนดชะตากรรมตนเองนี้ส่งผลให้เกิดกระแสการปลดแอกตัวเองออกจากการเป็นอาณานิคม (The Process of Decolonization) ของรัฐประชาชาติต่าง ๆ ในศตวรรษที่ 20 ทั้งนี้ The Principle of Rights to Self-Determination ได้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกในกฎบัตรของสหประชาชาติ ในช่วง ค.ศ.1945 โดยมีแนวคิดเบื้องต้นว่า ประชาชนต้องมีอิสระในการตัดสินใจเลือกทิศทางการเมืองของ ตนเอง กฎบัตรดังกล่าวมีผลบังคับใช้กับรัฐต่างๆ ที่เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ต่อมาในปี.ศ.1960 มติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติซึ่งออกมารองรับหลักการสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง โดยได้ กำหนดเนื้อหาสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง เรื่อง การให้เอกราชแก่ดินแดนอาณานิคม (Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples) คือ ในมาตรา 1.1 มติที่ 1514 ระบุว่า “กลุ่มชนทั้งปวงมีสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง โดยสิทธิ

³ แปลโดยผู้วิจัย

ดังกล่าวพวกเขามีเสรีภาพในการตัดสินใจในสถานะทางการเมือง การพัฒนา เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างเสรี” มติดังกล่าวนี้ทำให้ดินแดนภายใต้อาณานิคมชาติต่าง ๆ เป็นอิสระจากเจ้าอาณานิคม อย่างไรก็ตาม กฎบัตรดังกล่าวไม่ได้ระบุถึงเนื้อหาสาระของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเอาไว้ละเอียด และสหประชาชาติไม่ได้เห็นว่าการกำหนดชะตากรรมของแต่ละชาติเป็นสิทธิทางกฎหมาย (Legal Rights) แต่เป็นเพียงหลักการทางการเมือง (Political Principle) เท่านั้น (ณัฐกฤษตา, 2556)

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ซึ่งเดิมเป็นเงื่อนไขของกระบวนการปลดปล่อยอาณานิคม ได้ค่อย ๆ เสื่อมความหมายในแง่นี้ลงเมื่อยุคของการล่าอาณานิคมสิ้นสุดลง แต่ยังคงมีความสำคัญในแง่ของการเป็นหลักการหนึ่งในกฎบัตรสหประชาชาติที่ทุกรัฐภาคีต้องเคารพในฐานะหลักการรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองในฐานะสมาชิกของรัฐใดรัฐหนึ่ง ไม่ใช่สิทธิที่จะรับรองให้เกิดการแบ่งแยกดินแดนเหมือนเช่นในบริบทของการเป็นอาณานิคมอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม ยังมีกรณีการแบ่งแยกดินแดนที่เกิดขึ้นหลังศตวรรษที่ 20 โดยอ้างอิงหลักการใช้สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองด้วยเหมือนกัน แต่ขึ้นอยู่กับบริบทที่เฉพาะเจาะจง เช่น มีการปกครองโดยระบอบเผด็จการ การกดขี่ทางชาติพันธุ์ การบังคับให้เคารพศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เป็นต้น เหล่านี้เป็นสาเหตุให้เกิดการเรียกร้องการบังคับใช้สิทธิในการกำหนดชะตากรรมเพื่อแยกดินแดน และการเปลี่ยนแปลงนัยยะและเงื่อนไขของการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเปลี่ยนไป ก็เป็นผลมาจากรูปแบบของความขัดแย้งเปลี่ยนจากเรื่องดินแดนเป็นความขัดแย้งที่สลับซับซ้อนมากขึ้น กล่าวคือ มีปัจจัยเรื่องของความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม การเมือง ชนกลุ่มน้อย ความเป็นชายขอบ และปัญหาเรื่องทรัพยากรและการพัฒนา เป็นต้น ที่ทำให้เกิดการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมที่ไม่ใช่เงื่อนไขของอาณานิคม (ทีซัมพร, 2556) ซึ่งจะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

1.2 หลักการของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination)

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในแง่กฎหมาย ภัทรมน สาทรัักษ์ สกฤติ อิศรียานนท์ และธีระพงษ์ ภูริปาณิก (ม.ป.ป.) ศึกษาประเด็นการลงประชามติการแยกตัวเป็นอิสระของควิเบกและไครเมีย ซึ่งใช้หลักการสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (งานเขียนดังกล่าวใช้คำว่า หลักการกำหนดเจตจำนงของตนเอง The Right to Self-Determination) เพื่อแยกตัวเป็นอิสระ ชี้ว่า ในทาง

กฎหมายนั้น การกำหนดเจตจำนงของตนเองถือเป็นสิทธิของประชาชนในการแสดงเจตนาธรรม (Will of The People) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองภายใน (Internal Right to Self-Determination) และสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองภายนอก (External Right to Self-Determination) โดยข้อแรก สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองภายในเป็นการมุ่งเปลี่ยนแปลงมิติภายในรัฐ เช่น การเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงกฎหมาย กติกาในการอยู่ร่วมกัน อัตราภาษี หรือนโยบายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เป็นนโยบายภายในประเทศ ส่วนข้อหลัง สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองภายนอก หมายถึงการกำหนดเจตจำนงของประชาชนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงกายภาพ คือแยกตัวออกจากรัฐเดิมทั้งในแง่ของประชากรและดินแดน

‘Self-Determination’ ถูกใช้ในภาษาไทยอีกคำหนึ่งว่า ‘การกำหนดใจตนเอง’ เอกสารเรื่อง หลักการกำหนดใจตนเอง (The Principle of Self-Determination) (2556) ซึ่งเขียนและจัดพิมพ์โดยหน่วยงานฝ่ายความมั่นคงของรัฐบาลไทย ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับหลักการของเรื่องนี้ไว้ค่อนข้างเป็นระบบ ดังที่เราทราบเบื้องต้นแล้วว่าสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง เป็นทฤษฎีที่พัฒนามาจากการพยายามแยกตัวเป็นอิสระของดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้อาณานิคมของจักรวรรดิต่าง ๆ ในยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 18 ซึ่งการแยกดินแดนออกจากรัฐเดิมบางครั้งเป็นไปเพื่อการรวมกับรัฐข้างเคียงที่มีวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์เดียวกัน เรียกว่าเป็นกระบวนการปลดปล่อยอาณานิคม (The Process of Decolonization) โดยต่อมาสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองได้กลายมาเป็นแนวคิดหลักในช่วงศตวรรษที่ 20 ซึ่งถูกใช้ในบริบทของหลักคิดที่ว่า *ประชาชนควรมีอิสระที่จะสามารถตัดสินใจในการกำหนดหรือเลือกทิศทางการเมืองของตนเองได้* หลักการของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองนี้ยังได้ถูกขยายความออกไป กล่าวคือ กลุ่มต่าง ๆ ใช้หลักการนี้ในการต่อสู้ทางการเมืองในรูปแบบที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การแยกตัวเองเป็นอิสระเท่านั้น ดังนั้น หลังศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองจึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ตั้งแต่สู้เพื่อสิทธิทางการเมืองในการมีสถานะปกครองตนเอง (Autonomous Status) ไปจนถึงการมีเอกราชอย่างสมบูรณ์ (Complete Independence) กล่าวคือ โดยหลักการแล้วสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองถูกประยุกต์ใช้กับทั้งความมุ่งประสงค์ภายใน (Internal Self-Determination) และความมุ่งประสงค์ภายนอก (External Self-Determination)

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองภายใน (Internal Self-Determination)

หมายถึง สิทธิในการที่ประชาชนจะสามารถบรรลุเป้าหมายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ภายใต้กรอบเกณฑ์ที่สังคมนั้น ๆ วางไว้ร่วมกัน หลักการใช้สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองจึงอิงแอบอยู่กับแนวคิดแบบประชาธิปไตย เนื่องจาก การจะสามารถบรรลุเป้าหมายทางการเมืองโดยประชาชนได้ ต้องมีการใช้สิทธิของประชาชน (ที่หมายถึงหมู่ชนหนึ่ง) ที่อาศัยอยู่ในรัฐนั้น เลือกรัฐบาลและตัวแทนของตนเองอย่างอิสระ สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนา การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีสิทธิในการตัดสินใจ ฉวยใช้และเพิ่มพูนมรดกทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ประชากรของรัฐทุกคนมีส่วนกำหนดโครงสร้างสถาบันและระบบที่พวกเขาอาศัยอยู่ร่วมกัน

สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองภายในนี้ หมายถึงการที่ประชาชนมีส่วนในการกำหนดจัดการโครงสร้างทางการเมืองของพวกเขาเอง ดังนั้น การปกครองตนเองอย่างอิสระภายในรัฐ (Internal Autonomy) จึงถือว่าเป็นสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองภายในด้วย (Lee C. Buchheit, n.d.: 12-16 อ้างใน ทิชัมพร, 2556: 17)

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองภายนอก (External Self-Determination)

มักเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาทศกัณฐ์การใช้สิทธิในการกำหนดชะตากรรมภายในล้มเหลว จนเป็นแรงกดดันให้ชนกลุ่มหนึ่งของสังคมไม่สามารถกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตในแบบที่พวกเขาต้องการได้ กระทั่งนำไปสู่ความต้องการแบ่งแยกดินแดน อย่างไรก็ตาม สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองภายนอกก็ไม่ได้หมายความว่าถึงแก่ของการแยกดินแดนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การแทรกแซงจากภายนอกโดยการใช้กองกำลังอาวุธจากองค์กรระหว่างประเทศเข้าไปแทรกแซงภายในรัฐต่าง ๆ ที่เกิดความขัดแย้งจากการถูกยึดครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็ถือเป็นการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองภายนอกเช่นกัน เช่น กรณีมติดิสประชาชาติผลักดันให้เวียดนามถอนกำลังทหารที่เข้ามาแทรกแซงกิจการทางการเมืองและยึดครองดินแดนกัมพูชาให้ออกจากกัมพูชา รวมทั้งให้ถอนกองกำลังต่างชาติทั้งหมดออกจากกัมพูชา เคารพอธิปไตย เอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดนกัมพูชา

ในแง่ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดชะตากรรมตนเอง ถูกพัฒนามาจาก 3 หลักการ คือ หลักศีลธรรม การเมืองและกฎหมาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การกำหนดชะตากรรมตนเองในเชิงศีลธรรม มาจากแนวคิดเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ และสิทธิตามธรรมชาติ ที่เฟื่องฟูในยุครู้แจ้ง (Enlightenment) ตามหลักปรัชญาของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ที่พูดถึงเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คุณค่าเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลที่มีมาแต่กำเนิด ความเป็นอิสระ และเหตุผลในการเลือกใช้ชีวิตของบุคคล ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานในหลักการกำหนดชะตากรรมตนเอง

2. การกำหนดชะตากรรมตนเองในทางการเมือง สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ถูกพัฒนาต่อยอดไปสู่ความคิดที่ว่ารัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้นที่จะมีอิสระในการปกครองตนเอง ในฐานะรัฐอิสระ การกำหนดชะตากรรมตนเองของประชาชนถูกแสดงออกได้โดยการใช้อำนาจผ่านรัฐธรรมนูญ ดังนั้น สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ของประชาชนจึงเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเป็นการย้ำว่าอำนาจอิสระเป็นของประชาชน หลักการนี้เป็นรากฐานของการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่ยึดถือว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน และอำนาจนั้นจะเป็นตัวกำหนดแนวปฏิบัติของรัฐ สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองยังเกี่ยวเนื่องไปถึงการยอมรับสิทธิของชนกลุ่มน้อย การเรียกร้องของชนพื้นเมืองดั้งเดิมด้วย

3. การกำหนดชะตากรรมตนเองในเชิงกฎหมาย หลักจากที่การเกิดแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองภายใต้บริบทของการแยกตัวเป็นอิสระของรัฐต่างๆ หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 หลังการใช้กฎบัตรสหประชาชาติ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในค.ศ.1945 สหประชาชาติได้ยึดเอาหลักการนี้พัฒนาต่อยอดเป็นหลักการพื้นฐานหนึ่งในกฎหมายสิทธิมนุษยชน โดยเป็นเรื่องว่าด้วยการมีอิสระในการกำหนดสถานภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของประชาชน ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (The International Court of Justice) ยังถือว่า สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเป็นสิทธิของประชาชนมากกว่าสิทธิของรัฐบาลแต่เพียงฝ่ายเดียว (ฉันทกฤษฎา, 2556)

2. ความเชื่อมโยงของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) กับการแบ่งแยกดินแดน (Secession)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐต่าง ๆ หลายกรณีอันมีชนวนจากการพยายามอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองที่ไม่ใช่การให้อิทธิพลแก่ดินแดนอาณานิคม เหตุที่
เกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นก็เนื่องจาก เนื้อหาของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองที่ปรากฏในหลักการของ
สหประชาชาติ ซึ่งถือเป็นกฎหมายระหว่างประเทศนั้นไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่า สิทธิในการกำหนดชะตา
กรรมตนเองจะสามารถนำไปใช้ได้กรณีใดบ้าง ‘ดินแดนที่มีสภาพเสมือนอาณานิคม’ ซึ่งเป็นการเรียก
ดินแดนที่รัฐหนึ่งถูกยึดครองโดยอีกรัฐหนึ่งโดยผิดกฎหมายและถูกแสวงหาประโยชน์แต่ไม่ได้เข้าเงื่อนไขที่
จะถือว่าเป็นอาณานิคม จะสามารถอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองได้หรือไม่ (อักรวุฒิ หิรัญรัชต์,
2537) และอ้างเพื่อวัตถุประสงค์ในระดับใด กล่าวคือ การอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองใน
บริบทของรัฐที่เคยตกเป็นอาณานิคมนั้น เกิดขึ้นโดยมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ว่าด้วยเรื่องการให้
เอกราชแก่ดินแดนอาณานิคม มติที่ 1514 ต่อมาการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองก็ใช้อ้างเพื่อ
การแบ่งแยกดินแดนด้วย แม้จะไม่ใช่เรื่องง่ายตายนักแต่ในศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา กรณีการแบ่งแยก
ดินแดนโดยอ้างสิทธิดังกล่าวก็ประสบความสำเร็จและทำให้เกิดรัฐใหม่ที่ได้รับการรับรองจากประชาคม
โลกเกิดขึ้น แต่ก็โดยมีบริบทเงื่อนไขอื่นที่จำเพาะเจาะจงรองรับความชอบธรรมของการแยกดินแดน
ดังกล่าว เช่น มีประวัติศาสตร์ของการเคยตกเป็นอาณานิคม การถูกกดขี่กดทับทางอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์
เกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ หรือการที่ประชาชนในรัฐไม่สามารถกำหนดชะตากรรมตนเองภายในได้ เป็นต้น
แนวโน้มของการเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อแบ่งแยกดินแดนจะเกิดขึ้นบ่อย ๆ
หรือเกิดขึ้นอย่างไรซึ่งเงื่อนไขไม่ได้ ยังไม่นับรวมปัญหาความยากลำบากของการตั้งรัฐใหม่ที่ว่ารัฐที่เกิดใหม่
จะต้องได้รับการรับรองโดยรัฐแม่ที่ตัวเองแยกตัวออกมาและยังต้องได้รับการรับรองจากชุมชนระหว่าง
ประเทศด้วย

มีกรณีการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อแบ่งแยกดินแดนที่เคยเกิดขึ้น
3 รูปแบบ ตามแนวคิดของมาร์ก เวลเลอร์ (Marc Weller 2009) ได้แก่ **หนึ่ง** การอ้างสิทธิกำหนด
ชะตากรรมตนเองของดินแดนที่อยู่ภายใต้อาณานิคม เช่น ศรีลังกา ฟิลิปปินส์ เมียนมาร์ อินเดีย **สอง** การ
อ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองแบบอาณานิคม เช่น โชมาลีแลนด์ แคชเมียร์ และ **สาม** การอ้าง
สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองของดินแดนนอกเหนือบริบทอาณานิคม เช่น โคโซโว แคว้นบาสก์ เป็นต้น
ซึ่งชี้ให้เห็นว่ามีการปรับใช้หลักในการกำหนดชะตากรรมตนเองในดินแดนต่าง ๆ หลากหลายตามบริบทและ
รูปแบบการครอบงำที่แตกต่างกัน หลักการดังกล่าวมีพลวัตเสมอมา การนิยามหรือบังคับใช้สิทธิในการ

กำหนดชะตากรรมตนเองมีข้อถกเถียงที่ไม่ได้ข้อสรุปในหลายประเด็น โดยเฉพาะ ประเด็นที่ว่าสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองนั้นหมายรวมถึงสิทธิในการกแบ่งแยก (Secede) หรือไม่ อย่างไรก็ตาม ปฏิญญาองค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของคนพื้นเมือง (2007) รับรองสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของชนพื้นเมืองไว้ แต่สิทธิดังกล่าวนี้ไม่รวมสิทธิในการแบ่งแยกดินแดน (Right to Secession) (Weller, 2009 อ้างใน ทิฆัมพร, 2556: 16)

2.1 การอ้างสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อการแบ่งแยกดินแดน

รายงานวิจัยชิ้นหนึ่งศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏในพื้นที่สื่อสารมวลชน ชี้ให้เห็นว่าในบรรดาเหตุการณ์ที่โดดเด่นอยู่ในสนามความขัดแย้งนี้ มีวาทกรรมว่าด้วยเรื่องของ ‘สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง’ รวมทั้ง ‘สิทธิความเป็นเจ้าของดินแดน’ ปรากฏตัวอยู่ด้วยในสื่อฝั่งที่มีความคิดและอุดมการณ์ต่างจากรัฐ (สมัชชา นิลปัทม์ และรุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช, 2556)

เมื่อย้อนดูความต้องการของขบวนการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยปาตานี จากงานวิจัยของจิราพร งามเลิศศุภกร (2556) เรื่อง เป้าหมายสุดท้ายของกลุ่มบีอาร์เอ็นกับกระบวนการสันติภาพ ที่ศึกษาเป้าหมายของกลุ่มบีอาร์เอ็น ข้อมูลจากสมาชิกบีอาร์เอ็นกว่า 100 คน ประกอบเอกสารธรรมนูญบีอาร์เอ็น และเอกสารของขบวนการที่ได้จากการตรวจยึดของเจ้าหน้าที่ พบว่ารากปัญหาของความขัดแย้งมาจากการที่คนมลายูปาตานีถูกกดขี่ ครอบงำ ยึดครองโดยจักรวรรดินิยมสยาม ดังนั้น การต่อสู้จึงเป็นไปเพื่อการปลดแอก ปลดปล่อย ขอคืนสิ่งที่เรียกว่า ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ ทั้งในแง่วิถีชีวิตและดินแดน และตลอดระยะเวลาของการต่อสู้ (ตั้งแต่ ค.ศ.1960 – ค.ศ.2013) เป้าหมายความต้องการของบีอาร์เอ็นไม่เคยเปลี่ยน คือยังคงอยู่ที่ เอกราช การกอบกู้เชื้อชาติมลายู ศาสนาอิสลามและแผ่นดินปาตานี

งานวิจัยจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทย โดยพลเอก สำเร็จ ศรีห่วย⁴ อดีตรองแม่ทัพภาคที่ 4 ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้เสนองานวิจัยเรื่อง “ขบวนการ BRN-Coordinate กับการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาในช่วงปี 2547-2550

⁴ ในขณะนั้นมียศพลตรี เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 50

และแนวคิดในการยุติสถานการณ์” เสนอว่าผู้ก่อเหตุความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือกลุ่มขบวนการบีอาร์เอ็นคอคอติเนต (BRN-Coordinate) งานวิจัยชิ้นนี้เผยแพร่ในช่วงพ.ศ.2550 หรือสามปีหลังเกิดเหตุการณ์ปล้นปืนที่กองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (ค่ายปิเหล็ง) อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ในพ.ศ.2547 (สำเร็จ ศรีหรั่ง, 2556) ซึ่งขณะนั้นรัฐบาลไทยและเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงยังเหมือนอยู่ในม่านฝุ่นที่ยังฟุ้งตลบอบอวล อยู่ในสภาพจับต้นปลายไม่ถูกว่าเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้เกิดขึ้นด้วยสาเหตุใด ผลจากงานศึกษาดังกล่าว เป็นงานวิชาการชิ้นแรก ๆ ที่ชี้ให้เห็นว่ารัฐกำลังสู้รบกับใคร ด้วยการสะท้อนข้อมูลจากนักบริบทสมาชิกขบวนการบีอาร์เอ็นระดับกลางที่ถูกทางการไทยจับกุมตัวได้ พลเอกสำเร็จชี้ว่า เป้าหมายในการต่อสู้กับรัฐไทยที่ทราบจากสมาชิกกลุ่มดังกล่าว คือ Merdeka หรือเอกราช การแยกประเทศเพื่อสถาปนารัฐอิสลาม และพวกเขาไม่สนใจรูปแบบการปกครองอื่นใดที่ปาตานียังคงเป็นส่วนหนึ่งของไทย ไม่ว่าจะเป็นการปกครองตนเองหรืออื่น ๆ “ข้างบนบอกว่าไม่เอาเลยเป็นอย่างนี้ไม่เอา ต้อง Merdeka เท่านั้น” ความต้องการแบ่งแยกดินแดนนั้นเป็นความต้องการขององค์กรนำของขบวนการ ในขณะที่สมาชิกระดับกลางถึงระดับล่างต้องการ บุญ คือการ เข้าร่วมในสงครามครั้งนี้ เป็น ญิฮาด เป็นสงครามที่ชาวมุสลิมต่อสู้เพื่อศาสนา ทำแล้วจะได้บุญ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการลงนามในข้อตกลงการพูดคุยเพื่อสันติภาพของทั้งรัฐบาลไทยและขบวนการบีอาร์เอ็นในค.ศ.2013 (พ.ศ.2556) ที่จะทำให้การพูดคุยต้องอยู่ในกรอบกฎหมายของรัฐบาลไทย จะหมายความว่าบีอาร์เอ็นยอมผ่อนปรนในเรื่องเป้าหมายสูงสุดแล้วหรือไม่นั้น พลเอกสำเร็จชี้ว่าการกำหนดเป้าหมายไว้สูงสุดเป็นเรื่องปกติธรรมดาของการเจรจาหรือการต่อสู้ เจ็อนไชต่าง ๆ อาจทำให้เป้าหมายลดลงภายหลังก็เป็นได้ แต่บีอาร์เอ็นจะคิดอย่างไรนั้น ยังคงเป็นปัญหาที่เราไม่สามารถคาดเดาได้ในขณะที่จากการพูดคุยกับหะยีสะมะแอ ท่าน้ำ อดีตสมาชิกกลุ่มพูโล ขณะถูกจำคุกอยู่ที่เรือนจำจังหวัดสงขลา ยืนยันว่าความต้องการของกลุ่มของพูโลนั้นไม่ว่าจะอย่างไรก็ต้องอยู่ภายใต้ธงไทย คือยังเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยนั่นเอง⁵ (สำเร็จ ศรีหรั่ง, รายการโทรทัศน์ ชุด “รู้จัก BRN โดย พล.อ.สำเร็จ อติตรอง มทก.4.”)

⁵ “รู้จัก BRN โดย พล.อ.สำเร็จ อติตรอง มทก.4.” ในรายการ Intelligence ช่อง วอยซ์ทีวี ดำเนินรายการโดย จอม เพชรประดับ ออกอากาศเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2556

ย้อนพิจารณาข้อเรียกร้องของปีอาร์เอ็น ในปีค.ศ.2013 ข้อที่ 4 พบเนื้อความระบุว่า “รัฐบาลไทยจำเป็นต้องยอมรับว่าชาวมลายูปาตานี มีสิทธิในความเป็นเจ้าของดินแดนปาตานี” ซึ่งเชื่อมโยงกับ Self-Determination หรือนัยยะของการกำหนดอนาคตหรือชะตากรรมตนเอง อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นการเรียกร้องดินแดนที่ถูกยึดไปกลับคืน ซึ่งสวนทางกับจุดยืนในการรักษาบูรณภาพดินแดนของรัฐไทย แต่ข้อเสนอของสถาบันพระปกเกล้าเห็นว่า โดยนัยแล้วจุดสนใจของข้อเรียกร้องนี้ที่ปรากฏในช่วงการพูดคุยสันติภาพในปี 2013 คือการให้รัฐไทยให้หลักประกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมลายูปาตานีภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ ต้องการให้รัฐไทยยอมรับว่าปาตานีเคยเป็นรัฐอิสระ และต้องการให้ชาวมลายูปาตานีมีอำนาจและอิสระในการบริหารจัดการพื้นที่ภายใต้อธิปไตยของไทย และการดำรงรักษาความรู้สึกความเป็นเจ้าของดินแดนนี้เองเป็นความหมายของ Self-Determination ในแง่ที่ขบวนการต้องการจะสื่อกับคู่ขัดแย้งและสังคม (เมธัส อนุวัตรอุดม, สไลด์)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) ในกรณีของจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือที่ชาวมลายูเรียกว่าดินแดนปาตานีนั้นมิว่าตามปกติแล้ว Self-Determination ถูกใช้ในบริบทการเรียกร้องการปกครองตนเองของชาติที่เคยตกเป็นอาณานิคม และแม้จะมีประเด็นเรื่องของการกดขี่อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าชนกลุ่มน้อยที่ไม่พอใจในเรื่องอาณาเขตดินแดนจะสามารถลุกขึ้นอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) เพื่อเรียกร้องให้เกิดการแยกดินแดนได้ เนื่องจากกฎบัตรของสหประชาชาติในเรื่องดังกล่าว ยังคงเน้นให้ความสำคัญกับบูรณภาพแห่งดินแดนและหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของรัฐต่าง ๆ คำถามสำคัญก็คือ การต่อสู้เรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) ในกรณีของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยจะสามารถอยู่บนหลักการกฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) หรือไม่ เงื่อนไขขึ้นอยู่กับว่า จะสามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ว่า รัฐปาตานีในอดีตเคยตกเป็นอาณานิคม และรัฐไทยหรือสยาม ใช้อำนาจความเป็นเจ้าอาณานิคมเหนือดินแดนปาตานีโดยความอยุติธรรมจริงหรือไม่อย่างไร (Lamey, 2013) วาทกรรมดังกล่าวนี้ยังคงถูกยึดแย้งพื้นที่กันอยู่ในความขัดแย้งโดยยังไม่มี การถกเถียงอย่างตรงไปตรงมาจนเป็นข้อยุติ กลุ่มขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานีจึงยังสามารถฉวยใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อชักชวนประชาชนให้เข้าร่วมในสมรภูมิต่างกันที่แตกต่างกันนี้เรื่อยมา

2.2 ข้อถกเถียงและกรณีตัวอย่าง

เมื่อพิจารณาความหมายของ สิทธิ (Right) ใน 2 นัยยะ จากการทบทวนแนวคิดในข้อ 6.1 คือ สิทธิหมายถึง *อำนาจที่จะทำ* และ *ประโยชน์ที่จะได้* เมื่อสิทธินั้นสัมพันธ์กับ *การกำหนดชะตากรรมตนเอง* (Self-Determination) จึงทำให้ต้องตั้งคำถามต่อไป ว่า ใครเป็นผู้มีอำนาจที่จะใช้สิทธิ และพวกเขาเรียกร้องอะไรได้บ้างในเรื่องที่เป็นการกำหนดชะตากรรมตนเอง

ในกรณีของจังหวัดชายแดนภาคใต้ รอมฎอน ปันจอร์ เขียนบทความเรื่อง ‘อัตตบัญญัติ ปาตานี’: เมื่อประชา(ชน) กลุ่มน้อยตกอยู่ในวงล้อมรัฐประชาชาติ (2556) ทบทวนแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นเอกเทศในการกำหนดกฎเกณฑ์ให้กับตัวเอง (Autonomy)⁶ ของประชาชน (People) ในฐานะที่เป็นแนวคิดพื้นฐานในการจัดทำเขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยที่มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในรัฐ ซึ่งพวกเขาสังกัดอยู่ โดยรอมฎอนเห็นว่า ประชาชน ในทัศนะของรัฐที่ปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเป็นส่วนสำคัญ ในฐานะที่เป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญในหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่องที่มาและความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของรัฐนั้น ๆ คำถามสำคัญก็คือใครบ้างจะถูกนับว่าเป็น ‘ประชาชน’ แล้วเราจะวางลำดับความสำคัญของ ความหลากหลายของสมาชิก กับการสร้างความเป็นพวกเดียวกันเพื่อให้เกิดลักษณะเฉพาะของ ‘ประชาชน’ ของรัฐชาตินั้นอย่างไร รัฐสมัยใหม่มีทางเลือกไม่มาก คือถ้าไม่รักษาความต่างไว้ก็ต้องใช้นโยบายกลืนวัฒนธรรม (Assimilation) เพื่อให้เกิด ‘ประชาชน’ และความเป็น ‘ชาติ’ ในความหมายแบบที่รัฐสมัยใหม่พึงปรารถนา ความลึกลับของการจัดการในแบบรัฐสมัยใหม่ในภายหลัง คือ ในเมื่อเราอ้างว่าอธิปไตยเป็นของ/และมีที่มาจากประชาชน เหตุใดประชาชนบางส่วนจึงต้องถูกบังคับด้วยกระบวนการกลืนกลายทางวัฒนธรรม เราจะจัดวางความเป็นชนกลุ่มน้อย ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม และฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกกันอย่างไร Autonomy หรือ อัตตบัญญัติ เป็นวิธีการที่รัฐใช้จัดการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ที่เปิดโอกาสให้เกิดการจัดการต่าง ๆ บนพื้นฐานอัตลักษณ์ ซึ่งรูปแบบของอัตตบัญญัตินั้นก็ไม่ตายตัว บางแห่งออกมาในรูปสหพันธรัฐ การปกครองแบบให้ท้องถิ่นกำหนดการพัฒนาด้วยตัวเอง และการกระจายอำนาจแบบต่าง ๆ

⁶ คำว่า อัตตบัญญัติ ในบทความดังกล่าวนี้ ผู้เขียนอธิบายว่า เป็นศัพท์ใหม่ที่นักรัฐศาสตร์กำหนดขึ้นใช้แทน autonomy ในภาษาอังกฤษ ซึ่งในบทความเดียวกันก็ปรากฏการใช้คำไทยอีกคำหนึ่งว่า อิสระในการจัดการตัวเอง แทน autonomy และใช้คำว่า การกำหนดอนาคตตัวเอง เมื่อต้องการพูดถึง self-determination

กรณีการเกิดสาธารณรัฐชูดานใต้ มีการบังคับใช้สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองที่ไม่ใช่เงื่อนไขของอาณานิคม กล่าวคือ หลังยุคอาณานิคม ดินแดนต่าง ๆ ในแอฟริกาซึ่งเคยตกเป็นอาณานิคมของชาวยุโรป ทั้ง อังกฤษ ฝรั่งเศส และสเปน ต่างได้รับมรดกจากอาณานิคมเป็นดินแดนที่ถูกขีดแบ่งโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ศาสนา อดีตประเทศชูดาน (ชูดานก่อนแบ่งแยกดินแดน) ประสบปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ซึ่งมีความหลากหลาย ถึง 597 ชาติพันธุ์ โดยมีกลุ่มใหญ่ที่สุดคือชาวอาหรับที่นับถือศาสนาอิสลามทางตอนเหนือ ที่หลังจากชูดานได้รับเอกราชจากอังกฤษในค.ศ.1956 ก็มีความพยายามทำให้ชูดานเกิดความเป็นหนึ่งเดียวภายใต้การปกครองโดยกฎหมายอิสลาม กองกำลังทางใต้และตะวันตก ซึ่งเป็นคนพื้นเมืองแอฟริกัน รวมตัวกันต่อสู้เพื่อหลุดจากกระบวนการดังกล่าวรวมถึงการเป็นคนชายขอบในการพัฒนา โดยเฉพาะประเด็นด้านทรัพยากรน้ำมัน ประกอบกับการปกครองของชูดานอยู่ภายใต้การนำของทหารเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เกิดสงครามกลางเมืองที่ยืดเยื้อยาวนาน ตั้งแต่ปี 1962 กระทั่งในปี 2005 จากการแทรกแซงของประชาคมโลก ทำให้เกิด ข้อตกลงสันติภาพเบ็ดเสร็จชูดาน (The Comprehensive Peace Agreement: CPA) ที่มีเนื้อหายอมรับสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อการแบ่งแยกดินแดนเป็นสาระสำคัญในข้อตกลงดังกล่าวด้วย เอื้อให้เกิดกระบวนการลงประชามติเพื่อการแบ่งแยกดินแดน และเกิดสาธารณรัฐชูดานใต้ ในปี 2011 (ทิฆัมพร, 2556)

กรณีความขัดแย้งในมินดาเนา ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นตัวอย่างของการออกจากปัญหาความขัดแย้งในประเด็นเอกราช/ การปกครองตนเอง (Autonomy) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขลักษณะคล้ายกับกรณีปัญหาในไทย (Lamey, 2013) กล่าวคือ การใช้สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ในการต่อสู้ของชาวมุสลิมโมโรทางตอนใต้ของประเทศฟิลิปปินส์นั้นเป็นเรื่องของชนกลุ่มน้อยที่ต่อสู้กับรัฐบาลเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองตนเอง ยาวนานกว่า 40 ปี ปัญหาสำคัญที่ต้องขบคิดในกรณีความขัดแย้งนี้ ประการหนึ่งคือ การทำความเข้าใจและที่มาที่ไปของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ในฐานะที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการกำหนดอนาคตของ บังซาโมโร (หน่วยทางการปกครองทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์ หลังการเว้นสัญญาข้อตกลงสันติภาพ (Framework Agreement on the Bangsamoro : FAB) ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2556) ทั้งนี้ การที่ผู้มีส่วนได้เสียในความขัดแย้ง มุ่งประเด็นไปที่การเน้นสังคมพหุวัฒนธรรม ข้อเสนอของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองที่เน้นชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนมากกว่าการรักษาความมั่นคง

ทางการเมืองของฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งเน้นให้การจัดการทางเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดชะตากรรมตนเอง เปลี่ยนโครงสร้างการจัดการเศรษฐกิจจากเดิมที่เศรษฐกิจถูกกำหนดจากส่วนกลาง มาเน้นเปิดโอกาสให้กลุ่มติดอาวุธและประชาชนได้มีส่วนร่วมในประโยชน์จากที่ดิน การค้าขาย รายได้ และภาษี เหล่านี้เป็นความหวังของรัฐบาลที่หวังให้กลุ่มที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนไม่ต้องการแบ่งแยกดินแดนอีกต่อไป (ฟารีดา ปันจอร์, 2556)⁷

2.3 การอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อรูปแบบทางการเมืองอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่าการเรียกร้องการกำหนดชะตากรรมในความขัดแย้งหลายแห่งในโลกมีพลวัต เปลี่ยนไปตามเงื่อนไขเฉพาะตัว ตั้งแต่การแยกตัวเป็นอิสระในช่วงหลังสงครามโลก มาจนถึงการกระจายอำนาจเพื่อเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้มีอิสระในการจัดการตนเอง ระดับของการกำหนดชะตากรรมตนเองในแต่ละพื้นที่และเวลาจึงเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ

นอร์เบิร์ต โรเปอส์ นักวิชาการและนักปฏิบัติการสันติภาพชาวเยอรมัน อธิบายหลักการว่าด้วย ทฤษฎีที่ใช้อ้างเพื่อรองรับการเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง เงื่อนไข และผลลัพธ์ของการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ โดยข้อสรุปของโรเปอส์ในประเด็นข้างต้น มาจากกรณีตัวอย่างของความขัดแย้งและการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองจากหลายแห่งในโลก โดยโรเปอส์ชี้ว่า ทฤษฎีที่ใช้อ้างเป็นฐานการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง มี 4 ประเด็น ได้แก่

1. การอ้างสิทธิในการตั้งถิ่นฐานในทางประวัติศาสตร์ การปกครอง การถูกกดขี่ และความไม่เป็นธรรมอันเกิดจากการเป็นอาณานิคม ข้อขัดแย้งของประเด็นนี้คือ เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน

⁷ ดู “ความเป็นไปและหัวใจของ Self-Determination: มุสลิมโมโรและชนพื้นเมืองโบมินดาเนา”

2. การอ้างสิทธิเกี่ยวกับเจตจำนงของคนส่วนใหญ่เหนือดินแดนใดดินแดนหนึ่ง ข้อขัดแย้งคือ ใครจะเป็นผู้ตัดสินเกี่ยวกับขอบเขตของการลงประชามติ ใครจะถูกนับว่าเป็น ประชาชน ที่จะมีสิทธิออกเสียงประชามติ

3. สิทธิที่จะได้รับการชดเชยเมื่อเกิดการแยกตัว ข้อนี้เกิดจากความคับข้องใจของประชาชนกลุ่มที่ถูกกระทำให้เจ็บช้ำน้ำใจ ความไม่เป็นธรรม เช่นเมื่อได้รับเอกราชแล้วถูกทำให้เป็นพลเมืองชั้นสอง ถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ คำถามคือใครจะเป็นผู้ตัดสินหรือให้ความเป็นธรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้

และ 4. การแบ่งแยกด้วยการเห็นพ้องต้องกันผ่านการลงประชามติหรือการตัดสินใจของชนชั้นนำ

ส่วนเงื่อนไขที่ทำให้การอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมประสบความสำเร็จ มี 4 ประการ คือ

1. การใช้อำนาจอ่อน (Soft Power) ในแง่ความชอบธรรมของฝ่ายที่อ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย ซึ่งความชอบธรรมนี้จะมาจากน้ำหนักในการอ้างสิทธิเกี่ยวกับเจตจำนงของคนส่วนใหญ่เหนือดินแดนใดดินแดนหนึ่งเป็นเวลานาน สิ่งที่ยืนยันสิทธิดังว่านี้ ก็คือ การมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา วิถีชีวิตของผู้คน

2. การใช้อำนาจแข็ง (Hard Power) เป็นการใช้กำลังอาวุธ กำลังทหาร เพื่อกดดันฝ่ายตรงข้ามให้รับฟังข้อเรียกร้อง

3. การสนับสนุนจากอำนาจภายนอก คือการสนับสนุนจากต่างประเทศ เช่น ประเทศเพื่อนบ้าน องค์กรระหว่างประเทศ เป็นต้น

4. แรงจูงใจหรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจหมายถึงทรัพยากรธรรมชาติ ในข้อนี้หมายถึงว่า นานาชาติ หรือผู้สนับสนุนภายนอกจะได้อะไรจากสถานการณ์ที่จะตามมาจากการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองดังกล่าว

และจากประสบการณ์ความขัดแย้งที่เกิดจากการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองทั่วโลก สามารถสรุปออกเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการอ้างสิทธิดังกล่าว 6 แนวทาง คือ

1. การกำหนดชะตากรรมตนเองภายนอก (External Self-Determination) ที่เกิดการแยกตัวเป็นอิสระโดยการเห็นพ้องกันของทั้งสองฝ่าย (Consensual Secession) เช่นกรณีสาธารณรัฐเช็ก/สโลวัก

2. การแยกตัวเป็นอิสระแบบมีความขัดแย้งอยู่ ตัวอย่างเช่น กรณีสหภาพโซเวียต ที่มีการใช้ความรุนแรงก่อนการแยกตัว หรือกรณีสงครามในติมอร์ตะวันออก โคโซโว บังคลาเทศ

3. ความขัดแย้งที่ถูกแช่แข็งด้วยข้อเรียกร้องแยกตัวเป็นอิสระ เช่นกรณี ไชปรัสเหนือ อับคาเซีย เซาท์ออสเตเนีย นอร์กอโน-คาราบัค และทรานส์นิสเทรีย ที่มีความต้องการแยกตัวเป็นอิสระ แต่มีประเทศหรืออำนาจภายนอกสนับสนุนเพียงไม่กี่ประเทศเท่านั้น ดังนั้น การประกาศตัวเป็นอิสระของรัฐเหล่านี้จึงยังเกิดข้อกังขาขึ้นภายในการเมืองของตัวเอง ทางหนึ่งอาจมองว่าเป็นเรื่องดีที่สามารถแยกตัวเองเป็นรัฐใหม่ได้ แต่อีกทางหนึ่งก็เห็นว่าจำเป็นต้องสร้างอำนาจให้มากกว่าที่เป็นอยู่เพื่อที่จะได้ไม่ต้องกลายเป็นประเทศอิสระที่ยังต้องขึ้นต่อประเทศเพียงไม่กี่ประเทศที่ให้การรับรองตัวเอง

4. ความขัดแย้งที่ถูกแช่แข็งโดยไม่มีการหยิบยกประเด็นการแยกตัวเป็นอิสระขึ้นมา เช่นกรณีทิเบต และแคชเมียร์ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ในดินแดนต้องการแยกตัวเป็นอิสระ มีกลุ่มขบวนการที่ขัดแย้งต่อสู้กับรัฐ แต่ยังไม่สามารถหาข้อตกลงกันได้ สถานการณ์จึงหยุดนิ่งเป็นเวลานาน

5. การกำหนดชะตากรรมตนเองภายในโดยการเห็นพ้องต้องกัน (Consensual Internal Self-Determination) คือการเป็นหน่วยปกครองตนเองภายในประเทศที่มีการกำหนดชะตากรรมตนเองในระดับสูง เช่นกรณีเกาะโอลันด์ของฟินแลนด์ หมู่เกาะแพโรและกรีนแลนด์ในเดนมาร์ก อาเจซหีในอินโดนีเซีย และบังซามอร์ในฟิลิปปินส์

และ 6. การกำหนดชะตากรรมตนเองภายในที่ยังคงอยู่ระหว่างกระบวนการแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมและเห็นพ้องต้องกัน เช่น กรณีกลุ่มชาติพันธุ์ในรัฐต่าง ๆ ของเมียนมาร์ แค้วนคาตาโลเนียและแค้วนบาสก์ในสเปน

ในส่วนของการดำรงอยู่ของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในสังคมการเมืองไทยที่ถูกพูดถึงว่าเป็น สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) ด้วย *ถ้อยคำ* ที่ตรงไปตรงมาอาจไม่เห็นชัดเจนนัก ที่ใกล้เคียงที่สุดเห็นจะเป็นเรื่องการกระจายอำนาจโดยระบบการ

ปกครองท้องถิ่น หรือแนวคิดจังหวัดจัดการตนเอง แต่การกระจายอำนาจเหล่านั้นจะเข้าใกล้สิ่งที่เรียกว่า การกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ในความหมายของการจัดการตนเองของประชาชน ได้มากน้อยเพียงใด หรือเป็นไปตามความคาดหวังของกลุ่มขบวนการที่ต่อสู้เพื่อปาดานีหรือไม่ ยังเป็นเรื่อง ที่ยังต้องอาศัยเวลาในการทำความเข้าใจ

บทความเรื่อง ‘สิทธิในการปกครองตนเอง (Self-Determination) ภายใต้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย’ ของเลิศศักดิ์ ต้นโต (2556) พูดถึงสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองและการกระจายอำนาจในทางการเมืองในสังคมไทย และตั้งข้อสังเกตว่า การปกครองไทยสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มมีการปกครองท้องถิ่นเป็นระบบในการบริหารจัดการเป็นครั้งแรก มีการจัดตั้งสุขาภิบาลขึ้นในกรุงเทพฯ ผ่านพระราชกำหนดสุขาภิบาลกรุงเทพฯ ร.ศ. 116 (หรือราว พ.ศ. 2441) แต่การจัดตั้งสุขาภิบาลในช่วงดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะเป็น Self-Determination ที่หมายความว่า การปกครองตนเอง หรือการกำหนดเจตจำนงของตนเอง หรือการกำหนดชะตากรรมตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบุคคลที่เข้าไปปกครองหรือทำงานอยู่ในแต่ละพื้นที่ล้วนมาจากส่วนกลาง⁸ ต่อมาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จึงมีการนำหลักกฎหมายทั่วไปมาบัญญัติในรัฐธรรมนูญ หลักสำคัญ เช่น หลักการประชาธิปไตย หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักความเสมอภาค หลักความเป็นสูงสุดของรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะหลักการแบ่งแยกอำนาจ (the separation of power) ซึ่งแบ่งแยกอำนาจทางการเมือง เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ มีการแบ่งแยกอำนาจในทางปกครอง การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินเป็นการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ต่อมาเมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 3 แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 98 (3) กำหนดว่า

“รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน โดยกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึงตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กร

⁸ การจัดระเบียบการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ในช่วงนี้เป็นระบบที่เรียกว่า มณฑลเทศาภิบาล คือการแบ่งเขตปกครองเป็นมณฑล แต่ละมณฑลมีหลายจังหวัด สำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้สมัยนั้นเรียก *มณฑลปัตตานี* ประกอบด้วยหัวเมืองมลายู 7 แห่ง ได้แก่ ปัตตานี ยะลา สายบุรี ยะหริ่ง หนองจิก รามัน และระแงะ ซึ่งนักวิชาการประวัติศาสตร์เห็นว่า การปกครองแบบเทศาภิบาลนี้เป็นการกระชับอำนาจสู่ศูนย์กลางในช่วงที่อังกฤษมีอิทธิพลในหัวเมืองมลายู และการกระทำดังกล่าวก็เป็นการปกครองที่ผิดความจริง เพราะเป็นวิธีปกครองแบบฝรั่ง ไม่คำนึงถึงความเป็นท้องถิ่น (ธนศ อภรณ์สุวรรณ อ้างใน พิเชษฐ์ 2557)

ปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่น ให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น” และมาตรา 281 วรรคสอง กำหนดว่า “ท้องถิ่นใดมีลักษณะที่จะปกครองตนเองได้ ย่อมมีสิทธิจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

เลิศศักดิ์ตั้งข้อสังเกตว่า แม้รัฐธรรมนูญให้สิทธิในการที่ท้องถิ่นจะกำหนดเจตจำนงของตนเองในการจัดตั้งกลไกที่ท้องถิ่นนั้น ๆ จะใช้ในการปกครองตนเองได้ แต่ก็ช่างแตกต่างไปจากสาระการบริหารส่วนท้องถิ่นที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ทั้งสองมาตราที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ เป็นฐานรองรับความชอบธรรมที่ประชาชนสามารถสร้างกลไกปกครองตนเองได้ โดยเกิดจากพื้นฐานความต้องการ (Need) ของประชาชนเอง การมีเจตจำนงร่วมกันเป็นอำนาจบังคับ (Coercive Power) ในกรณีที่มีความต้องการมีอิสระในการปกครองตนเอง (Self-Determination) ดังนั้น การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่หรือจังหวัดจัดการตนเอง จึงไม่ใช่เรื่องผิดกฎหมายแต่กลับเป็นเรื่องทำทนายประชาชน และประเด็นนี้ไม่ใช่แค่การปฏิรูประบบเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหาร แต่เป็นการช่วยแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิต และเป็นกลไกที่สามารถรักษาวินัยธรรม อัตลักษณ์ของท้องถิ่นด้วย (เลิศศักดิ์, ม.ป.ป.) การกำหนดชะตากรรมตนเองแม้จะไม่ได้ปรากฏในการเมืองการปกครองไทยด้วยถ้อยคำตรงตัวแต่ก็มีลักษณะการกระจายอำนาจในเชิงหลักการที่พอจะแสดงว่ากฎหมายไทยเปิดช่องให้มีการจัดการตนเองในระดับหนึ่ง อย่างน้อยก็ในเชิงทฤษฎีตัวบทกฎหมาย

คำว่าสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ไม่มีปรากฏในรัฐธรรมนูญไทย (ฉบับพ.ศ.2550) แต่ก็มีนัยยะในเชิงหลักการ ปรากฏในหมวดว่าด้วยการกระจายอำนาจและการปกครอง ซึ่งอาจเข้าใจได้ว่าเป็นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองภายในก็ได้ แม้ว่ารัฐธรรมนูญไทยจะยืนยันหลักการบูรณาภาพแห่งดินแดนที่ประเทศไทยไม่อาจจะแบ่งแยกได้ซึ่งเป็นหลักการปกติของความเป็นรัฐเดี่ยว (Unitary State) ก็ตาม การประยุกต์ใช้หลักการสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองภายใน ในกรณีของจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการประนีประนอมระหว่างกัน (นอร์เบิร์ต โรเปอร์, 2558: 221)

รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช (2558) ได้ให้รายละเอียดข้อเรียกร้องปีอาร์เอ็น (หนึ่งในกลุ่มขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานี) ในเรื่องของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ว่า ในการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองนั้น มีประเด็นที่ต้องพุดคุยในอนาคต ได้แก่ เรื่องการยอมรับประชาชาติปาตานีมลายู รูปแบบเขตปกครองพิเศษ ผู้แทนพิเศษในรัฐสภาไทย ผู้ว่าการเขตปกครองพิเศษจากประชาชาติปาตานีมลายู การบริหารงานตำรวจในพื้นที่ โคเวตต้าตำแหน่งราชการ ประเด็นดาโต๊ะยุติธรรม เสรีภาพสื่อมวลชน ส่วนแบ่งรายได้ระหว่างรัฐส่วนกลางและพื้นที่ และประเด็นการศึกษา อย่างไรก็ตาม ในบริบทความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งมีคู่ขัดแย้งเป็นกลุ่มขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานีกับรัฐไทยนั้น สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ถูกอ้างถึงทั้งจากฝ่ายขบวนการ และฝ่ายภาคประชาสังคม โดยเฉพาะฝ่ายหลัง ที่ใช้คำว่าสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองบ่อยครั้ง นับว่าเป็นการลดทอนความเข้มข้น และ/หรือเสี่ยงที่จะพุดถึง Merdeka (เอกราช) ซึ่งเป็นความต้องการของฝ่ายขบวนการแต่เป็นความหวาดหวั่นของฝ่ายคงความมั่นคงของรัฐไทย (รุ่งรวี, สัมภาษณ์ 18 ธันวาคม 2559)

อีกด้านหนึ่งของการมองปัญหาการต่อสู้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ที่เสนอมุมมองเพิ่มเติมที่นอกเหนือจากเรื่องการแยกดินแดนในปาตานี คือ งานศึกษาของ คามิส (2556) เรื่อง “Self-Determination as Human rights in Malay Muslim Struggle in Southern Thailand” ที่ทำการศึกษาค้นคว้าของกลุ่มติดอาวุธที่ต่อสู้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปีอาร์เอ็น และพูโล พบว่าความขัดแย้งเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ดังกล่าวเกิดขึ้นมาเป็นร้อยปี เป็นการต่อสู้กับรัฐไทยเพื่อปกป้องประชาชนชาวปาตานีจากการถูกรุกรานทางอัตลักษณ์ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และแบบแผนการดำเนินชีวิต ดังนั้นรูปแบบของการกำหนดชะตากรรมตนเองในการต่อสู้ยืนอยู่บนหลักการเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองและสิทธิมนุษยชนของชาวปาตานี การต่อสู้เรียกร้องไม่ใช่เพียงแต่การเรียกร้องเรื่องอาณาเขต แต่คือเรื่องสงเสียดว่ามีถูกรกตทับอัตลักษณ์ของผู้คน และชาวปาตานีมีสิทธิที่จะพุดและแสดงออกถึงปัญหาเหล่านั้นโดยชอบธรรม

ถึงตรงนี้ มีประเด็นน่าคิดเมื่อพุดถึงเรื่องการเรียกร้องอันเกิดจากการถูกรกตทับหรือกลืนกลายทางอัตลักษณ์วัฒนธรรม คือ ประเด็นความเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิม (Indigenous People) มีคำถามน่าสนใจว่า ในกรณีความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เราจะวางตำแหน่งแห่งที่ของผู้คนชาวมลายูไว้

ในฐานะใด ระหว่าง ‘คนพื้นเมืองดั้งเดิม’ (ในแง่ที่ว่า มีอยู่มาก่อน และมีเอกลักษณ์วัฒนธรรมเฉพาะของตัวเอง) หรือ ‘ประชาชน’ (ในฐานะสมาชิกของรัฐไทย) แล้วสองความหมายนี้ต่างกันอย่างไร ประเด็นดังกล่าวนี้ นอร์เบิร์ตอธิบายว่า ประชาคมระหว่างประเทศยอมรับ สิทธิ ของคนพื้นเมืองดั้งเดิม ในกรอบที่ว่า จะได้รับการดูแลอย่างเท่าเทียมมีความเสมอภาค หรืออาจมีสิทธิมากขึ้นเมื่ออยู่ในดินแดนที่ตัวเองอยู่มาก่อน แต่ไม่รับรองสิทธิในการแยกตัวเป็นอิสระ เมื่อใดที่กลุ่มคนพื้นเมืองดั้งเดิม เคลื่อนไหวหรือกระทำการไปในแนวทางว่าจะแยกตัวเองเป็นอิสระ เมื่อนั้นนิยามของพวกเขาจะโดดออกจากการเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมทันที และจะกลายเป็นกลุ่มประชาชน (People) ที่เป็นสมาชิกของรัฐสมัยใหม่ที่มีความต้องการจะแยกตัวมาตั้งรัฐใหม่หรือรัฐหนึ่งเป็นของตัวเอง กรณีการเคลื่อนไหวของกลุ่มทางการเมืองที่เรียกร้องการปกครองตนเอง (Autonomy) หรือการแยกตัวเป็นอิสระจากรัฐไทยของขบวนการต่อสู้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นการต่อสู้ของประชาชนกลุ่มหนึ่งไม่ใช่เรื่องการต่อสู้ของกลุ่มคนพื้นเมืองดั้งเดิม (นอร์เบิร์ต, 2558: 226)

3. สรุปท้ายบท

สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองในกฎบัตรสหประชาชาติ ส่วนนี้ไม่มีเนื้อหาชัดเจน แต่รายละเอียดมีขยายความไว้ในมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองในส่วนนี้ถือเป็นกฎหมายสนธิสัญญาลักษณะพิเศษ มาเหมือนกฎหมายสนธิสัญญาโดยทั่วไป กล่าวคือ เนื้อหาสาระมีการพัฒนาไปได้เรื่อย ๆ

สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองในมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples) มติที่ 1514 รับรองว่า “All the Peoples have the Rights of Self-Determination. By virtue of the right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.” ซึ่งปรากฏต่อมาในกติการะหว่างประเทศทั้งกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nation) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) รับรองสิทธิ

ขั้นพื้นฐานของปวงชนในการกำหนดชะตากรรมตนเองในการมีอิสระที่จะกำหนดสถานะทางการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous People, 2007) ถือเป็นหลักการที่ผูกพันรัฐต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ตามหลักกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ว่าด้วยแนวปฏิบัติแห่งรัฐ และพันธกรณีตามกฎหมายที่ผูกพันรัฐ ยกตัวอย่างเช่น กรณีการให้เอกราชแก่ดินแดนอาณานิคมในอดีตที่ผ่านมาสามารถเกิดขึ้นได้เนื่องจากรัฐต่าง ๆ ยึดมั่นตามหลักจารีตประเพณีที่ว่าตามมติสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ เห็นพ้องร่วมกันว่าการล่าอาณานิคมเป็นเรื่องผิดกฎหมาย แนวปฏิบัติของรัฐต่าง ๆ ดังที่เวลานี้จึงทำให้รัฐต่างๆ สามารถปกครองตนเองอย่างในปัจจุบัน (ณัฐกฤษตา, 2556: 29-32)

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นภาพว่า Self-Determination เป็นหลักการรับรองได้ทั้งการแบ่งแยกดินแดน (Secession) และการจัดการปกครอง (Autonomy) รวมทั้งวิธีการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชนซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการแบ่งแยกอาณาเขตในทางภูมิศาสตร์เลยก็ได้ในความขัดแย้งโดยทั่วไปแล้ว ข้อเรียกร้องหรือจุดยืนของคู่ขัดแย้งอาจจะยังคงเดิม แต่ความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นจริงอาจเป็นอีกอย่าง ด้วยพลวัตของเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ดังนั้นการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) เป็นสิ่งที่แต่ละพื้นที่ความขัดแย้งที่อ้างถึงนั้น จำเป็นต้องตีความ พิจารณาการให้ความหมาย เพื่อจะสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ความขัดแย้งที่อ้างการกำหนดชะตากรรมตนเองในสังคมหนึ่ง ๆ นั้นเป็นการกำหนดชะตากรรมตนเองแบบใด มิติใด และเพื่อจะตระหนักในที่สุดว่า การเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยกำลังอยู่ในจุดใดในกระแสนวาทกรรมการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง

จากการทบทวนแนวคิดสิทธิ และสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง เบื้องต้นทำให้เราพอเห็นภาพว่า

1. แนวคิดเรื่องสิทธิ ในสังคมไทยเป็นแนวคิดที่รับมาจากตะวันตกสังคมซึ่งต่างวัฒนธรรม สิทธิ ที่ถูกบรรจุในกฎหมายไทย ไม่ได้ผลิดอกออกผลโดยประสบการณ์ของสังคมไทยเอง ดังนั้นจึงเกิดความลักลั่นของแนวคิดโดยเนื้อหาและการใช้อ้างอิงแนวคิดนั้นในทางปฏิบัติมาโดยตลอด สิทธิในสังคมไทยจึงเป็นสิทธิแบบที่ยึดโยงอยู่กับบรรยากาสสังคมบูรณาสิทธิราชย์ แม้ว่าเราจะสมทานแนวคิดเสรีประชาธิปไตยในปัจจุบันแล้วก็ตาม

2. การอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในบริบทโลก ส่งผลให้เกิดรูปแบบหรือผลลัพธ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ระดับความเข้มข้นหลากหลายตั้งแต่แบ่งแยกดินแดนไปจนถึงการกระจายอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ ในขณะที่บริบทสังคมไทย แนวคิดนี้ปรากฏแบบเลื่อนกลางผ่านความพยายามกำหนดรูปแบบการปกครองแบบกระจายอำนาจ อาทิ การปกครองท้องถิ่น หรือการจัดการตนเองของชุมชนในระดับย่อย ส่วนในบริบทของสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเกี่ยวพันอยู่กับการต่อสู้ทางการเมืองซึ่งใช้อาวุธซึ่งมีคู่ขัดแย้งที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ การอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในกรณีนี้เป็นเรื่องท้าทายที่ต้องทบทวน ในขณะที่ความเป็นจริง ตัวแสดงต่าง ๆ ในความขัดแย้งไม่ได้ถกเถียงเรื่องนี้กันอย่างจริงจัง ทำให้ไม่เกิดจินตนาการ ร่วม ถึงการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Self-Determination) ในฐานะที่เป็นเป้าหมาย (ของขบวนการฯ) และทางออกสู่สันติภาพของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

3. ปัญหาที่ยังคลุมเครือเกี่ยวกับแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย เป็นต้นว่า มโนทัศน์นี้มีที่มาที่ไปอย่างไร ใครบ้างเป็นคนใช้ ถูกใช้อย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงการให้ความหมายหรือไม่ อย่างไร และส่งผลเกี่ยวข้องอย่างไรหรือไม่กับกระบวนการสันติภาพที่กำลังดำเนินอยู่ จึงเป็นที่มาของคำถามสำคัญในงานศึกษาดังกล่าว

บทที่ 4

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ปัญหาว่าด้วย สิทธิความเป็นเจ้าของ และการสู้เพื่อดินแดนมาตุภูมิ

แม้งานวิจัยนี้เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามถึงสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) แต่ข้อค้นพบในระหว่างการเก็บข้อมูลพบว่า หลายครั้งการตั้งคำถามด้วยคำว่า สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง หรือ Right to Self-Determination ตรงตัวนั้นทำให้บทสนทนา ชะงักงันตั้งแต่เริ่ม แหล่งข้อมูลบางรายแทบไม่รู้จักเลยว่า สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองคืออะไร อย่างไรก็ตาม ประเด็นน่าสนใจอยู่ตรงที่ เมื่อพิจารณาในเป้าหมายและอุดมการณ์ในการต่อสู้ของขบวนการ ต่าง ๆ ที่สะท้อนจากเอกสารและถ้อยความจากสมาชิกขบวนการในระดับพื้นที่ทำให้เห็นว่า แม้ไม่รู้จัก หรือไม่กล่าวถึง ‘สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง’ ตรงตัว แต่โดยเนื้อหาแล้วเป้าหมายของการต่อสู้ มีความเชื่อมโยงกับหลักสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองอย่างยิ่ง จนอาจพูดได้ว่า การต่อสู้เพื่อสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง เป็นอีกหนึ่งวาทกรรมที่ถูกใช้เพื่อย้ำชัดถึง สิทธิความเป็นเจ้าของ ทั้งยัง สะท้อนความต้องการ จัดการตนเอง ซึ่งก็คือเป้าหมายของ การต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวในจังหวัด ชายแดนภาคใต้หรือปาตานี แต่การจัดการที่แต่ละกลุ่มตัวแสดงคาดหวังหรือมีเป้าหมายไว้นั้นแตกต่างกัน ดังสะท้อนจากระดับหรือความเข้มข้นของมโนทัศน์สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความ ขัดแย้งที่ถูกอธิบาย มีระดับ ขอบเขต และความเข้มข้นแตกต่างกัน ซึ่งผู้เขียนพยายามจะคลี่คลายให้เห็น ในรายละเอียดต่อไป โดยในหัวข้อนี้จะเริ่มจากการแสดงให้เห็นนัยสำคัญของการ อ้างสิทธิความเป็น เจ้าของ การแบ่งแยกดินแดน อาณานิคม และข้อถกเถียงเรื่องความชอบธรรมของการต่อสู้เพื่อเอกราช ปาตานีที่ดำรงอยู่ในความขัดแย้งนี้ตลอดมาเสียก่อน

เป็นที่เข้าใจได้โดยทั่วไปว่าเป้าหมายสูงสุดของขบวนการเคลื่อนไหวในปาตานีคือ เอกราช เพื่อให้ปาตานีเป็นอิสระจากรัฐไทย คำอธิบายนี้มาจากมุมมองของกลุ่มที่เคลื่อนไหวสู้กับรัฐไทยด้วย

อาวุธ ซึ่งยืนยันว่าเป้าหมายคือ ‘Merdeka’ (อาดัม (นามแฝง) อดีตสมาชิกปีอาร์เอ็นโคออดิเนต, สัมภาษณ์ , 9 มกราคม 2561) ชัดเจน เป็นเป้าหมายเดิมเมื่อยี่สิบกว่าปีที่แล้วกระทั่งปัจจุบันก็ไม่เปลี่ยนแปลง แต่การต่อสู้ด้วยวิถีทางการเมืองในอดีตที่ไม่ประสบผลสำเร็จแปรเปลี่ยนสถานการณ์ความขัดแย้งให้ดำเนินไปโดยใช้ยุทธวิธีความรุนแรงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

นักรัฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ดันแคน แมกคาโก (2555) ผู้เขียนหนังสือ ‘ฉีกแผ่นดิน: อิสลามและปัญหาความชอบธรรมในภาคใต้ ประเทศไทย (Tearing apart the land: Islam and legitimacy in Southern Thailand) เห็นว่าแก่นแกนของปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ทำให้มุสลิมปาตานี (Muslim Patani) ก่อการขัดขืน ไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์หรือแม้แต่ศาสนา แต่เป็นแรงจูงใจทางการเมืองหรือความต้องการที่จะควบคุมพื้นที่ของคนมุสลิมปาตานี และรัฐไทยสูญเสียความชอบธรรม (Legitimacy) ในการปกครองพื้นที่ทั้งหมดของประเทศเหมือนที่เคยเป็นมาในอดีตลง (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ 2552) งานศึกษาชิ้นนี้เห็นด้วยกับข้อเสนอของดันแคนที่ว่า แก่นปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้คือ ความต้องการควบคุมพื้นที่ของคนมุสลิมปาตานี และเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะพวกเขามีมโนทัศน์เรื่อง ‘ความเป็นเจ้าของ’ เหนือดินแดนเป็นแรงขับสำคัญ

วันกาเดร์ เจ๊ะมัน (2547) เขียนบทความ Conflict and Conflict Resolution: Malay Muslim Liberation Movement in Thailand เผยแพร่ใน งานประชุมวิชาการ Conflict and Conflict resolution in the Muslim World ที่วิทยาลัยอิสลามนานาชาติมาเลเซีย สรุปเป้าหมายการต่อสู้ของชาวมุสลิมในปาตานี 3 แนวทาง คือ

1. การสถาปนารัฐอธิปไตยของชาวมุสลิม บนแนวทางแห่งอิสลามและประชาธิปไตย โดยต้องมีผู้ปกครองเป็นชาวมุสลิม
2. หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในข้อแรก ต้องสู้เพื่อให้ได้รัฐบาลท้องถิ่นที่จะจัดการปกครองตนเองได้
3. หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายสองประการแรก ต้องสู้เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชาวมุสลิมไว้ ปกป้องความเป็นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ไว้ให้ได้¹

¹ แปลไทยโดย ปริญา นวลเปียน และ นิพนธ์ โชเซเฮง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

เสียงจากอดีตสมาชิกขบวนการปีอาร์เอ็นในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสซึ่งเคยเข้าร่วมเป็นกองกำลังนานกว่า 20 ปี บอกว่า เขาเข้าร่วมขบวนการเพราะได้รับชุดข้อมูลเรื่องประวัติศาสตร์ของคนมลายู ในฐานะเจ้าของดินแดนแห่งนี้ ประกอบกับปัญหาความไม่เป็นธรรมซึ่งคนมลายูพบเจอในชีวิตประจำวัน ทำให้เห็นด้วยกับจุดยืนของปีอาร์เอ็น ที่ปฏิบัติการเพื่อเรียกคืนดินแดนกลับมาสู่มือของคนมลายู

“อยากอยู่แบบมลายูเป็นผู้นำ...บางคนเขาว่าแผ่นดินนี้ของมลายูปาดานี เคยได้ ยินมาใช้ไหม นี่แหละเป็นปัญหา สมัยก่อนนะ เราก็สู้ไป ไปฝึกต่าง ๆ แต่ว่าจุดยืนยืนของขบวนการนี่คือแบ่งแยกดินแดน ประวัติศาสตร์ แผ่นดินนี้เป็นของมลายูแต่ว่าจริงหรือไม่จริงเราก็ไม่รู้เหมือนกัน... สมัยหะยีสุหลงก็มีเรื่องพวกนี้” (อาดัม (นามแฝง) อดีตสมาชิกปีอาร์เอ็นโคออดิเนต, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)

ประเด็นหลักของขบวนการคือเอกราช และการพยายามขับเคลื่อนทางการเมืองและทางทหารเพื่อให้คนมลายูมีสิทธิมีเสียง แต่แนวคิดเรื่องสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองยังไม่ปรากฏ อย่างน้อยนักรบปีอาร์เอ็นก็ยืนยันว่าช่วงปี 2530 เป็นต้นมา เขาไม่เคยได้ยินว่าขบวนการต่อสู้ด้วยหลักสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเลย พวกเขาารู้แค่สู้เพื่อเอกราชเท่านั้น แต่ถ้าพูดถึงการที่คนมลายูจะกำหนดได้ว่าอยากจะมีการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมแบบไหนอยู่กันอย่างไรนั้น ทั้งหมดก็เป็นแนวคิดของขบวนการเหมือนกัน

“ขบวนการก็ต้องการอย่างนั้นแหละ แต่เขาไม่ได้ใช้คำนี้ มันเป็นเรื่องพวกนี้แหละ คืออยู่แบบอิสระ ของตัวเอง เศรษฐกิจก็ของตัวเอง อยู่แบบไม่เอาฝ่ายไทย (ทำมือซ้ายขวาซ้อนกัน) ไม่เอาแบบอยู่ใต้ไทย อยู่ข้างบนเอง” และการแยกดินแดนสำคัญ เพราะการเรียกร้องโดยไม่ใช่กำลังที่ผ่านมาเป็นประสบการณ์ที่ไม่ดีอย่างมากในมุมมองของคนมลายูปาดานี...และที่ว่าทำไมต้องแยกดินแดนเท่านั้นก็เพราะว่า “...สมัยหะยีสุหลงก็ขอแล้ว ก็ครั้งแล้วยังไม่ให้คนมลายูก็ต้องสู้แบบทหาร” (อาดัม (นามแฝง) อดีตสมาชิกปีอาร์เอ็นโคออดิเนต, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)

หลังจากต้องหลบหนีหมายจับของฝ่ายความมั่นคงไทยเข้าไปในมาเลเซีย 2 ปี แล้ว ตัดสินใจหันหลังให้ปีอาร์เอ็น อดีตมือระเบิดผู้เชี่ยวชาญยอมรับว่าเขาเปลี่ยนความคิดไปมาก นอกจากอายุที่มากขึ้น การต้องการกลับถิ่นฐานมาอยู่กับครอบครัวในบั้นปลายชีวิต ยังมีปัญหาความเชื่อมั่นที่มีต่อผู้นำในขบวนการปีอาร์เอ็นที่ทำให้หันกลับตัดสินใจเลิกรบ

“เรารู้ว่าเราแก่แล้ว ไม่มีพลังจะทำแล้ว ก็คืนให้เด็กรุ่นใหม่ไป ความรู้เราก็ให้ไปหมดแล้ว เรื่องระเบิดเรื่องปืน ถ่ายทอดหมดแล้ว แล้วแต่ว่าเขาจะสู้หรือไม่รู้ ส่วนเราก็กลับมาอยู่บ้านแบบชาวบ้าน ๆ ลูกก็กำลังจะโต อายุ 9 ขวบแล้ว”
(อาดัม (นามแฝง) อดีตสมาชิกปีอาร์เอ็นโคออดิเนต, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)

ในขณะที่สมาชิกฝ่ายผู้นำทางความคิดของพลุโคนหนึ่งก็ยืนยันว่า ‘การได้มาซึ่งเอกราช’ คือเป้าหมายและความมุ่งมั่นนั้นยังคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง (ชากาเรีย บินยูซุฟ, 2560: 121) พลุโคนต้องการเรียกร้องสิทธิคืนมา สิทธิที่ว่าก็คือสิทธิเหนือดินแดนปาตานีซึ่งคนปาตานีเป็นเจ้าของ

“เป้าหมายสำคัญในการต่อสู้ ก็คือการ เรียกร้องขอคืนสิทธิตัวเอง มี ‘สิทธิของเจ้าของ’ เป้าหมายไม่ใช่การแบ่งแยกดินแดน เพราะถ้าใช้คำว่าแบ่งแยกดินแดน หมายถึงดินแดนไม่ใช่ของเราแต่ก่อนแต่เป็นการ ‘ขอ’ จากเขา ดังนั้น การขอคืนสิทธิในที่นี้คือ สิทธิในความเป็นเจ้าของดินแดน เป็นการเอาสิ่งที่ เป็นของเรา อยู่แล้วคืนมา” (ปะเงาะ (นามแฝง), สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2561)

ความคิดที่ว่าปาตานีตกเป็นอาณานิคมสยาม ทำให้คนมลายูปาตานีมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะปฏิบัติการเพื่อเอาดินแดนคืน เป็นแนวคิดที่ถูกใช้แพร่หลาย และทำให้เกิดข้อถกเถียงอันยังไม่มีข้อสรุปว่า ปาตานีเป็นอาณานิคมในสยามหรือไม่ เพราะหากใช่ ชาวปาตานีก็อาจมีสิทธิอันชอบธรรมในการอ้างสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) เพื่อเป็นอิสระ ซึ่งเป็นหลักการที่สหประชาชาติรับรองการเกิดรัฐใหม่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การทำความเข้าใจประเด็นอาณานิคม รวมทั้งประเด็นแบ่งแยกดินแดนของจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือปาตานีมีความซับซ้อนเนื่องจากเป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับบริบทการเมืองในอดีต ฐานะของรัฐจารีตอันมีอาณาเขตดินแดนไม่แน่นอน ความยิ่งใหญ่ของรัฐโบราณขึ้นอยู่กับอิทธิพลของเจ้าผู้ครองจากศูนย์กลางที่แผ่ขยายออกไป กับบริบทการเมือง

ปัจจุบันซึ่งดินแดนต่าง ๆ เป็นรัฐชาติ (Nation State) ที่มีอาณาเขตแน่นอน ทำให้การอธิบายประเด็นดังกล่าวเกิดขึ้นหลายทาง ไม่ได้แนบสนิทเป็นเนื้อเดียวกัน

คำอธิบายในเชิงประวัติศาสตร์ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550)² ในเรื่องปัตตานี มีว่า ย้อนไปสมัยรัชกาลที่ 5 สยามซึ่งเป็นรัฐจารีตที่ยังไม่มีการให้ความสำคัญกับอาณาเขตที่แน่นอน พยายามสร้างสิ่งที่เรียกว่า territorial integration หรือการบูรณาการทางดินแดน เป็นการยึดเอาดินแดนที่เคยเป็นประเทศราชในสมัยรัชกาลที่ 3 มาอยู่กับสยาม โดยลี้ลับหรือลดทอนโครงสร้างอำนาจเดิม ไม่ว่าจะเป็นสุลต่านหรือเจ้าเมือง ทั้งในทางใต้และทางอีสาน ซึ่งการบูรณาการทางดินแดนขณะนั้นยังไม่ใช้การบูรณาการ ‘ชาติ’ ที่แท้จริง เพราะเหตุผลคือรัฐสยามในช่วงเริ่มแรกมีขนาดเล็กมากในแง่ที่ว่า ไม่มีทุนและ/หรือระบบโครงสร้างที่เข้มแข็งพอในการจัดการการบูรณาการให้เกิดความเป็นชาติในความหมายสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นแง่การศึกษา ระบบราชการ หรือการเชื่อมโยงระบบคมนาคมต่าง ๆ ที่เอื้อให้เกิดการสร้างประชากรที่เป็นสมาชิกของรัฐสมัยใหม่ได้ ดังนั้น การใช้คำว่าแบ่งแยกดินแดนซึ่งเป็นคำที่ใช้ในบริบทของรัฐสมัยใหม่จึงไม่อาจใช้อธิบายความสัมพันธ์ของสยามในฐานะรัฐศูนย์กลางกับรัฐปัตตานีในฐานะประเทศราชได้ ซึ่งนิธิอธิบายว่า คำที่เป็นคำโบราณที่ดูจะเข้ากับสถานการณ์มากกว่า คือ ‘แข่งเมือง’ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ปกติที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์ที่รัฐประเทศราชไม่แสดงความต้องการไม่ยอมอยู่ภายใต้อำนาจรัฐศูนย์กลาง ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นปกติก่อนเกิดรัฐประชาชาติขึ้น ความเข้าใจที่ว่า การแข่งเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแบ่งแยกดินแดนจึงเป็นความเข้าใจผิด นอกจากนี้ คำว่าประเทศราชในภาษาไทย ไม่ได้หมายถึง colony ในภาษาอังกฤษ เพราะความสัมพันธ์แบบการถ่วงดุลอำนาจที่เรียกว่าเมืองประเทศราชนั้นเกิดเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น รัฐประเทศราชรัฐหนึ่งอาจขึ้นอยู่กับรัฐขนาดใหญ่กว่าหนึ่งรัฐก็ได้ และบริบทของชาติตะวันตกไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่เป็นแบบประเทศราชเลย (ประชาไท, 2550)

ในขณะที่เมื่อตีความตามหลักศาสนาอิสลาม ได้มีคำอธิบายเกี่ยวกับอาณานิคมหรือการยึดครองว่า การที่กลุ่มชนมุสลิมถูกปกครองโดยคนที่ไม่ใช่มุสลิม จะถือเป็นลักษณะของอาณานิคมรูปแบบหนึ่ง แม้

² นिति เอียวศรีวงศ์ ในการเสวนา ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดน: ความจริงและมายาคติ เปิดประเด็นจากหนังสือ ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ของ ธนศ อภรณ์สุวรรณ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2550 ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จัดโดย โครงการจัดตั้งสถาบันสมุหรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ร่วมกับมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

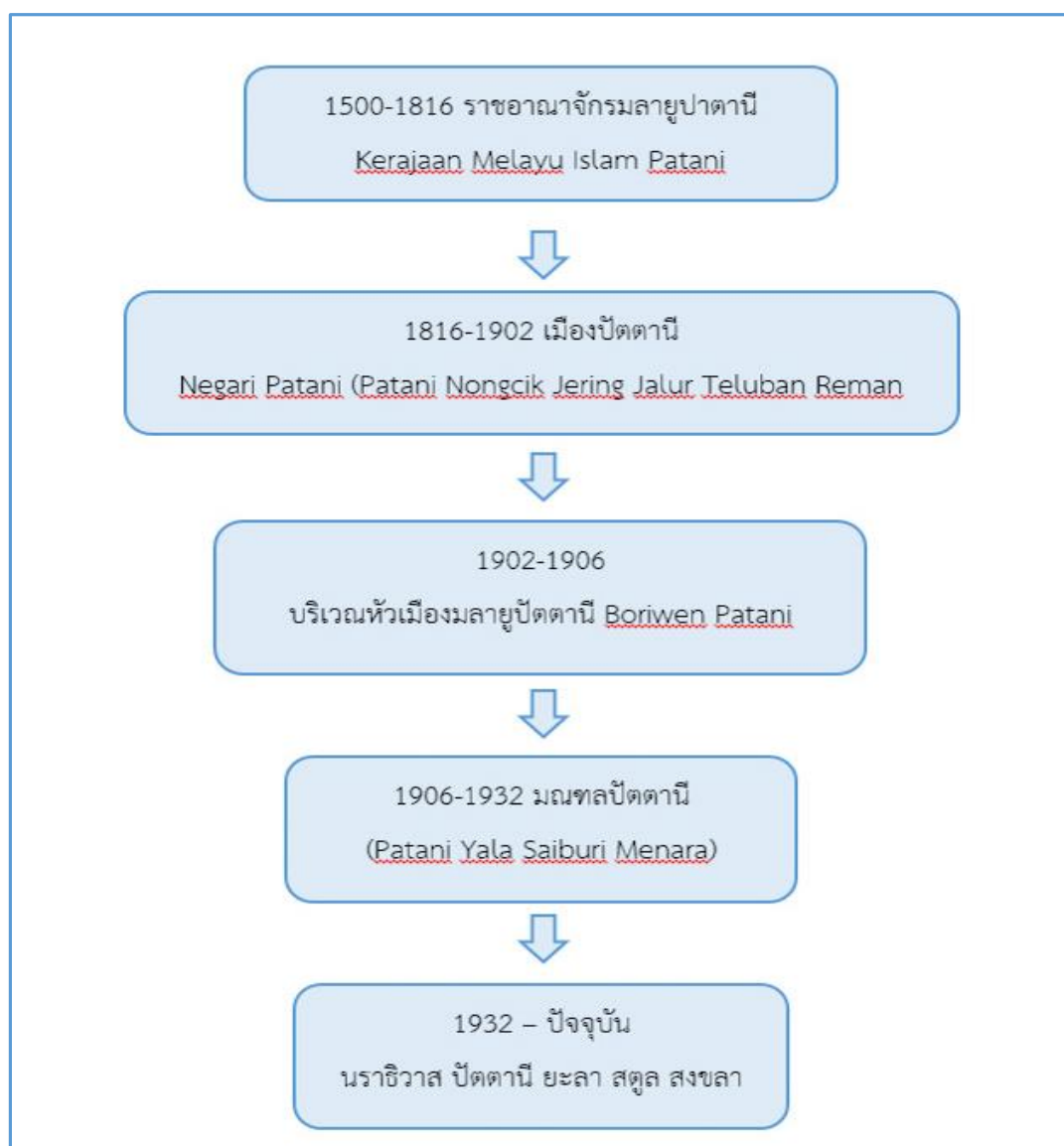
คำว่า colony ในภาษาอังกฤษจะไม่ได้หมายถึง อาณานิคม ในภาษาไทยก็ตาม (อิมราน (นามแฝง), สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2560)

แนวคิดที่ว่าดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยเคยเป็น ‘ดาร์ลุฮ์บี’ ซึ่งหมายถึง ดินแดนของศัตรู หรือดินแดนที่ถูกปกครองโดยคนที่ไม่ใช่มุสลิม ไม่ได้ใช้กฎหมายชารีอะห์ในการบริหาร ประเทศ เป็นอีกหนึ่งวาทกรรมที่สนับสนุนการต่อสู้ของขบวนการและแนวร่วม เงื่อนไขของการเป็น ดินแดนดาร์ลุฮ์บี คือ หนึ่ง ชาวมุสลิมในดินแดนนั้นไม่สามารถประกอบศาสนกิจหรือหลักปฏิบัติตาม ศาสนาอิสลามได้ครบถ้วน หรือห้ามเผยแพร่ศาสนา สอง ชาวมุสลิมถูกกดขี่ข่มเหง ไม่ได้รับความเป็นธรรม (รุ่งรวี เณลิมศรีภิญโญรัช, 2556: 72-84) เงื่อนไขเหล่านี้เมื่อเชื่อมโยงเข้ากับประวัติศาสตร์ในช่วงการสร้าง ชาติของไทย เช่นนโยบายสร้างความเป็นไทยหนึ่งเดียวและผลักวัฒนธรรมอื่นออกห่าง เช่น ในจังหวัด ชายแดนภาคใต้มีการห้ามมุงโสร่ง ห้ามสวมหมวกแบบมุสลิม ห้ามพูดภาษามลายู ฯลฯ ก็ทำให้การต่อสู้ เพื่อเรียกคืนความยุติธรรมให้กับชาวมุสลิมสมเหตุสมผล ทว่า การจะฟันธงว่าพื้นที่สามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ของไทยเป็นดินแดนดาร์ลุฮ์บีหรือไม่นั้น ก็ยังคงมีผู้อธิบายไว้หลากหลายทัศนะ ทั้งที่เข้าใจและว่า ไม่ใช่ (รุ่งรวี, 2556) กล่าวคือ เมื่อในบริบทปัจจุบัน การเมืองการปกครองในพื้นที่เปลี่ยนไปจากยุคก่อน มาก เงื่อนไขที่ว่าชาวมลายูมุสลิมถูกข่มเหงรังแกหรือถูกกีดกันไม่ให้ปฏิบัติตามหลักการศาสนาใน ชีวิตประจำวันนั้นแทบไม่หลงเหลืออยู่แล้ว ดังนั้น เหตุผลหรือความชอบธรรมในการก่อสงคราม ‘ญิฮาด’ หรือการทำสงครามเพื่อปกป้องศาสนา รวมทั้ง ชีวิต ทรัพย์สิน ประเพณีนั้นอาจเป็นการอ้างที่ฟังไม่ขึ้นอีก ต่อไป

ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อ้างว่าเพื่อการแบ่งแยกดินแดน การปลดแอก ตัวเองออกจากความเป็นอาณานิคมยังคงอยู่ในวังวนของความสับสนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในความขัดแย้ง โดยหนึ่งในกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (คปต.) บอกว่า เขาเองยังสับสนว่า “แต่จริงแล้วสยามยึดครองรัฐปัตตานีในบริบทของการล่าอาณานิคมจริงหรือไม่ ต้องอาศัยข้อมูลและการ ตีความจากเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศยืนยันเพื่อความแน่ใจ” (จินดา (นามแฝง), สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2560) ถือเป็นถ้อยความสะท้อนว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาของความขัดแย้งจังหวัดชายแดน ภาคใต้ที่รัฐไทยต่อสู้กับขบวนการปลดปล่อยปัตตานี รัฐไทยในฐานะคู่ขัดแย้งหลักเอง ก็ยังไม่พ้นตกอยู่ใน

ความสับสน ปาตานีหรือสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอาณาจักรมลายูหรือไม่ เป็นเรื่องของการอธิบายได้โดยเงื่อนไขสนับสนุนหรือถกเถียงที่หลากหลาย

แผนภาพต่อไปนี้แสดงให้เห็นสถานะ หรือรูปแบบการปกครองของปาตานี (Kronologi Pemerintahan Patani) ที่มีการเปลี่ยนแปลงนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1500 มาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 2 รูปแบบการปกครองของปาตานี

(A.malek 1993: p.191 อ้างใน อารีฟิน บินจิ และคณะ 2550, หน้า 247)

2. ขบวนการต่อสู้เพื่อปัตตานี และชื่อเรียกร่อง

ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยในปัจจุบันเป็นดอกผลของการจัดการบริหาร การเมืองการปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับอาณาจักรปัตตานีในอดีต เดิมในราวศตวรรษที่ 16-17 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสองรัฐเป็นไปอย่างความสัมพันธ์ของรัฐโบราณทั่วไป คือ แข็งกร้าว และผ่อนปรน เป็นมิตรและศัตรูตามแต่บริบทที่เปลี่ยนแปลง แต่โดยมากแล้วเข้าใจว่าปัตตานีหรือปัตตานี ซึ่งเป็นเมืองท่าขนาดเล็ก สัมพันธ์กับสยามซึ่งมีอยุธยาเป็นศูนย์กลางที่เข้มแข็งกว่าในฐานะรัฐบรรณาการ หรือเมืองประเทศราช โดยปัตตานีเองก็มีอำนาจในการปกครองตนเองในแบบ Malay Kerajaan หรือรัฐ แบบราชา การส่งบรรณาการให้รัฐที่ใหญ่กว่าไม่ได้หมายความว่ารัฐใหญ่กว่าจะเป็นเจ้าของรัฐบรรณาการ กล่าวคือ ไม่อาจกล่าวได้ว่าสยามเป็นเจ้าของดินแดนปัตตานีในช่วงนั้น แต่พัฒนาการของความสัมพันธ์ ดังกล่าวนำไปสู่การช่วงชิงอำนาจของชนชั้นนำมลายูในคราวที่สยามปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองแบบ ‘แบ่งแยกและปกครอง’ คือแยกรัฐปัตตานีเป็นหัวเมืองมลายู 7 หัวเมือง ในปีค.ศ.1786 หรือ พ.ศ.2329 ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ การขยายอิทธิพลของสยามในช่วงนั้นเป็นรอยร้าวของความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับ ปัตตานี ก่อนที่จะถึงจุดแตกหักในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่สยาม ต้องการปฏิรูประบบการปกครองเป็นรัฐสมัยใหม่ คือการสร้างรัฐชาติ (Nation State) เนื่องจากอิทธิพล ของการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกในแหลมมลายู ซึ่งในทางหนึ่งก็ส่งผลกระทบต่อ โครงสร้างอำนาจเดิมในอาณาจักรปัตตานี เกิดความรู้สึกของชาวปัตตานีว่าสยามคือผู้รุกราน ทำให้เกิด กบฏต่อต้านอำนาจรัฐสยามหลายครั้งโดยเฉพาะหลังการปฏิรูปการปกครอง ค.ศ.1902 หรือราวพ.ศ.2445 กลุ่มชนชั้นนำสายเจ้าเมืองเดิมพยายามใช้งานด้านต่างประเทศคือใช้อังกฤษถ่วงดุลอำนาจสยามและเรียก คืนอำนาจในปัตตานีกลับคืนมา แต่ไม่ประสบความสำเร็จ อังกฤษเลือกที่จะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวในความ ชัดแย้งนี้ (ศรีสมภพ จิตต์ภิรมย์ศรี และสุกรี หลังปูเต๊ะ, 2551: 17-20) พื้นที่เดิมซึ่งเคยเป็นอาณาจักรปา ตานีถูกผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของสยามอย่างเป็นทางการตามหลักฐานสำคัญคือ สนธิสัญญา Anglo-Siamese Treaty ระหว่างสยามและสหราชอาณาจักรในปีค.ศ.1909 หรือพ.ศ.2452 (รุ่งรวี, 2560: 23) ทำให้ส่วนหนึ่งของอาณาจักรปัตตานีเป็นส่วนหนึ่งของสยาม และบางส่วนเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐมลา ยาซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักรในขณะนั้น ทำให้การต่อต้านการปกครองที่มีศูนย์กลาง ที่กรุงเทพฯ ดำรงอยู่เรื่อยมานับแต่นั้น

กระทั่งช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ขบวนการต่อต้านเข้มข้น ในราวปี ค.ศ.1948 หรือ พ.ศ.2491 เกิดกลุ่ม Gabongan Melayu Patani Raya หรือ GAMPAR³ นำโดย Tengku Mahmud Muhyidin บุตรชายของสุลต่านองค์สุดท้ายของปัตตานี ซึ่งเคลื่อนไหวอยู่นอกปาตานี มีความพยายามจะแยกปาตานี หรือ สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูล ไปรวมกับรัฐอื่น ๆ ในสหพันธรัฐมลายา ในขณะที่การเคลื่อนไหวภายในเองก็มีกลุ่มของผู้นำศาสนา อย่างฮัจญ์สุหลง อับดุลกอเดร์ เคลื่อนไหวกับประชาชนปาตานีในพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป้าหมายก็เพื่อการปลดปล่อยปาตานี โดยเคลื่อนไหวในนามขบวนการประชาชนปาตานี (Patani People's Movement- PPM) ยื่นข้อเรียกร้องเกี่ยวกับการปกครองตนเองของของมุสลิมในปาตานี แต่ขบวนการที่นำโดยสายเจ้าเมืองเดิมและผู้นำศาสนาทั้งสองกลุ่มก็ล้มเหลวหลังจากนั้นไม่นานเนื่องจากสมาชิกระดับนำเสียชีวิต และบ้างถูกรัฐบาลไทยจับกุมในฐานระบอบกบฏ อย่างไรก็ตามก็ดี สมาชิกของกลุ่มเคลื่อนไหวที่ยังอยู่ก็รวมตัวกันต่อมา คือ ในปีค.ศ. 1959 เกิดองค์กรปลดปล่อยแห่งชาติปาตานี Barisan Nasional Pembebasan Patani หรือ BNPP วางเป้าหมายใหม่จากเดิมที่ต่อสู้เพื่อการรวมปาตานีกับสหพันธรัฐมลายา เป็นการสถาปนาปาตานีเป็นรัฐอิสระแทน ภายหลัง BNPP เปลี่ยนชื่อเป็นองค์กรอิสลามปลดปล่อยปาตานี Barisan Islam Pembebasan Patani หรือ BIPP แต่จากการที่ BIPP นั้นมีแนวทางอนุรักษนิยม คือแนวคิดอิสลามดั้งเดิม ทำให้สมาชิกหัวก้าวหน้า แยกตัวออกมาตั้งกลุ่มขบวนการต่อสู้ที่มีบทบาทสำคัญมากในเวลาต่อมา คือ กลุ่มปฏิวัติแห่งชาติติมลาญูปาตานี Barisan Revolusi Nasional (BRN) หรือ ปีอาร์เอ็น มีเป้าหมายเพื่อตั้งปาตานีเป็นรัฐเอกราช ภายใต้อุดมการณ์แบบสังคมนิยมอิสลาม (วัน กาเดร์ เจ๊ะมาน, 2547) ปีอาร์เอ็น แยกเป็นองค์กรหลัก 3 กลุ่มได้แก่ BRN Congress, BRN Ulama และ BRN Coordinate แต่ต่อมา BRN Congress และ BRN Ulama ได้ยุติบทบาทตัวเองลงเนื่องจากมองว่าแนวทางการต่อสู้ของกลุ่มเริ่มขยับออกห่างจากปณิธานเริ่มแรก คือเปลี่ยนจากการต่อสู้เพื่อชนชาติติมลาญูมาเป็นการต่อสู้เพื่อศาสนาอิสลาม (ซากาเรีย, 2560: 95-96)

พีอาร์เอ็นปฏิบัติการทางอาวุธไปพร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของกลุ่มขบวนการอื่น ๆ ตามมา กล่าวคือ ในปี 1968 เกิดองค์กรปลดปล่อยสหปาตานี Patani United Liberation Prganization หรือ

³ GAMPAR ถูกแปลเป็นไทยไว้หลากหลาย ทั้ง *สมาคมมลายูปัตตานีที่ยิ่งใหญ่* (ประชาติ, 2548) *สมาคมประชาชนชาติมาเลย์แห่งปาตานี* (ปริญญา นวลเขียนและนิพนธ์ โชะแสง, 2550) และ *รวมมลายูปาตานีรายา* (ซากาเรีย, 2560)

พูโล (PULO) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความขัดแย้งภายในจนทำให้เกิดการแตกเป็นกลุ่มย่อยในเวลาต่อมา เดิมแนวคิดของกลุ่มพูโลเน้นการต่อสู้เพื่อเชื้อชาติมลายูและศาสนาอิสลาม แต่หลังเหตุการณ์กลุ่มก่อการร้าย ปล้นเครื่องบินชนตึกเวิลด์เทรดเซนเตอร์ที่สหรัฐอเมริกา หรือเหตุการณ์ 9/11 ในปี ค.ศ.2001 ผู้นำพูโลที่อยู่ประเทศแถบยุโรปเริ่มไม่ยอมรับแนวคิดเดิม นั่นคือการใช้ความรุนแรงและหันไปทางการสนับสนุนการเคลื่อนไหวที่เน้นหลักมนุษยธรรมมากขึ้น ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงภายในทำให้พูโลแตกตัวเป็นหลายสายหลายกลุ่ม ได้แก่ MKP DSPP และ P.4 โดยปัจจุบันกลุ่มที่มีการเคลื่อนไหวอยู่คือ พูโล P.4 ที่อ้างว่าเป็นขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานีที่เดินทางสายกลางคือสายประชาธิปไตย (ซาคารียา, 2560)

ปี 1980 สมาชิกระดับนำของ BIPP แยกตัวออกมาตั้งกลุ่มใหม่ชื่อว่า Garakan Mujahidin Patani ขบวนการมุญาฮิดีนปาตานี หรือ GMP ซึ่ง แยกย่อยออกมาในภายหลังอีกกลุ่มหนึ่งคือ Garakan Mujahidin Islam Patani (GMIP) และในเดือนสิงหาคม ปี 1989 แกนนำระดับสูงของนักต่อสู้กลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ 1. กลุ่มปีอาร์เอ็น คองเกรส หรือ BRN Congress (ปีกทหารของปีอาร์เอ็นเดิม) 2. ขบวนการอิสลามปลดปล่อยปาตานี หรือ BIPP 3. ขบวนการมุญาฮิดีนปาตานี หรือ GMP และ 4. องค์การปลดปล่อยสหปาตานี หรือ PULO (ขณะนั้นยังไม่แตกออกเป็นสามกลุ่ม) ได้ประชุมลงนามในเอกสารครั้งสำคัญยืนยันความร่วมมือในการสู้เพื่อ **‘รัฐปาตานีที่เป็นเอกราชและมีอำนาจอธิปไตย’** โดยการประชุมครั้งนั้นเรียกว่า การประชุมของนักต่อสู้เพื่อปาตานี (Conference of Patani Freedom Fighters) หลังจากนั้น 2 ปี ขบวนการที่เข้าร่วมประชุมดังกล่าวทั้งพูโล ปีอาร์เอ็น ปีไอพีพี และจีเอ็มพี รวมตัวกันในชื่อกลุ่มเบอซาตู (BERSATU) (อาบูฮาฟิซ อัลฮาгим, 2558) ซึ่งร่วมกันเพื่อประสานทุกกิจกรรมสู่เป้าหมายเดียวกัน ยกกระดับพลังญิฮาดเพื่อการ **“คืนปาตานีสู่สภาพเดิมเป็นรัฐอธิปไตยของชาวมุสลิม”** การรวมกันดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากความอ่อนแอของขบวนการเคลื่อนไหวที่ต่อสู้เพื่อปาตานีที่ผ่านมา เป็นการสู้แบบต่างคนต่างทำ ทั้งยังไม่สามารถแสดงให้เห็นว่าชาติเห็นว่าการต่อสู้ดังกล่าวสมควรได้รับการสนับสนุน (ซาคารียา, 2560: 98)

การเปิดตัวเพื่อพูดคุยสันติภาพระหว่างปีอาร์เอ็นกับรัฐไทยในปี 2556 เป็นครั้งแรกที่เกิดการเผชิญหน้าระหว่างคู่ขัดแย้งในพื้นที่สาธารณะ นโยบายดังกล่าวเกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลพรรคเพื่อไทย คณะพูดคุยฝ่ายรัฐบาลไทยนำโดยพลโทภราดร พัฒนถาบุตร เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ในขณะที่หัวหน้าคณะพูดคุยฝ่ายขบวนการนำโดยนายฮัสซัน ตอยิบ การพูดคุยบนโต๊ะอย่างเป็นทางการดำเนินไปได้

เพียง 3 ครั้ง⁴ ในช่วงต้นปี 2556 สลับกับแถลงการณ์ของฝ่ายปีอาร์เอ็นที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ยูทูบเป็นระยะ การเมืองบนท้องถนนที่กรุงเทพฯ ก็ทำให้ไทยต้องเปลี่ยนรัฐบาลจากรัฐบาลพลเรือนเป็นรัฐบาลที่มาจากพรรคทหารในเดือนพฤษภาคม 2557 อย่างไรก็ดี นโยบายการแก้ปัญหาในพื้นที่ด้วยการพูดคุยยังคงได้รับการยืนยันว่าจะต้องดำเนินต่อไป

ปัจจุบันสมาชิกขบวนการต่าง ๆ 6 องค์กร รวมตัวกันในชื่อ มาราราปาตานี (MARA Patani) เป็นองค์กรที่รวบรวมขบวนการต่าง ๆ ที่ถือเป็นคู่แข่งกับรัฐบาลไทย ความพยายามล่าสุดในปี 2559 คือการพูดคุยเพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัย โดย พลโทชินวัฒน์ แม้นเดช รองแม่ทัพภาค 4 และผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 หนึ่งในคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขของรัฐบาลไทยกล่าวถึงความคืบหน้าของการพูดคุยเพื่อสันติสุขที่มาเลเซียในที่ประชุมกับองค์กรเครือข่ายภาคประชาสังคมชายแดนใต้ เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2016 ว่า “การพบปะอย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้เห็นต่างในวันที่ 25 ตุลาคม 2559 ได้มีการบรรลุข้อตกลงเป็นครั้งแรกในเรื่องการทำพื้นที่ปลอดภัยร่วมกัน โดยจะมีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมที่ประกอบไปด้วยผู้แทนของรัฐบาล กลุ่มมาราราปาตานี และฝ่ายทางการเมืองมาเลเซียเพื่อทำงานร่วมกัน” (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2559)

นโยบายการบริหารจัดการความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยในช่วงการบริหารงานของรัฐบาลทหารแม้เกิดข้อกังวลจากฝ่ายมาราราปาตานี ว่าอาจเป็นอุปสรรคในกระบวนการพูดคุยเนื่องจากเป็นรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่ผู้มีบทบาทในมาราราปาตานีคนหนึ่งเห็นว่า แม้จะไม่ได้พูดคุยกับรัฐบาลพลเรือน แต่การคุยกับรัฐบาลทหารก็มีข้อดีในแง่ที่ว่า มาราราปาตานีได้คุยกับผู้กุมอำนาจตัวจริงในระบบการเมืองไทย “ทหาร คือ *real power*” (อิมราน, สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2560) สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนายสุกรี ฮารี หัวหน้าคณะพูดคุยสันติสุข ฝ่ายมาราราปาตานี ซึ่งเปิดตัวให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนไทยเป็นครั้งแรกในเดือนมีนาคม 2561 ที่ชี้ว่ามีความเชื่อมั่นในกระบวนการพูดคุยโดยเฉพาะภายใต้รัฐบาลทหารซึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จมากกว่ารัฐบาลพลเรือน

“ส่วนตัวของผมผมมั่นใจในรัฐบาลทหารมากกว่ารัฐบาลประชาธิปไตย เพราะที่เราคุยในรัฐบาลประชาธิปไตย จะผ่านนู่นผ่านนี่ เป็นเรื่องยุ่งยาก ต้อง

⁴ การพูดคุยครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2556 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ มาเลเซีย ครั้งที่สองเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2556 และครั้งที่สามเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2556

มีขั้นตอนมากมาย รัฐบาลทหารนี้ถ้าเขาจะให้ เขาให้เลย ตกลงอะไรทำได้ก็ทำเลย ถ้ารัฐบาล...ต้องผ่านสภาฯ ผ่านอะไรเยอะแยะ ผมว่าลำบาก ยากนะที่จะตกลงอะไรสักอย่าง” (ไทยพีบีเอส, 2561)⁵

ความเห็นนี้สะท้อนว่า ในมุมมองของขบวนการปลดปล่อยปาตานี พวกเขาเห็นว่ากลุ่มคนที่มีอำนาจในการตัดสินใจที่แท้จริงตลอดมาไม่ว่าจะมีรัฐบาลมาจากการเลือกตั้งหรือไม่ก็คือ ‘กองทัพ’

ในหัวข้อถัดไป จะเป็นการย้อนดูข้อเรียกร้องของกลุ่มขบวนการต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นรายละเอียดและชี้ให้เห็นว่าเหตุใดจึงสามารถพูดได้ว่า การเรียกร้องของกลุ่มขบวนการที่เคลื่อนไหวทั้งที่ใช้ความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือปาตานี คือลักษณะของการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง

เริ่มจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของผู้นำศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ถูกปฏิบัติการตอบโต้กลับจากฝ่ายรัฐบาลไทยในสมัยนั้นจนกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิของคนในพื้นที่แปรเปลี่ยนเป็นปฏิบัติการใช้ความรุนแรงอย่างเข้มข้นต่อเนื่องมา กล่าวคือ วันที่ 3 เมษายน 2490 (ค.ศ.1947) หะยี มุฮัมหมัด สุหลง อับดุลกอเดร์ หรือ หะยีสุหลง โต๊ะมีนา ประธานกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานี ส่งหนังสือร้องเรียนถึงรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี เกี่ยวกับปัญหาของชาวมลายูมุสลิมในจังหวัดภาคใต้ โดยข้อเรียกร้องมี 7 ข้อ ประกอบด้วย

- “1. ขอให้การปกครองในสี่จังหวัดดังนี้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล) เป็นแคว้นหนึ่ง โดยมีผู้ดำรงตำแหน่งอย่างสูงให้มีอำนาจในการศาสนาอิสลาม มีอำนาจแต่งตั้งและปลดข้าราชการออกได้ ผู้ดำรงตำแหน่งนี้ต้องเป็นมุสลิมในสี่จังหวัด
2. การศึกษาในชั้นประถมต้นจนถึงชั้นประถม 7 ให้มีการศึกษาภาษามลายู
3. ภาษาที่เก็บได้ให้ใช้ในสี่จังหวัดนี้เท่านั้น
4. ในจำนวนข้าราชการทั้งหมด ขอให้ข้าราชการชาวมลายูมุสลิม ร้อยละ 85
5. ขอให้ใช้ภาษามลายูควบคู่กับภาษาไทยเป็นภาษาราชการ

⁵ รายการที่นี้ ไทยพีบีเอส ออกอากาศเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2561 เวลา 21.20 น. ช่องไทยพีบีเอส สกู๊ปโดยดิชิลลา พุทธสาระพันธ์

6. ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีเอกสิทธิ์ออกกระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับ การปฏิบัติศาสนกิจอิสลาม โดยความเห็นชอบของผู้มีอำนาจสูงสุด

7. ให้ศาลรับพิจารณาตามกฎหมายอิสลามแยกออกจากศาลจังหวัด มีโต๊ะกาลี (กอฎี หรือดาโต๊ะยุติธรรม) ตามสมควรและมีเสรีภาพในการชี้ขาด” (อารีฟิน บินจิ และคณะ, 2550: 260-261)

อะยีสุหลงหายตัวไปหลังการยื่นข้อเสนอดังกล่าว ปี 1948 หลังการหายตัวไปของอะยีสุหลง ช่วงสมัยรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงคราม GAMPAR เคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลไทยโดยการส่งหนังสือเรียกร้องให้นานาชาติจับตาดูสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในไทย ทั้งยังส่งหนังสือ ร้องเรียนไปยังรัฐบาลอังกฤษ ซึ่งขณะนั้นเป็นเจ้าของอาณานิคมสหพันธรัฐมาลายู เพื่อให้ส่งผู้แทนไปเจรจากับรัฐบาลไทย ให้ปาตานีเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐมาลายู และให้ได้รับการรับรองความเป็นอิสระของชาติใดชาติหนึ่งที่มีสิทธิจะเลือก ตามข้อ 3 ของข้อตกลงสนธิสัญญาแอตแลนติก ที่ว่าด้วยการให้เคารพสิทธิ เสรีภาพของทุกชาติ รวมทั้งการมีสิทธิรักษาไว้หรือการก่อตั้งรัฐของตนเอง ที่ต้องให้การเคารพต่อสิทธิและอธิปไตยของแต่ละชาติ (A.melek 1993 p.209 อ้างใน อารีฟิน, หน้า 279)

การต่อสู้ของชาวมลายูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ระยะเวลาแรกเป็นการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจในการปกครองของชนชั้นนำ การอ้างถึงความไม่ยุติธรรม การปล้นชิงอำนาจการปกครองหรือที่ขบวนการต่อสู้อ้างว่าสยามเป็นผู้ล่าอาณานิคม และปัตตานีเป็นเหยื่อของการล่าอาณานิคม นั้นยังเป็นวาทกรรมที่ถูกใช้ในการปลุกฝังเยาวชนเพื่อเข้าร่วมสงครามเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐไทยเสมอมา ซึ่งกล่าวในอีกแง่หนึ่งก็คือสำนักประวัติศาสตร์สองแบบที่ไม่ลงรอยกัน เยาวชนปาตานีไม่น้อยที่ยังคงได้ฟังเรื่องเล่าที่ว่าด้วยสยามเป็นผู้ล่าอาณานิคมและคนมลายูถูกข่มเหงรังแก หลักฐานของการปกครองโดยคนต่างเชื้อชาติต่างศาสนาเป็นเชื้อไฟสำคัญ และเป็นบาดแผลทางใจที่ถูกส่งผ่านในเยาวชนชาวมลายูรุ่นต่อรุ่น เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ทำให้การต่อสู้เพื่อปาตานียังมีพลังเสมอ กระทั่งการต่อสู้เพื่ออำนาจของชนชั้นนำ หรือ ราชา ผู้ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของรัฐแบบ Kerajaan ซึ่งมีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางเสื่อมบทบาทลงไป⁶ แนวทางการต่อสู้ขยับขยายปริมณฑลมาเป็นการต่อสู้ของประชาชนเงื่อนไขเหล่านี้ก็ยังคงโลดแล่นอยู่

⁶ ชาวมลายูสนับสนุนผู้นำในการต่อสู้เพื่อปัตตานีเนื่องจาก ในทัศนะของโลกมลายู สถานภาพทางการเมืองของรัฐแบบเก่า หรือแบบ Kerajaan นั้น ขึ้นอยู่กับกษัตริย์ การขาดกษัตริย์ จึงเท่ากับว่าความเป็นรัฐนั้นล่มสลายลงแล้ว

ในพื้นที่ความขัดแย้ง และชาวมลายูจำเป็นต้องสู้เพื่อให้ได้สิทธิความเป็นเจ้าของในดินแดนของตนคืนมาจากผู้รุกราน

หลักฐานของการอ้างสิทธิในดินแดน ปรากฏในเอกสาร Conference of Patani Freedom-Fighters การประชุมของนักต่อสู้ปาตานีเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม ค.ศ.1989 ซึ่งเผยแพร่เป็นภาษามลายูบนบล็อกส่วนตัวของอาบูฮาฟิซ อัลฮาгим โฆษกของมาราปาตานี (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2558) ซึ่งบทความดังกล่าวถูกแปลเป็นภาษาไทยโดยอับดุลเลาะ วันอะฮ์หมัด ปรากฏรายละเอียดของคำประกาศ 9 ข้อ ดังนี้

“ทั้งนี้เราขอประกาศว่า

1. การต่อสู้เพื่อปลดแอกปาตานีคือการต่อสู้เพื่อให้บรรลุถึงอิสรภาพที่เที่ยงแท้ เพื่อการสถาปนารัฐมลายูอิสลามที่มีอำนาจอธิปไตย (Berdaulat)
2. การต่อสู้ของเราการปฏิวัติที่ใช้กำลังอาวุธตามแนวทางของอิสลามและได้รับการสนับสนุนจากประชาชนชาวมลายูปาตานี
3. เราคัดค้านนโยบายและกฎเกณฑ์ทั้งหมดของเจ้าอาณานิคมไทยที่มีมุ่งหมายจะขจัดความเชื่อศรัทธา เชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรมมลายูปาตานี
4. เราต่อต้านการกดขี่ ความอยุติธรรมและการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการ ฆาตกรรม การควบคุมตัวที่ไร้คำอธิบาย การซ้อมทรมาน และการเลือกปฏิบัติ
5. เราต่อต้านการให้ความร่วมมือกับนักล่าอาณานิคมไทยจากหลาย ๆ ฝ่ายทุกรูปแบบ ของทุก ๆ ฝ่าย ใน การหยิบฉวยผลประโยชน์และความรื่นเริงกับแหล่งทรัพยากรทางเศรษฐกิจและความสมบูรณ์บนแผ่นดิน ปาตานี
6. เราจะปฏิบัติขั้นเด็ดขาดสำหรับใครก็ตามที่ให้ความร่วมมือกับนักล่าอาณานิคมไทย ในฐานะผู้ที่กระทำการทรยศต่อการต่อสู้ของชาวปาตานี
7. เราขอเรียกร้องให้ชาวมุสลิมให้การสนับสนุนการต่อสู้ที่บริสุทธิ์ของเรา
8. เราขอเรียกร้องไปยังบรรดาประเทศและองค์กรต่างๆ ที่ไฝ่ฝันถึงเสรีภาพความยุติธรรมและสันติภาพ เพื่อให้การสนับสนุนในด้านศีลธรรมและปัจจัยวัตถุต่อขบวนการต่อสู้ของชาวปาตานี

9. เราจะให้ความร่วมมือกับขบวนการเคลื่อนไหวเพื่ออิสรภาพ และที่ไฝฝืนเพื่อสันติภาพต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการเคลื่อนไหวอิสลาม” (ประชาไท, 2558)

คำประกาศดังกล่าว แสดงถึงการยืนยันเจตจำนงในการแสดงความเป็น ‘เจ้าของ’ และ ‘ขอคืน’ ดินแดน ดังปรากฏวลี ‘การต่อสู้เพื่อให้บรรลุถึงอิสรภาพ’ และ ‘สถาปนารัฐมลายูอิสลามที่มีอำนาจอธิปไตย’ โดยมีรัฐไทยในอดีตเป็นศัตรู ดังที่ระบุว่าไทยเป็น “นักร้องอาณานิคมไทย” อ้างสิทธิความเป็นเจ้าของดินแดน

งานวิจัยที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายข่าวกรองของรัฐบาลไทยชื่อ เป้าหมายสุดท้ายของปีอาร์เอ็น (จิราพร งามเลิศศุภกร, 2556) ย้ำให้เห็นเป้าหมายของขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี ว่าหัวใจสำคัญอยู่การสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เคยเสียไป นั่นคือ เชื้อชาติ ศาสนา และดินแดน โดยใช้หลักการศาสนาอิสลามเรื่องการ ‘ญิฮาด’ (สละชีวิตเพื่อศาสนา) สนับสนุนความชอบธรรมในการต่อสู้ แม้งานดังกล่าวจะทำให้เห็นว่าเป้าหมายเรื่องดินแดนเป็นข้อสำคัญแต่จากการรวบรวมข้อมูล ไม่ว่าจะเป็ธรรมนูญปีอาร์เอ็น 1975 (พ.ศ.2518) ข้อมูลจากปีอาร์เอ็นกองเกรส เบอร์ชาตุ ข้อเรียกร้อง 22 ประการจากการพูดคุยกับรัฐบาลไทยในปี 1991 (พ.ศ.2534) เอกสารที่เจ้าหน้าที่ยึดได้จากแนวร่วมขบวนการในปี 2011⁷ รวมทั้งรายละเอียดในคำแถลงของหัวหน้าคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขในปี 2013 ยังระบุเขตแดนที่ขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานีอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของด้วยความสับสน ไม่ตรงกันเสียทีเดียวก็ตาม (สำนักข่าวอิศรา, 2556) อย่างไรก็ตาม ในแง่ของเป้าหมายของปีอาร์เอ็น งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงในกองทัพเรื่อง *ขบวนการ BRN-COORDINATE กับการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ในช่วงปี 2547-ปัจจุบัน (2550) และแนวความคิดในการยุติสถานการณ์* ได้เปิดเผยยุทธศาสตร์ของขบวนการปีอาร์เอ็นอย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่การปล้นปืนเมื่อปี 2547 โดยระบุว่า ปีอาร์เอ็นใช้วิธีการบิดเบือนหลักการสงครามญิฮาดที่แท้จริงตามหลักศาสนาอิสลาม และมีขั้นตอนปฏิบัติการในลักษณะก่อการร้าย (Terrorism) เพื่อเป้าหมายคือสนับสนุนความชอบธรรมในการจัดตั้งรัฐใหม่ที่มีความเฉพาะด้านเชื้อชาติและศาสนา (สำเร็จ ศรีหรั่ง, 2550: 73)

⁷ จิราพร งามเลิศศุภกร ศึกษาเอกสารสำคัญของฝ่ายขบวนการ ร่วมกันการสำรวจความคิดเห็นของอดีตผู้ร่วมขบวนการที่รับสารภาพจำนวน 100 คน และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่รับว่าเป็นสมาชิกขบวนการปีอาร์เอ็น 20 คน เพื่อหาคำตอบว่าโครงสร้างแนวคิดและจุดยืนของการต่อสู้ของปีอาร์เอ็นคืออะไร โดยใช้กรอบมุสลิมศึกษา

คำประกาศหรือข้อเรียกร้องของปีอาร์เอ็นที่เผยแพร่บนเว็บไซต์ยูทูบในเดือนเมษายน ค.ศ.2013 เป็นภาษามลายู ถูกแปลความเป็นไทยไว้หลายสำนวน นำมาซึ่งข้อถกเถียงในแวดวงวิชาการ โดยเฉพาะวิธีการแปลและภาษาที่ใช้ ไม่ว่าจะเป็นสำนวนแปลของ ฮาร่า ซินทาโร⁸ รัตติยา สาและ⁹ และโรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้¹⁰ แต่โดยสรุปแล้ว สิ่งที่เราเห็นจากการสื่อสารของขบวนการปีอาร์เอ็น คือ เงื่อนไข 5 ข้อเพื่อจะทำให้กระบวนการพูดคุยดำเนินต่อไป ได้แก่

- 1.) รัฐบาลไทยต้องยอมรับให้มาเลเซียเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ไม่ใช่ผู้ให้ความสะดวก
- 2.) การพูดคุยครั้งนี้เป็นการพูดคุยระหว่างชาวปาตานีที่นำโดยปีอาร์เอ็น กับสยาม
- 3.) ในการพูดคุยจำเป็นต้องมีพยานจากสมาชิกอาเซียน โอไอซี และเอ็นจีโอ
- 4.) รัฐบาลไทยต้องปล่อยผู้ที่ถูกควบคุมตัวและยกเลิกหมายจับคดีความมั่นคงโดยไม่มี เงื่อนไข และ
- 5.) รัฐบาลไทยต้องยอมรับว่าปีอาร์เอ็นเป็นองค์กรเพื่อปลดปล่อยชาวปาตานี ไม่ใช่กลุ่มแบ่งแยกดินแดน (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2556)

แม้เกิดข้อถกเถียงเรื่องของการแปลคำว่า ‘penjajah’ (อ่านว่า เป็นฉาฉ่า) ในภาษามลายู ฮาร่า ซินทาโรใช้คำว่า ‘นักล่าอาณานิคม’ ในขณะที่รัตติยา สาและ เห็นต่างและว่าน่าจะแปลว่า ‘ผู้

⁸ สำนวนแปลของฮาร่า ซินทาโร ความว่า “การพูดคุยจะดำเนินต่อไปโดยมีเงื่อนไข (ต่อไป) 1. นักล่าอาณานิคมสยามต้องยอมรับให้ประเทศมาเลเซียเป็นคนกลางผู้ไกล่เกลี่ย (mediator) ไม่ใช่ผู้ให้ความสะดวก (facilitator) 2. การพูดคุยเกิดขึ้นระหว่างชาว (bangsa) ปาตานี ที่นำโดย ปีอาร์เอ็น. กับนักล่าอาณานิคมสยาม 3. ในการพูดคุย จำเป็นต้องมีพยานจากประเทศอาเซียน องค์กร OIC และองค์กร NGO 4. นักล่าอาณานิคมสยามต้องปล่อยผู้ที่ถูกควบคุมตัวทุกคนและยกเลิกหมายจับทั้งหมด (ที่เกี่ยวข้องกับคดีความมั่นคง) โดยไม่มีเงื่อนไข 5. นักล่าอาณานิคมสยามต้องยอมรับว่า องค์กร ปีอาร์เอ็น. เป็นขบวนการปลดปล่อยชาว (bangsa) ปาตานี ไม่ใช่กลุ่มแบ่งแยกดินแดน”

⁹ สำนวนแปลโดยรัตติยา สาและ ความว่า “ต่อไป ปีอาร์เอ็น.มีท่าทีต่อการพูดคุยสันติภาพอย่างไร? การพูดคุยจะดำเนินต่อไปด้วยการลงบันทึกความ 1. ผู้ยึดครองแห่งสยามต้อง(ยอม) รับ(รอง) มาเลเซียว่าเป็นคนกลาง (ผู้ไกล่เกลี่ย) ไม่ใช่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกเท่านั้น 2. การพูดคุยเกิดขึ้นระหว่างชนชาติปาตานี ซึ่งนำโดยปีอาร์เอ็น. กับผู้ยึดครองแห่งสยาม 3. ในการพูดคุยกันนั้นต้องมีสักขีพยานที่มาจากประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียน, โอ.ไอ.ซี. และองค์กรอิสระ 4. ผู้ยึดครองแห่งสยามต้องให้อิสระภาพแก่ผู้ต้องคุมขังทุกคนและยกเลิกหมายจับทั้งหมดโดยปราศจากเงื่อนไข 5. ผู้ยึดครองแห่งสยามต้องรับรอง ว่า ปีอาร์เอ็น. เป็นกลุ่มนักเคลื่อนไหวเพื่อการปลดปล่อยชนชาติปาตานี ไม่ใช่เป็นผู้แบ่งแยก”

¹⁰ สำนวนแปลโดยโรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ ความว่า “บทบาทของปีอาร์เอ็นจะเป็นอย่างไรหลังจากนี้ ต่อการเจรจาสันติภาพที่จะถึงนี้ การพูดคุยก็ยังคงดำเนินต่อไปภายใต้เงื่อนไข 5 ข้อดังนี้ 1.รัฐสยาม (รัฐไทย) ต้องให้มาเลเซียเป็นคนกลางในการเจรจา ไม่ใช่ผู้อำนวยความสะดวก 2.ต้องเป็นการพูดคุยระหว่างชาวมลายูปาตานีที่นำโดยกลุ่มปีอาร์เอ็น กับฝ่ายสยาม 3.ในระหว่างการพูดคุยจะต้องมีผู้สังเกตการณ์จากประชาคมอาเซียน โอไอซี (องค์การการประชุมอิสลาม) และเอ็นจีโอ (องค์กรพัฒนาเอกชน) 4.รัฐสยามต้องปล่อยนักโทษที่ถูกคุมขังและยกเลิกหมายจับทั้งหมดโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ 5.รัฐสยามจะต้องยอมรับว่ากลุ่มปีอาร์เอ็นเป็นองค์กรเพื่อการปลดปล่อยปาตานี ไม่ใช่กลุ่มแบ่งแยกดินแดน”

ยึดครอง’ มากกว่า¹¹ กระนั้นไม่ว่าจะแปลว่านักล่าอาณานิคม หรือผู้ยึดครอง ก็ล้วนแล้วแต่สะท้อนนัยยะที่ว่า บิอาร์เอ็นมองรัฐไทยเป็น ‘ผู้กระทำ’ (ยึดครอง กตขี่) และปาตานี เป็น ‘เหยื่อ’ ของการกระทำดังกล่าว นั้น สอดคล้องกับแนวทางการต่อสู้ที่ขบวนการอ้างว่า “สิทธิความเป็นเจ้าของเดิมของคนปาตานีที่มีเหนือดินแดนแห่งนี้ถูกพรากไปโดยไม่ชอบธรรม” นำมาซึ่งการลุกขึ้นเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เคยเป็นของชาวมลายูปาตานี

นอกจากคำประกาศผ่านคลิป์วิดีโอ เอกสารขอเรียกร้องของบิอาร์เอ็นต้นฉบับภาษามลายูที่ปรากฏบนโต๊ะพูดคุยระหว่างรัฐบาลไทยและบิอาร์เอ็นที่พบกันครั้งที่สองในวันที่ 29 เมษายน ค.ศ. 2013 ลงชื่อโดยนายฮาซัน ตอยิบ หัวหน้าคณะ/ตัวแทนขบวนการปฏิวัติชาตีมลายูปาตานี BRN เอกสารดังกล่าวนี้ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ชี้ว่าไม่มีการเผยแพร่อย่างเป็นทางการ แต่ได้มีการเผยแพร่ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษโดย Peace Support Working Group (Ad-hoc)¹² ซึ่งถูกแปลเป็นภาษาไทยโดยสถาบันพระปกเกล้า ว่า

¹¹ ฮาร่า ซินทาโรอิบายภายหลังโดยยืนยันว่าการแปลว่า ‘นักล่าอาณานิคม’ ตรงความหมายในภาษาต้นทาง สอดคล้องกับบริบททางประวัติศาสตร์ของโลกมลายูและน่าจะตรงกับเจตนาของบิอาร์เอ็น ว่า “การแปลคำว่า penjajah เป็น ‘ผู้ยึดครอง’ นั้นมีปัญหาในสองด้าน ด้านแรกคือด้านความหมาย คำว่า penjajah มีเกี่ยวข้องกับคำว่า menjajah ซึ่งหมายถึง ปกครองอาณานิคม และเกี่ยวข้องกับสิทธิด้วย ส่วนคำว่า ยึดครอง ควรแปลเป็น penakluk มากกว่า”

¹² ภาษาอังกฤษต้นฉบับ ระบุข้อความดังนี้ “First Requests of the Delegation of the Barisan Nasional Melayu Patani (BRN) in the Peace negotiations with the Thai Royal Government April 29. 2013 Whereas:

1. This peace negotiation is between representatives of the Patani warriors, who are led by the Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani (BRN), and the Thai Royal Government.

Accordingly:

- a. BRN is a liberation organization that acts as representative of Bangsa Melayu Patani people;
- b. BRN defends the rights and interests of Bangsa Melayu Patani people;
- c. BRN carries out the mission and aspirations of the Bangsa Melayu Patani people.

2. Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani (BRN) agrees that the Malaysian Royal Government may act as a facilitator and mediator and be directly involved in this negotiation, in order to:

- a. Be successful in this negotiation process.
- b. Gain trust from Melayu Patani people and from the international community.
- c. Gain authority in political conflict resolution efforts in the Patani land.

3. This negotiation process must be witnessed by representatives of the ASEAN Countries, Organization of the Islamic Conference (OIC), and NGOs which approved by both the BRN and the Thai Royal Government.

Because:

a. The agreement between the BRN and the Thai Royal Government must be witnessed by the international community and representative of international organizations which supports human rights, peace, and security;

- b. In order to guarantee consistency for both parties.

4. The Thai Royal Government must acknowledge the rights of the Melayu Patani nation for the Patani land,

“ข้อเรียกร้องเบื้องต้น คณะผู้แทน BRN ในการพูดคุยเรื่องสันติภาพกับรัฐบาลไทย วันที่ 29 เมษายน 2013 กล่าวว่่า:

1. การพูดคุยครั้งนี้เป็นการพูดคุยของขบวนการต่อสู้ปาตานี โดยการนำของขบวนการปฏิวัติชนชาติมลายูปาตานีBRNกับรัฐบาลไทย เพราะ:

เอ. BRN คือองค์ปฏิวัติเพื่อเสรีภาพที่เป็นตัวแทนของชาวมลายูปาตานี

บี. BRN คือผู้ปกป้องสิทธิและความสำคัญของชาวมลายูปาตานี

ซี. BRN คือผู้นำการสื่อสารและความหวังของชาวมลายูปาตานี

2. ขบวนการปฏิวัติชาติมลายูปาตานี BRN เห็นด้วยกับการแต่งตั้งให้ประเทศมาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวกและการเป็นคนกลาง ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการพูดคุยครั้งนี้

เอ. เพื่อดำเนินการและนำความสำเร็จในการพูดคุยครั้งนี้

บี. เพื่อการพูดคุยครั้งนี้ได้รับการยอมรับและสร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวมลายูปาตานีและสังคมนานาชาติ

ซี. เพื่อให้ได้รับความสำเร็จในความพยายามการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในแผ่นดินปาตานี

Because:

- a. The essence conflict that has happened Patani land is that it seized the rights of Melayu Patani people to the Patani land.
- b. There are issues regarding human rights and the right to self-determination.
- c. There are also issues regarding political, economic, education, and social culture rights covenants, as well as other rights.

5. Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani (BRN) demand that the Thai Royal Government liberate all detained Patani liberation warriors, without conditions.

Because:

- a. The Patani warriors acted in defense of the people and are not criminals, nor separatists or terrorists.
- b. The Patani warriors are enforcers of justice, and are not oppressors, and are neither cruel nor cheating the people;
- c. The Patani warriors love calm and real peace, and have no criminal or extremist intent.

Kuala Lumpur, April 29, 2013

Delegation/representation leader

Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani (BRN)

In Malaysia

Hassan Taib”

3. ตลอดระยะเวลาในการพูดคุยมีความจำเป็นที่ต้องมีตัวแทน (ของประเทศ) อาเซียน โอไอซี และเอ็นจีโอ ที่เป็นข้อตกลงร่วมกันทั้ง 2 ฝ่ายคือฝ่าย BRN และรัฐบาลไทย เพราะ:

เอ. ในเนื้อหาข้อตกลงระหว่าง BRNและรัฐบาลไทย จำเป็นต้องมีสักขีพยานจากประชาคมนานาชาติ องค์กรระหว่างประเทศที่สนับสนุนเรื่องสิทธิมนุษยชน (องค์กร) ที่แสวงหาสันติภาพและความสันติสุข

บี. เพื่อให้การพูดคุยครั้งนี้ เป็นหลักประกันที่มั่นคงแก่ทั้งสองฝ่าย

4. รัฐบาลไทยต้องยอมรับความเป็นเจ้าของการเป็นชนชาติมลายู บนแผ่นดินปาตานี เพราะ:

เอ. ความจริงในความขัดแย้งที่เกิดขึ้น คือการเข้ายึดครอง สิทธิความเป็นเจ้าของ ของชนชาติมลายูปาตานี

บี. ปัญหาสิทธิมนุษยชนและสิทธิความเป็นเจ้าของ ในการกำหนดชะตากรรมตนเอง

ซี. ปัญหาพันธะสัญญา ในสิทธิทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม วัฒนธรรมและอื่นๆ

5. ฝ่ายขบวนการปฏิวัติชนชาติมลายูปาตานี BRN เสนอเพื่อรัฐบาลไทย ต้องให้อิสราภาพแก่นักต่อสู้ที่ต่อสู้กรณีการเรียกร้องอิสรภาพให้กับปาตานี และให้ลบ (ยกเลิก) หมายจับ (บุคคล) ของนักต่อสู้เพื่อปาตานี โดยไม่มีเงื่อนไข

เพราะ:

เอ. นักต่อสู้เพื่อปาตานีคือผู้ปกป้องประชาชน (เขา) ไม่ใช่โจร (เขา) ไม่ใช่ขบวนการแบ่งแยกดินแดน (เขา)ไม่ใช่ผู้ก่อการร้าย

บี. นักต่อสู้เพื่อปาตานีเป็นผู้สนับสนุนความยุติธรรม ไม่ใช่เป็นผู้กดขี่ข่มเหง ไม่ใช่ผู้ที่กระทำความอธรรม(เลวร้าย) และไม่ใช่ผู้ที่หลอกลวงประชาชน

ซี. นักสู้เพื่อปาตานีคือผู้รักความสันติสุขอย่างแท้จริง ไม่ใช่ผู้ทำลาย (ก่อความสร้างความเลวร้าย) และไม่ใช่พวกหัวรุนแรง”

และต่อมาวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ.2013 ตัวแทนของบิอาร์เอ็นยังได้ออกแถลงการณ์ คำอธิบายเพิ่มเติมผ่านทางเว็บไซต์ยูทูบ โดยมีผู้แปลไทยไว้โดยฮาร่า ซินทาโร¹³ และ อับดุลเลาะ วันอะฮ์หมัด¹⁴

¹³ รายละเอียดคำแปล ความว่า “สำหรับการดำเนินการเจรจา พวกเรานำเสนอข้อเรียกร้องขั้นแรกทั้งหมด 5 ข้อ

1. การเจรจาดังนี้เกิดขึ้นระหว่างตัวแทนนักต่อสู้ปาตานีที่นำโดยแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี (บิอาร์เอ็น) กับรัฐบาลไทย เนื่องจาก
 - เอ. บิอาร์เอ็นเป็นองค์กรปลดปล่อยซึ่งเป็นตัวแทนสำหรับประชาชนชาว (เชื้อสาย) มลายูปาตานี
 - บี. บิอาร์เอ็นพิทักษ์สิทธิประโยชน์ประชาชนชาว (เชื้อสาย) มลายูปาตานี
 - ซี. บิอาร์เอ็นเป็นองค์กรที่ได้รับมอบภารกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนชาว (เชื้อสาย) มลายูปาตานี
2. แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี (บิอาร์เอ็น) เห็นด้วยที่จะแต่งตั้งรัฐบาลมาเลเซียเป็นคนกลางผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งมีส่วนรวมโดยตรงในการเจรจา
 - เอ. เพื่อให้กระบวนการเจรจาดำเนินไปอย่างสะดวกและประสบความสำเร็จ
 - บี. เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากสังคมมลายูปาตานีและสังคมนานาชาติ (สังคมนานาชาติ)
 - ซี. เพื่อให้ผู้ไกล่เกลี่ยปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่ดินแดนปาตานี
3. ตลอดช่วงการเจรจาต้องมีตัวแทนจากประเทศสมาชิกอาเซียน องค์กรไอโอซี และองค์กรเอ็นจีโอต่างๆ เป็นพยานเนื่องจากในบริบทของการตกลงระหว่างบิอาร์เอ็นกับรัฐบาลไทย จำเป็นต้องมีพยานจากสังคมนานาชาติ (สังคมนานาชาติ) และตัวแทนขององค์กรระดับโลกที่ยึดถือหลักสิทธิมนุษยธรรม และนับถือหลักความยุติธรรมและสันติภาพ เพื่อให้กระบวนการเจรจาดำเนินไปอย่างโปร่งใสต่อเนื่องสำหรับทั้งสองฝ่าย
4. รัฐบาลไทยจำเป็นต้องยอมรับว่าชาว (เชื้อสาย) มลายูปาตานีมี**สิทธิความเป็นเจ้าของ**ที่ดินแดนปาตานี เนื่องจาก
 - เอ. ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในดินแดนปาตานีมีสาเหตุเนื่องจากสิทธิความเป็นเจ้าของของชาวมลายูถูกยึดไป (ถูกปฏิเสธ) (โดยฝ่ายรัฐสยาม/ไทย)
 - บี. มีประเด็นปัญหาในด้านสิทธิมนุษยธรรมและ**สิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง**
 - ซี. มีประเด็นปัญหาทางด้านสิทธิการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคมวัฒนธรรม ฯลฯ
5. ฝ่ายแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี (บิอาร์เอ็น) เรียกร้องให้รัฐบาลไทยปล่อยผู้ที่ถูกควบคุมตัว นักโทษทางการเมือง/ผู้ต้องสงสัย) เนื่องจากคดีความมั่นคงทุกคน และยกเลิกหมายจับที่ออกสำหรับนักต่อสู้ปาตานีทุกคน โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ”

¹⁴ รายละเอียดคำแปล ความว่า “เพื่อทำให้การเจรจาสันติภาพสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น เราขอเสนอข้อเสนอดังนี้ทั้งหมด 5 ข้อด้วยกัน

1. การเจรจาในครั้งนี้ถือเป็นการเจรจาระหว่างนักต่อสู้ชาวปาตานี(ทั้งหมด)ที่นำโดยขบวนการบิอาร์เอ็นกับทางรัฐบาลไทย
 - เอ. บิอาร์เอ็น ถือเป็นองค์กรเพื่อการปลดปล่อยที่เป็นตัวแทนของชาวมลายูปาตานี
 - บี. บิอาร์เอ็นคือผู้ปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของชาวมลายูปาตานีทั้งหมด
 - ซี. บิอาร์เอ็นคือผู้ที่ทำหน้าที่และนำพันธกิจของชาวมลายูปาตานี
2. บิอาร์เอ็นเห็นพ้องต้องกันที่มาเลเซียเป็นฝ่ายอำนวยความสะดวก (mediator) ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการเจรจาดังนี้
 - เอ. เพื่อให้การเจรจาดังนี้สามารถดำเนินไปได้ด้วยดีและบรรลุตามเป้าหมาย
 - บี. เพื่อให้การเจรจาดังนี้ได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากชาวมลายูปาตานีตลอดจนประชาคมโลก
 - ซี. เพื่อให้มีฝ่ายที่รับผิดชอบในการหาทางออกปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่ปาตานี
3. ตลอดช่วงการเจรจาต้องมีตัวแทนจากประเทศสมาชิกอาเซียน สมาชิกไอโอซีและองค์กรเอ็นจีโอต่างๆ เป็นสักขีพยาน
 - เอ. ในการเจรจาระหว่างขบวนการบิอาร์เอ็นกับรัฐบาลไทย จะต้องเป็นที่จะต้องรับรู้โดยองค์กรระหว่างประเทศและตัวแทนองค์กรระหว่างประเทศต่างๆ ที่ทำงานในด้านสิทธิมนุษยชนที่ต้องการเห็นความสงบสุขสันติภาพและความมั่นคง
 - บี. เพื่อให้การเจรจาในครั้งนี้ได้มีหลักประกันที่แน่นอนสำหรับทั้งสองฝ่าย
4. ทางรัฐบาลไทยต้องยอมรับว่าชาวมลายูปาตานีย่อมมี**สิทธิเหนือดินแดนปาตานี**แห่งนี้ ด้วยเพราะว่า
 - เอ. รากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งที่ดินแดนปาตานีแห่งนี้ก็คือการที่สิทธิของชาวมลายูปาตานีถูกปล้นไป
 - บี. ในด้านสิทธิมนุษยชนและ**สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง**
 - ซี. สิทธิในการจัดการด้านการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม วัฒนธรรม และอื่น
5. ทางฝ่ายบิอาร์เอ็นขอเรียกร้องให้ทางรัฐบาลไทยทำการปล่อยตัวนักโทษที่ต่อสู้เพื่อปลดปล่อยปาตานีและให้ยกเลิกหมายจับทั้งหมดโดยไม่มีเงื่อนไข”

นอกจากนี้ ยังมีเอกสาร 38 หน้า ซึ่งเป็นเอกสารเพิ่มเติมที่ปีอาร์เอ็นส่งให้รัฐบาลไทย หลังจากมีแถลงการณ์ข้อเรียกร้อง 5 ข้อดังกล่าว โดยปรากฏคำอธิบายเพิ่มเติม ที่น่าสนใจคือการระบุถึงการให้รัฐบาลไทย “...**ให้โอกาสแก่ชุมชนมลายูได้บริหารพื้นที่ โดยการตั้งเป็นเขตปกครองพิเศษอยู่ในอำนาจอธิปไตยของไทย ดังเช่น กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา โดยให้รัฐสภาพิจารณา**” (สำนักข่าวอิศรา, 2556)

พิจารณาจากข้อเรียกร้องของนักเคลื่อนไหวและกลุ่มขบวนการต่าง ๆ จะพบว่าปรากฏถ้อยความที่แสดงเจตนา ไม่ว่าจะ เป็น สิทธิความเป็นเจ้าของ การยึดครอง อาณานิคม รวมทั้งการกำหนดชะตากรรมตนเอง ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาว่าด้วยสิทธิความเป็นเจ้าของดินแดนปัตตานี ถูกย่ำเสมอ อดีตแกนนำขบวนการปีอาร์เอ็นให้สัมภาษณ์สื่อเมื่อถูกถามถึงความคืบหน้าของกระบวนการสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับมาราปัตตานี ว่าปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ใช่เพียงแค่เรื่องของความยุติธรรม การศึกษา หรือเศรษฐกิจ แต่คือเรื่องของการทำให้ปัญหาการถูกรุกรานดินแดนในอดีตได้รับการพูดคุยถกเถียงอย่างเปิดกว้าง จึงจะทำให้กระบวนการพูดคุยสันติภาพเป็นการแก้ปัญหาที่แท้จริง (ปัตตานี ฟอรัม, 2561)

กล่าวโดยสรุป ในเรื่องการเป็นอาณานิคม การถูกยึดครอง การแยกดินแดนมีคำอธิบายหลากหลาย ในแง่หนึ่งการอธิบายความเจ็บปวดจากการถูกบูรณาการแห่งดินแดนในบริบทที่รัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องยังไม่เป็นรัฐชาติ ไม่สามารถอ้างได้ว่ารัฐปัตตานีตกเป็นอาณานิคม การต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตัวเอง ออกจากการเป็นอาณานิคมโดยอ้างมติ 1514 ของสหประชาชาติที่ให้สิทธิรัฐต่าง ๆ ปลดแอกตนเอง ออกจากการเป็นอาณานิคม จึงเป็นเรื่องที่ไม่เข้ากับสถานการณ์จริงของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ขบวนการไม่สามารถอ้างความชอบธรรมบนเจตนาของการตกเป็นอาณานิคมได้ เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลรองรับ สถานการณ์ที่เกิดขึ้น และเป้าหมายที่ต้องการนั้นเป็นการเชื่อมโยงแบบผิดบริบท แต่หากเมื่อพิจารณาตามหลักศาสนาอิสลามซึ่งเป็นศาสนาหลักของคนมลายูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือปัตตานี ที่อธิบายว่า หากกลุ่มชนมุสลิมถูกปกครองโดยคนที่ไม่ใช่มุสลิม และถูกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมโดยผู้ปกครองซึ่งไม่ใช่มุสลิมแล้ว ก็ถือเป็นลักษณะของอาณานิคมรูปแบบหนึ่งเช่นกัน ซึ่งก็ดูสมเหตุสมผลไม่ด้อยไปกว่ากัน

การต่อสู้แย่งชิงการอธิบายในประเด็นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของ การแบ่งแยกดินแดน ความเป็นอาณานิคม และข้อถกเถียงเรื่องความชอบธรรมของการต่อสู้เพื่อเอกราช ปาตานีผ่านตัวแสดงทั้งจากฝ่ายรัฐและขบวนการยังคงดำเนินต่อไปบนสนามความขัดแย้งที่ปาตานี และไม่สามารถชี้ชัดได้ว่า เหตุผลของแนวคิดฝ่ายใดถูกต้องและชอบธรรมกว่ากัน เป็นความท้าทายของตัวแสดง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งสังคมไทยทั้งหมดว่าจะสามารถคลี่คลายปมต่าง ๆ เหล่านี้ไปในทิศทางใด

เมื่อพิจารณาการเจรจาระหว่างรัฐไทยกับขบวนการที่เคลื่อนไหวเพื่อปาตานีแบบไม่เป็นการ ปรากฏข้อพิพาทเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ในช่วงการเกิดขึ้นของ BERSATU (Barisan Bersatu Kemedaan Patani) หรือ United Fronts for Pattani Independence ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของแนวร่วม 4 กลุ่ม และมีการพูดคุยกับฝ่ายทหารไทยที่ประเทศอียิปต์และซีเรีย ในปี 1993 และ 1994 ตามลำดับ หนึ่งในกลุ่มขบวนการ คือ พูล ได้แสดงจุดยืนเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ในขณะที่ฝ่ายไทยต้องการให้ขบวนการต่าง ๆ กลับมาช่วยกันพัฒนาชาติไทย (ซากาเรีย, 2560: 107)

การแสดงออกของขบวนการที่หันหน้าเข้าสู่การเจรจามากขึ้น ในเอกสารที่เป็นทางการ ไม่ปรากฏถ้อยคำตรงไปตรงมาอย่างที่เคยปรากฏในเอกสารในยุคเก่า เช่น Merdeka (เอกราช) แต่ก็ยังปรากฏวลีที่แสดงให้เห็นว่าขบวนการยังคงมีเจตจำนงเดิม นั่นคือ การให้รัฐไทยยอมรับว่าสิทธิของคนมลายู ปาตานีถูกพรากไป และชาวมลายูในนามองค์กรปลดปล่อยปาตานีต้องการคืนมาซึ่งสิทธิเหนือดินแดนปาตานี ซึ่งในแง่ของเป้าหมายก็ตรงกับความเข้าใจของฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ ว่าขบวนการยังคงมีจุดมุ่งหมายเดิม คือ เอกราช (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2555)¹⁵

หลังการเปิดตัวกลุ่มมาราปาตานี (MARA Patani) ในปี 2558 เป็นต้นมา เป็นหลักฐานบ่งชี้ว่าวิธีการสื่อสารของขบวนการ *เปลี่ยนไป* กล่าวคือ มีท่าทีเปิดเผยต่อสื่อมวลชนมากขึ้น สื่อมวลชนไทยอย่างไทยพีบีเอสได้โอกาสสัมภาษณ์แนะนำกลุ่มขบวนการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยปาตานี หนึ่งในนั้นคือ นายเจ๊ะกูแม กูเต๊ะ ผู้ก่อตั้งกลุ่ม GMIP ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “*กระบวนการต่อสู้ทางการเมืองก็ต้องดำเนินการอย่างเข้มข้นคู่ขนาน โดยเฉพาะการเข้าไปเป็น 1 ใน 6 กลุ่มได้ร่วมมาราปาตานี เพื่อพูดคุยสันติสุขกับรัฐบาลไทย โดยมีเป้าหมายร่วมกันที่จะให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกอนาคตในการปกครองตัวเอง*”

¹⁵ คำสัมภาษณ์ของพล.ท.อุคมชัย ธรรมสารโรจน์ต์ แม่ทัพภาคที่ 4 ในฐานะผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4

และ “การต่อสู้ของเราที่เพื่อคืนเสรีภาพให้ประชาชนได้ตัดสินใจว่าต้องการแบบไหน ต้องการเอกราช การปกครองพิเศษ หรือการปกครองภายใต้รัฐไทยเช่นเดิม ประชาชนเป็นคนสุดท้ายที่จะตอบได้” (ไทยพีบีเอส 2560)

การที่มารา ปาตานีเปิดตัวต่อสาธารณะดูเหมือนจะเป็นความพยายามในการเตรียมพร้อมเพื่อเข้าร่วมการพูดคุยสันติภาพ มารายืนยันว่าขบวนการยังไม่ละทิ้งปณิธานเดิมในการต่อสู้มาตั้งแต่เริ่มแรก นั่นคือ ‘การเรียกร้องเพื่อเอกราชปาตานี’ (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2558)¹⁶ หนึ่งหนึ่งคือการสร้างความเชื่อมั่นต่อนักสู้และประชาชนในปาตานี ในขณะที่เดียวกันมาราเอาก็ยืนยันในหลักการเคลื่อนไหวในกรอบสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ซึ่งเป็นเนื้อหาปรากฏในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)¹⁷ เพื่อสื่อสารและสร้างความร่วมมือไปยังนานาชาติ และยังย้ำกับรัฐไทยถึงความสำคัญของประเด็นดังกล่าวว่า สมควรได้รับการอภิปรายถกเถียงอย่างจริงจัง เพราะเป็นประเด็นใจกลางความขัดแย้งที่ยืดเยื้อมามากกว่า 200 ปี (อาบูฮาฟิซ, 2558)¹⁸

สิ่งที่เกิดขึ้นและกำลังดำเนินอยู่เป็นการต่อสู้แย่งชิงอำนาจนำในการจัดการทางการเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือปาตานี การแบ่งสรรอำนาจที่ไม่ลงตัวที่ดำเนินมาผ่านพลวัตการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองหลายครั้ง โดยมีคนกลุ่มหนึ่งเล็งเห็นว่า ทางออกสุดท้ายของการแบ่งสรรอำนาจนี้จะจบลง ก็ด้วยการแบ่งพื้นที่ทางกายภาพ และผู้คนออกมา ดังนั้น ‘เอกราช’ และ ‘สิทธิความเป็นเจ้า’ จึงยังเป็นประเด็นสำคัญตลอดระยะเวลาของความขัดแย้งครั้งนี้

คู่ขัดแย้งที่เป็นฝ่ายเรียกร้อง ดินแดน และการอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของอย่างขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี (ทั้งที่ใช้อาวุธและไม่ใช้อาวุธ) มียุทธวิธีเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายของตัวเอง การอ้างถึงสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) เป็นเครื่องมือหนึ่งในการบรรลุเป้าหมายนั้น อย่างน้อยที่สุด ก็เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในหมู่ประชาชนทั่วไป ว่าสิทธิในการกำหนดชะตา

¹⁶ บทความโดยอาบูฮาฟิซ อัลฮาгим โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/th/7212>

¹⁷ สำหรับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) นั้น ไทยเข้าเป็นภาคีโดยการออกสัตยาบันเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2539 และมีผลใช้บังคับกับไทยเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2540

¹⁸ จากปาฐกถาที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2558

กรรมตนเองนั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่กฎหมายระหว่างประเทศให้การรับรอง โดยสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลกโดยไม่ได้รับการยกเว้นหรือแบ่งแยก

นักศึกษาในพื้นที่กลุ่มหนึ่งที่อ้างว่าตัวเองเป็นองค์กรทางการเมือง พยายามผลักดันแนวคิดเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง กลุ่มดังกล่าวเริ่มก่อตั้งและเริ่มมีบทบาทในช่วงปี 2552 (มัง (นามแฝง), ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2558) ปฏิบัติการของกลุ่มคือการสร้างความรับรู้ในสิทธิพื้นฐานว่าด้วยสิทธิในการกำหนดอนาคตทางการเมืองของประชาชน ฝ่ายทหารหลายคนรวมทั้งข้าราชการพลเรือนบางส่วนยืนยันว่า การดำเนินการของนักศึกษากลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากขบวนการปีอาร์เอ็น แนนอน และเห็นว่าไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนภาคการเมืองของขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานีในสายตาของเจ้าหน้าที่รัฐ (กร (นามแฝง), สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2560) แม้โดยการอธิบายตัวเองของเยาวชนกลุ่มนี้ยืนยันว่าเงินที่ใช้ในการขับเคลื่อนองค์กรมาจากการรับบริจาค และสิ่งที่พวกเขามุ่งหวังให้เกิดขึ้นคือการเป็นตัวกลางในการเปิดพื้นที่การถกเถียงเรื่องความต้องการที่แท้จริงของคนปาตานี โดยย้ำว่าประชาชนในแ่งนี้ไม่ได้หมายถึงเพียงแค่คนมลายูมุสลิม ทว่าหมายรวมถึงคนชาติพันธุ์ไทย จีน ชาติพันธุ์อื่น ๆ ทั้งที่นับถือศาสนาอิสลามและไม่ใช่นับถือศาสนาอิสลามด้วย สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการที่ประชาชนจะสามารถพูดหรือฝันถึงอนาคตทางการเมืองในแบบที่พวกเขาอยากจะเป็นได้ พื้นที่นี้จะเปิดโอกาสให้กับทุกแนวคิดแม้กระทั่งความคิดที่ถูกเจ้าหน้าที่รัฐปฏิเสธตลอดมา นั่นคือ การแยกประเทศ เยาวชนกลุ่มนี้ยืนยันว่าพวกเขาควรมีสิทธิที่จะพูด แต่สุดท้ายแล้วเป้าหมายท้ายสุดของการเคลื่อนไหวของประชาชนก็ต้องไข่มติเสียงส่วนใหญ่ของคนทุกคนในพื้นที่ว่าจะเอาหรือไม่เอารูปแบบการเมืองแบบใด อย่างไร และตามหลักการประชาธิปไตยแล้ว มติของเสียงส่วนใหญ่ก็ต้องถือเป็นข้อยุติ แม้ว่าอาจจะไม่ตรงใจพวกเขาก็ตามที (ซันและฟาฮัร (นามแฝง), สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2560) อย่างไรก็ตาม ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายความมั่นคง ยังเห็นว่าการกระทำของเยาวชนกลุ่มนี้เป็นเหมือนหมากทางการเมืองอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าขบวนการที่ต่อสู้อยู่กับรัฐ พยายามใช้หลักกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อ ‘พอก’ ตัวเอง ให้มีความชอบธรรมในทางกฎหมาย เป็น ‘ผู้ปลดปล่อย’ ไม่ใช่ ‘ผู้ก่อการร้าย’ เปลี่ยนบริบทการต่อสู้ที่เรียกว่าสงครามอสมมาตร ซึ่งคู่ขัดแย้งมีสถานะไม่เท่ากันให้กลายเป็นคู่ขัดแย้งที่มีสถานะเท่ากันในอาณาบริเวณการตีความของกฎหมายระหว่างประเทศ (ขาลี (นามแฝง), สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2560)

ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ขัดแย้งสองฝ่ายคือกลุ่มขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานีกับรัฐไทย แบ่งอย่างหยาบโดยใช้เกณฑ์ ‘การพบกัน’ ของคู่ขัดแย้ง เป็น 3 ช่วง ได้แก่

1. ช่วงของการสู้รบโดยไม่มี การเจรจาพูดคุย อาจนับคร่าวๆ ตั้งแต่การเกิดกลุ่ม GAMPAR ในปี 1948 กลุ่ม PPM ฮัจยีสุหลง กลุ่ม BNPP ในปี 1959 (และเปลี่ยนชื่อเป็น BIPP) การเกิดกลุ่ม BRN ในปี 1960 และ PULO ในปี 1968

2. ช่วงการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นครั้งแรกในปี 1991 รัฐบาลไทยกับปาร์ตี้เอ็นพบกัน แต่เป็นไปในลักษณะไม่เป็นทางการและเป็นช่วงของการหาข่าวเพื่อให้รู้ว่าใครเป็นผู้ปฏิบัติการมากกว่าการพยายามเจรจาพูดคุยอย่างในปัจจุบัน (อิมราน (นามแฝง) สัมภาษณ์ 15 กรกฎาคม 2560) และ

3. ช่วงการพูดคุยอย่างเป็นทางการระหว่างรัฐบาลไทยและขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี โดยตัวแทนของปาร์ตี้บีหลัก ๆ มีสองกลุ่ม ช่วงแรกคือปาร์ตี้เอ็น ในปี 2013 และช่วงที่สองคือมาราปาตานี ในปี 2016 จนถึงปัจจุบัน ดังตาราง

ก่อนมีการพูดคุย	การเคลื่อนไหวของ GAMPAR จากข้างนอก การเคลื่อนไหวของฮัจยีสุหลง PPM ในพื้นที่ การพยายามยื่นข้อเสนอต่อ รัฐบาล
พูดคุยไม่เป็นทางการ	1991 ไทยกับปีอาร์เอ็นพบกันไม่เป็นทางการ ช่วงการหาข่าว 1993 รัฐบาลไทยกับพูโล พบกันที่อียิปต์ เรียกร้องการจัดตั้งรัฐบาลเฉพาะ กิจปัตตานี ปกครองตนเองได้ภายใต้รัฐบาลกลาง (งานวิจัยของชะการียาซี ว่า เป็นการที่พูโลแสดงการประนีประนอมทางการเมือง) 1994 รัฐบาลไทยกับพูโลพบกันที่ซีเรีย (จากบันทึกข้อตกลงของพูโลฝ่าย เลขานุการ) *รายงานข่าวจากสำนักข่าวแห่งหนึ่งในไทยให้ข้อมูลว่านับตั้งแต่ ปี 1991 เป็นต้นมา มีความพยายามพูดคุยระหว่างตัวแทนรัฐบาลไทยกลุ่ม ขบวนการอย่างไม่เป็นทางการถึง 16 ครั้ง นอกจากที่ซีเรียและอียิปต์แล้ว ยังมีที่มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์และสวิตเซอร์แลนด์ด้วย (เวิร์กพ้อยต์ นิวส์ 2561)
พูดคุยเป็นทางการ	2013 รัฐบาลไทยกับปีอาร์เอ็น 2015 รัฐบาลไทยกับมาราปาตานี

ตารางที่ 1 การพูดคุยระหว่างขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานีและรัฐบาลไทย

*รวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัย

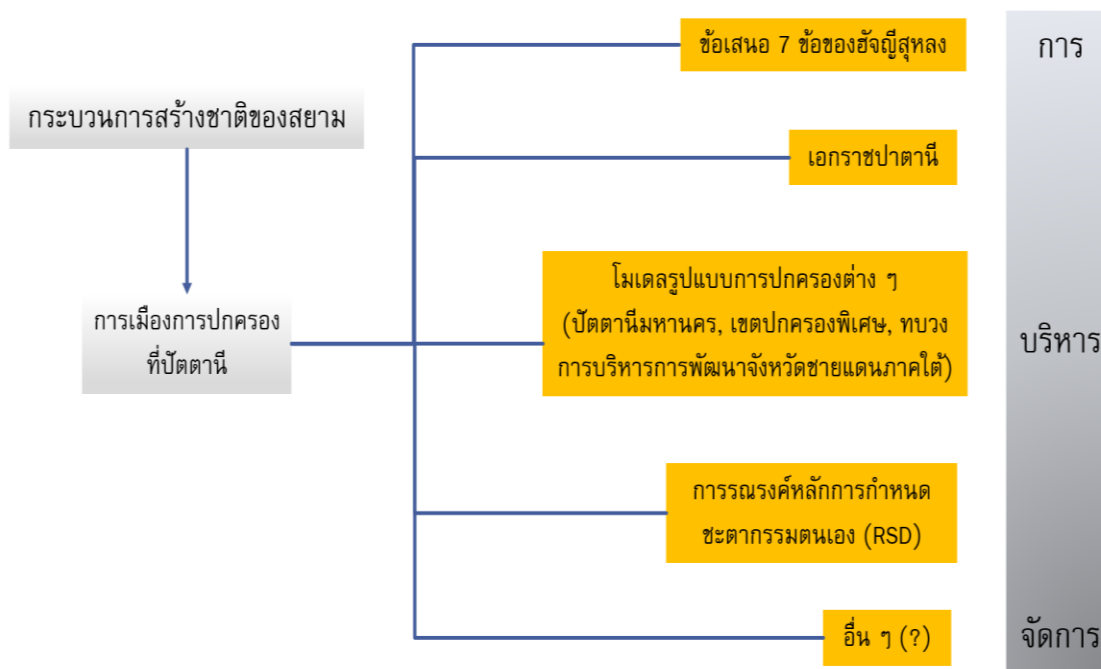
นอกจากนี้ หากพิจารณาเนื้อหาและวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทาง
การเมืองที่ปาตานี จะทำให้เห็นภาพลำดับพัฒนาการของข้อเรียกร้องจากฝ่ายเคลื่อนไหว ดังตารางต่อไปนี้

ช่วงเวลา (ปี)	ข้อเรียกร้อง
1947	สมัยหะยีสุหลงเรียกร้องเงินนโยบายเรื่อง การศึกษา การปกครอง ภาษา กฎหมาย (กระบวนการยุติธรรม ภาษี การจัดการทรัพยากร)
1948	GAMPAR เคลื่อนไหวแยกดินแดนปัตตานีเป็น อิสระ /ร่วมกับสหพันธรัฐมลายา
1989	กลุ่มขบวนการติดอาวุธเรียกร้องให้เกิดรัฐมลายู มี ประเด็นสำคัญ 3 เรื่องหลักคือ เชื้อชาติ ศาสนา ดินแดน
2013-2015	ปีอาร์เอ็นแอลงเงื่อนไขการพูดคุย และมีบางข้อที่ ระบุให้ยอมรับสิทธิความเป็นเจ้าของเหนือดินแดน ปัตตานี มาราปาตานี เสนอ 3 ข้อเป็นเงื่อนไขในการพูดคุย
2016-ปัจจุบัน	ประเด็นหลักอยู่ที่ ‘เงื่อนไขในการพูดคุย’ รัฐบาลไทยและมาราปาตานีเห็นร่วมกันในการทำ safety zone ประเด็นความปลอดภัยพลเรือน และการเปิดพื้นที่ทางการเมือง

ตารางที่ 2 พัฒนาการของข้อเรียกร้องจากฝ่ายขบวนการเคลื่อนไหวในจังหวัดชายแดนภาคใต้

*รวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัย

และสรุปภาพรวมของความขัดแย้งที่ปัตตานีและการเคลื่อนไหวทางการเมืองรูปแบบต่าง ๆ ออกมาดังภาพ

ภาพที่ 3 ภาพรวมของความขัดแย้งที่ปัตตานีและการเคลื่อนไหวทางการเมืองรูปแบบต่าง ๆ

จะเห็นว่าไม่ว่าจะเป็นการเผชิญหน้าด้วยความรุนแรงหรือไม่ก็ตาม แต่การเคลื่อนไหวในพื้นที่ ปฏิบัติการทางการเมืองของกลุ่มบุคคลและบุคคล ทั้งที่อยู่ในฐานะที่ไม่ใช่คู่ขัดแย้ง (ประชาชน นักศึกษา) ถูกผลักเป็นคู่ขัดแย้ง (ผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นแนวร่วม) และการคู่ขัดแย้งอย่างเป็นทางการ (ขบวนการต่อสู้เพื่อปัตตานีกลุ่มต่าง ๆ) ทั้งในอดีตและปัจจุบันล้วนแล้วแต่เป็นขบวนการเรียกร้อง ‘การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง’ ย้ำสิทธิความเนเจ้าของ และเพื่อ ‘อำนาจในการจัดการตนเอง’ หากลองสรุปจากสารที่ถูกส่งมาจากขบวนการต่อสู้ทั้งหลาย ตั้งแต่ช่วงการเรียกร้องการกำหนดรูปแบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคมชายแดนใต้ในสมัยยะฮ์ฮูลองเรื่อยมาจนถึงการเรียกร้องของกลุ่มติดอาวุธอย่าง พุโล บีอาร์เอ็น และกลุ่มทางการเมืองอย่างมาราปัตตานี ตลอดจนขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือกลุ่มประชาสังคมบางกลุ่ม หากไม่นับเงื่อนไขทางเทคนิคในการพูดคุย จะเห็นลักษณะร่วมบางอย่าง นั่นคือ

จุดร่วมในความต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างบางอย่างเพื่อ ‘การจัดการ’ ของคนปาดานี ทั้งในแง่พื้นที่ ส่วนตัว ได้แก่ เรื่องศาสนา ศรัทธา เรื่องวัฒนธรรม (ภาษา การแต่งกาย ประเพณี) และพื้นที่ส่วนรวม ได้แก่ การเมือง ทรัพยากร การศึกษา ระเบียบวัฒนธรรมตามหลักศาสนา และอำนาจในการจัดการนั้นจะชอบธรรมก็ต่อเมื่อ สิทธิความเป็นเจ้าของได้รับการยอมรับ

อย่างไรก็ดี การเรียกร้องในแง่การจัดการคงไม่เกิดความขัดแย้งที่ลุกลามและยึดเยื้อ แต่ การเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นถูกอ้างบนหลักการบางอย่างที่ทำให้เกิดความคลางแคลงใจระหว่าง ผู้เรียกร้อง คือขบวนการต่าง ๆ และผู้ถูกร้อง คือรัฐบาลไทย นั่นคือ การอ้างความเป็นเจ้าของเหนือ ดินแดน แต่แล้วการอ้าง ‘ความเป็นเจ้าของ’ เกี่ยวข้องในแง่ใด? การอ้างความเป็นเจ้าของสำคัญและเป็น ขนวนปัญหา เพราะ การอ้างความเป็นเจ้าของ ทำให้เกิด ‘ความชอบธรรม’ ในการ ‘มี’ และ ‘ใช้’ ‘อำนาจ ตัดสินใจและ/หรือการจัดการ’ ซึ่งเหล่านี้เป็นเหตุผลว่าเหตุใดขบวนการต่อสู้ทางการเมืองทั้งที่ใช้กำลังและ ไม่ใช้กำลังในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงต้องอ้างความเป็นเจ้าของเหนือดินแดนปาดานี การโยง ประวัติศาสตร์ของชนชาติมลายูเพื่อสนับสนุนสิทธิความเป็นเจ้าของ ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า น้ำหนักของการ เรียกร้องความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองและอำนาจการบริหารจัดการเศรษฐกิจ สังคมรวมถึง สิ่งแวดล้อมของพวกเขานั้นมีความหมาย และสมควรถูกรับฟัง นัยยะการอ้างความเป็นเจ้าของดินแดนของ ชนชาติมลายู และความต้องการจัดการบนสิทธิความเป็นเจ้าของอันชอบธรรมนั้นจึงปรากฏทั้งทางตรง และทางอ้อมในเอกสารและการให้สัมภาษณ์ของบรรดานักเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อปาดานี รวมทั้งขบวนการ ประชาสังคมบางส่วนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ความขัดแย้งที่ปาดานีหรือจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหา *การแย่งชิงการบริหาร จัดการในมิติต่าง ๆ ณ พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยกลุ่มคนที่อ้างสิทธิความเป็นเจ้าของเหนือดินแดนนั้น* ดัง ปรากฏคำว่า ‘hak pertuanan’ ปรากฏในเอกสารของปีอาร์เอ็นเมื่อ 29 เมษายน พ.ศ.2556 ที่ถูกแปล เป็นไทยว่า ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’¹⁹ ซึ่งโดยหลักมีความสอดคล้องกับหลักการ right to self-determination

¹⁹ ฉบับแปลโดยฮาร่า ซินทาโร

โดยภายหลัง ปีอาร์เอ็นพยายามปรับคำนี้ในภาษามายูโดยใช้คำว่า...hak bungsa patani เพื่อจะพูดถึงสิทธิของคนในพื้นที่ที่จะกำหนดว่าพื้นที่แห่งนี้ควรมีหน้าตาอย่างไร จะจัดการ ชีวิตตัวเองอย่างไร โดยการพูดถึงดังกล่าวในการแถลงของปีอาร์เอ็นเมื่อเดือนมีนาคมพ.ศ.2561 อาจมีนัยยะเพื่อสื่อสารถึงสมาชิกขบวนการในปีอาร์เอ็นเองว่า คณะพูดคุยฝ่ายมาราปาตานียังคงยึดมั่น ไม่ได้ละเลยไม่เป้าหมายสูงสุดของขบวนการคือเอกราช แม้จะมีกระบวนการสันติภาพพูดคุยกับรัฐบาลไทยก็ตาม (รวมภูอน ปันจอร์, 2561)²⁰

เมื่อการถกเถียงเรื่องความเป็นเจ้าของที่ยังไม่สิ้นสุด และประเด็นกินเลยไปจากการถกเถียงทางวิชาการในเชิงประวัติศาสตร์ไปสู่ประเด็นทางการเมืองเรื่องกบฏและการแยกดินแดน ทำให้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้มุ่งอยู่ที่การคุยกันในเรื่องการบริหารจัดการที่เป็นหัวใจหลัก แต่กลับต้องย้อนกลับมาเถียงกันเรื่องความถูกต้องของประวัติศาสตร์ที่คู่ขัดแย้งถือตำราคนละเล่ม เมื่อผนวกกับเงื่อนไขทางกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องดินแดน สงคราม ความขัดแย้ง ก็ทำให้เกิดความขัดแย้งที่ยุ่ยากต่อการจัดการ การเคลื่อนไหวในประเด็นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ที่โดยหลักแล้วเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการชีวิต เศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประชาชน จึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะเป็นปัญหาในสายตารัฐ เพราะมันคาบเกี่ยวกับการให้สิทธิการจัดการชีวิตและสังคมของประชาชนชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์คนละชุดกับรัฐ และสิ่งนี้สั่นคลอนหลักการความเป็นรัฐเดี่ยวที่แบ่งแยกไม่ได้ของรัฐไทย ทั้งในทางดินแดนและทางสำนักความเป็นชาติ ซึ่งจะอภิปรายในหัวข้อถัดไป

3. สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในความขัดแย้งที่ปาตานี

3.1 การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม

แม้การเคลื่อนไหวของกลุ่มขบวนการที่เห็นต่างจากรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มที่จับอาวุธมักเคลื่อนไหวอยู่ภายใต้วาทกรรมว่าด้วยเรื่องของการได้มาซึ่งดินแดน การนิรโทษ หรือแม้แต่การสู้เพื่อปกป้องศาสนาโดยตลอดโดยไม่ได้พูดถึงแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดชะตากรรมมาก่อนเลย หรือ

²⁰ รวมภูอน ปันจอร์ บรรณาธิการศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ให้สัมภาษณ์ วิทยุมีเดียสลาคัน คลื่นความถี่ปัตตานี 91.50 MHz และยะลา 96.25 MHz เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2561

อาจมีแต่ไม่เป็นที่รับรู้กว้างขวาง แต่หลังการริเริ่มกระบวนการพูดคุย คือ การพบกันระหว่างรัฐบาลไทย และคณะผู้แทนปีอาร์เอ็นในเดือนเมษายน พ.ศ.2556 เอกสารของปีอาร์เอ็นพูดถึงการกำหนดชะตากรรมตนเองเป็นลายลักษณ์อักษร ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งว่า *“There are issues regarding human rights and the right to self-determination”* (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2556) และถูกพูดถึงอีกหลายครั้ง โดยเฉพาะการปรากฏตัวของกลุ่มมาราปาตานีในปี 2558 ที่โฆษกของกลุ่มออกมายืนยันว่า พวกเขายินดีให้เกิดการถกเถียงเรื่องสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง

“เป้าหมายการก่อตั้ง MARA PATANI ไม่ใช่เป็นเพียงการนำพาตนเองเข้าร่วม การเจรจาสันติภาพกับรัฐบาลไทยเท่านั้น แต่จะมุ่งดำเนินการเพื่อให้ได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากนานาชาติในฐานะการต่อสู้ของประชาชนชาวปาตานี ในกรอบคิด “สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (Right to Self-Determination) อีกด้วย” (อาบูฮาฟิซ 2558)

แต่การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง เริ่มถูกพูดถึงในพื้นที่ระดับภาค ประชาสังคมมาก่อนหน้านั้นระยะหนึ่งแล้ว คือราวพ.ศ.2552 และเข้มข้นมากในช่วง 3-4 ปี นับจากนั้น (มัง (นามแฝง), สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2561) เป็นแนวคิดที่กลุ่มประชาสังคมกลุ่มหนึ่งหยิบยกขึ้นนัยว่าเป็นการเลือกใช้คำอธิบายเพื่อจะบอกว่า คนปาตานีต้องการอะไร เครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพ (คปส.) เป็นกลุ่มแรก ที่พูดเรื่องการได้มาซึ่งสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองของคนในพื้นที่ความขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยกลุ่มดังกล่าวเกิดจากการรวมตัวขององค์กรประชาสังคม 18 กลุ่ม เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2556 ปี เดียวกันกับช่วงการพูดคุยสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยและขบวนการปีอาร์เอ็น เครือข่ายดังกล่าวพรรคและวิพากษ์วิจารณ์การใช้กฎหมายพิเศษในพื้นที่ ผลกระทบที่มีต่อประชาชน รวมทั้งวิจารณ์กระบวนการสันติภาพที่เกิดขึ้นในช่วงต้นปี 2556 โดยเห็นว่าการพูดคุยสันติภาพที่เกิดขึ้นต้องมาจากเจตจำนงของประชาชนปาตานีเท่านั้น และวาระของการเรียกร้องใด ๆ ต้องมาจากประชาชน ไม่ใช่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจึงจะถือว่าเป็นกระบวนการสันติภาพที่จะแก้ไขปัญหาได้จริง คปส. ยังชี้ความสำคัญของประเด็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนปาตานีว่าเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งและเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการยอมรับเสียก่อนจึงจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (มัง (นามแฝง), สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2561)

ตูแวนานียา ตูแวนแมง แคนนำเครือข่ายฯ คปส. ยืนยันว่า “เจตนารมณ์ของเครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพต่อกระบวนการสันติภาพคือ ขึ้นอยู่กับระดับพื้นที่ทางการเมืองเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้เสียงของประชาชน ในฐานะเจ้าของชะตากรรมที่แท้จริง ได้ปรากฏชัดเจนต่อสาธารณชน จนกลายเป็นเจตจำนงทางการเมืองของประชาชน คือยึดหลักการพื้นฐานตามเจตนารมณ์ของประชาชน” (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2559)

ทั้งนี้ สมาชิกเครือข่ายดังกล่าว ประกอบด้วย 1.ศูนย์บูรณาการคนหนุ่มสาวเพื่อศักยภาพชุมชน Youth Integration For Community Empowerment Center (YICE) 2.มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม (Muslim Attorney Center Foundation) 3.เครือข่ายอาสาสมัครผู้ช่วยทนายความจังหวัดชายแดนภาคใต้ (SPAN) 4.ศูนย์วัฒนธรรมสลตัน (BUMI) 5.เครือข่ายสิทธิมนุษยชนปาตานี Organization Hak Asasi Patani (HAP) 6.สหพันธ์นิสิตนักศึกษา นักเรียนและเยาวชนปาตานี (PERMAS) 7.สำนักสื่อวารตานี (WARTANI) 8.สำนักปาตานีรายาเพื่อสันติภาพและการพัฒนา Lembaga Patani Raya untuk kedamaian dan pembangunan (LEMPAR) 9.สถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกันสลตัน (Media Selatan) 10.มูลนิธิชุมชนธารอเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (Nusantara Foundation For Human Right and Development) 12.เครือข่ายผดุงธรรมเพื่อสันติ Justice for Peace (JOP) 13.ชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม (PICSEB) 14. เครือข่ายบัณฑิตอาสาปาตานี (INSouth) 15.สมาคมสตรีจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสันติภาพ (PERWANI) 16.เครือข่ายพิทักษ์สิทธิVผู้ที่ได้รับกระทบจังหวัดชายแดนภาคใต้ 17.กลุ่มนักสาธารณสุขเพื่อสังคมที่ชายแดนใต้ (PHOS) และ 18.เครือข่ายนักศึกษาอิสระเพื่อสังคม (TUMPAT) (โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้, 2559)

แนวคิดเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเกิดขึ้นในช่วงการรวมตัวของเครือข่ายดังกล่าว สมาชิกเครือข่ายฯ คนหนึ่งให้ข้อมูลว่าไม่สามารถชี้ชัดว่ากลุ่มใดเป็นคนนำแนวคิดดังกล่าวเข้ามา แต่เครือข่ายก็เริ่มรณรงค์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (right to self-determination) มา นับแต่นั้น

“เรื่อง RSD ปี 2555 ก็เริ่มมีการพูดคุยกันแล้วในกลุ่ม คปส. เปอมีสก็เป็นส่วนหนึ่งในนั้นด้วย มีการพูดคุยว่าเราจะรณรงค์เรื่อง RSD ก็ต่างคนต่างไปทำ ไม่รู้ว่าใครเป็นคนเอามาในพื้นที่ ก่อนหน้านี้ไม่มี แต่ RSD มันมีมาตั้งแต่สิ้นสุด

สงครามโลก ครั้งที่ 2 แล้ว ส่วนในพื้นที่ ไม่รู้ว่าใครเอามาคุยแต่จำได้ว่าการคุย ภายในเกี่ยวกับ RSD ซึ่งเป็นหลักการสากลที่มีการใช้กัน ก็ตามเนื้อหาหลัก วิชาการไปได้ ช่วงแรก ๆ ก็มีการเปิดเวทีในมอ.ปัตตานี ช่วงนั้นทุกคนจริงจัง มาก แต่ไม่รู้ว่าผ่านไประยะหนึ่งคนอื่นเริ่มลดเพดาน การรณรงค์เรื่อง RSD ใน กลุ่มคปส. ซึ่งมี เกือบ 20 กลุ่ม เมื่อคนอื่นลดเพดานลง ก็เหลือแต่เป่อมัส ที่ยังคง รณรงค์เคลื่อนไหว RSD มีการทำป้ายตลอดตั้งแต่ 2555 จนมาถึงตอนนี้” (มัง (นามแฝง), สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2561)

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของคนปาตานีเป็นประเด็นขึ้นมาในช่วงที่มีการ รณรงค์ขององค์กรประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับการหันเหทิศทางของ ขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานีที่เริ่มเห็นความสำคัญของสันติวิธีมากขึ้น ในมุมมองของนักเคลื่อนไหวแนวชาตินิยม ปาตานี ซึ่งเห็นว่าการเรียกคืนดินแดนเป็นเป้าหมายหลักในการต่อสู้ การใช้หลักการสิทธิในการกำหนด ชะตากรรมตนเอง ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาละทิ้งอุดมการณ์เรื่องเอกราช หรือ Merdeka แต่เมื่อ เจ็บใจของพื้นที่ทางการเมืองที่ปิดไม่ได้พูดเรื่องเอกราชโดยตรงไปตรงมา ทำให้การอ้างหลักการสิทธิใน การกำหนดชะตากรรมตนเองเป็นทางเลือกหนึ่งในการแสดงความต้องการเรื่องเอกราชเพียงแต่ไม่ได้พูด ออกมาตรง ๆ เท่านั้น (มัง (นามแฝง), สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2561)

“การที่หลายคนพยายามชูเรื่อง RSD ใจความหลักของมันคือเรื่องเอกราช คือ การพูดเรื่องนี้ก็จะพูดเรื่องเอกราชนั่นแหละ แต่พูดไม่ได้ก็เลยเอาเรื่องนี้มา ถ้าไป ดูนโยบายเรื่องนี้ มันก็คือการเปิดทางไปสู่เอกราช แต่ในความเป็นจริงมันไม่ใช่ เรื่องเอกราชอย่างเดียว เพราะรูปธรรมของ RSD คือการลงประชามติ กลุ่มภาค ประชาสังคมที่ชูประเด็นเรื่องนี้หลายกลุ่มไม่มั่นใจว่าหากการผลักดันการลง ประชามติให้เกิดขึ้นได้จริงและเป็นความฝันของพวกเขา (ซึ่งผมมองว่าเกิดขึ้น จริงยากมาก ประเทศไทยอยากเลือกตั้งยังทำไม่ได้เลย นับประสาอะไรกับการ ลงประชามติที่นี่) หลายกลุ่มบอกว่าเขาไม่มั่นใจว่าคุณขับเคลื่อน RSD ไปแล้ว หากมีการลงประชามติจริงในอนาคต คนปาตานีจะเอาเอกราช ซึ่งนั่นทำให้ผม งงมาก นี่คุณคิดไปขนาดนั้นเลยหรือ การเคลื่อนไหว RSD ของเราไม่ได้ต้องหวัง

ขนาดนั้น แต่เราแค่หาโอกาสที่จะพูดเรื่องอุดหนุนโครงการทางการเมืองของตัวเองที่ในพื้นที่สาธารณะได้โดยไม่ถูกจับเพราะว่าถ้าพูดเอกราชนั้นคุณติดคุกทันที... ใจความเรื่อง RSD จริง ๆ ในมุมมองของคนรุ่นแรก ๆ (ต้องเข้าใจนะคือแต่ละรุ่นการนิยามมันต่างกัน) การตีความมันคือเอกราช ใจความสำคัญอยู่ตรงนั้น ดังนั้นรัฐเข้าใจถูกต้องในยุคนั้น แต่รัฐเข้าใจไม่ทั้งหมด เพราะไม่ใช่ทุกคนที่รณรงค์ RSD จะให้ความหมายว่าเอกราชแต่หลายคนก็ให้ความหมายแบบนี้ ถ้าถามผมว่าให้ความหมายอะไร ไม่บอกแล้วกัน ...แต่จะบอกว่ามีจริง ๆ ... รัฐตีความว่าพวกพรรค RSD คือต้องการเอกราช มันก็ถูกแต่ไม่ใช่ทั้งหมด คือหลายคนเขามองว่ามันเป็นทางออกจริง ๆ ปัญหาปัตตานีอาจจะไม่สิ้นสุดที่เอกราชก็ได้ อาจจะสิ้นสุดที่เขตปกครองตนเอง ปกครองพิเศษ” (มัง (นามแฝง), สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2561)

อย่างไรก็ดี ความคิดเห็นเกี่ยวกับการรณรงค์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง แม้แต่ในกลุ่มที่รณรงค์เองก็มีระดับความเข้าใจหรือความคาดหวังที่มีต่อการขับเคลื่อนเรื่องนี้แตกต่างกัน

“ความเห็นจากสมาชิก PerMAS แต่ละรุ่นอาจแตกต่างกัน ขึ้นกับบริบท เราไม่รู้ว่าจะแต่ละรุ่นนิยามหรืออธิบาย RSD ในแง่มุมไหน เข้มข้นเท่าไร แต่ก็ยอมรับว่ามีทั้งคนที่พูด RSD เพื่อเป้าหมายเอกราช แต่มันไม่ได้หมายความว่าทุกคนที่พูดเรื่อง RSD จะมีเป้าหมายแบบนี้ไปทั้งหมด” (มัง (นามแฝง), สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2561)

ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นจากตัวแทนสหพันธ์นิสิตนักศึกษา นักเรียนและเยาวชนปาตานี (PerMAS) ที่ให้สัมภาษณ์รายการ ‘ร้อยคน’ เฟซบุ๊กแฟนเพจ ‘เสียงจากแผ่นดินแม่’ สื่อท้องถิ่นที่ดำเนินการโดยคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดยะลา ออกอากาศเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2560 สะท้อนว่า แกนนำกลุ่มที่รณรงค์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมรุ่นหลัง ๆ เน้นวิธีการที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมและพยายามจะให้เกิดภาวะที่เรียกว่า ประชาชนมีสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง อย่างแท้จริง โดยเปิดทางให้กับทุก ๆ โอกาสความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองที่จะเกิดขึ้น

“บ่อยครั้งที่เปอมีสเคลื่อนประเด็นที่สังคมไทยและเจ้าหน้าที่รัฐมองว่ากระทบความมั่นคง เช่น การลงไปในพื้นที่ที่สื่อเข้าไม่ถึง ฟังเสียงจากพี่น้องประชาชนจริง ๆ กลายเป็นถูกมองว่าไม่น่าเชื่อถือ หรือประเด็น RSD รัฐมองว่าการที่เปอมีสณรงค์เรื่องนี้เป็นการพยายามจะนำไปสู่การเรียกร้องเอกราช ทั้งที่จริงตลอด 10 ปีที่ขบวนการรักศึกษาเราเคลื่อนไหว เราไม่ได้ต้องการเอกราชหรือดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราช แต่เราพยายามที่จะสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพ ประชาชนพึงพอใจกับสันติภาพนั้น โดยไม่ได้มองว่าสุดท้ายต้องเป็นเอกราชหรือการปกครองพิเศษ หรือจะคงไว้ซึ่งโครงสร้างการปกครองเดิมสิ่งที่สำคัญคือประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพ และเป็นกระบวนการสันติภาพที่ยั่งยืน นี่คือนี่ที่เราณรงค์แลกเปลี่ยนมาโดยตลอด โดยที่รัฐก็มองว่าเราอาจจะไปเป็นขั้วตรงข้าม เพราะสิ่งที่เราเคลื่อนเป็นประเด็นที่หลายคนไม่กล้ายกมาพูดคุยหรือพยายามซุกไว้ใต้พรม ทั้งเรื่อง ปาตานี หรือเอกราช แต่เราอยากให้ประเด็นนี้มีพื้นที่ถกเถียงในวงวิชาการ วงสาธารณะให้มากที่สุดเพราะสิ่งนี้คือรากเหง้าสำคัญที่หล่อเลี้ยงอุดมการณ์ในการต่อสู้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การจะหยุดสงครามโดยเร็วที่สุดให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด จำเป็นต้องยกรากเหง้าของปัญหามาพูดคุยกันอย่างเข้มข้นที่สุด” (ตัวแทนเยาวชนกลุ่ม PerMAS, สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2560)

“ความเห็นจากสมาชิก PerMAS แต่ละรุ่นอาจแตกต่างกัน ขึ้นกับบริบท เราไม่รู้ว่าแต่ละรุ่นนิยามหรืออธิบาย RSD ในแง่มุมไหน เข้มข้นเท่าไร แต่ก็ยอมรับว่ามีทั้งคนที่พูด RSD เพื่อเป้าหมายเอกราช แต่มันไม่ได้หมายความว่าทุกคนที่พูดเรื่อง RSD จะมีเป้าหมายแบบนั้นไปทั้งหมด” (มัง (นามแฝง), ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2561)

ในขณะที่ฝ่ายขบวนการเคลื่อนไหวที่พูดคุยกับรัฐบาลไทย ต่อประเด็นการเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในช่วงการพูดคุยสันติภาพ หลังปี 2556 มารูปาตานีเห็นว่าสันติวิธีเป็นอีกทางเดินหนึ่งที่พวกเขาพร้อมลงเล่นหากเห็นว่าสามารถนำไปสู่หรือเข้าใกล้เป้าหมายได้ เส้นทางนี้ก็อาจถูกเลือกเป็นทางหลัก หันหลังให้ความรุนแรงและการสูญเสียชีวิต หนึ่งในสมาชิกขบวนการแสดงท่าทีไปใน

ทำนองนี้เมื่อถามถึงความคิดของคนในขบวนการเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพ เขายืนยันว่า สมาชิกข้างในยังเห็นไม่ตรงกันนัก พวกเขาไม่ละทิ้งแนวคิดเรื่องเอกราชเพราะเป็นเรื่องที่สู้มานานกว่า 50-60 ปี แต่เมื่อมองไปรอบๆ ความขัดแย้งหลายแห่งที่ยืดเยื้อจบลงด้วยการเจรจา ความขัดแย้งที่ปาตานีก็เช่นกัน ความไม่ลงรอยกันในแนวทางทางการเมืองภายในขบวนการระหว่างการจับอายุรัฐสู่กับการเข้าสู่โต๊ะพูดคุย กำลังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านโดยมีปัจจัยภายนอกเป็นอิทธิพล โดยเฉพาะโลกาภิวัตน์ และอุดมคติเรื่องดินแดนที่พรวดเดียว สมาชิกมาราปาตานีคนหนึ่งเห็นว่าตัวอย่างของการเป็นรัฐรวมในยุโรปและอเมริกา หรือแม้กระทั่งเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย เมื่อประกอบเข้ากับการบริหารจัดการและกติกาที่เป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับ ทำให้สมาชิกขบวนการเริ่มตั้งคำถามถึงความจำเป็นของรัฐเอกราช ที่มีตัวอย่างให้เห็นว่าบางครั้ง การเป็นรัฐเอกราชก็ไม่ได้เป็นสิ่งพึงปรารถนาหากมันไร้ซึ่งองค์ประกอบสำคัญอื่น ๆ ที่ทำให้รัฐเป็นรัฐที่มั่นคง ดิมอร์เลสเตเป็นตัวอย่างรัฐล้มเหลวแบบนั้น ที่แม้จะมีเอกราชแต่ไร้ประสิทธิภาพในการปกครองตนเอง ประชาชนไม่ได้อะไรเลยนอกจากความลำบากยากจน และเราคงไม่อยากเห็นปาตานีมีสภาพเช่นนั้น

จะเห็นว่ามีความเปลี่ยนแปลงภายในขบวนการด้วยการทำความเข้าใจพัฒนาการของกระบวนการพูดคุยระหว่างคู่ขัดแย้ง คือรัฐบาลไทยกับขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี กล่าวคือช่วงแรก การเผชิญหน้าของรัฐบาลไทยและขบวนการ เป็นการพบกันแบบตัวต่อตัว ต่อมาพัฒนาเป็นแบบมีตัวกลาง เป็นเอ็นจีโอ พัฒนาเป็นมีตัวกลางเป็นประเทศ มีการเปิดรับให้มีการพูดคุย มีทั้งผู้สังเกตการณ์จากภายนอก และผู้อำนวยการความสะดวก สะท้อนว่าขบวนการเริ่มให้ความสำคัญกับทางออกทางการเมืองแบบไม่เสียเลือดเนื้อ ในเนื้อหา ให้ความสำคัญกับการกำหนดชะตากรรมตนเอง ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดกระบวนการพูดคุยสันติภาพ ขบวนการเห็นว่าหากรัฐบาลไทยยอมรับในหลักการพื้นฐานเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ก็จะสามารถขยายประเด็นไปพูดเรื่องสิทธิอื่นๆได้ มาราปาตานี ออกแถลงการณ์ล่าสุดเมื่อเดือนมีนาคม 2561 เกี่ยวกับพื้นที่ปลอดภัย (Safety Zone) โดยมีประเด็นหนึ่งพูดถึง Right to Self-Determination หรือ สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ว่ามาราปาตานีเปิดกว้างสำหรับทุกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชนในประเด็นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง “...Mara Patani

is opened to all views and recommendations from the people towards Right to Self-Determination...”(บีบีซีไทย, 2561)²¹

อย่างไรก็ดี มาราปาตานีเห็นว่า แทนที่จะพูดเรื่องเอกราช พวกเขาข้างในบางส่วนกำลังคิดว่าจะหาทางออกจากความขัดแย้งได้หรือไม่และอย่างไร หากไม่ได้เอกราช ดังนั้นจึงมีประเด็นการพูดถึงเรื่องสิทธิ และเสรีภาพ ขึ้นมา เขาเห็นว่า หากประชาชนปาตานีได้สิทธิบางอย่างที่อยากได้ ที่เพียงพอกับความต้องการในชีวิตและสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของสังคม เอกราชก็ไม่มี ความหมาย (อิมราน (นามแฝง), สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2560)

3.2 สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง กับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองในชายแดนใต้

ช่วงปีพ.ศ. 2552-2553 เป็นช่วงเวลาของการขยายตัวขององค์กรประชาสังคมที่ขับเคลื่อนงานในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ เวทีการนำเสนอบทความทางวิชาการและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปิดเวทีสาธารณะทำให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับการจัดการปัญหาอันซับซ้อนยุ่งเหยิงนี้กระจายตัวออกไปในวงกว้าง รูปแบบของเขตปกครองพิเศษที่ภาคประชาสังคมเสนอและมีเวทีพูดคุยอภิปรายอย่างแพร่หลายในช่วงนี้ จากที่ก่อนหน้านี้ประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องต้องห้ามเพราะถูกโยงเข้ากับการแบ่งแยกดินแดน สร้างความหวั่นระแวงทั้งในมุมมองของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงและสาธารณชน อย่างไรก็ตาม ในห้วงเวลาของการขับเคลื่อนงานด้านประชาสังคมและการเปิดพื้นที่สาธารณะ หลังเหตุการณ์ปล้นปืนในปีพ.ศ.2547 ก็มีการพูดถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการเมืองการปกครองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เหมาะสมกับสภาสังคมวัฒนธรรมของชาวมลายูมุสลิมซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ อาทิ

ปัตตานีมหานคร โครงสร้างแบบปัตตานีมหานครเป็นกระแสขึ้นมาโดยฝ่ายการเมืองในขณะนั้น คือ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ จากพรรคเพื่อไทย ที่เสนอให้เกิดรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง โดยอ้างความต้องการของฝ่ายขบวนการที่อ้างว่าจะขออยู่ภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย (ไทยพีบีเอส, 2552) ซึ่งหมายถึงการยอมรับกติกายภายใต้รัฐธรรมนูญไทย แนวคิดของ

²¹ บีบีซีไทย แปลแถลงการณ์ดังกล่าวจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย เผยแพร่เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2561 โดยแปล Right to Self-Determination ว่า สิทธิกำหนดการปกครองด้วยตนเอง ส่วนไทยพีบีเอสใช้คำว่า สิทธิในการกำหนดอนาคตตัวเอง รายการข่าวค่ำ มิติใหม่ หัวไทย ออกอากาศวันเดียวกัน เวลา 18.50 น.

ปัตตานีมหานคร คือ ให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด โดยรวมสามจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส รวมกันเป็น 1 นคร ทั้งนี้ ยังมี “ข้อเสนอรูปแบบการปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้” จากมูลนิธิอิสลามภาคใต้ ซึ่งเสนอแนวทางคล้ายกันในเรื่องปัตตานีมหานคร คือ เสนอรูปแบบการกระจายอำนาจแบบพิเศษที่เปลี่ยนจากจังหวัดเป็นนคร คือ นครปัตตานี นครยะลา และนครนราธิวาส ให้ผู้ว่าราชการนครมาจากการเลือกตั้ง โดยมีสภานครและสภาผู้อาวุโสทำหน้าที่ให้คำแนะนำ กำหนดข้อบัญญัติ ซึ่งจะทำให้เกิดนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง กลไกการทำงานในพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การกำกับของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งยึดโยงกับรัฐบาลส่วนกลาง และให้คงไว้ซึ่งหน่วยงานในระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านไว้อย่างเดิม ซึ่งนอกจากการให้ประชาชนเลือกผู้แทนในระดับภูมิภาคอย่างผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว ยังเสนอให้เกิดการบริหารจัดการในระดับท้องถิ่นที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าที่ผ่านมาหน่วยงานระดับท้องถิ่นอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลยังไม่สามารถพัฒนาชุมชนได้เต็มที่ ในขณะที่ผู้บริหารระดับภูมิภาคยังคงปฏิบัติตามนโยบายสั่งการจากรัฐบาลศูนย์กลาง ก็จะเกิดความล้าหลังและการดำเนินการที่ทับซ้อนและไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังที่อุดม ปัตนวงศ์ (2553) ประธานมูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้บอกว่า

“ปัญหาของการปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือประชาชนไม่สามารถกำหนดความต้องการตนเองได้เพราะอำนาจการตัดสินใจเป็นอำนาจหน้าที่ของข้าราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งก็คือผู้ว่าราชการจังหวัด และแม้มีการกระจายอำนาจในรูปแบบ อปท. เทศบาลต่าง ๆ แต่ก็เป็นไปด้วยความไร้ประสิทธิภาพ เพราะมีหลายองค์กรเล็ก ๆ ในจังหวัดเดียวกัน ภาระหน้าที่ซ้ำซ้อน การบริหารงาน งบประมาณถูกแบ่งสรรปันส่วนจนแต่ละแห่งน้อยนิดมากและใช้ไปเพื่อประโยชน์ขององค์กรจนแทบไม่เหลือถึงประชาชน”

“...การปรับปรุงการบริหารราชการแผ่นดินที่จะนำเสนอ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 78 ว่าด้วยการกระจายอำนาจและการตัดสินใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การตัดสินใจทางการเมืองและการตรวจสอบอำนาจรัฐ แต่ที่ผ่านมาประชาชนไม่มีสิทธิตัดสินใจ

ไม่ได้มีอำนาจสูงสุดตามระบอบประชาธิปไตยเลย นอกจากนี้ มาตรา 163 เป็นช่องที่ที่องค์กรประชาสังคมกำลังจะนำเสนอรูปแบบ ก็คือเมื่อได้รูปแบบที่เหมาะสมก็จะให้ประชาชน 36 อำเภอในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมตัดสินใจด้วย... รูปแบบการปกครองที่นำเสนอคือ นครปัตตานี นครยะลา นครนราธิวาส โดยให้ประชาชนเลือกตั้งผู้ว่านคร และยกเลิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด คือ อบจ. อบต. นอกจากนี้ ให้มีสภานคร 3 จังหวัด รูปแบบเหมือนกรุงเทพมหานคร ส่วนในระดับภูมิภาค ให้ทั้งสามจังหวัดเลือกผู้แทนอำนาจสูงสุด 1 คน ส่วนภูมิภาค ให้คอบ.ต. เป็นส่วนกลาง มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้า ยกเลิกผู้ว่าราชการและนายอำเภอ เนื่องจากมีศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีนายกฯ ซึ่งขึ้นตรงต่อนายกฯ แล้วก็ไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งเหล่านี้ ข้าราชการทั้งหมดก็ให้ขึ้นตรงต่อคอบ.ต. มีหน่วยงานด้วยความยุติธรรมในพื้นที่ คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน โดยให้ยกเลิกพ.ร.ก.ฉุกเฉิน ซึ่งใช้มานานแล้วแต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ มหาวิทยาลัยในพื้นที่เปิดสาขาวิชาที่ประชาชนต้องการ ให้มีสภาประชาชนที่ทำงานประสานกับคอบ.ต. มีสภานคร และสภาที่ปรึกษาทำหน้าที่กำกับดูแลการทำงานของสภานครอีกชั้นหนึ่งเพื่อการตรวจสอบถ่วงดุล ข้อเสนอเหล่านี้ควรถูกนำไปถกเถียงกันในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีตัวแทนที่ประชาชนเลือกเข้าไปทำหน้าที่อยู่แล้ว” (ไทยพีบีเอส, 2553)

ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการปัตตานีมหานคร พ.ศ.... เสนอโดยอัครราชทูต สยามิกสภาพัฒนาการเมือง เสนอให้รวมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และสี่อำเภอของจังหวัดสงขลาเป็น 1 นคร ใช้โครงสร้างการบริหารแบบกรุงเทพมหานคร คือผู้ว่าราชการปัตตานีมหานครมาจากการเลือกตั้ง และมีสภาปัตตานีซึ่งมาจากการเลือกตั้งเช่นกันทำหน้าที่ตรวจสอบผู้ว่าราชการอีกชั้นหนึ่ง

ทบวงการบริหารการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Southern Border Provinces Development Administration Bureau- SBPAB) ซึ่งมีสภาชุรอ หรือเรียกในชื่อ ‘สมัชชาประชาชน

จังหวัดชายแดนภาคใต้’ เป็นกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สำคัญ เสนอโดยนักวิชาการรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางหรือรูปแบบการปกครองที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่และตรงตามความต้องการของประชาชน แนวทางนี้จะใช้สภาชุรอเป็นเสมือนตัวแทนของคนในพื้นที่ ทำหน้าที่เป็นสภาที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ ควบคุมนโยบายและตรวจสอบถ่วงดุลกลไกการบริหารจัดการอื่น ๆ อยู่ภายใต้หน่วยงานใหม่ที่เรียกว่า ‘ทบวงบริหารกิจการชายแดนภาคใต้’ ซึ่งมีทิศทางการทำงานสอดคล้องกับวัฒนธรรม ศาสนา ชาติพันธุ์ของคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวทางนี้จะมุ่งแก้ปัญหาสำคัญคือ โครงการสร้างการปกครองที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ซึ่งเป็นที่มาของการใช้ความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง กลุ่มนักวิชาการชี้ว่า การแก้ปัญหาเรื่องโครงสร้างการปกครองนี้ต้องพยายามผสมโครงสร้างการปกครองที่ผู้แทนมาจากฝ่ายศาสนาและการเลือกตั้ง ส่วนสภาชุรอที่เสนอในโครงสร้างนี้ ไม่ใช่ลักษณะของสภาชุรอตามหลักศาสนาทั้งหมดเสียทีเดียว แต่เป็นการนำมาใช้แบบประยุกต์กับทางโลก เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่น เหมาะกับการเมืองการปกครองในความเป็นจริง ผลจากการวิจัยชิ้นนี้ออกมาในปี 2551 ชี้ว่าการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องแก้โครงสร้างการปกครอง แต่ไม่ถูกพูดถึงในแวดวงสาธารณะเพราะหลายฝ่ายเกรงจะเชื่อมโยงกับประเด็นการแบ่งแยกดินแดนแต่ภาคประชาสังคมยืนยันว่า หากการให้อำนาจท้องถิ่นยังอยู่ในกรอบของรัฐธรรมนูญก็ไม่จำเป็นต้องกังวลเรื่องการแยกเป็นรัฐอิสระ ทั้งนี้ ได้มีข้อเสนอจากนักวิชาการเสนอขั้นตอนและกำหนดระยะเวลาการเปลี่ยนผ่านตามสถานการณ์ คือ ในช่วง 5-10 ปี แรก ที่ความรุนแรงยังไม่ลดลง ให้ดำเนินนโยบายตามที่นักวิชาการเสนอ คือเป็นการปกครองรูปแบบพิเศษ จากนั้นเมื่อความรุนแรงลดลง จึงเปลี่ยนรูปแบบจากจังหวัด เป็นนคร มีผู้ว่านคร เป็นฝ่ายบริหาร และมีสภานครซึ่งมาจากการเลือกตั้งเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ โดยนครต่าง ๆ มีอำนาจหรือรูปแบบการบริหารจัดการตนเองเหมือนกรุงเทพมหานคร ส่วนผู้บริหารที่เดิมอยู่ในทบวง/กระทรวงบริหารกิจการชายแดนใต้ เปลี่ยนมาเป็นผู้กำกับการพัฒนา ทำหน้าที่เป็นตัวแทนรัฐบาลเชื่อมโยงระดับชาติและท้องถิ่นเข้าด้วยกัน (ไทยพีบีเอส, 2553)

นอกจากรูปแบบพิเศษ ยังมีกรเสนอการแก้ไขปัญหาโดยสภาชุรอ แนวทางการรับฟังเสียงประชาชนตามหลักการประชาธิปไตย สภาชุรอเป็นวิธีการรับฟังความเห็นแบบปรึกษาหารือกัน เป็นไปตามโครงการที่ 38 ของคัมภีร์อัลกุรอาน ที่บอกว่าให้ใช้การปรึกษาหารือทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิต แต่การหารือนั้นต้องไม่มีเรื่องของผลประโยชน์เกี่ยวข้อง จะเป็นการถกเถียงหาเหตุผลและหาทางออกจาก

ปัญหาในชุมชนร่วมกัน ใช้วิธีการยกมือ ฟังเสียงส่วนใหญ่ ในปี 2553 มีสภาชุมชน 20 แห่งในพื้นที่ 37 อำเภอในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ไทยพีบีเอส, 2553)

รวมทั้งการแก้ปัญหาโดยชุมชนโดยไม่ต้องเปลี่ยนโครงสร้างการปกครอง คือหลักการใช้ศรัทธาทางศาสนา และผู้นำชุมชนตามธรรมชาติที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน โครงการชุมชนศรัทธา หรือ กัมปงตักวา ที่แปลว่าหมู่บ้าน และความยำเกรงต่อพระเจ้า เป็นโครงการที่กลับมาเน้นบทบาทของผู้นำศาสนา หรือจิตวิญญาณ และกลุ่มผู้หญิงในชุมชน ทำงานร่วมกับกลไกรัฐ ทั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ช่วยกันสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชนด้วยกลไกในชุมชนเอง โดยอยู่บนหลักการที่เชื่อว่าการใช้ศรัทธาในคำสอนทางศาสนาจะนำพาชุมชนสู่ความเจริญและสันติสุข ซึ่งโครงการดังกล่าวเริ่มดำเนินการในปี 2551 ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

อย่างไรก็ดี การกระจายอำนาจในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้น ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง que เห็นว่าหากองค์กรเหล่านี้พัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ก็จะสามารถแก้ปัญหาโครงสร้างการปกครองโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างใหม่ ซึ่งตัวอย่างการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งแสดงให้เห็นว่าองค์กรเหล่านั้นสามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนตอบสนองความต้องการคนในชุมชนได้ดีทั้งในแง่การส่งเสริมอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ระบบสาธารณสุข ศาสนา และการศึกษา

ปี 2556 ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้เผยแพร่บทสังเคราะห์จากการเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นประชาชนต่อรูปแบบการปกครอง เวที ‘ชายแดนใต้จัดการตนเอง’ สรุปโมเดลที่ได้จากการรับฟังความคิดเห็น 6 รูปแบบ ได้แก่ ศอ.บต. ทบวง สามนครสองชั้น สามนครหนึ่งชั้น มหานครสองชั้น มหานครหนึ่งชั้น มีรายละเอียดเหตุผลสนับสนุน และข้อจำกัดต่างกันไป แต่ก็มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การให้อำนาจประชาชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดการจัดการตนเอง หรือการปกครองตนเอง ดูเหมือนจะเป็นแนวคิดที่ได้รับการสนับสนุนจากภาควิชาการ งานวิจัยของศรีสมภพ จิตต์ภิรมย์ศรี และสุกรี หลังปูเต๊ะ (2551) ให้ความหมายต่อ การปกครองตนเอง ว่า “คือการปกครองตนเองแบบที่ให้อำนาจผู้นำท้องถิ่นจัดการด้วยตนเอง ชนชั้นนำทางศาสนาและผู้นำท้องถิ่นควรมีอำนาจในการปกครองท้องถิ่น องค์ประกอบคือ มีชนชั้นนำท้องถิ่นช่วยกันปกครองและบริหาร หรือระบบสภาชุมชน ตัดสินใจโดยปรึกษาหารือร่วมกันในสภาชุมชน การปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจท้องถิ่นอย่าง

เต็มที่เช่น การเลือกตั้งท้องถิ่นในระบบเดิมที่มีอยู่ โดยผสมผสานการเลือกตั้งและการเลือกสรรผู้นำท้องถิ่น ในแบบสภาซุรอ รูปแบบที่อาจจะตามมาในอนาคตคือการใช้รูปแบบการปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษ กรุงเทพมหานคร เช่นการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด” งานวิจัยดังกล่าวให้ความสำคัญกับปัญหาความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างส่วนกลางกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และทำการสำรวจความคิดเห็นประชาชนในพื้นที่ จนได้ข้อเสนอรูปแบบการปกครองที่เน้นการกระจายอำนาจ โดยประชาชนสามารถเลือกผู้ปกครองเอง มีสภาพปรึกษาจากการผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชน เพื่อเป็นกลไกถ่วงดุลอำนาจฝ่ายการเมือง (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี และสุกรี หลังปุเต๊ะ, 2551 อ่างโน ซากีย์ พิทักษ์คุมพล, 2560: 200) แต่ในบริบทความขัดแย้งที่ปัตตานี การถกเถียงหรือข้อเสนอเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาลักษณะจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นหยุดชะงักลงไปหลังความล้มเหลวของการพูดคุยสันติภาพรอบแรก ในสมัยรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีพักต้องพูดถึง เอกราช แม้แต่ การจัดการตนเอง หรือ กำหนดชะตากรรมตนเอง หรือ ปกครองตนเอง ก็ยังเป็นแนวคิดที่อ่อนไหวสำหรับสังคมไทย

ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Peace Survey) โดยองค์กรเครือข่าย 15 องค์กร สำรวจความคิดเห็นประชาชนที่มีต่อกระบวนการสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้/ปัตตานี สุ่มกลุ่มตัวอย่างประชาชนในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และอำเภอจะนะ นาทวี สะบ้าย้อยและเทพา ในจังหวัดสงขลา เพื่อหวังให้ข้อมูลดังกล่าวถูกนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการสันติภาพ ครั้งที่ 1 เก็บข้อมูลประชาชน 1,572 คน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงมีนาคม 2559 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ คือร้อยละ 26.5 ต้องการการกระจายอำนาจด้วยโครงสร้างการปกครองที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ภายใต้กฎหมายไทย และรองลงมาร้อยละ 22.2 ต้องการการกระจายอำนาจที่มากขึ้นด้วยโครงสร้างการปกครองที่เหมือนกับส่วนอื่น ๆ ของประเทศ ในขณะที่ สิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามไม่อยากได้ คือรูปแบบการปกครองที่เป็นอยู่ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ และรูปแบบที่เป็นอิสระจากประเทศไทย (ร้อยละ 25.1 และร้อยละ 22.9 ตามลำดับ) นอกจากนี้ทัศนคติของประชาชนจากการสำรวจดังกล่าวยังเห็นว่า “ปัญหาความไม่สงบจะยุติได้โดยพื้นที่นี้ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย หากรัฐบาลทำตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่จริง ๆ ” (ศุภณีย์แผ้วระวีสถานการณ์ภาคใต้, 2559)

ครั้งที่ 2 เก็บข้อมูลประชาชน 1,572 คน และผู้นำความคิด 100 คน ในช่วงเดือน กรกฎาคมถึง สิงหาคม 2559 พบว่า ประชาชนร้อยละ 45.8 และผู้นำความคิดร้อยละ 70.9 เห็นว่า “ปัญหาความไม่สงบ จะยุติลงได้โดยไม่ต้องเป็นรัฐอิสระแยกจากประเทศไทย หากรัฐบาลทำตามความต้องการของ ประชาชนในพื้นที่จริง ๆ” แต่อย่างไรก็ดี มีประชาชนร้อยละ 8.3 และผู้นำทางความคิดร้อยละ 10.9 ที่มีความต้องการเป็นรัฐอิสระ นอกจากนี้ ผลการสำรวจเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารปกครองที่เหมาะสม ประชาชนและผู้นำทางความคิดเห็นพ้องกันว่า “มีความจำเป็นที่จะต้องคุยกันเรื่องการบริหารปกครองที่ เหมาะสมกับพื้นที่” ส่วนรูปแบบที่อยากเห็นมากที่สุด คำตอบอยู่ที่การกระจายอำนาจมากขึ้นด้วย โครงสร้างการปกครองที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ภายใต้กฎหมายของประเทศไทย (คำตอบจากประชาชน ทั่วไปร้อยละ 32.4 และผู้นำทางความคิดร้อยละ 62.7) (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2559)

การสำรวจครั้งที่ 3 ดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม 2560 สำรวจกลุ่มตัวอย่างประชาชน 1,608 คน ซึ่งผลการสำรวจในส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหาร ปกครองพื้นที่ พบว่า ประชาชนทั่วไปร้อยละ 49.5 และผู้นำทางความคิด ร้อยละ 58.8 เห็นว่า “ปัญหา ความไม่สงบจะยุติลงได้โดยไม่ต้องเป็นรัฐอิสระแยกออกจากประเทศไทย หากรัฐบาลทำตามความ ต้องการของประชาชนในพื้นที่จริง ๆ” ในขณะที่ประชาชนร้อยละ 10.9 และผู้นำทางความคิดร้อยละ 15.2 เห็นว่า พวกเขาต้องการ “เป็นอิสระ (เอกราช)” เท่านั้น ในขณะที่คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการ ปกครองที่เห็นว่าเหมาะสม พบว่ารูปแบบที่กลุ่มตัวอย่างอยากเห็นมากที่สุด “การกระจายอำนาจมากขึ้น ด้วยโครงสร้างการปกครองที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ภายใต้กฎหมายของประเทศไทย” (คำตอบจาก ประชาชนทั่วไปร้อยละ 25.2 และกลุ่มผู้นำทางความคิด ร้อยละ 28) (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2560)

ผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนดังกล่าว ซึ่งเป็นความร่วมมือกันขององค์กรทั้งจาก ภาครัฐ องค์กรการศึกษา และภาคประชาสังคมทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการเก็บ ข้อมูลอย่างต่อเนื่องและจากกลุ่มประชากรที่หลากหลาย อีกทั้งยังครอบคลุมในระดับพื้นที่ สะท้อนนัยยะ สำคัญคือ คนในพื้นที่ให้ความสำคัญกับ ‘การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างบริหารการปกครองของสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้’ ซึ่งต้อง ‘เป็นไปตามเจตนารมณ์ของคนในพื้นที่’ ด้วย

4. ปฏิกริยาของรัฐต่อการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง

ด้วยความที่หลักการ Right to Self-Determination ที่ถูกใช้ในกรณีต่าง ๆ ทั่วโลกที่ผ่านมา เป็นหลักที่กว้าง ไม่อาจให้นิยามอันจำเพาะเจาะจงในรายละเอียดหรือวิธีการปฏิบัติ ปัญหาของการแปลงเอา Right to Self-Determination มาใช้ในทางปฏิบัติจึงขึ้นอยู่กับว่า คนที่พูดถึงหลักการนั้นเป็น ‘ใคร’ และใช้หลักการดังกล่าวเพื่อเป้าหมายใด นโยบายกับแนวปฏิบัติแบบเดิมของรัฐในช่วงแรกเริ่มของการณรงค์แนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการรับมือกับแนวคิดทางการเมืองใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ท่าทีของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงจึงเป็นไปในลักษณะคุกคามกลุ่มผู้รณรงค์ ดังคำบอกเล่าของอดีตนักศึกษาที่เคลื่อนไหวในพ.ศ.2552 ว่าพวกเขาถูกเจ้าหน้าที่ทหารค้นหอพัก มีการเข้าไปปลุกนักศึกษาถึงเตียงนอน โดยการ “ใช้ปลายกระบองปืนเปิดผ้าห่ม” (มัง (นามแฝง), สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2561) แต่ภายหลัง โดยเฉพาะในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา การคุกคามแบบนี้ลดลง เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงมีการปรับตัวในเชิงวิชาการ การทำความเข้าใจแนวคิดต่าง ๆ ที่ถูกใช้ในพื้นที่ ส่งผลให้การเผชิญหน้ากันระหว่างรัฐกับกลุ่มผู้เคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นไปในลักษณะประนีประนอมมากขึ้น ที่น่าสังเกตคือ ฝ่ายเจ้าหน้าที่ความมั่นคงเองก็เปลี่ยนท่าทีจากผู้รับมือเป็นการปฏิบัติการเชิงรุกเกี่ยวกับหลักการกำหนดชะตากรรมตนเอง ที่เห็นได้ชัดเจน คือการมีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเอง การแย่งพื้นที่ในการอธิบายหลักสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง จะเห็นได้จากเริ่มมีการประชุมเสวนาเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมที่จัดขึ้นในช่วงปี 2561 ทั้งในมหาวิทยาลัย และในหน่วยงานของฝ่ายความมั่นคงเอง อย่างไรก็ตาม การพยายามทำความเข้าใจของรัฐนี้ ไม่ใช่เพื่อตอบสนองเป้าหมายทางการเมืองในแบบที่กลุ่มเคลื่อนไหวกำลังผลักดัน แต่เป็นการทำความเข้าใจในหลักการของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง และเน้นนำเสนอข้อมูลด้านอื่น ๆ ของการกำหนดชะตากรรมตนเอง เช่น ด้านการกำหนดชะตากรรมตนเองด้านสังคม วัฒนธรรม เพื่อเปิดช่องในการไปสู่เป้าหมาย การกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อปรับโครงสร้างการปกครองของ และเพื่อธำรงไว้ซึ่งหลักการที่รัฐยึดมั่นนั่นคือบูรณภาพแห่งดินแดน

ข้าราชการพลเรือนที่ดำรงตำแหน่งระดับสูงคนหนึ่งให้ความเห็นว่า การพูดเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเองเป็นเรื่อง *อันตรายอย่างยิ่ง* ต่อความมั่นคงของรัฐ การเผยแพร่อุดมการณ์หรือแม้แต่ความรู้ความเข้าใจเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเองอย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชนย่อมเสี่ยงที่จะทำให้เกิดการรณรงค์เพื่อแบ่งแยกดินแดน แม้เชื่อว่าความเป็นไปได้นั้นแทบเป็นศูนย์ ด้วยปัจจัยภายนอก ข้อกฎหมาย หลักการระหว่างประเทศ ความซับซ้อนของระเบียบการเมืองโลกและเงื่อนไขในแง่

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่เจ้าหน้าที่รัฐก็ไม่อาจนอนใจหรือใจกว้างมากพอที่จะเปิดพื้นที่ต่อการทำ ความเข้าใจและการพูดประเด็นนี้ในที่สาธารณะ รัฐมีท่าทีแข็งกร้าวที่จะไม่ยอมให้ความเสี่ยงเล็กน้อยนี้ สร้างปัญหาในอนาคต (กร (นามแฝง), สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2560)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ฝ่ายกองทัพมีความพยายามใช้งานเชิงวิชาการใน การคลี่คลายความขัดแย้ง เจ้าหน้าที่ทหารระดับสูงรายหนึ่งเห็นว่า สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองที่ใช้ใน พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ถูกใช้อย่างผิดเงื่อนไขและเป็นเพียงการบิดเบือนหลักการเพื่อผลประโยชน์ ของกลุ่มผู้ขับเคลื่อนเพื่อเอกราชปาตานีเท่านั้น คำอธิบายของความเห็นนี้มีว่า การอ้างเรื่องสิทธิในการ กำหนดชะตากรรม ไม่ได้เป็นสิทธิพลเมือง แต่เป็นมติ 1514 ของสหประชาชาติ ที่ออกมาในบริบทการ รับรองการปลดแอกรัฐชาติที่ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของประเทศเจ้าอาณานิคมต่าง ๆ ดังนั้น ประชากรที่ เป็นสมาชิกของรัฐชาตินั้น ๆ จึงมีสิทธิในการกำหนดอนาคตทางการเมืองของพวกเขาเองได้โดยอิสระ ปราศจากการครอบงำของรัฐชาติอื่น เป็นกระแสการปลดแอกตัวเองจากเจ้าอาณานิคมทั่วโลกแต่ในกรณี จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ที่มีการประชาสัมพันธ์และปลูกฝังแนวคิดทางประวัติศาสตร์ ชาตินิยมมาอยู่แล้ว ประกอบกับความพยายามใช้ความรุนแรงเพื่อปฏิเสธอำนาจอธิปไตยอย่างยาวนานไม่ ประสบความสำเร็จ จึงเกิดการใช้ทุนเดิมคือสำนักประวัติศาสตร์ของเชื้อชาติมลายู ประวัติศาสตร์การถูก กัดขี่และเงื่อนไขความยุติธรรมในอดีตมาสวมกับหลักการสากลแบบบิดเบือนเพื่อทำให้ประชาชนคล้อย ตาม ที่เห็นชัดเจนคือการอ้างว่าปาตานีเป็นรับที่ถูกสยามล่าอาณานิคม ทั้งที่ความจริงก็มีว่าการที่ปาตานี ตกเป็นส่วนหนึ่งของสยามนั้นเป็นลักษณะความสัมพันธ์ธรรมดาทั่วไปของรัฐจารีต ในช่วงที่ปาตานีเป็น ส่วนหนึ่งของสยาม ปาตานียังไม่เป็นรัฐชาติ (Nation State) เมื่อปาตานีในขณะนั้นยังไม่เป็นรัฐชาติจึงไม่ เข้าหลักเกณฑ์ของการตกเป็นอาณานิคม ขบวนการจึงไม่สามารถอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ด้วยเงื่อนไขการเป็นอาณานิคมได้ การที่บีอาร์เอ็นแถลงข้อเรียกร้องผ่านเว็บไซต์ยูทูป หรือการที่มารา แถลงในความเข้าใจว่ารัฐไทยเป็นนักล่าอาณานิคมสยามนั้นก็เพื่อสื่อสารไปยังนานาชาติว่าปาตานีเป็น อาณานิคมที่ยังไม่ได้รับการปลดปล่อย การอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองจึงมีลักษณะสากล มีความชอบธรรมในแง่กฎหมายระหว่างประเทศ (ขาลี (นามแฝง), สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2560)

ในทัศนะของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงไทยเห็นว่ามี เงื่อนไขของการอ้างสิทธิในการ กำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อการแบ่งแยกดินแดนมี 4 ประการ ได้แก่

1. มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง
2. เป็นการขัดแย้งกันทางอาวุธ
3. กลุ่มคู่ขัดแย้งมีอัตลักษณ์เฉพาะของตัวเอง และ
4. ประเด็นสิทธิในการปกครองดินแดน

โดยประเด็น อาณานิคม เป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้สองฝ่ายคือรัฐไทยกับกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชมีความคิดเห็นแตกต่างกัน และประเด็นอาณานิคม ยังเป็นเงื่อนไขที่สร้างความชอบธรรมให้กับฝ่ายเคลื่อนไหวเพื่อเอกราช และใช้ในการอ้างให้การเรียกร้องสิทธิกำหนดชะตากรรมเพื่อการแบ่งแยกดินแดนมีความหนักแน่น อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยไม่กังวลในเงื่อนไขข้างต้นมากนัก เพราะเชื่อมั่นว่าการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทยที่ผ่านมา ประสบผลสำเร็จในการค่อย ๆ ลดเงื่อนไขดังกล่าวลงจนฝ่ายขับเคลื่อนไม่สามารถอ้างเงื่อนไขนั้นเพื่อการขอลงประชามติแยกดินแดนได้ (จินดา (นามแฝง), สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2560)

กรณีการตกเป็นอาณานิคมสยาม ซึ่งเป็นหนึ่งในเงื่อนไขการอ้างสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อการแยกดินแดน พิจารณากรณีคิวเบก ซึ่งศาลแคนาดาเห็นว่ามีความเชื่อมโยง 3 ประการ หนึ่งในนั้นคือ ประชาชนถูกปกครองเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคม คือต้องพิสูจน์ได้ว่าดินแดนดังกล่าวเคยเป็นรัฐที่มีดินแดนชัดเจน ดังนั้น การอธิบายประวัติศาสตร์ปาตานีในฐานะรัฐหนึ่งในอดีต และถูกสยามครอบครองถือว่าสยามเป็นเจ้าของอาณานิคมจึงถูกใช้โดยนักเคลื่อนไหวมาตลอด ในขณะที่ก็อีกมุมมองหนึ่งที่เห็นต่างและว่าเงื่อนไขดังกล่าวนี้ใช้ไม่ได้ ด้วยว่าปาตานีในขณะนั้นไม่ได้ดำรงสภาพเป็นรัฐชาติ (Nation State) แต่เป็นรัฐโบราณ และการที่ส่วนหนึ่งของปาตานีอยู่กับสยามในครั้งนั้นก็เป็นการได้มาซึ่งดินแดนโดยถูกกำหนดโดยสนธิสัญญา ไม่ได้ถูกกำหนดโดยประเทศเจ้าอาณานิคม การจะพูดว่าปาตานีเป็นอาณานิคมของสยามหรือไม่ก็น่าจะเป็นข้อถกเถียงที่ยังไม่ได้ข้อสรุป (จรัญ มะลูลีม, 2561)²²

แม้องค์กรประชาสังคมบางส่วนเห็นว่าการเปิดพื้นที่ให้ถกเถียงพูดคุยในประเด็นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่สาธารณะ โดยภาคประชาสังคมซึ่งทำงานอยู่กับกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ได้ให้ข้อสังเกตว่า เยาวชนบางส่วนรู้สึกว่าการพูดเรื่องการกำหนดอนาคตหรือชะตากรรมของคนปาตานีจะ

²² จากเวทีเสวนา “Right to Self-Determination สิทธิในการกำหนดใจตนเองเพื่อสันติภาพปาตานี” ที่หอประชุมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2561

ทำให้พวกเขาเห็นทางออกจากความขัดแย้ง กล่าวคือ การโยนอำนาจการตัดสินใจกลับไปยังประชาชนให้แสดงออกว่าพวกเขาอยากอยู่ในสังคมแบบใด การเมืองหน้าตาอย่างไร แม้กระทั่งการปกครองแบบพิเศษหรือการสนับสนุนการแยกตัวเป็นอิสระก็ควรได้รับโอกาสให้ถูกอภิปรายเพื่อให้เห็นข้อดีข้อด้อย ประชาชนจะเป็นผู้เลือกเอง อย่างไรก็ตาม แม้จะมีผู้เห็นว่าประชาชนน่าจะถกเถียงเรื่องการแบ่งแยกดินแดนได้โดยเสรีในบริบทของการปกครองแบบประชาธิปไตย พวกเขาเห็นความเป็นไปได้ของเรื่องนี้เพราะโดยหลักการเป็นไปตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งไทยเข้าร่วมเป็นภาคีโดยมีผลบังคับใช้มาตั้งแต่ค.ศ.1997 (พ.ศ.2540) แต่ก็ยังเห็นข้อจำกัดในบริบทของประเทศไทย คือ นอกจากไทยจะมีรัฐธรรมนูญมาตรา 1 ระบุว่า ประเทศไทยไม่สามารถแบ่งแยกได้ แล้ว ในส่วนของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รัฐบาลไทยได้มีคำแถลงตีความ (Declaration) /ข้อสงวน (Reservation) 2 ประเด็น หนึ่งในนั้นคือ “การใช้สิทธิการกำหนดเขตแดนตนเอง ซึ่งไทยมิให้ตีความว่า อนุญาตหรือสนับสนุนการกระทำใด ๆ ที่จะเป็นการแบ่งแยกดินแดน” (กระทรวงการต่างประเทศ, ม.ป.ป.) เท่ากับว่า แม้ที่สุดแล้วการอ้างหลักการในการกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อสนับสนุนการต่อสู้ของขบวนการปลดปล่อยปาตานีจะชอบธรรมทั้งในแง่...4 ข้อ ตามทัศนะของรัฐไทยหรือชอบธรรมจากการเป็นตัวแทนแสดงความต้องการของประชาชนในพื้นที่ การอ้างการกำหนดชะตากรรมตนเองในแง่ร้องขอเพื่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเมืองการปกครองก็ไม่สามารถไปไกลจนถึงขั้นแบ่งแยกดินแดนเป็นรัฐอิสระได้

ความเข้าใจอันสับสน ทั้งในแง่ของการแปลความ หรือประวัติศาสตร์สองชุดที่ไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับความเป็นอาณานิคม หรือความเข้าใจของการถูกปกครองในมุมของศาสนาอิสลาม รวมทั้งรายละเอียดของหลักการและบริบทอันจะนำไปสู่การเรียกร้องรูปแบบทางการเมืองบนพื้นฐานหลักการสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง ทำให้ฝ่ายรัฐและภาคประชาสังคมเองก็พยายามที่จะมีเวทีเพื่อถกเถียงและแสดงความเข้าใจที่ตรงกันดังกล่าว ดังกรณีเวที “Right to Self-Determination สิทธิในการกำหนดใจตนเองเพื่อสันติภาพปาตานี” จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2561 เรียกได้ว่าเป็นครั้งแรกของเวทีสาธารณะที่จัดขึ้นโดยความร่วมมือจากภาครัฐและมหาวิทยาลัย ที่เปิดพื้นที่เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับหลักการสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่สาธารณะ นับว่าเป็นท่าทีประนีประนอม และการพยายามแย้งชิงหรือสร้างพื้นที่การอธิบายหลักการสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองในทางวิชาการ จากเดิมที่เวทีการแลกเปลี่ยนเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองอยู่ในมือของกลุ่มที่

เคลื่อนไหวทางการเมืองซึ่งมีอุดมการณ์ชาตินิยมมลายูปาตานีเป็นหลัก เวทีของฝ่ายรัฐในครั้งนี้คล้ายกำลังบอกสังคมว่า รัฐจะไม่ใช่ผู้รับมือกับการอธิบายสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองที่อาจนำไปสู่การเรียกร้องอิสระของดินแดนปาตานีอีกแล้ว แต่พวกเขาจะเปิดพื้นที่การเมืองให้คนที่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายในประเด็นที่อ่อนไหว และแน่นอน พวกเขาพยายามชี้ให้เห็นว่าการเป็นอิสระของปาตานีนั้นเป็นไปได้ การกำหนดชะตากรรมตนเองของประชาชนในรัฐนั้นไม่จำเป็นต้องมีทางออกเดียวที่การเป็นอิสระ ไม่จำเป็นต้องได้ดินแดนมาก่อนแล้วจึงจะกำหนดชะตากรรมตนเองได้

5. รัฐเดี่ยวอันแบ่งแยกมิได้ ประชาชนกำหนดชะตากรรมตนเองและความเป็น ‘ชาติ’

หากพิจารณาคูสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศภายใต้กลไกสหประชาชาติ จะพบว่า มีทั้งสิ้น 9 ฉบับ ได้แก่

1. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)
2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) ICESCR
3. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติฯ Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (CERD)
4. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ Convention on the Rights of the Persons with Disabilities (CRPD)
5. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก Convention on the Rights of the Child (CRC)
6. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)
7. อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)

8. อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance (CED)

9. อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว Convention on the Protection of the Rights of Migrants Workers and Member of their Families (CMW)

โดยประเทศไทยเป็นภาคีในตราสารข้างต้นแล้ว 7 ฉบับยกเว้นอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ และอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว (กระทรวงการต่างประเทศ ม.ป.ป.)

สนธิสัญญาสำคัญ 2 ฉบับ คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ระบุชัดเจนเกี่ยวกับการมีสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง หรือ Right to Self-Determination และกติกาดังกล่าวเป็นหลักการสำคัญที่ถูกอ้างโดยกลุ่มเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พวกเขาเห็นว่าเป็นความชอบธรรมและไม่มีอะไรผิดในการที่ประชาชนจะเรียกร้องการมีสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง ด้วยเพราะมีหลักการระหว่างประเทศเหล่านี้รับรองไว้และไทยเองก็เป็นภาคีในกติกาดังกล่าว แต่สำหรับเจ้าหน้าที่รัฐพวกเขาเห็นแตกต่างออกไป แม้จะเป็นความจริงที่ว่าประเทศไทยมีข้อผูกพันในหลักการระหว่างประเทศดังกล่าว แต่หากการกำหนดชะตากรรมนั้นจะต้องประเด็นอ่อนไหวอย่างการแบ่งแยกดินแดน ก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องป้องปรามและขจัดปัญหาที่วุ่นวายให้สิ้นไป

ผู้คนที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้คิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดชะตากรรมตนเองอย่างไรและเหตุใดสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนจึงถูกจับตามองอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง งานศึกษาชิ้นนี้พบว่า ตัวแสดงในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ปฏิบัติและมีท่าทีต่อหลักการสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองต่างกัน 2 แบบ คือ สนับสนุน และต่อต้าน

แนวคิดที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

หนึ่ง สนับสนุนการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อจุดประกายหรือผลักดันการเกิดโครงสร้างทางการเมืองใหม่ที่ไม่เฉพาะเจาะจงว่าสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเป็น *รัฐใหม่* แต่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่าง ให้คนในพื้นที่มี/ใช้สิทธิโดยชอบธรรมในฐานะพลเมืองของประเทศไทยที่สามารถกำหนดแนวทาง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม อันมีลักษณะเฉพาะเข้ากับท้องถิ่นได้

สอง สนับสนุนหรืออ้างสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองเสมือนเป็นการเลี้ยงบาลี เพื่อจะพูดว่าต้องการ ‘เอกราช’ เพื่อนำไปสู่ความชอบธรรมในการลงประชามติเพื่อให้ปาตานีหลุดสถานะการเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย และเพื่อให้ชนชาวมลายูปาตานีมีดินแดนเป็นของตนเอง มีอำนาจในการบริหารจัดการกันเอง

ส่วนกลุ่มที่ต่อต้านการเคลื่อนไหวสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง และมีท่าทีระแวดระวังการรณรงค์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง มีลักษณะปฏิบัติการเพื่อปิดช่องทางใดก็ตามที่จะนำไปสู่การอ้างสิทธิเพื่อแยกดินแดน หรือนำไปสู่หนทางใดที่จะทำให้ปาตานีเกิดเป็นรัฐใหม่ เช่น การห้ามพูด ห้ามรณรงค์ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะ **หนึ่ง** สถานะของผู้ปฏิบัติที่ต้องยึดเอา ‘บูรณภาพแห่งดินแดน’ เป็นหน้าที่ที่ต้องธำรงรักษาไว้ **สอง** การเคลื่อนไหวของผู้รณรงค์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง *ไม่ได้แยก* ว่า การรณรงค์นั้นเป็นไปเพื่อนำไปสู่การเรียกร้องเอกราชปาตานีหรือไม่ การรับมือกับความไม่ชัดเจนนี้ของเจ้าหน้าที่รัฐจึงไม่มีทางเลือกมากนัก เราจึงเห็นปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ทหารในการปิดไม่ให้พูดถึงสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในที่สาธารณะ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ท่าทีของรัฐที่อ่อนลงในช่วงหลัง จากนโยบายในการรับฟังความคิดเห็นของภาคส่วนต่าง ๆ แต่หลักการสำคัญที่เป็นหลักให้กับปฏิบัติการของฝ่ายรัฐ ก็ยังคงยึดกรอบรัฐธรรมนูญมาตรา 1 ที่ระบุว่าประเทศไทยเป็นรัฐเดี่ยวอันแบ่งแยกมิได้ รวมทั้งคำแถลงดีความ (Declaration) /ข้อสงวน (Reservation) ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่ทางการไทยระบุว่า **“การใช้สิทธิการกำหนดเจตจำนงตนเอง ซึ่งไทยมิให้ตีความว่า อนุญาตหรือสนับสนุนการกระทำใด ๆ ที่จะเป็นการแบ่งแยกดินแดน”**

วาทกรรมเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเอง ถูกตัวแสดงที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ยื้อแย่งการอธิบาย ดังที่แสดงให้เห็นจากการศึกษา เป็นต้นว่า การกำหนดชะตากรรมตนเองคืออะไร จะกำหนดชะตากรรมตนเองอย่างไร มิติใดบ้าง ด้วยรูปแบบการปกครองแบบใด และใครจะเป็นผู้กำหนด หรือวางโครงสร้างการบริหารจัดการเพื่อสะท้อนถึงอำนาจในการกำหนดชะตากรรมตนเองของผู้คนอย่างแท้จริง ที่ทำให้เราเห็นได้ชัดเจนผ่านอุดมการณ์อันขัดแย้งกันสองฝั่ง คือ ‘บูรณภาพดินแดนไทย’ กับ ‘เอกราชปาตานี’ ซึ่งความจริงแล้วอาจพูดได้ว่า ตัวแสดงต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีจุดยืนต่างกัน แต่พวกเขามีเป้าหมายอย่างเดียวกันนั่นคือ การธำรงไว้ซึ่งความเป็น ‘ชาติ’ แต่แล้ว ‘ชาติ’ ในอุดมคติของสองแนวคิดนั้นดูเหมือนจะเป็นชาติคนละแบบกัน จึงเป็นคำถามต่อไปว่า ในการจัดความขัดแย้งเพื่อตอบสนองความต้องการในการกำหนดชะตากรรมตนเอง และตอบรับแนวคิดสิทธิความเป็นเจ้าของของสองแนวคิดที่มีจุดยืนคนละฝั่ง จะมีจุดร่วมกันได้อย่างไร

แอร์เนส เรอนอง เห็นว่า ทุกวันนี้รัฐต่าง ๆ ก้าวพ้นความเป็นชาติที่ให้ความสำคัญกับสิทธิของเจ้าผู้ปกครองไปแล้ว แต่สิทธิจากความเป็นชาตินั้นจะอ้างอิงจากรูปธรรมใด จะเป็นเชื้อชาติ ภาษา ชุมชนของกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน หรือภูมิศาสตร์เขตแดนธรรมชาติ คำตอบคือไม่ใช่ทั้งหมด ชาติคือ หลักการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Principle) และสองสิ่งที่จะทำให้เกิดจิตวิญญาณนั้น คือ ความทรงจำอันยาวนานที่มีร่วมกันในอดีตกับความยินยอมพร้อมใจในห้วงเวลาปัจจุบัน (Renan 1882)

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการสร้างชาติของไทยคือ การสร้างสำนึกความเป็นชาติที่มาจากบนลงล่าง และเชื่อในความเป็นไทยอันเป็นเนื้อเดียวทำให้ไม่มีพื้นที่ให้กับความหลากหลาย ชาติไทยไม่ได้เกิดจากสำนึกทางผลประโยชน์ หรือความทรงจำ หรือปัจจัยอื่น ๆ ที่มาจากประชาชนอย่างที่เป็นลักษณะการเกิดชาติของสังคมในยุโรป จึงเป็นการสร้างชาติที่ยังไม่สมบูรณ์ (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2549 อ้างในนิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550) ปัญหาที่ปาตานีเป็นผลผลิตจากการสร้างชาติอันไม่สมบูรณ์นั้น *ชาติไทย* อันมีแนวคิดเรื่องความเป็นไทยเป็นอุดมการณ์รองรับนั้นไปกันไม่ได้กับบริบทที่ปาตานีซึ่งคนส่วนใหญ่เป็นมลายู

เมื่อมโนทัศน์เกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐไทยยังยึดแน่นอยู่กับ ‘บูรณภาพแห่งดินแดน’ ซึ่ง ‘แบ่งแยกมิได้’ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของรัฐไทย คือ ‘ชาติไทย’ ‘ความเป็นไทย’ อันหมายถึงคนไทยที่มีเชื้อชาติไทย ดังนั้น การมีอยู่ของแนวคิด การกำหนดชะตากรรมตนเอง อันยึดโยงอยู่

กับผู้คนที่มีความเป็นเชื้อชาติอื่นใดที่มีลักษณะแตกต่างไปจากมโนทัศน์ความเป็นไทยดังที่วานี้ ดังเช่นการรณรงค์สร้างความรับรู้ความเข้าใจของกลุ่มที่เคลื่อนไหวเกี่ยวกับหลักการกำหนดชะตากรรมตนเองของชนมลายูปาตานีให้กระจายออกไปในวงกว้าง จึงเป็นการท้าทายอุดมการณ์ความเป็น ‘ชาติไทย’ และ ‘รัฐอันแบ่งแยกไม่ได้’ และมีแนวโน้มกระทบต่อความมั่นคงของรัฐไทยอย่างไม่ต้องสงสัย

<p>กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง - ICCPR และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม - ICESCR</p> <p>คำแถลงตีความ (Declaration) / ข้อสงวน (Reservation)</p> <p>“การใช้สิทธิการกำหนดเจตจำนงตนเอง ซึ่งไทยมิให้ตีความว่า อนุญาตหรือสนับสนุนการกระทำใด ๆ ที่จะเป็นการแบ่งแยกดินแดน”</p>	<p>รัฐธรรมนูญไทย</p> <p>2540 มาตรา 1 ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งเดียว จะแบ่งแยกมิได้</p> <p>2550 มาตรา 1 ข้อความเดียวกัน</p> <p>2560 มาตรา 1 ข้อความเดียวกัน</p> <p>การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ จะกระทำมิได้</p> <p>ผู้ตัดข้อแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ จะเสนอมิได้</p>
---	--

ภาพที่ 4 คำแถลงตีความและข้อสงวนของไทยเกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง และรัฐธรรมนูญไทยว่าด้วยการเป็นรัฐเดี่ยวอันแบ่งแยกมิได้

อย่างไรก็ดี ในขณะที่การเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาสังคมในพื้นที่บางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาเน้นความสำคัญของกติการะหว่างประเทศนี้ในการเคลื่อนไหวเรื่อง สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ทั้งที่รู้ว่ามีข้อจำกัด แต่การเคลื่อนไหวอย่างไม่ลดละนี้คือหนึ่งในการพยายาม ‘ขยับ’ พรหมแดน ของการนิยาม การกำหนดชะตากรรมตนเองที่รัฐมองว่าคาบเกี่ยวอย่างยิ่งกับการสันคลอนความมั่นคงของรัฐให้เข้าใกล้กับ การกำหนดชะตากรรมตนเอง ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นปัญหา โดยค่อย ๆ ‘ลด’ ทศนคติที่ว่าเรื่องเหล่านี้ สันคลอนความมั่นคงของรัฐ ลงเรื่อย ๆ พวกเขาพยายามแสดงให้เห็นว่า การที่คนมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องการการเปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ได้

เกี่ยวข้องกับการพยายามสั่นคลอนความมั่นคงของรัฐไปเสียทั้งหมด แม้ว่ายังมีบางกลุ่มพยายามทำเช่นนั้น ด้วยการจับอาวุธ หรือเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยแอบแฝงความต้องการแยกดินแดนโดยไม่จับอาวุธก็ตาม แต่รัฐและสังคมควรต้องแยกแยะระหว่างผู้คนหลายกลุ่มที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่ามีเป้าหมายและวิธีการที่แตกต่างกัน สิ่งที่สำคัญมากไปกว่าความต้องการแยกดินแดนหรือไม่ คือวิธีการของการแสดงความต้องการที่ *ไม่ใช่* ความรุนแรง

6. สรุปท้ายบท

อดีตนักรบปีอาร์เอ็นบอกว่าความเป็นได้ของเป้าหมายเอกราชสำหรับเขาตอนนี้คือ

“...ขอให้ได้อยู่ได้ อยู่กันอย่างนี้ก็ได้อีก แต่ต้องให้คนมลายูเป็นผู้นำด้วย สมัยก่อนไม่มี นายอำเภอ แต่ตอนนี้ นายอำเภอเป็นคนมลายูก็มีแล้ว ผู้ว่ายังไม่มี แต่รองผู้ว่าฯ ก็มีแล้ว สายในทหารก็มีแล้วที่คนมลายูขึ้นไปในระดับสูง...ถ้าจะอยู่แบบตามหลักศาสนานี้ยาก ผมคิดว่าแม้แต่มาเลเซียก็เอาไม่อยู่ เพราะจะต้องแตกหักทั้งหมด กับอย่างอื่น ๆ หมดเลย ผมคิดว่าจะทำอย่างนั้นมันเป็นไปได้แล้ว เอาให้คนไทยพุทธก็อยู่แบบพุทธ คนมลายูก็มีสยิดก็อยู่แบบมลายูไป ผมคิดว่าตอนนี้สำคัญที่ว่าจะทำยังไงให้คนมีงานทำ” และสำหรับเป้าหมายเอกราช เขาบอกว่า “ผมคิดว่ายากที่จะได้ แต่ถ้าไทยจะให้ ผมก็คิดว่าแล้วทางขบวนการเขาเตรียมพร้อมขนาดไหน มีคนกี่คนจับด็อกเตอร์ แพทย์ แล้วฝ่ายทหารมีคนจับปริญญาโท เอก ด็อกเตอร์ใหม่ ฝ่ายบริหารมีไหม ถ้าไม่มี Merdeka ก็ไม่รอด นี่แหละปัญหาใหญ่ที่ผมออกมา” (อาดัม (นามแฝง), สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2561)

ความเห็นจากอดีตสมาชิกปีอาร์เอ็นบทำให้เห็นว่า ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การไม่มี สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง ซึ่งเป็นเรื่อง สิทธิของชนกลุ่มหนึ่ง ที่จะมีอิสระในการเลือก ตัดสินใจ กำหนดอนาคตตนเอง ความสามารถในการกำหนดวิธีการบริหารจัดการระเบียบทางสังคม ที่เฉพาะเจาะจงเป็นไปตามรูปแบบการดำเนินชีวิต วิถี ความเชื่อ การกำหนดอนาคตของผู้คนซึ่งผูกพันเป็น

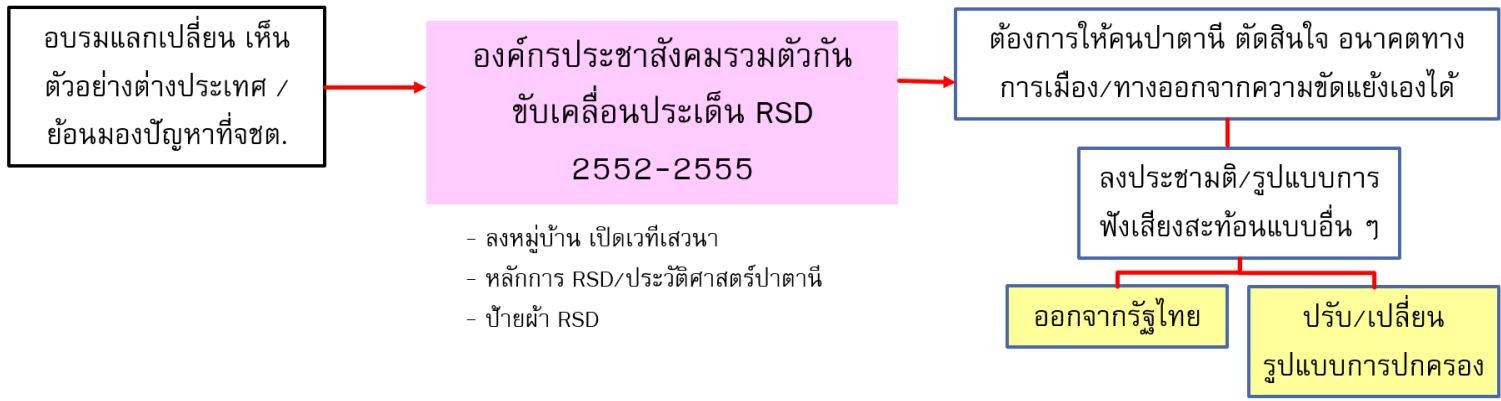
เจ้าของ ถือสิทธิเหนือดินแดนใดดินแดนหนึ่ง แต่ การถกเถียงเรื่องนี้ ยังมีปัญหาอยู่ว่า คนกลุ่มหนึ่งนั้นไม่ได้ รับการยอมรับว่าเป็นเจ้าของสิทธิเหนือดินแดนดังกล่าว จึงไม่อาจมีสิทธิในการกำหนดการบริหารจัดการ ดังกล่าวได้

การจัดการปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถูกจำกัดการพูดถึงสิทธิการกำหนดชะตากรรมตนเอง จำกัดความต้องการปกครองตนเอง ดังคำให้สัมภาษณ์ของอดีตสมาชิกบีอาร์เอ็น อุซตาซฟา กิส ที่ว่า กระบวนการสันติภาพต้องเปิดโอกาสให้มีการถกเถียงหรือพูดถึงใจกลางปัญหาความขัดแย้ง นั่นคือ ‘การถูกยึดครอง’ เสียก่อน ไม่ว่าจะการพูดถึงประเด็นดังกล่าวจะไปถึงขั้นการเรียกร้องเอกราชหรือไม่ก็ตาม (โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้, 2561)

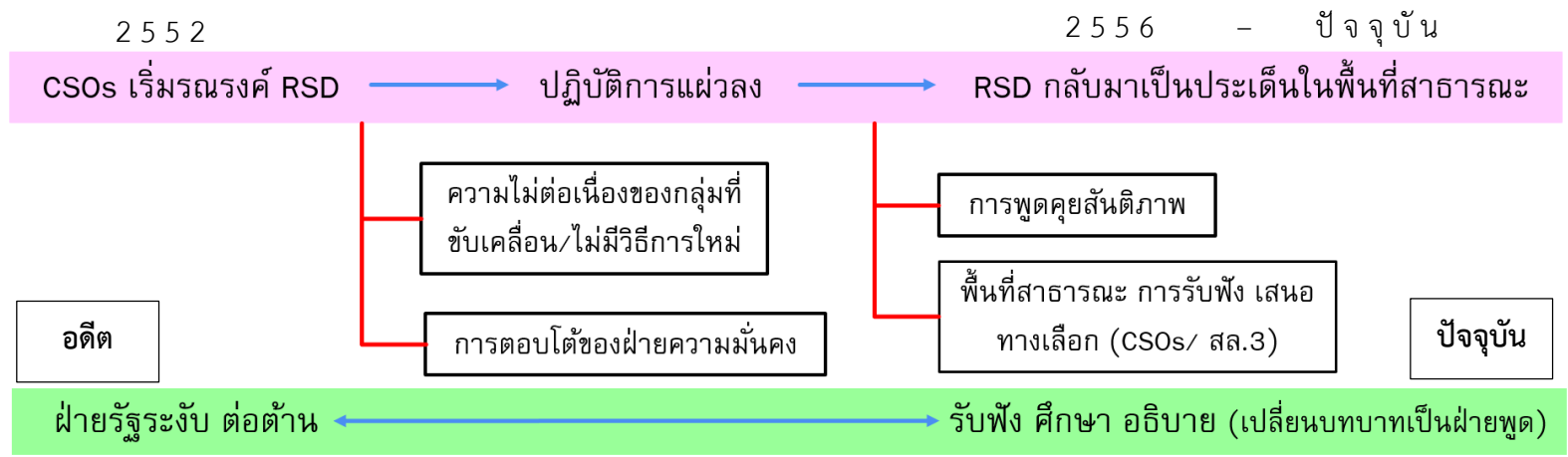
ในขณะที่ความเห็นของนักวิชาการมองว่า การมีหรือได้มาซึ่งสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองสามารถทำได้โดยไม่ต้องมีเงื่อนไขของการครอบครองดินแดนเลยก็ได้ การได้มาซึ่งดินแดนหรือธงชาติจะมีความหมายอะไรหากการเกิดขึ้นของรัฐชาติใหม่นั้นไม่มีความพร้อมและอาจล้มเหลวลงในที่สุด การขับเคลื่อนสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อเอกราช คนในปาตานีต้องมีความพร้อมมากกว่านี้ แต่หากต้องการสันติภาพ ไม่จำเป็นต้องเรียกร้องสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อเอกราชก็ได้ อาณาจักรเป็นเรื่องเก่า เป็นของราชา/ราชา แต่คนปาตานีมีไฉนด มีที่ดิน เกียรติยศ เกียรติภูมิ อัตลักษณ์ เป็นสิ่งที่สร้างได้ ดังนั้นอย่าติดกับดัก Terminology คนปาตานีต้องหาโมเดลของตัวเอง (อณิส อมาตยกุล, 2561)²³

และจากการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปภาพรวมของพัฒนาการของแนวคิดเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ปฏิบัติการของกลุ่มเคลื่อนไหวและปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐ นับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2550 เป็นต้นมาจนถึงต้นทศวรรษที่ 2560 ดังนี้

²³ จากเวทีเสวนา “Right to Self-Determination สิทธิในการกำหนดใจตนเองเพื่อสันติภาพปาตานี” ที่หอประชุมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2561

ภาพที่ 5 แนวคิดเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย 1

ภาพที่ 6 แนวคิดเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย 2

จะเห็นได้ว่า ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การต่อสู้ทางความคิดทางการเมืองใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันมีปัญหาวาดด้วยชาติพันธุ์ และความเป็นท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขนั้น ยังอยู่ในกรอบการแย้งชิงการอธิบาย ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ ดังที่อภิปรายไปแล้วในหัวข้อแรก การอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของของคนปาตานี คือความชอบธรรมในการบริหารจัดการพื้นที่อันเป็นดินแดนมาตุภูมิของคนมลายูปาตานี ถ้อยความดังกล่าวปรากฏทั้งโดยตรงและโดยนัย ผ่านการสื่อสารจากทั้งขบวนการที่ต่อสู้เพื่อปาตานี ทั้งที่เป็นขบวนการติดอาวุธและรวมถึงกลุ่มขบวนการทางสังคมที่ขับเคลื่อนทางการเมืองโดยไม่ใช้ความรุนแรงในพื้นที่ด้วย ชื่อน่าสังเกตคือ พลวัตของการแสดงความต้องการทางการเมืองของขบวนการต่าง ๆ ในช่วงแรกมักเน้นไปที่ ‘ดินแดน’ โดยตรง ทั้งการก่อเหตุของกลุ่มที่จับอาวุธ และการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมหรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยไม่ใช้ความรุนแรงก็ตาม ต่างมีประเด็นสำคัญของการเคลื่อนไหวอยู่ที่การเรียกคืนดินแดนปาตานีจากรัฐไทย ในขณะที่ระยะหลัง ๆ โดยเฉพาะหลังการเริ่มกระบวนการพูดคุยระหว่างรัฐบาลไทยและคู่ขัดแย้ง พื้นที่สาธารณะที่เริ่มเปิดกว้างต่อแนวคิดต่าง ๆ จะพบว่าขบวนการต่าง ๆ เน้นย้ำเกี่ยวกับ ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ ในฐานะหัวใจกลางของปัญหา ในขณะที่การพูดถึง ‘ดินแดน’ แม้จะถูกยืนยันว่าเป็นเป้าหมายหลักแต่ก็ไม่ได้ถูกพูดถึงด้วยท่าที ‘แข็งกร้าว’ อย่างในช่วงแรก

งานศึกษานี้ยังคงเห็นรอยร้าวที่ไปกันไม่ได้ของอุดมการณ์สองชุดที่มีลักษณะ ‘แข็ง’ พอกัน นั่นคืออุดมคติของการอ้างไว้ซึ่งความเป็น ‘ชาติ’ ของความเป็นไทยกับความเป็นมลายู ที่เป็นปัจจัยส่งผลต่อการแย้งชิงการอธิบายและการรณรงค์เกี่ยวกับการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

อย่างไรก็ตาม ทศนะและความคาดหวังที่หลากหลายต่อการรณรงค์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเกิดขึ้นแล้วในพื้นที่สาธารณะของการถกเถียงเรื่องปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเป้าหมายของการเรียกร้องการกำหนดชะตากรรมตนเองก็หลากหลายเช่นกัน โดยมุมมองที่สวนทางกันของรูปแบบที่พวกเขาจะกำหนดชะตากรรมตนเองสองแนวคิด คือ การกำหนดชะตากรรมตนเองด้วยการแยกดินแดนปาตานีออกจากประเทศไทย และการกำหนดชะตากรรมตนเองโดยไม่แยกดินแดน ในมุมมองของกลุ่มประชาสังคมเอง แม้เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดชาตินิยมมลายูด้วยกันก็มีทั้งกลุ่มที่ยืนยันการได้มาซึ่งดินแดนปาตานีอันเป็นอิสระ ในขณะที่ก็มีกลุ่มความคิดเห็นที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ควรผลักดัน

เพื่อแก้ไขปัญหามิควรแยกปาตานีเป็นรัฐใหม่ ในขณะที่ฝ่ายคู่ขัดแย้งหลักอย่างรัฐไทย ก็มีปฏิกิริยาที่เปลี่ยนไปจากการต่อต้าน ปิดกั้นการแสดงออกเกี่ยวกับการกำหนดชะตากรรมตนเองและการเรียกร้อง การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในสามจังหวัดชายแดนใต้กลับมีท่าทีเปิด ในการรับฟังแนวทางที่หลากหลายจากคนในพื้นที่ ทั้งการมีกลไกการรับฟังอย่างคณะกรรมการประสานงานระดับพื้นที่ และการร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาเพื่อเปิดเวทีในการแลกเปลี่ยนเชิงวิชาการเกี่ยวกับการกำหนดชะตากรรมตนเอง

การพัฒนาการในการให้คำอธิบายเกี่ยวกับการกำหนดชะตากรรมตนเองในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ทั้งที่ผ่านการพูด หรือผ่านปฏิกิริยา วิธีการรับมือ การรณรงค์หรือการเคลื่อนไหวของตัวแสดงต่าง ๆ ทำให้ความหมายหรือความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดชะตากรรมตนเอง ‘ขยับ’ จากความมุ่งประสงค์ดินแดนเป็นแนวทางอื่นใดที่เป็นไปได้ในการขับเคลื่อนการกำหนดชะตากรรมตนเองโดยยังคงนัยยะ หรือความรู้สึกของคนปาตานีในเรื่อง ‘การเป็นเจ้าของ’ การทำความเข้าใจการขับเคลื่อนระหว่าง การอธิบายสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองที่อยู่บนพื้นฐานของรูปแบบการเมืองการปกครองท้ายที่สุด จากตัวแสดงฝ่ายต่าง ๆ ทำให้เห็นระดับหรือความเข้มข้นของวิคิด หรือเป้าหมายทางการเมืองที่อาจผ่อนปรนกันได้ ในอนาคต โดยเฉพาะใจความสำคัญของปัญหาความขัดแย้งเรื่อง ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ ว่า การปกครองหรือรูปแบบทางการเมืองแบบใดที่จะสามารถทำให้สำนึก ‘การเป็นเจ้าของ’ นั้นยังคงดำรงอยู่ ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจ และการกำหนดชะตากรรมตนเองที่ประชาชนในพื้นที่คาดหวังจะดำรงอยู่ได้ร่วมกับอุดมการณ์รัฐไทยอันแบ่งแยกมิได้ได้อย่างไร

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การค้นหาคำตอบว่ามโนทัศน์สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองในการศึกษานี้คืออะไร ทำให้ต้องย้อนกลับไปทบทวนหัวใจปัญหาของความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้อีกครั้ง สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง หรือ Right to Self-Determination ที่เป็นหลักการที่ถูกใช้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยรัฐต่าง ๆ ใช้อ้างเพื่อการปลดแอกตนเองจากเจ้าอาณานิคมในยุโรป ถูกนำมาใช้ขับเคลื่อนอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกอธิบายว่า เป็นดินแดนที่ถูกยึดครอง อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะดินแดนปาตานีหรือสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะเข้าข่ายเงื่อนไขการเป็นอาณานิคมของสยามหรือรัฐไทยหรือไม่ แต่มโนทัศน์สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองที่ถูกใช้ในพื้นที่นี้ก็ดำรงอยู่ในฐานะ แนวคิดที่ยังยืนยัน **‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’** ทั้งยังเป็น **‘เครื่องมือในการพยายามจะการจัดการตนเอง’** ของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย

อันที่จริง โดยเนื้อหาของสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองตามมติของสหประชาชาติ เรื่อง การให้เอกราชแก่ดินแดนอาณานิคม ใน Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples มาตรา 1.1 มติที่ 1514 ซึ่งระบุว่า *“กลุ่มชนทั้งปวงมีสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง โดยสิทธิดังกล่าวพวกเขามีเสรีภาพในการตัดสินใจในสถานะทางการเมือง การพัฒนา เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างเสรี”* ก็สะท้อนตรงตามรากเหง้าของปัญหาในพื้นที่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองการปกครองที่ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ ทำให้เกิดกระแสเรียกร้องการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงโครงสร้างนั้นใหม่ ดังนั้นแม้ว่าการเผยตัวของแนวคิด สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง โดยเฉพาะที่ถูกใช้เป็นคำตรงตัวว่า Right to Self-Determination จะเพิ่งถูกหยิบยกขึ้นในช่วงความขัดแย้งที่มีกำลังเปลี่ยนผ่าน คืออยู่ในช่วงการพยายามผลักดันความขัดแย้งจากการใช้ความรุนแรงเป็นการไม่ใช้ความรุนแรงในระยะหลัง แต่โดยเนื้อหาของแนวคิดก็คือความต้องการที่จะย้ำว่า พวกเขาเป็นเจ้าของดินแดนนี้ และต้องการให้เกิดการบริหารจัดการโดยคนในพื้นที่เอง ทั้งที่แสดงออกโดยการต้องการเอกราชเพื่อจัดการตนเอง และการแสดงออกโดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายใต้รัฐไทยเพื่อจัดการตนเองก็ตาม

งานศึกษายังพบว่า ในด้านหนึ่ง การพูดเรื่องสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองแสดงให้เห็นปรากฏการณ์การแย่งชิงพื้นที่ในการสื่อสารความต้องการของคนในพื้นที่ด้วยวาทกรรมทางการเมืองให้ดังกว่าเสียงปืนจากขบวนการใช้ความรุนแรงที่กำลังมีบทบาทในฐานะคู่ขัดแย้งหลักอีกด้วย เพียงแต่การใช้หลักการสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่ชายแดนใต้เป็นเรื่องใหม่ และแนวคิดดังกล่าว โดยนิยามเองก็เป็นเพียงหลักการกว้าง ๆ ขึ้นอยู่กับการใช้ของแต่ละพื้นที่ ดังกรณีการใช้ในต่างประเทศ ทำให้ตัวแสดงมีท่าทีต่อแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองที่แตกต่างกัน ทั้งสนับสนุน และบางกรณีเกิดการปิดกั้นจนทำให้ไม่มีพื้นที่ถกเถียงเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองซึ่งเป็นแนวคิดที่อาจจะนำไปสู่คำตอบอื่น ๆ ที่คนในพื้นที่ต้องการจริง ๆ

โดยสรุปการศึกษามโนทัศน์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย มีประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

1. สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง: การจัดการตนเองของคนปาตานี

มโนทัศน์สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถูกเข้าใจในฐานะ เครื่องมือในการพยายามจะการจัดการตนเองของคนมลายูปาตานี เมื่อย้อนรอยดูเสียงที่สะท้อนจากปฏิบัติการต่อต้านรัฐไทย การไม่ยอมรับอำนาจการปกครองโดยสยามที่ออกมาจากขบวนการนับตั้งแต่อดีต เรื่อยมาจนถึงการเรียกร้องในระบบการเมืองปกติของไทยโดยหะยีสุหลง ในปีค.ศ.1947 คำแถลงขององค์กรต่าง ๆ ของขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี ทำให้สรุปปัญหาหลักในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าอยู่การสถาปนาความชอบธรรมในการยืนยัน ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ ดินแดนของคนมลายูในพื้นที่ แนวคิดการกำหนดชะตากรรมตนเอง มีพื้นที่อยู่ในความขัดแย้งนี้เพื่อยืนยันและเน้นย้ำการมีสิทธิดังกล่าว และการให้คำนิยามความหมายหรือความคาดหวังต่อการกำหนดชะตากรรมตนเองของตัวแสดงก็เป็นไปเพื่อตอบโจทยความต้องการในการ ‘จัดการ’ ตนเอง กล่าวคือ เสียงสะท้อนจากคนในพื้นที่แสดงให้เห็นว่าพวกเขาไร้ซึ่งอำนาจในการบริหารจัดการในสองระดับ หนึ่ง เรื่องส่วนตัว ได้แก่ เรื่องศาสนา/ศรัทธา วัฒนธรรม (ภาษา การแต่งกาย ประเพณี) และสอง เรื่องสาธารณะ ได้แก่ การเมือง ทรัพยากร การศึกษาระบบยุติธรรม ซึ่งบางอย่างเกิดขึ้นในอดีตเป็นประสบการณ์อันเลวร้าย และบางอย่างยังคงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการต่อสู้เรียกร้องการปรับหรือเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองในปัจจุบัน

ดังนั้น เราจึงเห็นข้อเรียกร้องของขบวนการต่าง ๆ ปรากฏแนวคิด สิทธิความเป็นเจ้าของ 'เหนือดินแดน' เนื่องจากการมีสิทธิความเป็นเจ้าของที่ชอบธรรม ได้รับการยอมรับ ผู้ถือสิทธิยอมรับสามารถ 'จัดการ' ทั้งประเด็นพื้นที่ส่วนตัว และพื้นที่สาธารณะที่เป็นส่วนรวมได้นั่นเอง การยอมรับสิทธิความเป็นเจ้าของจึงหมายถึงอำนาจในการจัดการหรือตัดสินใจของสมาชิกในสังคม เป็นเหตุผลว่าทำไม เอกราช และสิทธิความเป็นเจ้าของเหนือดินแดนจึงสำคัญ อย่างไรก็ตาม ยังปรากฏการอ้าง 'สิทธิ' ในฐานะ 'พลเมือง' ที่ต้องการกำหนดชีวิตตนเองและชุมชนได้โดยอยู่บนพื้นฐานของอัตลักษณ์ท้องถิ่นบางอย่าง นั่นคือความเป็นชาติพันธุ์มลายูและการนับถือศาสนาอิสลาม ที่ทำให้ลักษณะชุมชนและสังคมคนจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือปาตานีมีความเฉพาะ และจำเป็นต้องมีโครงสร้างทางการเมืองอันเหมาะสมต่อการดำเนินกิจกรรมทางสังคมของคนในพื้นที่ การเรียกร้องสิทธิ ในแง่มุมนี้จึงเป็นการเรียกร้องสิทธิความเป็นเจ้าของเช่นกัน แต่เป็นเจ้าของในฐานะที่ยังยึดโยงความเป็นสมาชิกของรัฐไทย เป็นการเรียกร้องสิทธิเพื่อยกระดับอำนาจในการตัดสินใจอันเกี่ยวข้องกับการจัดการตนเองในพื้นที่ ซึ่งแตกต่างจากลักษณะการอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของเหนือดินแดน ที่ผู้อ้างสิทธินั้นไม่ต้องการเป็นสมาชิกของรัฐไทยอีกต่อไป

ทั้งนี้ ผลจากการศึกษาพบว่า สามารถแยกกลุ่มแนวคิดของตัวแสดงต่าง ๆ ที่มีต่อหลักการกำหนดชะตากรรมตนเองได้เป็น สอง ประเด็น คือ

หนึ่ง แนวคิดที่สนับสนุนเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ส่วนหนึ่งอ้างหลักการสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเหมือนเป็นการเลี้ยงบาลีเพื่อจะพูดว่าต้องการเอกราช แต่ด้วยการพูดเรื่องเอกราชในประเทศไทยไม่สามารถทำได้เพราะขัดกับรัฐธรรมนูญมาตรา 1 ที่ว่าประเทศไทยเป็นรัฐเดี่ยวอันแบ่งแยกมิได้ ทั้งนี้ เหตุที่นักเคลื่อนไหวบางกลุ่มเห็นว่าจำเป็นต้องได้เอกราชมาก่อน ก็เพื่อจะหลุดพ้นจากการจัดการของไทย และเพื่อให้คนมลายูปาตานีได้มีดินแดนเป็นของตนเองเพื่อจะสามารถแก้ปัญหา หรือบริหารจัดการตนเองได้ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ ในขณะที่กลุ่มนักเคลื่อนไหวบางส่วน อ้างหลักการสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ในฐานะหลักการทางการเมือง เพื่อจุดประกายหรือผลักดันการเกิดโครงสร้างทางการเมืองใหม่ที่จะสามารถแก้ปัญหาโดยไม่ต้องการเอกราช แต่เห็นควรว่าต้องปรับโครงสร้างใหม่เพื่อให้คนในพื้นที่สามารถกำหนดแนวทาง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ด้วยตัวเอง จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในแนวทางใด แต่เป้าหมายท้ายสุดก็คือ ความต้องการจัดการตนเองโดยคนในพื้นที่เหมือนกัน

สอง แนวคิดที่ต่อต้านการใช้สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง มีมโนทัศน์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมว่าเป็นเครื่องมือในการผลักดันการจัดการตนเองของผู้คนเหมือนกัน แต่ต่างตรงที่เป้าหมาย หน้าที่ของคนกลุ่มนี้ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ ฝายความมั่นคง เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะหน้าที่สถานะ หมวกที่สวมอยู่ทำให้จำเป็นต้องยึดเอาบูรณภาพดินแดนของรัฐไทยเป็นที่ตั้ง หน้าที่ของพวกเขา คือ การธำรงรักษาความเป็นชาติไทย ซึ่งมีฐานคติอยู่ที่ ‘ความเป็นไทย’ ไว้ ดังนั้นเมื่อเกิดการเคลื่อนไหว เรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเอง อันหมายถึงความต้องการการจัดการตนเองเกิดขึ้นในพื้นที่ความขัดแย้งที่สภาพสังคมวัฒนธรรมไม่ได้มีลักษณะ ‘ไทย’ ตามอุดมคติ ประกอบกับความไม่ชัดเจนของขอบเขตของ ขบวนการหรือกลุ่มบุคคลที่ผลักดันแนวคิดดังกล่าวนั้นว่าเป็นการผลักดันโดยเป้าหมายระดับใด เป็นแบบ ต้องการเอกราชหรือไม่ ทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้าน นอกจากนี้ ผู้สนับสนุนเอกราชปาตานีบางส่วนที่เคยเลือกใช้อาวุธซึ่งเป็นคนรุ่นเก่า ไม่มีความรู้ใน คำว่าสิทธิกำหนดชะตากรรม และคุ้นเคยกับเป้าหมายทางการเมืองที่เป็น ‘เอกราช’ มากกว่า ในขณะที่นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ โดยเฉพาะในกลุ่มที่เลือกปฏิเสธการใช้ความรุนแรง ใช้ข้อได้เปรียบในคำนิยาม สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองที่กว้างขวางมาก ในการจะพูดหรือเรียกร้องเอกราช โดยแทนที่ว่าเป็นการเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง จึงทำให้ฝ่ายความมั่นคงเข้าใจว่าหลักการดังกล่าวสามารถนำไปสู่การเรียกร้องเอกราชได้จริงโดยมีตัวอย่างให้เห็นในต่างประเทศแม้รู้ดีว่ากฎหมายไทยจะไม่เปิดช่องให้เกิดการกระทำดังกล่าวได้ก็ตาม แต่ การอภิปรายหรือเผยแพร่แนวคิดสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง ไม่อาจเลือกพูดบางส่วนและปิดกั้น บางส่วนได้ ดังนั้นปฏิบัติการของรัฐในช่วงแรกจึงเป็นการปิดพื้นที่สาธารณะทั้งหมด เราจึงจะเห็นวิธีการรับมือกับการเคลื่อนไหวประเด็นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองออกมาในรูปแบบการต่อต้าน ก็คือ การปิดไม่ให้พูด ไม่ให้เคลื่อนไหว ไม่ให้แสดงออก แม้ว่าบางกลุ่มจะรณรงค์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองโดยไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อเอกราชก็ตาม กระทั่งภายหลังจึงมีแนวโน้มเปิดกว้างมากขึ้น รัฐบาลหรือฝ่ายความมั่นคงไทยยังมีท่าทีหวั่นไหวเน้นการอธิบายสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองในเชิงการกำหนดอนาคตเชิงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เพื่อคัดค้านเสียงของการอธิบายสิทธิกำหนดชะตากรรมในเชิงการเรียกร้องเอกราช การเปลี่ยนแปลงของฝ่ายรัฐไทยเห็นได้จาก การรณรงค์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของกลุ่มนักศึกษาเป็นไปโดยอิสระ ไม่ถูกคุกคาม และรัฐเริ่มผลักดันการเปิดเวทีการสื่อสาร และอภิปรายในหลักการของสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง

การเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง คือนัยยะของการแสดง ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ และเป็นเครื่องมือที่ถูกคาดหวังว่าจะช่วยแก้ปัญหา ‘การจัดการ’ กล่าวคือ ใช้หลักการสิทธิกำหนดชะตากรรม ซึ่งเป็นหลักการสิทธิของมนุษย์หรือกลุ่มชนในอันที่จะกำหนดสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อขับเคลื่อน เปลี่ยนแปลง กำหนดอนาคตของตนเองและลูกหลานบนผืนแผ่นดินของบรรพบุรุษ ลำพังการอ้างสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคม การเมือง หรือวัฒนธรรม เศรษฐกิจนั้นหาได้มีปัญหาในตัวเองเพราะเป็นหลักการพื้นฐานที่มีการยอมรับกันโดยทั่วไป แต่การเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการกำหนดชะตากรรมมีบางแง่มุมที่เชื่อมโยงกับการได้มาซึ่งเอกราชของดินแดนปาตานี นั้นขัดกับหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญไทยมาตรา 1 ที่ปิดช่องทางสำหรับโอกาสในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบรัฐ หรือการแบ่งดินแดนส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นรัฐใหม่ ทำให้เกิดข้อถกเถียง ตัวแสดงต่าง ๆ ในความขัดแย้งมีวิธีการใช้และอธิบายหลักการดังกล่าวต่างกันโดยมีปัจจัย คือ เป้าหมายทางการเมือง บทบาท สถานะของตัวเองในความขัดแย้ง รวมทั้ง ความคิดความเชื่อ ค่านิยม และวาทกรรม ประวัติศาสตร์ว่าด้วยเรื่องดินแดนที่บุคคลนั้นยึดถือแตกต่างกัน

2. พลวัตของแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองและท่าทีของตัวแสดงในความขัดแย้ง

การเคลื่อนไหวที่ผ่านมาไม่ว่าจะพูดถึง วัตถุประสงค์ของการเคลื่อนไหวด้วยถ้อยคำใดก็ล้วนสะท้อนถึงเจตนาอันต้องการได้มาซึ่ง ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ และการ ‘บริหารจัดการตนเอง’ ไม่ว่าจะเป็นข้อเสนอขอเรียกร้องที่เป็นไปใรระบอบการเมืองปกติ (กรณียะฮ์ยูลง) การเรียกร้องเอกราช (โดยกลุ่มติดอาวุธและแอคติวิสต์นักเคลื่อนไหวบางกลุ่ม) การรณรงค์แนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของนักศึกษาหรือกลุ่มภาคประชาสังคม หรือการเสนอรูปแบบการปกครองรูปแบบต่าง ๆ โดยภาควิชาการ

การหยิบยกประเด็นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองขึ้นในพื้นที่ที่เป็นเป็นอีกหนึ่งความพยายามในการสถาปนาหรือยื้อแย่งคำอธิบายเกี่ยวกับ สิทธิความเป็นเจ้าของเหนือดินแดนปาตานี ของคนมลายูที่ปรากฏผ่านขบวนการเคลื่อนไหวทั้งที่ใช้และไม่ใช้ความรุนแรง งานศึกษาเกี่ยวกับมโนทัศน์ เรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเองในงานวิจัยนี้ย้ำให้เห็นว่า พวกเขาใช้ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และศาสนา เพื่อรับรองความชอบธรรมของการแสดง ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ เหนือดินแดน การต่อสู้ใน

เชิงความคิดดังกล่าวยังสะท้อนอุดมคติเป้าหมายทางการเมืองเรื่องความเป็น ‘ชาติ’ ที่แตกต่างกันบนฐานความคิดความเป็น ‘มลายู’ ที่ซ่อนอยู่ในความเป็น ‘ไทย’ ด้วย

ฝ่ายขบวนการ ในกลุ่มองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นในระยะหลังที่อยู่ในกระบวนการพูดคุยกับรัฐบาลไทย ก็มีการอ้างเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเองของคนปาตานี แม้ว่าจะยังยืนยันเป้าหมายปลายทางที่เอกราช แต่ก็เริ่มมีการศึกษาแนวคิดทางการเมืองอื่น ๆ ยกตัวอย่างมาร่าปาตานีที่มีการส่งคนไปศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง

“เราต้องการให้ประชาคมโลกทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นที่นี่... ประชาคมโลกต้องให้การสนับสนุนกระบวนการสันติภาพนี้ ไม่จำเป็นต้องสนับสนุนเราแต่ให้สนับสนุนกระบวนการ เราหวังว่าประชาชนปาตานีสามารถตัดสินใจอนาคตตนเองได้ เมื่อผมพูดว่าประชาชนปาตานี ผมไม่ได้หมายถึงชาวมลายูหรือมุสลิม แต่หมายถึงประชาชนทุกคนที่นั่น ทั้งชาวไทยและชาวจีนที่เป็นชนกลุ่มน้อย”
(อาบูฮาฟิซ อัล ฮากิม, โฆษกมารา ปาตานี, เบนาร์นิวส์ 2559)

ฝ่ายประชาสังคม นักเคลื่อนไหว ช่วงแรกพูดเรื่องเอกราช แต่ระยะหลังเนื่องด้วยด้วยข้อจำกัดทางกฎหมายเริ่มขยับเปลี่ยนมาเป็นการพูดเรื่องสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องหลังคือเอกราช แต่อย่างไรก็ดี การให้นิยามหรือความคาดหวังของขบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ก็นิยามเรื่องนี้ต่างกัน มีกลุ่มที่สนับสนุนการมีสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองโดยไม่แตะเรื่องดินแดนเลย

สำหรับฝ่ายรัฐ ในช่วงแรกเริ่มของการปรากฏตัวของแนวคิดการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีท่าทีปิดกั้น และไม่เข้าใจว่าสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองคืออะไร แต่ภายหลังพบว่ามีการทำความเข้าใจมากขึ้นผ่านงานวิชาการ การเปิดพื้นที่ เวทีสาธารณะ ดังนั้นเราจึงเห็นว่าท่าทีของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงเปลี่ยนไป จากปฏิบัติการทางทหารที่ใช้วิธีการข่มขู่ คุกคาม ประชิตตัว ก็เปิดมากขึ้น ปล่อยให้มีการเคลื่อนไหวณรงค์ ปี 2556 กลุ่มนักเรียนนำป้ายผ้าไปติดที่หน้ามัสยิด แต่ถูกเจ้าหน้าที่ทหารไปปลดออก แต่ล่าสุดเมื่อต้นปี 2561 นักศึกษากลุ่มเด็มแวนป้ายผ้านรงค์เรื่องสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองทั่วสถานที่สำคัญในเมืองปัตตานี กลับเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีการขัดขวางจากเจ้าหน้าที่รัฐ วิธีการที่โอนอ่อนของฝ่ายรัฐเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าท่าทีของเจ้าหน้าที่เปิดมาก

กว้างต่อคำอธิบายเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมมากขึ้นแล้ว แม้ว่าจุดยืนเรื่อง บุรณภาพดินแดนไทย กับเอกราชปาตานี จะยังยืนกันอยู่คนละฟากฝั่งก็ตาม

เป้าหมายที่ต่างกันทำให้การหยิบ เลือกรights สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ต่างกัน เลือกรights บางแง่มุมมาใช้ประโยชน์ ฝ่ายรัฐเลือกอธิบายในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เห็นได้จาก นโยบายลดเงื่อนไขความอยู่ดีมีสุขด้านต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเองมีสิทธิกำหนดชะตากรรมในด้านต่าง ๆ เหล่านั้นพอเพียงแล้ว แต่ปิดกั้นการพยายามอธิบายของคนอีกกลุ่ม ที่ก็เลือกจะใช้สิทธิกำหนดชะตากรรมในการสู้เพื่อเรียกร้องดินแดน กลุ่มหลังนี้เห็นว่า การจะได้มาซึ่งสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองของคนปาตานี จำเป็นต้องเถียงเรื่องดินแดนให้จบเสียก่อน และดินแดนมีใครเป็นเจ้าของ คนกลุ่มดังกล่าวนี้ก็มีสิทธิกำหนดอนาคตตนเองได้ทุกมิติ

การเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ไม่ต่างจากการรับเอาอิทธิพลแนวคิดอื่นๆ จากสังคมตะวันตก แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในสภาพสังคมไทยซึ่งมีโครงสร้างการเมืองรวมศูนย์ และยึดค่านิยมความเป็นไทยเป็นรากฐานสำคัญของการก่อร่างสร้างชาติ ก็ทำให้การพูดเนื้อหาของสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองเลียงไม่ได้ที่ต้องเผชิญกับการกระทบกระทั่งกับค่านิยมเดิมของไทยที่มีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ เมื่อการกำหนดชะตากรรมตนเอง เป็นการยืนยันสิทธิของผู้คนที่จะสามารถกำหนดอนาคตทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การที่คนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ลูกขึ้นเรียกร้องสิ่งเหล่านั้น โดยอ้างความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ประวัติศาสตร์และความยิ่งใหญ่ของดินแดนในอดีต ทำให้ความเป็นไทยที่ถูกสร้างขึ้นจากความเชื่อที่ว่า เชื้อชาติไทยมีหนึ่งเดียว เป็นเนื้อเดียว มีบรรพบุรุษเดียวกัน แบ่งแยกไม่ได้ นั่นสิ้นคลอน กระทบความมั่นคงของรัฐ

แนวคิดสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองไม่ได้ถูกเข้าใจในฐานะแนวคิดทางการเมืองที่หยุดนิ่งหรือถูกอธิบายไปในทิศทางเดียวกัน หากแต่มีระดับความเข้มข้น ถูกใช้และเข้าใจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเป้าหมายทางการเมืองที่ผู้ฉวยใช้คิดว่าสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองจะนำมาซึ่งเป้าหมายของพวกเขาได้ การอธิบายสิทธิกำหนดชะตากรรมที่มีความเข้มข้นต่างกันนี้จึงซึ่งซ้อนทับกันอยู่ในพื้นที่สาธารณะของการเมืองจังหวัดชายแดนภาคใต้ และสามารถแบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่ อย่างที่กล่าวไปแล้วข้างต้น คือ

หนึ่ง สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง *เท่ากับ* เอกราชปาตานี เหตุปัจจัยหลักที่ทำให้มีการใช้หรืออธิบายสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองในฐานะเครื่องมือทางการเมืองอันจะนำไปสู่เอกราชปาตานี ประกอบด้วยปัจจัยหลัก คือ ประเด็นความไม่ยุติธรรม และสำนึกชาตินิยม (มลายู) อย่างไรก็ตาม

งานศึกษานี้เห็นว่า ประเด็นความไม่ยุติธรรมนั้น โดยเฉพาะเรื่องโอกาสทางเศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม ไม่ได้เป็นเหตุปัจจัยหลักที่เป็นเงื่อนไขปัจจุบันอีกต่อไป หากแต่เงื่อนไขความไม่ยุติธรรมในอดีตต่างหาก ที่ถูกเล่าต่อกันมาตลอดผลของการกระทำของคนหลายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งหากรัฐไม่มีวิธีการรับมือที่เหมาะสมกับอดีต เรื่องเล่าเหล่านี้ก็ยังคงเป็นเงื่อนไขที่ถูกหยิบยกต่อไปในอนาคต ที่สำคัญคือ ความไม่ยุติธรรมในเชิงประวัติศาสตร์ของปัตตานีในฐานะรัฐอิสระรัฐหนึ่งในหัวเมืองมลายูซึ่งถูกกลบทับด้วยประวัติศาสตร์ของปัตตานีในฐานะรัฐประเทศราช (ของสยาม) ประเด็นนี้ส่งเสริมให้สำนักความเป็นชาตินิยม (มลายู) เข้มแข็ง และแม้ด้านหนึ่งจะเป็นการทำทลายอำนาจของเรื่องเล่าแบบที่ถือเอากรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางประวัติศาสตร์ชาติ แต่ด้านหนึ่งก็ทำให้เห็นว่า การนิยามชาติซึ่งมีมวลมาหลอมหลงอยู่กับความยิ่งใหญ่ของชนชาติหนึ่ง (ซึ่งมีแนวโน้มเชื่อว่าชนชาติของตนเป็นชาติบริสุทธิ์) ก็ทำให้เกิดปัญหาการยก ‘เรา’ ให้เหนือกว่า ‘คนอื่น’ ไม่ต่างจากที่ชาตินิยม (ไทย) เป็น นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่ทำให้คนกลุ่มหนึ่งเชื่อมั่นในการเคลื่อนไหวสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อให้เกิดรัฐใหม่ ก็คือ ความเชื่อมั่นในความช่วยเหลือจากต่างชาติ โดยเฉพาะประเทศมุสลิม

สอง สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง *ไม่เท่ากับ* เอกราชปัตตานี มาจากหลักการบูรณภาพแห่งดินแดน และ สำนักความเป็นชาติแบบไทย นอกจากนี้ ก็ยังมีข้อกำหนดรัฐธรรมนูญไทยมาตรา 1 พร้อมด้วยข้อสงวนของไทยในสัญญาระหว่างประเทศบางฉบับ

ดังนั้น จะเห็นว่า วิธีปฏิบัติต่อการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของตัวแสดงแตกต่างกัน เพราะเหตุผล 2 ประการ คือ

1. แนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง มีความเข้มข้น มีระดับ เป็นแนวคิดที่เอา มาตีความปรับใช้ได้กว้างขวางมาก เป็นตั้งแต่เรื่องใช้ชีวิตประจำวันไปจนถึงเรื่องดินแดน
2. กลุ่มคนหรือกลุ่มแนวคิดที่มีเป้าหมายทางการเมืองต่างกันจะปฏิบัติต่อการเคลื่อนไหวสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองต่างกัน เช่น กลุ่มที่ต้องการให้สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จัดการตนเองมีแนวโน้มสนับสนุนแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อนำไปสู่การลงประชามติ ทั้งเพื่อให้ได้เอกราช และ/หรือเพื่อเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองภายในรัฐเดิม หรือ ปฏิเสธสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง เพื่อป้องกันการเคลื่อนไหวที่จะนำไปสู่การกระทำใดก็ตามที่จะกระทบบูรณภาพดินแดน หรืออื่น ๆ อีกที่การศึกษานี้ยังวิเคราะห์ไม่ถึง

3. การเผยตัวของแนวคิดกับการการช่วงชิงทางการเมือง

การศึกษานี้นอกจากทำความเข้าใจการดำรงอยู่ของแนวคิดทางการเมืองหนึ่งซึ่งดำรงอยู่ในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นกระบวนการช่วงชิงทั้งในเชิงความคิดและวิธีการที่ถูกใช้ในความขัดแย้งที่ซับซ้อน ดังนี้

หนึ่ง งานศึกษานี้ทำให้เห็นปฏิบัติการต่อรองอันไม่ยอมจำนนของกลุ่มคนที่เคลื่อนไหวเพื่อเอกราชที่ไม่ต้องการใช้ความรุนแรง ผ่านการเลือกใช้แนวคิดเรื่องสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองแทนการพูดเรื่องเอกราช เพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะโดยตรงกับรัฐ การช่วงชิงทางประวัติศาสตร์ ผ่านการอธิบายความชอบธรรมของการอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของ การอธิบายปาตานีในฐานะรัฐอิสระที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของสยาม และการอธิบายปาตานีในฐานะรัฐประเทศราช (ของสยาม) ที่ถูกรักษาไว้ได้ส่วนหนึ่ง (สามจังหวัด) และต้องสูญเสียไปส่วนหนึ่ง (มาเลเซียในปัจจุบัน) และ

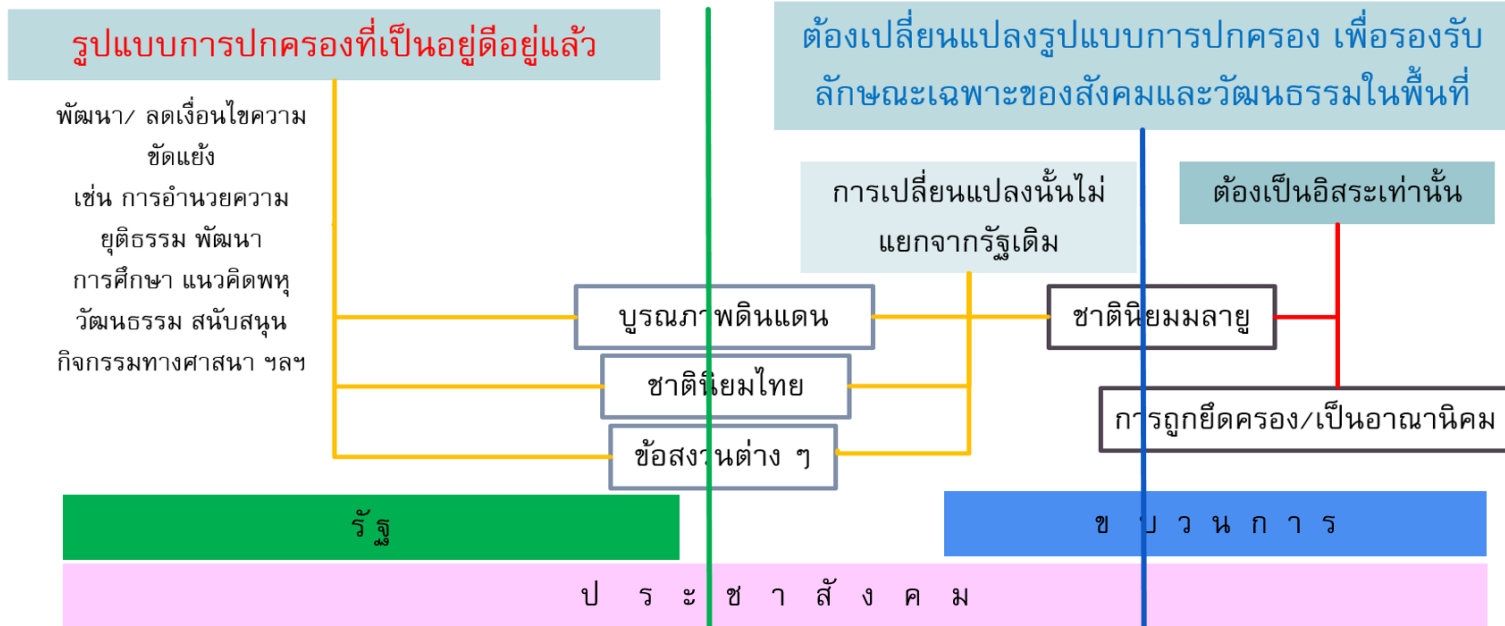
สอง งานศึกษานี้ชี้ให้เห็นภาพการแย่งชิงการนำ หรือพื้นที่การเมืองระหว่างคนปาตานีและขบวนการติดอาวุธด้วย กล่าวคือ การพยายามให้เกิดพื้นที่ทางการเมืองซึ่งผู้คนสามารถแสดงเจตจำนงหรือเป้าหมายทางการเมืองได้อย่างกว้างขวาง ให้มีสิทธิในการแสดงความต้องการทางการเมืองที่ชอบธรรมมากกว่ากลุ่มติดอาวุธ แม้กระทั่งการพูดเรื่องเอกราชได้โดยไม่ถูกปิดกั้น จะเป็นการค่อยๆ ลดการเข้าสู่การเป็นสมาชิกขบวนการที่ใช้ความรุนแรง เป็นการดึงคนที่มียุทธศาสตร์ที่หลากหลายสู่พื้นที่ทางการเมืองและต่อสู้โดยสันติวิธี ขยายพื้นที่การเมืองซึ่งในทางกลับกันก็จะเป็นการลดความชอบธรรมของกลุ่มติดอาวุธลงด้วย

การปรากฏตัวและดำรงอยู่ของแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ที่มีการถกเถียง การอธิบาย และความคาดหวังของตัวแสดงต่าง ๆ ทำให้แนวคิดดังกล่าวในตัวมันเองเป็นเสมือนพื้นที่ต่อรองของคู่ขัดแย้งซึ่งมียุทธศาสตร์คนละชุด การถกเถียงเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ จะเป็นคุณต่อทุกฝ่ายในความขัดแย้ง กล่าวคือ พื้นที่ของการถกเถียงในรายละเอียดของแนวคิดนี้อาจเป็นกระบวนการใหม่ในการจำแนก แยะแยะ และคลี่คลายชุดความคิดและความต้องการของฝ่ายขบวนการต่าง ๆ ที่มีชุดความคิดตรงกันข้ามกับรัฐออกมาเป็นหมวดหมู่ อย่างน้อย

ที่สุดงานศึกษาชิ้นดังกล่าวแสดงให้เห็นในเบื้องต้นแล้วว่า ความคาดหวังของการขับเคลื่อนสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของคนปาดานีไม่ได้มีเฉพาะกลุ่มที่ต้องการให้การกำหนดชะตากรรมตนเองนั้นเท่ากับการเป็นอิสระของปาดานี ยังมีผู้คนที่คิดเห็นว่าอยากจะขับเคลื่อนการกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อการเปลี่ยนแปลงระบบหรือโครงสร้างอีกหลายรูปแบบ หากหัวใจปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้คือปมว่าด้วยการถูกพรากสิทธิความเป็นเจ้าของ และคนกลุ่มหนึ่งรู้สึกสูญเสียสิทธิอันชอบธรรมในการกำหนดวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมตามแบบของตน การเปิดกว้างให้ถกเถียงเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเองที่คนทุกภาคส่วนมีโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการเสนอความคิดเห็น ว่าสิทธิความเป็นเจ้าของที่พวกเขาต้องการนั้นจะดำเนินการอย่างไรเป็นรูปธรรมได้อย่างไร จุดรวมเกี่ยวกับ ‘การเป็นเจ้าของ’ ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ อยู่ตรงไหน เราคงมีคำตอบที่เหมาะสมโดยไม่ทำให้ใครรู้สึกว่าเป็นผู้แพ้หรือชนะ ความหมายของสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของคนปาดานีและรวมทั้งสังคมไทยทั้งหมดจะเป็นตัวช่วยในการจัดวาง แยกแยะว่ารูปแบบการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่มีการเรียกร้อง ไม่ว่าจะเอกราช หรือการปกครองพิเศษ หรืออื่น ๆ ว่าท้ายสุดแล้วรูปแบบการบริหารปกครองแบบใดจะใกล้เคียงกับเจตนารมณ์ของคนในพื้นที่ และการปกครองอย่างไรที่สามารถสะท้อน หรือยืนยัน ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ ของผู้คนที่มีความหลากหลายทางอุดมการณ์ในพื้นที่นี้ได้มากที่สุด

Right to Self-Determination ในมุมมองของตัวแสดงในความขัดแย้ง

สิทธิที่ประชาชนจะกำหนดวิถีชีวิต วัฒนธรรม เลือก
นับถือศาสนา มีอิสระในการทำมาหากิน มีสิทธิ
ทั่วไปในฐานะพลเมือง สิทธิทางการเมืองต่าง ๆ

ภาพที่ 7 พลวัตของมโนทัศน์เรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของตัวแสดงต่าง ๆ ในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

ผลจากการศึกษามโนทัศน์เรื่องสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง ทำให้เห็นว่าในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ความหมายของการกำหนดชะตากรรมตนเองขยับปรับเปลี่ยนไปแล้วจากเดิมที่เป็นการยึดโยงกับการแบ่งแยกดินแดนดังกรณีที่เกิดขึ้นกับประเทศในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นการกำหนดชะตากรรมตนเองที่คนท้องถิ่นใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับอำนาจเหนือขึ้นไป นั่นคือ กรอบคิดเรื่องความเป็นรัฐชาติที่มุ่งเน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในเชิงความคิดของผู้คน และในเชิงโครงสร้างทางกายภาพ และรูปแบบการปกครองภายในรัฐนั้น ๆ

ซึ่งในกรณีจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือการต่อสู้กับอำนาจรัฐอันยึดโยงอยู่กับความเป็น ‘ไทย’ ในขณะที่ความเป็นมลายูก็ใช้หลักการสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองเพื่อชูความเป็น ‘มลายู’ ผ่านการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองที่จะเอื้อต่อการดำรงอยู่ของความเป็นมลายูเองเช่นกัน ความพยายามในการอธิบายความเป็นมลายู การดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์บางอย่างที่สะท้อนผ่านกิจกรรมทางสังคม เช่น การเรียกตนเองว่าคนปาตานี เรียกสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าปาตานี การเคลื่อนไหวเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเองที่มุ่งหวังการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม หรือแม้กระทั่งการจับอาวุธ และการมีพฤติกรรมเห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ เป็นปรากฏการณ์หนึ่งในกระบวนการแย่งชิงอำนาจนำ (Hegemony) ในการอธิบายชุดความคิดเกี่ยวกับรัฐของคนปาตานี ที่เห็นว่าอุดมการณ์ความเป็นรัฐไทยนั้นมีปัญหา ต่อการดำรงอยู่ของกลุ่มวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่ไทย และพวกเขาต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดังกล่าวเพื่อแก้ไขปัญหานั้น

สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองที่ถูกใช้อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย เป็นทั้งเครื่องมือที่สะท้อนความต้องการของคนในพื้นที่ความขัดแย้ง ทั้งยังเป็นพื้นที่ของการต่อรองในประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย การเปลี่ยนแปลงของบริบทของการกำหนดชะตากรรมตนเอง สะท้อนจากความเข้มข้น (Shade) ของรูปแบบการบริหารปกครองที่คาดหวัง ซึ่งแตกต่างกันของตัวแสดงสองกลุ่มหลัก คือ ในขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี ที่มีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนการกำหนดชะตากรรมตนเองผ่านการได้มาซึ่งดินแดนปาตานี และฝ่ายที่พร้อมจะพูดคุยเพื่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจโดยดำรงไว้ซึ่งสิทธิการเป็นเจ้าของดินแดน และในฝ่ายรัฐเองก็มีทั้งฝ่ายแข็งที่จะไม่ยอมสูญเสียอำนาจนำในทางการเมือง และฝ่ายที่พร้อมจะผ่อนปรน ดังแสดงได้จากการที่เจ้าหน้าที่รัฐอธิบายหลักการเรื่องการกระจายอำนาจ หรือการมีสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองภายใน โดยเน้นย้ำความเป็น ‘คนไทย’ ด้วยกัน และแสดงให้เห็น

การปฏิบัติตามนโยบายของรัฐที่สนับสนุนการกำหนดชะตากรรมตนเองภายในโดยเฉพาะในเชิงวัฒนธรรม โดยรัฐเป็นผู้สนับสนุนให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมดำรงอยู่ด้วยกันในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งการสนับสนุนทุนการศึกษาให้เยาวชนมลายู การส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา การไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย การดำเนินโครงการพาชาวพุทธไปแสวงบุญที่ประเทศอินเดียและเนปาล เป็นต้น

4. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษามโนทัศน์ของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย หรือบ้างก็เรียก *ปาตานี* ทำให้เห็นปฏิบัติการทางวาทกรรม ในการแย้งชิงการอธิบายความหมายและความคาดหวัง ต่อสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ซึ่งมีปัจจัยพื้นฐานคือ สองแนวคิดทางการเมืองที่เป็นคู่ตรงข้าม ที่สะท้อนตรงกับจุดยืนของคู่ขัดแย้งหลัก คือ บูรณภาพดินแดนไทย กับ เอกราชปาตานี อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่เพียงแค่การแย้งชิงความชอบธรรมในการแสดงสิทธิความเป็นเจ้าของเพื่อการจัดการ ในมุมมองของรัฐไทยและขบวนการจับอาวุธต่อสู้เพื่อปาตานีที่กำลังขับเคลื่อนกันเท่านั้น ตัวแสดงตรงกลางอย่างประชาชนทั่วไปและภาคประชาสังคม ยังมีการเคลื่อนไหวอธิบายการกำหนดชะตากรรมตนเอง โดยไม่ใช่ความรุนแรงด้วย เป็นการสะท้อนเสียงของผู้คนในพื้นที่ความขัดแย้งว่ามีหลากหลาย และพื้นที่ของการถกเถียงมีความสำคัญในการ ‘กรอง’ ‘จัดระเบียบ’ ‘แยกแยะ’ กลุ่มคน หรือ กลุ่มแนวคิด ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างบริหารจัดการทางการเมืองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านการถกเถียงเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเอง

กล่าวคือ เป้าประสงค์ทางการเมือง รูปแบบทางการเมือง หรืออุดมคติที่ว่าด้วยดินแดนปาตานีอันเป็นอิสระ มีเอกราช มีอธิปไตยของตนเองนั้นเป็นแนวคิดที่มีอยู่จริง แต่แนวคิดที่ต้องการเอกราช *ไม่เท่ากับ* ต้องการใช้ความรุนแรง คนที่ต้องการเอกราช *ไม่เท่ากับ* คนที่ใช้อาวุธ ดังนั้น การจัดการกับปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรงเป็นประเด็นหนึ่ง แต่การแสดงความต้องการทางการเมืองนั้นเป็นอีกเรื่อง นอกจากนี้ ถ้อยความที่สื่อสารจากขบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ โดยเฉพาะ ‘ดินแดน’ และ ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ แม้ทั้งสองประเด็นจะเป็นสิ่งที่ขบวนการเน้นย้ำมาเสมอ แต่น้ำหนักของ ‘ดินแดน’ ไม่แข็งแกร่งเช่นเดิม เมื่อเทียบกับ ‘สิทธิความเป็นเจ้าของ’ ที่ถูกเน้นย้ำเสมอตลอดมา ส่งผลให้วิธีการอธิบายเกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของตัวแสดงต่าง ๆ โดยเฉพาะจากกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

เมืองในปาตานี ขยับจาก สิทธิความเป็นเจ้าของใน ‘ดินแดนอิสระ’ เป็น สิทธิความเป็นเจ้าของในประเด็น ‘อื่นๆ’ ที่หลากหลายและเป็นทางเลือกมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกระจายอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการปกครองตนเอง ทั้งหมดเกี่ยวข้องกับสำนึกความเป็นเจ้าของ ที่มีการขับเคลื่อนระหว่าง พื้นฐานแนวคิดแบบชาตินิยมไทย และชาตินิยมมลายู

อย่างไรก็ดี งานศึกษาเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเองในงานศึกษานี้ทำให้เห็นว่า การขับเคลื่อนดังกล่าวแม้เสมือนอยู่ในลักษณะแนวคิดที่เป็นปฏิกิริยาหรือไม่ลงรอยกัน แต่ในขณะเดียวกันก็มี แนวโน้มการอธิบายที่ยืดหยุ่น กล่าวคือ กระบวนการพูดคุย หรือพื้นที่สาธารณะ มีผลอย่างมากที่ทำให้เกิด บรรยากาศของการแลกเปลี่ยน ถกเถียง รับฟัง และทำให้เกิดการขยับระยะห่างของจุดยืน เรื่องการ กำหนดชะตากรรมตนเองที่ถือเอาดินแดนเอกราชเป็นสิ่งสำคัญ มาเป็น การกำหนดชะตากรรมตนเอง ที่มี แนวโน้มว่าจะเป็นเรื่องของการปกครองตนเองภายใต้รัฐไทย รวมทั้งการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ของคนมลายู ที่จะถูกจัดการใหม่อย่างเหมาะสมในโครงสร้างการปกครองในอนาคต นอกจากนี้ การ ถกเถียงเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเองยังก่อให้เกิดคำถามที่สำคัญต่อไปว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในความ ชัดแย้งนี้จะขบคิดประเด็น ‘ความเป็นเจ้าของ’ อย่างไร คนมลายูจะยังรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในดินแดน นี้อย่างเต็มภาคภูมิอย่างไร ในขณะที่ตัวแสดงอย่างรัฐ จะจัดการความขัดแย้งในเชิงสำนึกหรือความรู้สึก ของผู้ในชาติไทยอย่างไรเพื่อให้ ความรู้สึก ‘เป็นเจ้าของ’ ยังคงอยู่โดยที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ต้องเป็น รัฐใหม่

ผู้วิจัยเห็นว่า ความขัดแย้งนี้จะคลี่คลายลงก็ต่อเมื่อตัวแสดงต่าง ๆ อยู่ร่วมกันบนฐาน ความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการคิดเป็น มีอิสระและมีวุฒิภาวะในการเลือก เชื่อ หรือตัดสินใจ เองได้ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญมากคือกลไกหรือช่องทางที่ทำให้ผู้คนสามารถ เลือก ทิศทางทางการเมืองของ พวกเขาเอง รวมทั้งกลไกที่จะทำให้เสียงของผู้คนอันหลากหลายนั้นมีข้อยุติที่สามารถนำไปปฏิบัติให้เห็น เป็นรูปธรรมได้ การถกเถียงเรื่องการกำหนดชะตากรรมตนเองอันมีรายละเอียดปลีกย่อย ไม่ว่าจะ เป็นแนวคิดประวัติศาสตร์ ความเป็นไทย ความเป็นมลายู หรือประเด็นการเป็นอาณานิคม จำเป็นต้องมีที่ทาง ให้แต่ละแนวคิดดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เพื่อให้ประชาชนเลือกรับข้อมูลด้วยตัวเองอย่างมีวิจารณญาณ รัฐ ต้องเปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มที่มีวาทกรรมหรือเจตจำนงทางการเมืองที่แตกต่างกันมาสู้กันในระยะรอบ การเมืองที่ทุกคนมีสิทธิมีเสียงเสมอหน้าเท่าเทียมกัน ต้องมีบริบทหรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้การพูดเรื่อง

เหล่านี้เป็นไป ไม่ว่าจะปลายทางของการถกเถียงจะเป็นเอกราชหรือไม่ก็ตาม พื้นที่สาธารณะและบรรยากาศที่เปิดกว้างสำคัญอย่างยิ่งในการโอบอุ้มคำถามดังกล่าวรวมทั้งกระบวนการหาคำตอบให้ดำเนินต่อไปอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้จะทำให้สังคมเดินเข้าใกล้คำตอบในการจัดการความขัดแย้งแล้ว ยังจะเป็นการค่อย ๆ ลดความสำคัญหรือความชอบธรรมของการสู้ด้วยความรุนแรงในพื้นที่ลงด้วย

บรรณานุกรม

กฎหมายในราชกิจจานุเบกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (2540, 11 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 114
ตอนที่ 55 ก, หน้า 6-14 .

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550, 24 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 124
ตอนที่ 47 ก, หน้า 7-20.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 134
ตอนที่ 40 ก, หน้า 7-17.

หนังสือและบทความในหนังสือ

จรัญ โฆษณานันท์. (2556). *สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม*.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชาเกียรติ พิทักษ์कुมพล. (2560). บทสำรวจการศึกษาความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ ในรอบทศวรรษ (2547-2557) ใน *หนึ่งทศวรรษมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา
กับการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้*. (183-222). กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วม
สมัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐกฤชตา เมฆา. (2556). *หลักการกำหนดใจตนเอง The Principle of Self-Determination*.
กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา.

ตันแคน แมคคาโก. (2555). *ฉีกแผ่นดิน: อิสลามและปัญหาความชอบธรรมในภาคใต้ ประเทศไทย*.
กรุงเทพฯ: คบไฟ.

ธนา วงศ์ญาณณาเวช. (นามแฝง). (2559). *ภาพยนตร์ของ Derrida และ Derrida ของภาพยนตร์*.
กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

- ธเนศ อารมณ์สุวรรณ. (2549). *ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธเนศ อารมณ์สุวรรณ. (2556). “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). *มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- นิตยา โพธิ์นอก. (2557). สิทธิ เสรีภาพและการกระจายอำนาจ. ใน *รัฐธรรมนูญกลางแปลง: แนวทางการปฏิรูปเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย*. (433-464). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วิญญู ชน.
- บินหลา ปัตตานี. (นามแฝง). (ม.ป.ป.). *องค์กรปฏิวัติปัตตานีคือใคร*. ม.ป.ท.
- บุหงา ปัตตานี. (นามแฝง). (ม.ป.ป.). *ทิ้งกูฟา เข้าหามวลชน*. ม.ป.ท.
- พิศณุ คงเมือง. พ.อ. และคณะ. (2555). *แนวทางการจัดทำแผนงานโครงการของส่วนราชการเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของ กอ.รมน. ใน คู่มือการจัดทำแผนงานโครงการสนับสนุนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง*. กองอำนวยการนักวิชาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า.
- มูลนิธิเบิร์กฮอฟ. (2559). *อภิธานศัพท์ว่าด้วยการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง: 20 แนวคิดเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ*. แปลจาก *Berghof Glossary on Conflict Transformation: 20 notions for theory and practice*. แปลโดย ภัคดี วีระภาสพงษ์. กรุงเทพฯ: ของเรา.
- รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช. (2556). *ถอดความคิดขบวนการเอกราชปาตานี*. ปัตตานี: โครงการจัดพิมพ์ดีพบุคส์.
- รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช. (2558). *เส้นทางกระบวนการสันติภาพปาตานี*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

- รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช. (2560). *โพลสันติภาพ: การศึกษาเปรียบเทียบความขัดแย้งในไอร์แลนด์เหนือ และจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ (PRC) สังกัดสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (CSCD). ภาพพิมพ์.
- โรเปอร์ส, นอร์เบิร์ต. (2558). สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองและลู่ทางการประนีประนอม. ใน ฟารี ตาปันจอร์ (บรรณาธิการ), *คู่มือกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี: เราจะทำงานร่วมกัน ได้อย่างไร?*. (193-228). ปัตตานี: ดีพบุ๊กส์.
- ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. (2555). *คู่มือยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ จขต.-กอ.รมน*. กรุงเทพฯ: ไชเบอร์พริ้นท์.
- ศรีสมภพ จิตต์ภิมย์ศรี และสุกฤษี หลังปูเต๊ะ. (2551). *การปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษในจังหวัดชายแดนภาคใต้: รายงาน โครงการวิจัยการปกครองท้องถิ่นในจังหวัดที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์*. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำเร็จ ศรีหรัย. พล.ท. (2553). *สงครามประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. ม.ป.ท.
- สำเร็จ ศรีหรัย. พล.อ. (2555). *ศึกใต้ ใครชนะ 2547*. ม.ป.ท.
- เสนห์ จามริก. (2543). *สิทธิมนุษยชน เส้นทางสู่สันติประชาธรรม*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- _____. (2544). *สิทธิมนุษยชน เกณฑ์คุณค่าและฐานความคิด*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมัชชา นิลปัทม์ และรุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช. (2556). *รายงานวิจัยเรื่อง วาทกรรมสื่อมวลชนในกระบวนการสันติภาพสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2556*. กรุงเทพฯ: มีเดียอินไซด์เอ้าท์.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (บรรณาธิการ). (2552). *ตัวแบบทางกฎหมายสำหรับการปกครองท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา.

อารีฟิน บินจิ และคณะ. (2550). *ปาตานี...ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู*. สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้.

Wilson, John. (2006). Political Discourse. *“The handbook of Discourse Analysis”*. Edited by Deborah Schiffrin, Deborah Tannen and Heidi E. Hamilton. Blackwell Publishing Ltd.

วารสารและนิตยสาร

เกษียร เตชะพีระ. (2550). การเมืองวัฒนธรรมว่าด้วยประชาธิปไตย: บทเปรียบเทียบเชิงทฤษฎี. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 9(1), 18-28.

จิราพร งามเลิศศุภกร. (2556). เข้าใจเป้าหมายสุดท้ายการต่อสู้ของ BRN เส้นทางสู่สันติภาพที่ยั่งยืน. *ประชาคมวิจัย*, 19(112), 7-10.

ภัทรมน สาทร์กษ, สกฤติ อีสริยานนท์, และธีระพงษ์ ฐิริปาณิก. (ม.ป.ป.). ประชามติกับผลในทางกฎหมายระหว่างประเทศ: กรณีศึกษาควิเบกและไครเมีย. *วารสารการเมือง บริหารและกฎหมาย*, 7(3), 545-563.

รอมฎอน ปันจอร์. (2556). อัตตบัญญัติปาตานี?: เมื่อประชา(ชน)กลุ่มน้อยตกอยู่ในวงล้อมรัฐประชาชาติ. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 19(1), 37-72.

วรพงศ์ ไชยฤกษ์. (2556). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์: มุมมองใหม่ในการวิจัยภาษาไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 8(1), 135-162.

สมัชชา นิลปัทม์. (2557). วาทกรรมสื่อมวลชนในกระบวนการสันติภาพสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2556. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 32(4), 1-27.

Nartnirun Junngam. (2009). The Trilogy of Secession, Self-Determination, and Recognition in Contemporary International Law (Part I). *Thammasat Law Journal*, 38(3), 224-271.

_____. (2009). The Trilogy of Secession, Self-Determination, and Recognition in Contemporary International Law (Part II). *Thammasat Law Journal*, 38(4), 394-429.

วิทยานิพนธ์

ชุมสาย จันทร์หอม. (2542). *ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ.2540 : ศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชนเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.

ซากาเรีย บิณยูชูฟ. (2560). *พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงขององค์กรปลดปล่อยสหปัตตานีในความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนใต้/ปาตานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สงขลา.

ทิมมพร รอดขันเมือง. (2556). *การบังคับใช้สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเองโดยข้อตกลงสันติภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษา “การเกิดสาธารณรัฐชูดานใต้”*. วิทยานิพนธ์ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรธวัช พูนทองพันธ์. (2553). *ปัญหาการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง*. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.

- รอมฎอน ปันจอร์. (2558). *การเมืองของถ้อยคำในชายแดนใต้/ปาตานี: การประกอบสร้าง “สันติภาพ” ในความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมือง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- สำเร็จ ศรีหรัย. (2550). *ขบวนการ BRN-COORDINATE กับการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ในช่วงปี 2547-ปัจจุบัน (2550) และแนวความคิดในการยุติสถานการณ์*. เอกสารวิจัย. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ.
- อัครฤทธิ์ ปุกหุด. (2548). *การรับรู้สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของประชาชนชาวไทย จังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- อัครวุฒิ หิรัญหัทส. (2537). *การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างสิทธิในการกำหนดอนาคตตนเองและสภาพเสมือนอาณานิคม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- กิริติ บุญเจือ. (ม.ป.ป.) *บทวิจัยพิเศษเพื่อผู้สนใจปรัชญา ฟูโกต์เป็นใคร สำคัญอย่างไร*. ค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2559, จาก <http://www.academia.edu/31066028>
- กระทรวงการต่างประเทศ. (ม.ป.ป.) *ICCPR กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง*. ค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2560, จาก <http://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mechanism/ICCPR.php>
- กระทรวงการต่างประเทศ. (ม.ป.ป.) *สนธิสัญญาหลักด้านสิทธิมนุษยชน - Core international human rights treaties*. ค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2560, จาก <http://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mechanism/>

- กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (ม.ป.ป.) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน Universal Declaration of Human Rights”, 30 กันยายน 2559.
<http://humanrights.mfa.go.th/th/download/?type=book>
- ข่าวสดออนไลน์. (2556). สมช.ปิดไม่รับ 5ข้อป้ออาร์เอ็นบีลดเหตุรุนแรง นัคคฺยใหม่13มิ.ย.. ค้นเมื่อ 11 กันยายน 2559, จาก http://wbns.oas.psu.ac.th/shownews.php?news_id=132539
- ข่าวสดออนไลน์. (2557). รายงานพิเศษ: เสนอถกไฟใต้-ไร้ข้อเรียกร้อง. ค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2559, จาก https://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=TVRReE9UWTNOVGMxTXc9PQ
- ข่าวสดออนไลน์. (2558). "มาราปาตานี" แกลง-ขอร่วมยุติไฟใต้ เสนอ3ข้อ-ถึงรบ. จัดเป็นวาระชาติ. ค้นเมื่อ 6 กันยายน 2559, จาก https://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=1440730917
- คม ชัด ลึก. (2559). รายงานพิเศษ 'เลื้อ-ป้าย' ลือถึงแยกดินแดน ทหารเรียกคุม-สั่งสอบผิดหรือไม่. ค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.komchadluek.net/news/scoop/232865>
- ไทยพีบีเอส. (2553). เขตปกครองพิเศษ ตอนที่ 1. [วิดีโอคลิป]. ค้นเมื่อ 21 มิถุนายน 2560, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=E9iz6tVqlrE>
- ไทยพีบีเอส. (2553). เขตปกครองพิเศษ ตอนที่ 2. [วิดีโอคลิป]. ค้นเมื่อ 21 มิถุนายน 2560, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=PtmHceAkulQ>
- ไทยพีบีเอส. (2553). เขตปกครองพิเศษ ตอนที่ 3. [วิดีโอคลิป]. ค้นเมื่อ 21 มิถุนายน 2560, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=LAs0JYKK4ss>
- ไทยพีบีเอส. (2553). เขตปกครองพิเศษ ตอนที่ 4. [วิดีโอคลิป]. ค้นเมื่อ 21 มิถุนายน 2560, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=xOfxaUwCMUs>
- ไทยพีบีเอส. (2553). เขตปกครองพิเศษ ตอนที่ 5. [วิดีโอคลิป]. ค้นเมื่อ 21 มิถุนายน 2560, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=erztRmYIKqk&t=1s>
- ไทยพีบีเอส. (2559). แสงสันติภาพ (ตอน 1) : เปิดใจแกนนำ "มุจาฮิดีนอิสลามปัตตานี". [วิดีโอคลิป]. ค้นเมื่อ 10 เมษายน 2560, จาก <http://news.thaipbs.or.th/content/258644>

- ไทยพีบีเอส. (2559). *แสงสันติภาพ (ตอน 2) : ปัจจัยท้าทายการพูดคุยสันติสุข*. [วิดีโอคลิป]. ค้นเมื่อ 10 เมษายน 2560, จาก <http://news.thaipbs.or.th/content/258671>
- ไทยพีบีเอส. (2559). *แสงสันติภาพ (ตอน 3) : มารูปาตานีกับการปกครองแบบพหุวัฒนธรรม*. [วิดีโอคลิป]. ค้นเมื่อ 10 เมษายน 2560, จาก <http://news.thaipbs.or.th/content/258708>
- ไทยพีบีเอส (2561). *ที่นี่ไทยพีบีเอส*. [รายการโทรทัศน์]. เข้าถึงเมื่อ 23 มีนาคม 2561, จาก ไทยพีบีเอส HD ช่องหมายเลข 3.
- ไทยทริบูน. (2558). *กลุ่มมารูปาตานี เสนอทางการไทย 3 ข้อให้กำหนดการพูดคุยสันติภาพเป็นวาระแห่งชาติ-ยอมรับ องค์การอยู่บนโต๊ะเจรจาและขอคุ้มครองทางกฎหมายแก่คณะพูดคุยแยกทุกอย่างขึ้นกับชาวปัตตานี “เอกราช-ปกครองตนเอง-เป็นอยู่แบบปัจจุบัน”*. ค้นเมื่อ 6 กันยายน 2559, จาก http://www.thaitribune.org/contents/detail/302?content_id=13896
- ชนชาติ แสงประดับ ธรรมโชติ. (2553). *“วาทกรรมการเมือง (Discourse)”* ค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2559, จาก <http://prachatai.com/journal/2010/12/32341>
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2559). *ความยุติธรรมของไทยบนฐานความเชื่อว่า “คนไม่เท่ากัน”-ปีซีซีไทย*. [วิดีโอคลิป]. ค้นเมื่อ 6 ตุลาคม 2559, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=lbxuaeExECw>
- เบนาร์นิวส์. (2559). *สามจังหวัดชายแดนใต้: จำเป็นต้อง “ทบทวน” ข้อเรียกร้องอิสรภาพ*. ค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2560, จาก <http://www.benarnews.org/thai/news/TH-MY-abuhafiz-11282016163222.html>
- ปีซีซีไทย. (2561). *มารูปาตานี: พื้นที่ปลอดภัยยังไม่ใช้ข้อสรุป ด้านกองทัพภาค 4 แจงไม่ได้ก้าวล่วงอำนาจคณะเจรจา*. ค้นเมื่อ 23 มีนาคม 2561, จาก http://www.bbc.com/thai/thailand-43506026?ocid=socialflow_facebook
- ปาตานี ฟอรัม. (2561). *บทสัมภาษณ์พิเศษ อดีตแกนนำ BRN ต่อประเด็นกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี*. ค้น เมื่อ 4 มกราคม 2561, จาก <http://www.pataniforum.com/single.php?id=730>

- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์.(2556). *มือป่วนนราฯ แขนงป้ายผ้าด้านรัฐบาลเจรจาสันติภาพป็อาร์เอ็น*. ค้นเมื่อ 9 เมษายน 2560, จาก http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1366093143
- ประชาไท. (2548). *สมาคมมลายูปัตตานีที่ยิ่งใหญ่ (GAMPAR)*. ค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2560, จาก <https://www.prachatai.com/journal/2005/01/2465>
- ประชาไท. (2550). *นิธิ เอียวศรีวงศ์ ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดน ความจริง-มายาคติ (1)*, จาก <https://prachatai.com/journal/2007/03/11943>
- ประชาไท. (2553). *ความเป็นไปและหัวใจของ Self-determination: มุสลิมโมโรและชนพื้นเมืองในมินดาเนา*. ค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2560, จาก <https://prachatai.com/journal/2013/08/48292>
- ประชาไท. (2553). *วาทกรรมการเมือง (Discourse)*. ค้นเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2560, จาก <http://prachatai.com/journal/2010/12/32341>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2556). *วงเสวนาชี้ ‘ป็อาร์เอ็น’ ยึดแนวทาง ‘เหมาเจ๋อตุง’ ผสมการเมืองอิสลาม ‘ชัยวัฒน์’ แฉ สันติสนทนา*. ค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9560000106242>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2556). *ยิ่งกว่า “เหนือเมฆ”! ชอง 3 ปล่อย “พูโล” ร้องเอกราชปัตตานีโจ่งครึ่ม แย้มขอประเทศคนกลาง*. ค้นเมื่อ 5 กันยายน 2559, จาก <http://www.manager.co.th/politics/viewnews.aspx?NewsID=9560000023609>
- เมธัส อนุวัตรอุดม. (ม.ป.ป.). *กระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้*. ใน *เอกสารประกอบราชดำเนินสนทนา "ประสบการณ์กระบวนการสันติภาพ: บทเรียนจากต่างประเทศสู่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้"*. ค้นเมื่อ 13 ตุลาคม 2559, จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/4793>
- มติชน. (2557). *“ยะลาแขวนป้ายผ้า-ฟันสีถนนระบุปัตตานีเป็นเอกราช ล่อจหนท.ตรวจสอด ก่อนกดขี่มโน.กาบัง โขคดีไม่มีเจ็บ”*. ค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก https://wbns.oas.psu.ac.th/shownews.php?news_id=141012

- รวมภูอน ปันจอร์. (2556). เลือคนาคต: บทสังเคราะห์การพิจารณาทางเลือกเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในเวทินโยบายสาธารณะ ‘ชายแดนใต้จัดการตนเอง’. คั่นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2559, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/4886>
- โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้. (2559). *เครือข่าย คปส. กับการขับเคลื่อนเจตจำนงประชาชนมลายูมุสลิมปาตานีสู่สันติภาพ*. คั่นเมื่อ. 10 ธันวาคม 2560, จาก <https://www.deepsouthwatch.org/dsj/th/8165>
- เลิศศักดิ์ ต้นโต. (2556). *สิทธิในการปกครองตนเอง (Self-Determination) ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. คั่นเมื่อ 10 ตุลาคม 2559, จาก http://prachatai.com/journal/2013/09/48939#_ftn3
- วัน กาเดร์ เจ๊ะมาน. (2547). *ปัญหาการต่อสู้ของขบวนการปลดปล่อยปาตานี*. แปลจาก Conflict and Conflict Resolution: Malay Muslim Liberation Movement in Thailand. แปลโดย ปริญญา นวลเปียน และนิพนธ์ โชะเฮง. คั่นเมื่อ 10 มีนาคม 2560, จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/kt/2007/03/01/entry-1>
- วอยซ์ทีวี. (2556). *รู้จัก BRN โดย พล.อ.สำเร็จ อดีตรอง มทท.4*. [วิดีโอคลิป]. คั่นเมื่อ 10 มีนาคม 2560, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=8xNKSjWxyM>
- เวิร์กพอยต์นิวส์. (2561). *ย้อนรอย “พูดคุยสันติสุข” 16 ครั้ง ก่อนประกาศเซฟตี้โซนดับไฟใต้*. คั่นเมื่อ 25 เมษายน 2561, จาก <https://workpointnews.com/2018/04/24/พูดคุยสันติสุข-16/>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2556). *เอกสาร "General Consensus on Peace Dialogue Process" (ฉันทามติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ) พร้อมคำแปล*. คั่นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2559, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/4013>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2552). *โอกาสของ Autonomy และอนาคตของ “เรา”*. คั่นเมื่อ 10 เมษายน 2560, จาก <https://www.deepsouthwatch.org/node/565>

- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2552). รายงานวิจัย “การปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษในจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยศรี สมภพ จิตต์ภิรมย์ศรีและสุกรี หลังปูเต๊ะ. ค้นเมื่อ 10 เมษายน 2560, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/496>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2555). พล.ท.อุดมชัย ธรรมสาโรรัชต์-2ปีชายแดนใต้จะเย็นลง. ค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2560, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/th/3033>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2556). ริเริ่มพูดคุย: บทประเมินกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี หลังการลงนามในฉันทามติทั่วไป. ค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2559, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/4014>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2556). การแปลคำแถลงการณ์ทาง youtube จากขบวนการ BRN. ค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2560, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/4340>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2556). ข้อเรียกร้องเบื้องต้น 5 ประการของ BRN: ต้นฉบับและบทแปล หลากสำนวน หลากภาษา. ค้นเมื่อ 5 กันยายน 2559, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/4635>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2558). อาบูฮาฟิซ อัลฮาгим : คำประกาศที่ประชุมกลุ่มต่อสู้เพื่อปาตานี. ค้นเมื่อ 5 กันยายน 2559, จาก <https://www.deepsouthwatch.org/dsj/th/6707>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2559). แม่ทัพปียวัฒน์จัดพบปะ 20 องค์กรประชาสังคมครั้งแรก ชินวัฒน์แจ้งการพูดคุยฯ คืบหน้า. ค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2560, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/th/9718>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2559). บทสรุปผู้บริหารผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 1 (PEACE SURVEY). ค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2559, จาก https://deepsouthwatch.org/sites/default/files/archives/docs/bthsrupphuubrihaar_peace_survey_revised_final_17_may_2016.pdf

- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2559). ผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพ
จังหวัดชายแดนภาคใต้ (PEACE SURVEY) ครั้งที่ 2. ค้นเมื่อ 3 มกราคม 2560, จาก
<https://deepsouthwatch.org/th/node/10030>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2560). ผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพ
จังหวัดชายแดน ภาคใต้ (PEACE SURVEY) ครั้งที่ 3. ค้นเมื่อ 25 กันยายน 2560, จาก
<https://deepsouthwatch.org/th/node/11322>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2560). บทสรุปผู้บริหารผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อ
กระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (PEACE SURVEY) ครั้งที่ 3. ค้นเมื่อ 25 กันยายน
2560, จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/11323>
- สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ และคณะ. (2559). “บทสรุปผู้บริหาร:
การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่
1 (Peace Survey) เอกสารประกอบการแถลงผลสำรวจความคิดเห็น. ค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2559,
จาก <http://deepsouthwatch.org/node/8721>
- สารานุกรมปรัชญาออนไลน์. (2554). สิทธิ Rights. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2559,
<http://www.parst.or.th/philospedia/rights.html>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). สารานุกรมปรัชญาออนไลน์ [เว็บไซต์] ค้นจาก
<http://www.parst.or.th/philospedia/rights.html>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. [เว็บไซต์]. ค้นจาก
<http://www.royin.go.th/dictionary>
- สำนักสื่อวาร์ตานิ. (2559). “จนท.ของรัฐปลดป้าย selamat hari raya ของ PerMAS ออก อ้างมี
ข้อความ RSD (Right to Self Determination) ผิดกฎหมาย”. [เฟซบุ๊กโพสต์]. ค้นเมื่อ 17
กันยายน 2559, จาก [https://www.facebook.com/wartanimap/posts/
816777158424024](https://www.facebook.com/wartanimap/posts/816777158424024)

- สำนักสื่อวาร์ตานิ. (2556). “การกำหนดชะตากรรมตนเอง *Right to Self Determination* เรื่องใหม่ที่คนปาตานีต้องรู้”. [เว็บไซต์]. ค้นเมื่อ 17 กันยายน 2559, จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/5010>
- สำนักข่าวอิศรา. (2552). *กะเทาะความคิด “อัครชา พรหมสูตร” ผู้เสนอร่างกฎหมายปัตตานีมหานคร*. ค้นเมื่อ 10 เมษายน 2560, จาก <https://www.isranews.org/south-news/academic-arena/1888-2009-12-21-02-23-19.html>
- สำนักข่าวอิศรา. (2556). *แกะรอยเอกสาร 38 หน้า BRN อ้างขอ “ปกครองพิเศษใต้ รธน.ไทย”*. ค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2560, จาก https://www.isranews.org/content-page/67-south-slide/23809-%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B8%A1%E0%B8%82%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%AD%E0%B8%B4%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%B2_23809.html
- สำนักข่าวอิศรา. (2556). *สิทธิความเป็นเจ้าของ-หลักเขต อยู่ตรงไหน?*. ค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2560, จาก <https://www.isranews.org/south-news/academic-arena/item/24245>
- สำนักข่าวอิศรา. (2558). ‘มารา ปาตานี’ เปิด3ข้อเรียกร้อง จี้ ‘ประยุทธ์’ ใช้ ม.44 ประกาศวาระแห่งชาติ. ค้นเมื่อ 3 สิงหาคม 2559, จาก http://www.isranews.org/isranews-article/item/40932-mara_40932.html
- สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า. *สรุปย่อการวิเคราะห์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis) ในอาเจาะห์*. ค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2559, จาก kpi.ac.th/บทวิเคราะห์ความขัดแย้ง-กรณีอาเจาะห์.html
- สุทธิชัย งามชื่นสุวรรณ (2559). [การบรรยายวิชาสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรมและสันติภาพ]. สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- Khamis. (2012, July). *Self-Determination as Human Rights in the Malay Muslim Struggle in Southern Thailand*. Accessed 17 October 2016, from <http://gerilamelayu.blogspot.com/2012/07/self-determination-as-human-rights-in.html>

Lamey, Jay Cameron. (2013). *Peace in Patani? The Prospect of a Settlement in Southern Thailand*. Accessed 17 October 2016, from <http://www.stabilityjournal.org/articles/10.5334/sta.bt/>

บุคคลานุกรม

เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ที่กระทรวงการต่างประเทศ ถนนพระราม 6
กรุงเทพฯ. เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2560.

เจ้าหน้าที่สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ที่สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ. เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2560.

นายมั่ง (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ร้านกาแฟ ตลาดเก่า อำเภอเมือง
จังหวัดยะลา. เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2561.

นายชัน (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2560.

นายฟาฮ์ (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2560.

นายยี (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอเมือง
จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2560.

นายเอ (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ร้านกาแฟ อำเภอเมืองยะลา
จังหวัดยะลา. เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2560.

นายมุस्ताฟา (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ห้างสรรพสินค้าเทสโก้ โลตัส
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560.

นายจัน (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านพัก อำเภอเมืองนราธิวาส
จังหวัดนราธิวาส. เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2560.

นายกร (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัด
ชายแดนภาคใต้. เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2560.

นายชาลี (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ค่ายสิรินธร จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2560.

นายจินดา (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ค่ายสิรินธร จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2560.

นายรัตน์ (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2560.

นายธारा (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2560.

นายยะ (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561.

นายตัน (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561.

นายวี (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561.

ปะเงาะ อาบู (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านพัก อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2561.

นายอาดัม (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่บ้านออมทอง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2561.

นายอิมราน (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่กัลตัน ประเทศมาเลเซีย. เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560.

นายฮาดี (นามแฝง ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรวรรณ วงษ์รวยดี (ผู้สัมภาษณ์). ที่ถนนเจริญประดิษฐ์ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2561.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แนวคำถามสัมภาษณ์ฝ่ายรัฐ

- การกำหนดชะตากรรมตนเองในมุมมองของเจ้าหน้าที่คืออะไร ลักษณะอย่างไร ครอบคลุมเรื่องอะไรบ้าง
- ความเข้าใจเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมแบบที่รัฐอธิบายหรือเข้าใจ อ้างอิงจากจากกฎหมายหรือหลักการใด
- สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในทัศนะของขบวนการ ในความคิดของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นอย่างไร
- อดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มของการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในความคิดของรัฐไทย
- ที่ผ่านมามีการรับมือกับการเคลื่อนไหวเรื่องนี้อย่างไร
- ประชาชนสามารถอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองได้ในรูปแบบ หรือขอบเขตใดที่รัฐเห็นว่ารับได้ และแบบใดที่รับไม่ได้
- ทัศนะของรัฐไทยต่อกลุ่มคำเหล่านี้ ได้แก่ self-determination/การกำหนดใจตนเอง/การกำหนดชะตากรรมตนเอง การแบ่งแยกดินแดน การปกครองตนเอง การจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง การกระจายอำนาจ ฯลฯ เป็นอย่างไร รัฐให้ความสำคัญกับประเด็นใด
- รัฐไทยเห็นว่าประเด็นการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหาหรือไม่ ถ้าไม่มี ทำไม ถ้ามี อย่างไร และทางออกในทัศนะของขบวนการรัฐ คืออะไร
- ตำแหน่งแห่งที่ หรือการพูดถึงประเด็นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในการพูดคุยสันติภาพ หรือการพูดคุยทางลับอื่น ๆ มีหรือไม่ เป็นอย่างไร

ภาคผนวก ข

แนวคำถามสัมภาษณ์ฝ่ายประชาสังคม

- จากความทรงจำ ประเด็นสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง (self-determination) ปรากฏขึ้นตอนไหน จากฝ่ายใด บริบทใด
- Hak Pertuanan สิทธิความเป็นเจ้าของ , Merdeka เอกราช
- อธิบายแนวคิดสิทธิความเป็นเจ้าของ
- เกิดปัญหาอย่างไรบ้างเกี่ยวกับการพูดประเด็นดังกล่าว
- ปัจจุบันการพูดถึงสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองจากฝ่ายต่าง ๆ มีน้ำเสียงที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร ถ้ามี จุดเปลี่ยนสำคัญอยู่ตรงไหน
- ในความเห็นของประชาสังคม/ภาคการเมือง สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองแบบที่อธิบาย อ้างอิงจากฐานกฎหมายหรือหลักการใด
- การอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ที่คิดว่าน่าจะประนีประนอมกันได้และเป็นทางออก ควรออกมาในรูปแบบใด
- การกระจายอำนาจเป็นทางออกหรือไม่ มีกรณีศึกษาที่อื่นหรือไม่
- การพูดถึงประเด็นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในการพูดคุยสันติภาพ หรือการพูดคุยทางลับอื่น ๆ มีหรือไม่ เป็นอย่างไร
- คิดเห็นอย่างไรต่อกลุ่มคำเหล่านี้ คือ สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง การแบ่งแยกดินแดน การปกครองตนเอง การกระจายอำนาจ ฯลฯ คนมักจะสับสน เราจะอธิบายมันยังไงที่จะส่งผลแง่ดีต่อการแก้ปัญหาในภาคใต้
- ทางออกในการที่เราจะสามารถพูดถึงประเด็นเหล่านี้ในทางสร้างสรรค์ ไม่ขัดต่อความมั่นคงชาติ
- แนวโน้มอนาคตของการพูดถึงประเด็นนี้จะเป็นอย่างไร

ภาคผนวก ค

แนวคำถามสัมภาษณ์ฝ่ายขบวนการ

- อธิบาย Hak Pertuanan, สิทธิความเป็นเจ้าของ, Merdeka เอกราช
- เคยได้ยินเกี่ยวกับแนวคิดสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง (self-determination) หรือไม่ ปรากฏ
ตอนไหน
- ประเด็นนี้สำคัญ หรือมีปัญหาหรือไม่ อย่างไร
- เวลาพูดถึงเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมในกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน พูดถึงเรื่องนี้อย่างไรบ้าง
แนวคิดนี้อ้างอิงจากกฎหมายหรือหลักการใด
- มีข้อถกเถียงถึงขอบเขตของ รูปแบบ หรือ ลักษณะของ การกำหนดชะตากรรมตนเองหรือไม่ อย่างไร
บ้าง
- คาดหวังต่อการเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองอย่างไร ในแง่ใดบ้าง อดีต ปัจจุบัน
แนวโน้มอนาคต
- ท่าทีของรัฐต่อประเด็นนี้เป็นอย่างไร มีการโต้กลับทางความคิดหรือไม่ อย่างไร ตอนไหน
- จุดยืนหรือ ข้อเรียกร้องของขบวนการเปลี่ยนไปหรือไม่จากอดีต ปัจจุบันเป็นอย่างไร
- เงื่อนไขใดบ้างที่จะนำไปสู่การมีสิทธิกำหนดชะตากรรมตนเอง และจังหวัดชายแดนภาคใต้ตอนนี้มีปัจจัย
ใดบ้าง และยังขาดอะไรไป
- ขบวนการเห็นว่าประเด็นการถกเถียงเรื่องสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองในความขัดแย้งจังหวัด
ชายแดนภาคใต้มีปัญหาหรือไม่ ถ้าไม่มี ทำไม ถ้ามี อย่างไร และทางออกในทัศนะของขบวนการ คืออะไร
- ถ้าพูดถึงการกำหนดชะตากรรมตนเองในสองแง่ การแบ่งแยกดินแดน การปกครองตนเอง กระจาย
อำนาจด้วยวิธีอื่นๆ คุณเห็นว่าหนักไปทางไหนที่เห็นว่าจะเป็นทางออก
- มีกรณีความขัดแย้งไหนในโลก ที่คิดว่าเป็นรูปแบบของการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองที่
ใกล้เคียงกับสิ่งที่ขบวนการจินตนาการไว้ หรืออยากให้เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- ภายในองค์กรพูดถึงคำเหล่านี้หรือไม่ ใช้คำไหนบ่อยที่สุด ความถี่ อดีต ปัจจุบัน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล ปรววรรณ วงษ์รวยดี

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5810022002

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
อักษรศาสตรบัณฑิต (สังคมศาสตร์การพัฒนา)	มหาวิทยาลัยศิลปากร	2556

การตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงาน

ปรววรรณ วงษ์รวยดี. (2560). สิทธิกำหนดชะตากรรมตนเองในความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของ
ไทย. ใน รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ: วันสันติภาพสากลครั้งที่ 2
“50 ปี ม.อ. สันติภาพเพื่อสังคม” วันที่ 21 กันยายน 2560 ณ สถาบันสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (หน้า 21-37). กรุงเทพฯ: สถาบันสันติศึกษา.